

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Disertační práce

2021

Mgr. Barbora Skálová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Mgr. Barbora Skálová

Na čí straně stojíš?

**Radikální levice v poválečném Finsku – fenomén
marxismu-leninismu v zemi mimo východní blok**

Disertační práce

Praha 2021

Autor práce: **Mgr. Barbora Skálová**

Školitel: **doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.**

Rok obhajoby: 2021

Bibliografický záznam

SKÁLOVÁ, Barbora. *Na čí straně stojíš? Radikální levice v poválečném Finsku – fenomén marxismu-leninismu v zemi mimo východní blok*. Praha, 2021. 170 s. Disertační práce (Ph.D.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Školitel: doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Abstrakt

Předložená práce zkoumá fenomén radikálně-levicového prosovětského hnutí taistovců, které na přelomu 60. a 70. let po několik let dominovalo studentským a kulturním kruhům ve Finsku. Dizertace si klade za cíl osvětlit důvody vzniku, vzestupu a pádu - v evropském kontextu unikátního - marxisticko-leninského „anti-anti-establishmentového“ hnutí a popsat jeho vliv na finskou domácí i zahraniční politiku v rámci tzv. finlandizace. Práce rovněž uvádí fenomén taistovců do kontextu československých dějin, a to zejména ve vztahu k invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Práce dále zevrubně zkoumá teoretické antikapitalistické pozadí hnutí a na teoretické i praktické rovině jej srovnává s tzv. novou levicí. Orálně-historická kapitola založená na osobních rozhovorech s bývalými taistovci obsahuje reflexe členů hnutí a nabízí díky pohledu přímých účastníků širší perspektivu v pohledu na celý fenomén taistoveckého hnutí.

Abstract

The dissertation aims to explore the phenomenon of a radical left movement – Taistoists – which at the turn of the 60s and 70s for a short period of time dominated the student and cultural circles in Finland. The dissertation strives to shed light on the reasons for the uprising of the – in European context unique – pro-Soviet, Marxist-Leninist and “anti-anti-establishment” youth movement, and on its influence on home and foreign policy of Finland in terms of so-called Finlandization. The work also puts the movement into the Czechoslovakian context, mainly in relation to the 1968 Warsaw Pact invasion. The dissertation discusses the theoretical anticapitalistic background of the movement and compares it to the theoretical background and political practice of coeval New Left movements in Europe and the USA. The experience of the members of the movement has been elaborated in the oral history part based on personal interviews. The oral history

chapter aims to offer an explanation and a broader perspective of the taistolaiset phenomenon presented by direct witnesses and participants of the movement.

Klíčová slova

radikální levice, marxismus-leninismus, nová levice, Finsko, Sovětský svaz, finlandizace, taistovci, studená válka, studentské hnutí, 70. léta, 1968

Keywords

radical Left, Marxism-Leninism, New Left, Finland, Soviet Union, finlandization, Taistoists, Cold War, student movement, 1970s, 1968

Rozsah práce: 378 144 znaků (210 normostran)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9.7. 2021

Barbora Skálová

Tuto práci věnuji svým dcerám, Anežce a Julii.

Poděkování

Za odborné rady a nekonečnou trpělivost děkuji Luboši Švecovi.

Můj velký dík patří i Hilce Lindroos, Lence Fárové, Alici Hudlerové a Janu Dlaskovi, kteří mne naučili lásce k Finsku a jeho dějinám.

Za neutuchající podporu a bezednou zásobu tolerance děkuji svému manželovi Václavovi. Za to, že i v těch nejtemnějších chvílích dokázala rozsvítit, děkuji Petře.

A za jejich lásku i za to, že mě naučili nikdy se nevzdávat, děkuji svým rodičům.

OBSAH

1. ÚVOD	1
1.1 METODOLOGIE	9
1.1.1 <i>Historická komparace</i>	9
1.1.2 <i>Orální historie</i>	12
1.2 POUŽITÁ LITERATURA A SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ	16
2 HISTORICKO-POLITICKÝ KONTEXT – PŘEDPOKLADY VZNIKU Hnutí....	21
2.1 VÝVOJ FINSKÉ LEVICOVÉ INTELIGENCE	21
2.2 FINSKO 60. A 70. LET	23
2.3 FINLANDIZACE	30
2.3.1 <i>Co je finlandizace?</i>	34
2.3.2 <i>„Finlandizace“ v období finlandizace</i>	35
2.3.3 <i>Kekkonen a finlandizace</i>	37
2.3.4 <i>Cenzura a autocenzura</i>	40
2.3.5 <i>Finlandizace a finská neutralita</i>	45
2.4 RECEPTY OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VE FINSKU	47
2.4.1 <i>Situace na levici – Komunistická strana Finska (SKP) a Finský lidově- demokratický svaz (SKDL)</i>	48
2.4.2 <i>Situace mimo komunistické kruhy</i>	55
3 Hnutí TAISTOVců	60
3.1 „JEDEN ČLOVĚK, JEDEN HLAS“ A OBSAZENÍ STUDENTSKÉHO DOMU VANHA	60
3.2 VZNIK Hnutí TAISTOVců	63
3.3 TAISTOVCI NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH	66
3.4 SOCIÁLNÍ POZADÍ TAISTOVců A VZTAH K DĚLNICKÉMU Hnutí	70
3.4.1 <i>Mobilizace tradičního proletariátu</i>	73
3.5 TAISTOVCI V KONTEXTU NOVÉ LEVICE, NOVÝCH SOCIÁLNÍCH Hnutí A DALŠÍCH LEVICOVÝCH POLITICKÝCH ALTERNATIV	76
3.6 TAISTOVCI A MARXISMUS-LENINISMUS	83
3.7 TAISTOVSTVÍ V PRAXI	90
3.7.1 <i>Umění patří lidu – kulturní taistovci</i>	96
3.8 KAŽDODENNOST, RODINA, PRÁCE – JAK SKONČILO Hnutí TAISTOVců?	102

4	ORÁLNĚ-HISTORICKÁ ČÁST	107
4.1	ORÁLNÍ HISTORIE VE FINSKU.....	107
4.2	ORÁLNĚ-HISTORICKÉ ROZHOVORY S BÝVALÝMI TAISTOVCI.....	109
4.3	FORMOVÁNÍ POLITICKÉHO POSTOJE	112
4.3.1	<i>Nová generace .....</i>	<i>112</i>
4.3.2	<i>Všeobecná politizace.....</i>	<i>115</i>
4.3.3	<i>Globalizovaný svět.....</i>	<i>117</i>
4.4	FINLANDIZACE Z POHLEDU TAISTOVců	122
4.5	ANTI-KAPITALISTÉ A MARXISTÉ-LENINISTÉ	125
4.5.1	<i>Proletáři všech zemí, spojte se .....</i>	<i>128</i>
4.6	„TEN RÁJ JSME ČEKALI POZDĚJI“ – ZKUŠENOSTI ZE SSSR A ZEMÍ VÝCHODNÍHO BLOKU	129
4.6.1	<i>Finská třetí cesta.....</i>	<i>129</i>
4.6.2	<i>Problémy, které (ne)viděli .....</i>	<i>131</i>
4.6.3	<i>Okupace Československa .....</i>	<i>135</i>
4.6.4	<i>Veřejně nekritizovat.....</i>	<i>138</i>
4.7	STEREOTYPY – PRAVDY A OMYLY KOLEKTIVNÍ PAMĚTI.....	140
4.8	„...ŽE TO PROSTĚ NEFUNGOVALO.“ KONEC Hnutí TAISTOVců	144
5.	ZÁVĚR.....	149
	SUMMARY	156
	POUŽITÁ LITERATURA	161
	PRIMÁRNÍ ZDROJE	161
	<i>Archivní materiály .....</i>	<i>161</i>
	<i>Periodika .....</i>	<i>162</i>
	<i>Rozhovory.....</i>	<i>163</i>
	<i>Ostatní.....</i>	<i>163</i>
	SEKUNDÁRNÍ ZDROJE	165

1. Úvod

Šedesátá léta dvacátého století byla jedním z okamžiků moderních dějin, kdy se historie dala do intenzivního pohybu současně v mnoha zemích světa od USA přes Evropu po Japonsko. Příčiny tohoto pohybu i jeho směr si navíc byly po celém světě velmi podobné: moderní poválečná společnost přestala být spokojená se stávajícím společenským vývojem a začala usilovat o změnu statu quo. Nositeli těchto změn byli především mladí lidé a studenti, kteří začali zpochybňovat legitimitu moderního kapitalistického zřízení a rozhodli se k němu hledat alternativu.

Svět vstupoval do 60. let za bezprecedentně dlouhého hospodářského růstu, který s sebou přinášel zásadní sociální a demografické změny. Ve společnosti rapidně rostl podíl modrých a bílých límečků a s migrací do měst a přibývající prací v továrnách a kancelářích naopak ubývalo venkovského obyvatelstva včetně rolníků, jednoho z pilířů tradičního konzervatismu.¹ Stoupaly mzdy a s nimi životní úroveň, státní regulace a keynesiánská ekonomika se stala hospodářsko-politickým mainstreamem, a v mnoha zemích světa se tudíž extenzivně rozvíjel sociální stát. Čím dál větší podíl „společnosti nadbytku“ získával přístup k modernímu konzumnímu zboží, z něhož nejdůležitější roli hrála televize.² Hospodářský růst, spotřební kultura a rostoucí individualismus paradoxně přiděloval vrásky jak pravici, tak levici – pravice viděla nebezpečí v rozpadu tradičních společenských struktur, levice v adoraci nekonečného hospodářského růstu a konzumu bez ohledu na vyšší společenský zájem i zájem jednotlivce.

Poválečný optimismus a návrat vojáků z druhé světové války byl příčinou výrazného „baby boomu“ – zrodila se silná generace, která v 60. letech vstupovala na univerzity, jež však na tuto mohutnou vlnu nebyly připraveny.³ Větší počet studentů a hlavně absolventů byl ale v zájmu samotných států a jejich průmyslu – hospodářský růst generoval stále se zvyšující potřebu kvalifikované pracovní síly.

---

¹ Barker, C. (2008). Some Reflections on Student Movements of the 1960s and Early 1970s. *Revista Crítica De Ciências Sociais*, (81).

² V Británii stouply spotřebitelské výdaje mezi lety 1952 a 1964 o 45 %, v Itálii mezi lety 1958 a 1965 stoupl podíl domácností vlastníci lednici z 13 na 55 %, pračku z 3 na 23 % a televizi z 12 na 49 %. Podobné vzorce platily i pro ostatní západoevropské země. Eley, G. (2002). *Forging democracy the history of the Left in Europe, 1850-2000*. Oxford: Oxford University Press, s. 353

³ V USA na konci 60. let 30 % mladých lidí studovalo na univerzitách, v Německu se mezi lety 1950 a 1980 zvýšil počet studentů v terciárním vzdělávání o 500 %, v Itálii se počet univerzitních studentů mezi lety 1960 a 1968 téměř zdvojnásobil a Británie v 60. letech vynakládala na univerzitní vzdělání 50 krát více než o dvacet let dříve. (Zirakzadeh, C. E. (2006). *Social Movements in Politics A Comparative Study*. New York: Palgrave Macmillan US., s. 26)

Představy státu i samotných univerzit o tom, jak by mělo vysokoškolské vzdělání vypadat, se však začaly velmi rychle rozcházet s představami studentů. Zatímco univerzity chtěly nadále produkovat disciplinovanou pracovní sílu, studenti přicházeli s návrhy na demokratizaci akademické půdy, dehierarchizaci univerzitních struktur a zejména s požadavky na větší studentskou participaci na chodu a řízení univerzit.

Kvas na univerzitách však nebyl jediným významným společenským pohybem 60. let – studentské protesty se potkaly s dalšími demokratizačními hnutími za občanská práva (například žen nebo menšin), s postkoloniálními národně-osvobozeneckými hnutími v tzv. třetím světě, mírovými protesty proti válce ve Vietnamu, ale i se sílícím dělnickým hnutím. To vše tvořilo koktejl, který v posledních letech dekády sliboval přinést zásadní společenské změny. Byl i zdrojem, z něhož vycházela teoretická škola tzv. nové levice, která si kladla za cíl předefinovat ideologická východiska levice staré a tradiční, reprezentované zejména komunistickými stranami a sociální demokracií, a zároveň upozorňovat na společenské problémy, které s sebou „nový svět“ přinášel. Nová levice reinterpretovala marxismus a snažila se jej očistit od zdiskreditované institucionalizované podoby marxismu sovětského typu; odvrátila se od proletářské revoluce a zestátnění výrobních prostředků a svůj zájem soustředila na odcizení člověka, nejen od své práce; občanskou angažovanost a participaci neprosazovala skrz hierarchické organizace, nýbrž prostřednictvím nehierarchických kolektivních i individuálních akcí; odvrátila se od tradičního proletariátu jako nositele společenské změny a obrátila se ke studentům a marginalizovaným skupinám.⁴ A právě studentské hnutí se stalo hlavním proponentem nové levice a nositelem jejích myšlenek.

Ve spojení s „bláznivými“ 60. lety se nejčastěji hovoří o zemích, v nichž společenské změny probíhaly nejbouřlivěji a jež byly pionýry ve formování studentských i jiných občanských hnutí - USA, Velké Británii, Francii, Německu nebo Itálii. Vlna studentského protestu se nicméně přelévala i do ostatních zemí západního okruhu, včetně severní Evropy. „Osmašedesátý“ tu neprobíhal z mnoha důvodů zdaleka tak bouřlivě, ale i zde docházelo ke stejným společenským pohybům (urbanizace a industrializace, poválečný baby boom, kulturní a společenská liberalizace apod.). Také v severní Evropě se díky stále rozšířenějšímu přístupu k televizi a dalším masmédiím intenzivně diskutovalo o problémech třetího světa a válce ve Vietnamu a i zde početná generace nových studentů začala bojovat za lepší a důstojnější podmínky na vysokých školách. Na konci šedesátých let se situace

---

⁴ Gilcher-Holtey, I., & Pažout, J. (2004). *Hnutí 68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad., s. 18-19

v jednotlivých zemích severní Evropy od sebe nijak zásadně nelišila - ve Finsku, Švédsku, Norsku i Dánsku nabírala na síle mírová hnutí a doutnaly studentské protesty, ačkoliv obvykle zcela nenásilné a mírumilovné. Ale zatímco ve Skandinávii⁵ se následný vývoj na přelomu 60. a 70. let ubíral podobnými cestami jako jinde v západní Evropě a USA, ve Finsku studentský protest nabral zcela jiný směr.

Období vrcholných let studentského levicového hnutí bylo v celé Evropě i USA podobně dlouhé a většinou skončilo v polovině 70. let.⁶ Dědictví „osmašedesátého“ nabývalo několika forem, z nichž ty hlavní se v jednotlivých zemích více či méně opakovaly: nejčastěji vznikaly radikálně levicové maoistické nebo trockistické skupiny⁷, jež měly mimo jiné společný kritický postoj vůči Sovětskému svazu. Maoistické i trockistické organizace vznikly například v Itálii, Španělsku, Portugalsku nebo Francii,⁸ v severní Evropě pak dominoval maoismus, a to zejména v Norsku a Švédsku. Objevily se sice i další odnože komunismu a anarchismu, někdy i promoskevsky orientované, avšak pouze ve formě malých, izolovaných skupin, které navíc často bojovaly samy mezi sebou.⁹ V Německu a Itálii hnutí vyústilo mimo jiné ve zformování násilných radikálně levicových teroristických organizací (Frakce Rudé armády v Německu a Rudé brigády v Itálii), avšak hlavním dědicem studentského protestu konce 60. let byly - kromě maoistů a trockistů - tzv. nová sociální hnutí¹⁰ orientovaná na jedno ústřední téma (ekologie, ženy, menšiny apod.).¹¹ Kromě zakládání více či méně formalizovaných organizací a skupin se zrodila i další strategie k prosazování společenských změn v duchu nové levice, definovaná známým mottem německého studentského vůdce Rudiho Dutchkeho, jenž mluvil o tzv. „dlouhém pochodu institucemi“. Šlo o pomalou, ale vytrvalou infiltraci veřejných institucí v oblasti vzdělávání, sociální práce, veřejného zdraví, odborů, ale i politických stran, v nichž

---

⁵ V této práci dodržuji rozdělení zemí, které je v severní Evropě považováno za jediný správný úzus - Skandinávii tedy tvoří pouze Švédsko, Dánsko a Norsko, nikoliv Finsko. Pokud mluvíme o všech čtyřech zemích kontinentální severní Evropy, používá se termín „severské země“ (Nordic countries) nebo „severní Evropa“ (Northern Europe).

⁶ Eley, *Forging democracy the history of the Left in Europe, 1850-2000*, s. 364

⁷ Trockisté usilovali o celosvětovou revoluci a odmítali budování socialismu v jedné zemi. Maoisté se hlásili k tzv. kulturní revoluci Mao Ce-Tunga.

⁸ Detailněji o maoistických a trockistických skupinách v západní Evropě viz např. Harman, C. (1979). *Crisis of the European Revolutionary Left*. *International Socialism*, 2(4). 10. 5. 2021 dostupné na adrese <http://chrisharman.blogspot.com/2009/11/crisis-of-european-revolutionary-left.html>

⁹ Pažout, J. (2008). *Mocným navzdory: Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor, s. 63

¹⁰ Někteří badatelé pod pojem „nová sociální hnutí“ zahrnují i samotný studentský protest z 1968, viz dále.

¹¹ *Ibid.*, s. 64

levice měla postupně prostřednictvím „svých“ profesionálů prosazovat své zájmy. Tato strategie nakonec vedla i k tomu, že levicovní aktivisté začali v průběhu 70. let vstupovat do tradičních politických stran, což až dosud odmítali.¹²

Oproti tomu ve Finsku se studentský levicový protest ubíral zcela jinou cestou. Finsko bylo déle než jedno století součástí carského Ruska, prošlo dvěma válkami s Rudou armádou a ještě několik desetiletí po skončení 2. světové války¹³ platilo vysokou cenu za vynucené příměří se Sovětským svazem. Přesto zde - nedlouho po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 - vzniklo prosovětsky orientované studentské a kulturní hnutí taistovců (*taistolaiset*). Taistovecké hnutí bylo teoreticky zakotveno v ortodoxním pojetí marxismu-leninismu, usilovalo o cenzurní opatření proti tzv. „antisovětské propagandě“, podporovalo veškeré zahraniční angažmá SSSR včetně okupace Maďarska a Československa, věřilo v socialistickou revoluci ve Finsku a bylo také ve své době nejsilnějším hlasem proti kapitalismu. Zároveň nebylo zaměřeno proti politickému establishmentu jako takovému, aktivně se účastnilo stranické politiky a podporovalo oficiální zahraniční linii státu, tzv. finlandizaci. Přes svou bigotní rétoriku se mu podařilo mobilizovat značnou část univerzitního studentstva (a dostat se do vedoucích orgánů univerzitních i středoškolských unií) i část nejprogresivnější kulturní scény. Spojovalo pod jednou ideologickou střešou technology moci i bohémské básníky.

Taistovci se nehlásili k odkazu nové levice, ale naopak za svou ideologickou výbavu přijali marxismus-leninismus sovětského typu, vůči němuž se nová levice vymezovala. Za hlavní revoluční sílu nadále považovali tradiční proletariát a především vstupovali do Finské komunistické strany (SKP), kde byli aktivními členy jejího ortodoxního promoskevského křídla. Evropské komunistické strany se i díky působení hnutí nové levice postupně odpoutávaly od Komunistické strany Sovětského svazu a tento proces definitivně završila okupace Československa.¹⁴ Leninismus, jenž komunistické strany považoval za revoluční předvoj s jednotnou a společnou ideologií, se z rétoriky evropských komunistických stran definitivně vytratil.¹⁵ SKP však na tuto cestu k „eurokomunismu“ ve Finsku nikdy nenastoupila a nadále setrvala ve stínu Moskvy.

---

¹² Eley, *Forging democracy the history of the Left in Europe, 1850-2000*, s. 364

¹³ Finská historiografie nepoužívá termín „2. světová válka“, neboť Finsko se neúčastnilo hlavních bojů na straně spojenců, ani Německa. Finsko rozlišuje dvě separátní války se Sovětským svazem – zimní a pokračovací - a třetí válku vedenou proti jednotkám nacistického Německa, tzv. laponskou válku.

¹⁴ Gilcher-Holtey & Pažout, *Hnutí 68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, s. 110

¹⁵ Eley, *Forging democracy the history of the Left in Europe, 1850-2000*, s. 361

Globální studentský protest i hnutí nové levice vzniklo a přežívalo v mantinelech studené války. Jak upozorňuje Colin Barker¹⁶, každý, kdo se v 60. letech hlásil k levici, si musel vyjasnit postoj k určitým mezinárodním i národním otázkám: zda bude podporovat Moskvu, nebo odmítne podporu oběma „impériím“ – USA i SSSR; jak se postaví k prokapitalistickému směřování sociálně-demokratických stran a reformním pokusům stran komunistických; a k jakému druhu marxismu se přihlásí. Odpovědi na tyto otázky šly u taistovců zcela mimo hlavní evropský i světový proud, ale zároveň byly v rámci finské radikální levice dominantní. Unikátní cesta finské studentské levice na přelomu 60. a 70. je dodnes ve Finsku považována za - slovy historika Jukky Relandera – „záhadu vymykající se sociologickým explanacím“.¹⁷ V zemích bývalého východního bloku je fenomén taistovců spíše neznámý, přestože vznik hnutí bezprostředně souvisí s okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy a taistovci se se vztahem k těmto zemím museli aktivně ideologicky i prakticky vyrovnávat. Hnutí taistovců je však zajímavým, a přesto spíše neprobádaným, fenoménem i v širším kontextu evropské intelektuální levice, v jejíchž řadách nepřehlédnutelně vyčnívá.

Předkládaná práce sleduje vznik taistoveckého hnutí, jeho krátké, ale intenzivní působení v akademických a kulturních kruzích i jeho zánik. Věnuje se specifickým podmínkám a událostem, které vzniku hnutí předcházely a které ho do menší či větší míry determinovaly, a zasazuje hnutí do historického kontextu v samotném Finsku, ale i v rámci evropských studentských hnutí a nové levice. Sleduje rovněž sociální pozadí taistovců a jejich vzájemné interakce s finským dělnictvem a zabývá se jejich ideologickým a teoretickým zázemím a jejich postoji k rozdílům mezi marxisticko-leninskou teorií a reálně socialistickou praxí.

Cílem práce je odpovědět na následující výzkumné otázky:

- 1) Jaké byly hlavní příčiny vzniku hnutí taistovců a jaké mechanismy jej udržovaly při životě?
- 2) Jaké místo toto hnutí zaujímal v kontextu tzv. nové levice?
- 3) Jak svou minulost reflektují bývalí členové hnutí a jak jejich individuální i kolektivní paměť interpretuje vybrané otázky? Jak se tato interpretace liší od dominantního historiografického diskurzu?

Žádný společenský jev nevzniká v sociálním a historickém vzduchoprázdnu, okolnosti vzniku hnutí taistovců však byly závislé na společensko-politických podmínkách poválečného Finska zcela zásadním způsobem. Lavírování finlandizační politiky mezi oběma velmocenskými bloky jasně určovalo postoj všech veřejných

---

¹⁶ Barker, *Some Reflections on Student Movements of the 1960s and Early 1970s*.

¹⁷ Relander, J. (2008). From Flowers To Steel. *Scandinavian Journal of History*, 33(4), s. 465

aktérů k Sovětskému svazu. Je rovněž signifikantní, že tento postoj bylo nutné mít bez ohledu na politickou orientaci nebo druh veřejného angažmá: prostupoval celý společenský, politický, ale i kulturní prostor. I proto finská veřejnost prožívala okupaci Československa mnohem intenzivněji než v jiných evropských zemích – identifikovat se s osudem středoevropské země bylo pro Finy vzhledem k jejich dějinným zkušenostem i stávající politické situaci mnohem snazší a strach z podobného osudu, jakému Československo čelilo, byl reálný a jasně artikulovaný i vrcholnými finskými politiky, o široké veřejnosti nemluvě. Okupace Československa navíc přinesla zcela zásadní rozkol v řadách finských komunistů a vytvořila dvě frakce, jejichž vzájemný vnitrostranický souboj definoval situaci na finské levici po celá 70. léta. Postoj k okupaci se stal referenčním znakem taistovců a do značné míry ovlivňoval ideologické směřování hnutí.

Stejně jako v jiných evropských zemích i USA se o hnutí taistovců mluví mimo jiné jako o generačním protestu, v němž se mladší generace vymezuje proti konzervativním normám a tradicím generace starší a požaduje pro sebe lepší a svobodnější svět. Tento generační rozkol byl však ve Finsku významně ovlivněn dědictvím občanské války mezi tzv. rudými a bílými, která předcházela vzniku nezávislého Finska (1917). Občanská válka představovala historické trauma, jehož příběh se vyprávěl výhradně z pozice bílých vítězů. Studenti narození až po druhé světové válce byli první generací, která otevřela zapouzdřenou historii občanské války a překvapeně hleděla na vše, co v ní našla. Zejména ti, kteří pocházeli z rodin „bílého dědictví“ pak generaci svých rodičů a prarodičů vyčítali, že nebyli schopni se k temnému místu finských dějin postavit čelem. Tato výčitka se přetavila i do specifické formy studentského protestu.

Finsko mělo díky své geografické poloze bohaté zkušenosti jak s carským Ruskem, jehož součástí bylo déle než jedno století, tak se Sovětským svazem, proti němuž vedlo dvě separátní války. Díky finlandizační politice se však v průběhu 50. a 60. let dostalo do pozice „mostu mezi Východem a Západem“, tedy země, jež sice patřila „na Západ“, ale s východním sousedem udržovala z mnoha důvodů co nejkorektnější vztahy. Sovětský svaz i reálný socialismus proto pro Finy nebyly abstraktní a vzdálené entity, nýbrž realita, již měli možnost vidět na vlastní oči. To se týkalo i univerzitních studentů, kteří Sovětský svaz i jiné země východního bloku hojně navštěvovali, reálný socialismus proto představoval pro jejich ideologii i víru v sovětský systém zásadní výzvu. S pomocí marxisticko-leninské sémantiky pěstovali různé argumentační strategie, jež jim pomáhaly tyto rozpory překonávat a hnutí legitimizovat.

Hnutí taistovců časově kopírovalo trajektorii jiných studentských a radikálně-levicových hnutí v Evropě a USA a důvody jejich zániku se s nimi v mnohém

shodovaly. Přesto existovaly i okolnosti, které vycházely ze specificky finských (a finlandizačních) podmínek. Hnutí rovněž zanechalo ve finském historickém diskurzu poměrně trpkou stopu a k vyrovnávání se s taistoveckou minulostí patří i „převyprávění“ příběhu přímými účastníky, kteří tento úsek finské historie mohou interpretovat odlišným způsobem než historiografický mainstream.

Odlišnost hnutí taistovců v rámci studentských levicových hnutí byla přímým důsledkem specifického geografického, historického i politického postavení Finska. Občanská válka a její dopady na sociální stratifikaci nezávislého Finska, finlandizace i reakce země na okupaci Československa hrála v existenci hnutí zcela zásadní roli. Domnívám se proto, že hlavní výzkumné otázky nelze bez jejich zevrubné analýzy zodpovědět. Archivní a další písemné prameny sice poskytují detailní obraz vzniku, působení a do jisté míry i zániku hnutí, ale svědectví přímých účastníků přidává do tohoto obrazu další, důležitou dimenzi, zejména co se týče motivací a argumentačních strategií taistovců.

Struktura práce odpovídá výzkumným otázkám:

První kapitola sleduje zejména příčiny a předpoklady vzniku hnutí a zasazuje jej do potřebného historického a politického kontextu. Stručně přibližuje dějiny finské občanské války a důsledky, jež tato válka a následný společenský vývoj měly pro (ne)existenci finské levice, a přibližuje rovněž společenské změny, jimiž Finsko v 60. a 70. let procházelo a jež měly na vznik studentského hnutí přímý vliv. Stěžejní části první kapitoly jsou věnovány tzv. finlandizaci, zahraniční politice Finska praktikované za funkčních období prezidenta Kekkonena (1956-1982). Oficiálně propagované a podporované korektní vztahy se Sovětským svazem vytvořily specifický společenský i politický diskurz, z něhož hnutí taistovců vzniklo i těžilo. Poslední část první kapitoly analyzuje vliv okupace Československa na různé segmenty finské společnosti, zejména pak na Komunistickou stranu Finska, která se vlivem okupace rozštěpila na dvě křídla, z nichž to ortodoxní se stalo základnou mladých taistovců.

Druhá kapitola se věnuje samotnému hnutí: analyzuje legitimizační mechanismy, které si hnutí vytvořilo, a zasazuje hnutí do kontextu nové levice. Kapitola sleduje, jak se ve Finsku projevoval „osmašedesátý“ a jak se studentský protest přetavil během jednoho roku v marxisticko-leninské hnutí. Popisuje rovněž, jak konkrétně se taistovci projevovali na akademické půdě i v kulturních kruzích. Stěžejní subkapitoly se věnují komparaci hnutí taistovců s novou levicí, novými sociálními hnutími i dalšími levicovými „potomky“ studentského protestu roku 1968 a vysvětluje, proč je hnutí taistovců v kontextu evropské intelektuální levice unikání. Přibližuje rovněž socioekonomický původ členů hnutí a jejich vyrovnávání se svým

„třídním původem“, zejména ve vztahu k občanské válce. Se sociálním původem účastníků hnutí úzce souvisí i jejich postoj k dělnické třídě a jejich pokusy proletariát mobilizovat k socialistické revoluci, zde opět v komparaci s podobnými strategiemi jiných studentských hnutí v Evropě. Pro osvětlení toho, proč bylo hnutí úspěšné i přesto, že finští studenti měli přímou zkušenost s reálným socialismem v Sovětském svazu i jiných zemích východního bloku, slouží analýza marxisticko-leninské ideologie, k níž se taistovci hlásili, a „marxistické gramatiky“, jež pomáhala budovat argumentační strategie pro vyrovnávání se s rozdíly mezi reálně-socialistickou teorií a praxí. Poslední část druhé kapitoly se věnuje důvodům rozpadu hnutí i odkazu, jež ve finské společnosti zanechalo.

Třetí kapitola je orálně-historickou analýzou rozhovorů s přímými účastníky a členy hnutí a slouží k doplnění historického obrazu hnutí o perspektivu těch, kteří tuto historii psali. Zabývá se zejména formováním politického postoje narátorů, jejich pohledem na finlandizaci a tehdejší politické milieu, i ideologií, na nichž své postoje vystavěli. Stěžejní část se věnuje jejich zkušenostem ze Sovětského svazu a dalších zemí východního bloku a toho, jak tamní situaci vnímali a jakými mechanismy ji uváděli do souladu se svým politickým přesvědčením. Kapitola se rovněž věnuje diskrepancím, které narátoři vnímají mezi svou interpretací hnutí a tím, jak jej interpretuje historiografický i obecně společenský mainstream. Nakonec narátoři analyzují důvody, které dle jejich interpretace vedly k rozpadu hnutí.

1.1 Metodologie

1.1.1 Historická komparace

Hnutí taistovců lze obecněji zařadit mezi levicová protestní hnutí přelomu 60. a 70. let, avšak v mnoha, již naznačených, aspektech se od hlavního proudu zásadním způsobem liší. K zodpovězení jedné z výzkumných otázek, tedy jaké místo toto hnutí zaujímal v kontextu tzv. nové levice, může posloužit metoda historické komparace. Historická komparace obvykle zkoumá určitý fenomén z minulosti a dle vybraných kritérií analyzuje, jak se tento fenomén projevoval v různých prostředích. Slovy jednoho z komparativních historiků, Otto Hintze, „můžeme srovnávat, abychom našli něco obecného, co je společné problémům, které srovnáváme. Nebo můžeme srovnávat, abychom lépe pochopili jedinečnost problému, který srovnáváme, a odlišili jej od ostatních. Sociologové dělají to první, historici to druhé.“¹⁸

Komparací v historii se zabývali mnozí badatelé již v 19. století - od Alexise de Tocquevilla po Maxe Webera. Za jednoho z prvních historiků, kteří explicitně prosazovali komparativní dějiny jako jednu z metod historiografického výzkumu, je však považován francouzský historik Marc Bloch, jenž k většímu využívání historické komparace vyzval na VI. Mezinárodním kongresu historických věd v Oslu roku 1928.¹⁹ Ve své výzvě „Za komparativní dějiny evropských společností“ (*Pour une histoire comparée des sociétés européennes*) se inspiroval metodami komparativní lingvistiky a popsal dva základní přístupy komparace v historiografii: (1) univerzální komparaci, kdy si historik vybere k srovnání společnosti natolik prostorově i časově vzdálené, že analogie ve zkoumaném historickém fenoménu nelze za žádných okolností přičíst jejich vzájemnému vlivu nebo společnému původu, (2) historickou komparaci, kdy se zkoumají společnosti současné a sousedící či geograficky blízké, již jsou během svého vývoje vystaveny stejným nebo podobným vlivům a obvykle mají i společný původ.²⁰ Bloch sám se věnoval druhému typu a rovněž jej teoreticky rozpracovával.²¹ Dle Blocha může historická komparace sloužit k tomu, aby otestovala vysvětlující hypotézu týkající se jednoho společenského celku tím, že se hledá přítomnost nebo absence určitých charakteristik v jiných, současně existujících společnostech. Metoda však pro něj měla i obecnější epistemologický přesah, neboť ji považoval za způsob, jakým si

---

¹⁸ Citováno z: Elliott, J. (2012). *History in the Making*. Yale University Press, s. 169

¹⁹ *Ibid.*, s. 168

²⁰ Hill, A. O., & Hill, B. H., Jr. (1980). Marc Bloch and Comparative History. *The American Historical Review*, s. 830

²¹ Za vhodné pro historickou komparaci považoval Bloch země střední a východní Evropy (*ibid.*, s. 831)

historici, kteří mají obvykle tendenci zaměřovat se na jednotlivosti, rozšiřují své obzory.²²

Historická komparace se stala populární historiografickou metodou zejména v druhé polovině 20. století, kdy se jí chopily sociální dějiny, jež opouštěly národně zaměřená témata a soustředily se na problematiku překračující hranice národních států (industrializace, nacionalismus a další).²³ Postupem času vzniklo několik typologií a přístupů k historické komparaci, z nichž zde uvádím jen ty nejznámější a zároveň ty, které jsou relevantní pro zkoumání fenoménu taistovců. Pro tuto práci je zejména důležité základní dělení německého historika Jürgena Kocky, jenž rozlišoval symetrickou a asymetrickou komparaci, a byl advokátem té druhé.²⁴ Zatímco u symetrické komparace se stejná pozornost věnuje každému ze srovnávaných celků, u asymetrické je popisován, analyzován a interpretován jeden celek, jenž je dáván do kontrastu s jinými podobnými případy. Ty však tvoří jen jakési pozadí zkoumaného celku a nejsou do detailu analyzovány. Asymetrická komparace se používá zejména v případě, kdy chce badatel pochopit jedinečnost určitého jevu na určitém území a zároveň jej zařadit do kontextu celkového vývoje daného jevu.²⁵

Jednu z nejznámějších typologií historické komparace vytvořily americké historičky Theda Skocpol a Margaret Somers, jež komparativní výzkumy dělí do třech kategorií: (1) makroanalytické komparativní dějiny (*Macro-analytic comparative history*), (2) souběžné komparativní dějiny (*Parallel comparative history*) a (3) kontrastující komparativní dějiny (*Contrast-oriented comparative history*)²⁶. Makroanalytické komparativní dějiny jsou druhem vícerozměrné analýzy, která na několika případech, u nichž hledá podobnosti nebo rozdíly, testuje zobecňující kauzalitu mezi jevy (a může tak testovat i existující teorie nebo hypotézy). Souběžné komparativní dějiny slouží k ověření určité teorie, která je aplikována na několik paralelních případů. Konečně kontrastující komparativní dějiny slouží k popsání unikátních charakteristik určitého jevu. Rozdíly jsou pak

---

²² Elliott, J., *History in the Making*, s. 175

²³ Šmidrkal, V. (2011). Historická komparace a její alternativy. In B. Skálová a kol., *Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií* (Teritoria - svazek 3). Praha: Matfyzpress, s. 88

²⁴ Elliott, J., *History in the Making*, s. 183

²⁵ Scholz, M. (2009). Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika. *Sociální Studia*, 1/2009, s. 72

²⁶ Český překlad všech kategorizačních termínů Thedy Skocpol i Charlese Tillyho je převzat z přehledové studie Václava Šmidrkala *Historická komparace a její alternativy*.

obvykle uváděny v kontrastu k nějakému širšímu tématu nebo ideálnímu typu určitého fenoménu.²⁷

V souladu s „věčným napětím mezi podobností a rozdílem“²⁸, který historickou komparaci provází, vytvořil svou typologii i americký historik Charles Tilly. Rozlišuje čtyři základní kategorie: (1) individualizující (*individualizing comparison*), (2) zahrnující (*encompassing comparison*), (3) hledající variace (*variation-finding*) a (4) zobecňující (*universalising comparison*). Individualizující komparace zkoumá malý počet případů a jejím cílem je ozřejmit zvláštnosti každého z nich. Zobecňující komparace se naopak snaží dokázat, že pro každý výskyt určitého fenoménu existuje jednotící pravidlo, jímž se všechny případy řídí. Zahrnující komparace zkoumá různé výskyty fenoménu v rámci jednoho systému/jednotky zkoumání (většinou nadnárodního celku nebo dokonce světa) a snaží se osvětlit vztah těchto výskytů k systému jako celku. Pro tuto práci nejpřínosnější je nejspíše poslední kategorie komparace hledající variace, která srovnává různou intenzitu nebo obecněji různé varianty jednoho fenoménu v různých jednotkách srovnávání.²⁹

Při každé historické komparaci je nutno stanovit základní proměnné, tedy jednotky, které budeme srovnávat, historický jev, na jehož základě budeme tyto jednotky srovnávat, a časový úsek, v jehož rámci daná komparace proběhne. Přestože základní srovnávací jednotkou bývá v komparativních dějinách obvykle stát, tato práce se hlásí spíše ke kontrastujícím komparativním dějinám Thedy Skocpol a Margaret Somers, kdy je zkoumaný jev dáván do kontrastu s obecnějším fenoménem, blízcím se ideálnímu typu. „Ideální typ“ je zde používán jako srovnávací kritérium (*benchmark*), proti němuž v kontrastu vystupují specifické charakteristiky jednotlivých případů.³⁰ V této práci je tímto případem (a tedy jedinou jednotkou srovnání) hnutí taistovců, které lze geograficky snadno ohraničit jedním státním celkem. Hnutí srovnávám s obecněji pojatým levicovým studentským protestem roku 1968 a nové levice, v literatuře někdy souhrnně označovanými jako tzv. nová sociální hnutí. Přestože se tento fenomén projevoval v každé zemi mírně odlišně, používám zde jako srovnávací kritérium „společného jmenovatele“ a základní charakteristiky, na nichž se badatelé i teoretikové nových

---

²⁷ Detailněji k jednotlivým komparativním metodám i s konkrétními příklady viz Skocpol, T., & Somers, M. (1980). *The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry*. *Comparative Studies in Society and History*, April 1980, 22(2).

²⁸ Elliott, J., *History in the Making*, s. 176

²⁹ Tilly, C. (1984). *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*. Russell Sage Foundation, s. 82-83

³⁰ Skocpol, Somers, *The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry*. S. 178

sociálních hnutí a nové levice obvykle shodují napříč různými státy. Pro ilustraci v některých specifických případech uvádím i příklady z konkrétních zemí, zejména ze severní Evropy, aby vynikl kontrast i ve srovnání s geograficky a kulturně blízkými zeměmi. Zároveň se jedná o komparaci asymetrickou, neboť hnutí taistovců je zde analyzováno podrobněji a rozsáhleji než ostatní evropská nová sociální hnutí. Konečně časový úsek, v němž srovnání probíhá, je ohraničen rokem 1968 a druhou polovinou 70. let.

Kromě studentského levicového protestu a nové levice je historická komparace užita i v subkapitole o vztahu taistovců a dalších studentských hnutí k tradičnímu proletariátu a (ne)schopnosti studentů jej mobilizovat. Vzhledem k tomu, že tento fenomén se v jednotlivých zemích západní Evropy značně lišil, jako srovnávací kritérium zde neslouží „ideální typ“, nýbrž konkrétní příklady několika evropských zemí. Tomuto typu historického srovnávání by tedy odpovídala Tillyho kategorie hledající variace, z rozdílů mezi jednotkami srovnávání jsou však vyvozovány závěry pouze pro jednu z nich.

1.1.2 Orální historie

Fenomén hnutí taistovců patří mezi historická témata, která díky relativně krátké době, jež od nich současné badatele dělí, přinášejí jistá specifika: z historického hlediska jde o jev natolik „mladý“, že poskytuje nepřeborné množství dostatečně neprobádaných a nepopsaných míst, a umožňuje tak téma představit nejen v novém světle či z nového úhlu pohledu (což jistě není výsadou jen moderních historických témat), ale dokonce některé aspekty představit zcela poprvé. Dalším specifikem je fakt, že pamětníci i přímí účastníci tohoto historického fenoménu ještě žijí, a je tedy možné přiblížit jejich svědectví: jejich vzpomínky, a především jejich interpretace.

Orální historie je relativně mladou historickou disciplínou, která je za plnohodnotnou metodologii využívanou ke zkoumání moderních dějin považována teprve několik posledních desetiletí. Vyprávění svědků se z historie vytratilo v okamžiku, kdy byla historiografie ustanovena jako vědecká disciplína, tedy v období tzv. Rankeovské tradice v 2. polovině 19. století. Historiografie měla být akademickou a přísně rigorózní disciplínou, nehodnotící a čistě popisnou. Leopold von Ranke nepřiznával historikům jinou ambici než striktně představit fakta, napsat „jak to skutečně bylo“ („wie es eigentlich gewesen“). Svědectví pamětníků byla považována za příliš subjektivní, nostalgická a nedůvěryhodná, tedy odporující požadavkům objektivní vědy. Vzpomínky nesplňovaly základní podmínku

historiografického důkazního materiálu, tedy neproměnlivost v čase, byly pouhým „žvaněním starých mužů o svém mládí“.³¹

Nejvýraznějším převratem ve vnímání historie a pokusu o její porozumění byl tzv. lingvistický obrat, jenž historii – ve své nejradikálnější formě – postavil na roveň uměleckého díla i s jeho vědeckou (ne)hodnotou. Lingvistický obrat vyšel z poststrukturalistické filosofie, jež zcela rezignovala na víru v existenci vědecké pravdy. Ta dle poststrukturalistů ve skutečnosti nemá větší vypovídací hodnotu než kterékoliv jiné „vyprávění“ a popis jakékoliv reality je jen sociální a jazykovou konstrukcí. Tento přístup tedy zasáhl i debatu o dějinách, jež se nakonec vyvinula v zásadní redefinování historiografie.

Lingvistický obrat měl však na studium a interpretaci dějin mnohem zásadnější vliv než jen vyvolání diskuze o vědeckosti či nevědeckosti dějepisectví – obrátil totiž pozornost badatelů na význam jazyka pro konstituci společnosti a společenské reality.³² Jazyk jako „konstruktér“ rozmanité reality vedl i k předefinování témat, kterými se historiografie až dosud zabývala. Spolu s lingvistickým obratem totiž postupně docházelo i k přesunutí pozornosti na tzv. nové sociální (případně kulturní) dějiny. Stát přestal být hegemonem „velkých dějin“ a z „velkých osobností“ se zájem přesunul na často marginalizované, či dokonce utlačované sociální skupiny, případně „obyčejnou“ každodennost. Sociální realita přestala být jedolitou a přehlednou masou a rozpadla se do mnoha různých segmentů, jež lze navíc zkoumat z rozličných úhlů pohledu. Lingvistický obrat zcela změnil způsob pohledu na dějiny: vedl ke snaze „přečíst“ dějiny očima jejich aktérů a v hledání jejich významů a motivací odložit „současné“ brýle.

Fenomén hnutí taistovců lze jistě zkoumat z tehdejších pozic: lze se ptát, jaké informace měli o Stalinově politice z 30. let, můžeme se tázat, jaké motivy měli k účasti na brigádách socialistické práce v SSSR nebo ve východním Německu, může nás zajímat, co si představovali pod pojmy „stalinismus“, „komunismus“ nebo „diktatura proletariátu“, a lze se jistě i zeptat, jak si vysvětlovali například nedostatek základních potravin při svých pobytech v některých zemích východního bloku. Naše otázka je však sémanticky (ale i lexikologicky) čistě současná a ukazuje na disproporci mezi naším jazykem a tehdejší mentalitou. Tato disproporce nemůže být eliminována, může být však vhodně zpracována: „Kulturní historie je také překladem kultury z jazyka minulosti do jazyka současnosti, z pojmů současníků do

---

³¹ Americký historik A. J. P Taylor, citováno z: Ritchie, D. A. (2015). *Doing Oral History*. Oxford University Press, s. 10

³² Iggers, G. G. (2002). *Dějepisectví ve 20. století: Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 115

pojmu historiků a jejich čtenářů. Jejím cílem je učinit ‚jinakost‘ minulosti jak viditelnou, tak srozumitelnou.“³³

Kromě sémantických nejasností se musíme vypořádat i s další těžkostí: jazyk, jež používáme, rovněž – ať chceme či nikoliv – odráží náš hodnotový systém. I přes odložení brýlí současnosti, i přes odhalení a snad i pochopení motivací aktérů minulosti jen těžko budeme schopni analýzy v našem současném jazyce, jež by neodrážela naše hodnoty a postoje. Lze zůstat „hodnotově neutrální“ a současně používat slova jako „propaganda“, „zločin“, „okupace“ či „osvobození“? Kdy se zločin stává zločinem a kdy jej lze ještě „vysvětlit“ dobovou mentalitou? Kdy se okupace stává osvobozením a osvobození okupací? Ostatně postoj autora k tématu lze velmi často „přečíst“ již z pouhého názvu práce a nenormativnost historické analýzy se tak stává pouhou iluzí. „Jestliže panuje všeobecná shoda (...), že narátor není (nemusí a v podstatě ani nemůže být) „nezaujatý“ a „nestranný“, vyjadřuje-li se k určité historické události nebo vypráví-li svůj životní příběh, platí v podstatě totéž i pro interpreta, který s veškerou svou erudicí a zkušeností zůstává zároveň člověkem své doby – profesionálně, sociálně i osobně – pohybujícím se v určitém prostředí a zastávajícím určité principy, postoje a názory.“³⁴ Pokud tedy můžeme mluvit – dle vzoru Weberovy „chápající sociologie“ – o „chápající historii“, pak mluvíme spíše o objektivních metodách než o objektivní historii jako takové. „(...) historikové by měli upřímně uznat, že jejich diskurz je metaforický a že jeho hodnota nepramení z ‚reality‘, nýbrž z ‚jazyka, kterým o ní hovoříme‘. (...) objektivitu v historii nelze dosáhnout a (...) historik může doufat tak nanejvýš v hodnověrnost svých závěrů.“³⁵

Orální historie je stále ještě poměrně mladou disciplínou kvalitativního výzkumu v humanitních a společenských vědách – zejména v historii, sociologii, etnologii, antropologii a dalších příbuzných oborech. Je založena především – nicméně nikoliv výhradně – na ústním svědectví lidí, kteří se buď osobně účastnili určité historické události, nebo nás jejich životní příběh zajímá jako celek. Tato svědectví mohou sloužit k samotnému výzkumu, ale mohou být při zachování etických standardů použita v publikacích, audiovizuálních dokumentech, výstavách a mnoha dalších formách veřejné prezentace.³⁶

Orální historie je v souladu s pojetím „chápající historie“ metodou, která otevřeně přiznává subjektivitu výpovědí a do jisté míry i jejich interpretací. Jelikož

---

³³ Burke, P. (2006). *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 200

³⁴ Vaněk, M., & Mücke, P. (2015). *Třetí strana trojúhelníku Teorie a praxe orální historie*. Prague, Czech Republic: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, s. 211

³⁵ Iggers, *Dějepisectví ve 20. století*, s. 134

³⁶ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 15

sám výzkumník je přítomen vzniku historického pramenu, a dokonce ho svou interakcí s narátorem sám pomáhá tvořit, není zde absolutní objektivita možná. Jak upozorňuje Plichtová, „subjektivita výzkumníka je vlastně důležitým nástrojem pro porozumění subjektivity jiných... Badatel nemůže udělat nic poctivěji než přijmout svoji subjektivitu a pracovat s ní v daném projektu.“³⁷

Orálně-historická metoda si tedy neklade za cíl rozšířit seznamy již známých více či méně objektivních faktů vyplývajících z písemných či hmotných pramenů, ani tato fakta jakkoliv „upřesňovat“. Orální historie primárně neposkytuje fakta, nýbrž rozevívá vějíř možných interpretací, představuje pohled přímých účastníků a jejich explanace s implicitním předpokladem, že tyto interpretace a explanace jsou individuální a nejsou určeny k zobecňování, ani z nich nelze vyvozovat jakákoliv statistická data. Rozhovory s pamětníky vytvářejí určitý rejstřík, ovšem bez kvantifikujícího naplnění, jsou novými položkami v „databázi“ našeho chápání určitého historického jevu. Jiné než orální zdroje obvykle poskytují informace o tom „kdo, co, kdy a kde“, rozhovory s přímými účastníky mohou poskytnout lepší vhled do aspektů „jak a proč“.³⁸ V ideálním případě proto slouží jako pomocný nástroj ke složení sofistikovanější a barevnější mozaiky historického narativu, neboť nejen vědomí toho, co lidé dělali, ale také toho, co chtěli dělat nebo co věřili, že dělají, pomáhá pochopit problém v celé jeho komplexitě.

Při využití orálně-historické metody je každý badatel nevyhnutelně konfrontován s fenoménem kolektivní paměti, která nutně ovlivňuje paměť osobní. Pamětníci a přímí účastníci historických událostí při své interpretaci absorbují výsledky veřejné diskuze a často nevědomě přejímají interpretace a postoje, které se během této diskuze vynořily, nebo mají naopak potřebu se vůči těmto interpretacím vymezovat. Paměť není pasivním depozitářem faktů, nýbrž aktivním procesem vytváření významů.³⁹ Orální historie proto nezkoumá realitu, kterou narátor popisuje, nýbrž jeho postoje, které si v průběhu života vůči určité události vytvářel.⁴⁰ Úkolem badatele při interpretaci rozhovoru tedy není dopátrat se „pravdy“, nýbrž zjistit a popsat to, co narátor sám považuje za pravdivé.⁴¹

---

³⁷ Plichtová, J. (2002). *Metódy sociálnej épsychológie zblízka: Kavlitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava: Média, s. 163

³⁸ Ritchie, *Doing Oral History*, s. 22

³⁹ Ritchie, *Doing Oral History*, s. 22

⁴⁰ Vaněk, M., Mücke, P., & Pelikánová, H. (2007). *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s. 135

⁴¹ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 213

1.2 Použitá literatura a současný stav poznání

Téma radikální poválečné levice ve Finsku nebylo dosud v českém prostředí detailněji zpracováno, tato práce proto vychází zejména z pramenů finskojazyčných. Vzhledem k tomu, že citované práce nejsou přeloženy do češtiny a často ani do angličtiny, a jsou – stejně jako jejich autoři – v českém kontextu prakticky neznámé, přiblíží je tato kapitola českému čtenáři detailněji.

Části, do nichž je práce rozčleněna, vyžadují většinou rozdílný bibliografický korpus, vedle odborné historiografické literatury jsou proto využity i archivní prameny z finských a českých archivů, dobový tisk a pro orálně-historickou část byly sesbírány rozhovory s přímými účastníky historických událostí. Jelikož téma taistovců není nijak extenzivně akademicky zpracováno ani v samotném Finsku, práce v některých okrajových případech čerpá i z obhájených magisterských a dizertačních prací z finských univerzit. Je rovněž nutné uvést, že tato dizertace přímo navazuje na magisterskou práci *Rozmach radikální levice ve Finsku ve spojitosti se srpnovou okupací Československa*, obhájenou v květnu 2008 na Filozofické fakultě UK. Některé subkapitoly jsou rozšířením, zpřesněním a doplněním kapitol práce původní. Metodologický úvod o orální historii vychází z kapitoly *Diskurzivní analýza jako metoda zkoumání historické reality* publikované v kolektivní monografii *Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií* (Barbora Skálová a kol.).⁴² A kapitola o finlandizaci vychází z článku *Finlandizace aneb kam vede "třetí cesta"* publikovaného v *Acta Universitatis Carolinae Studia Territorialia*.⁴³

K osvětlení širšího historického kontextu přispěly zejména práce klasiků finské historiografie Tima Vihavainena, Kimma Rentoly a Laury Kolbe a sociologa Rista Alapura. Timo Vihavainen se jako profesor ruských studií na helsinské univerzitě věnuje především finsko-ruským a finsko-sovětským vztahům a k tomuto tématu vydal téměř dvacet finskojazyčných a ruskojazyčných monografií, je také jedním z předních odborníků na tzv. finlandizaci. Kimmo Rentola, profesor politických dějin na helsinské univerzitě, se specializuje na historii studené války, finského komunismu a finsko-sovětských vztahů (a speciálně prezidentského období Urha Kalevy Kekkonena). Blízko má i k tématu taistovců, neboť sám byl členem tohoto hnutí i Komunistické strany Finska. Laura Kolbe, profesorka evropských dějin na

---

⁴² Skálová, B. a kol. (2011). *Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií*. Praha: Matfyzpress.

⁴³ Skálová, B. (2012). *Finlandizace aneb kam vede "třetí cesta"*. *AUC Studia Territorialia*, 12(1).

helsinské univerzitě, je přední odbornicí na dějiny finského studentstva a univerzit a věnuje se i dějinám „bláznivého roku 1968“ a jeho specifickým projevům ve Finsku. Risto Alapuro je mezinárodně uznávaným sociologem, který zkoumá mimo jiné sociální hnutí a roli intelektuálů ve společnosti.

Dějiny Komunistické strany Finska na přelomu 60. a 70. let pozoruhodně detailně zpracoval historik Veli-Pekka Leppänen ve své knize *Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistinen puolue 1964-1970* („Puška nebo hlasovací lístek? Komunistická strana Finska 1964-1970“, 1999). Mikroskopicky detailní pozitivistický popis tehdejších událostí sloužil jako podklad pro kapitolu o dějinách Finské komunistické strany a důležitého rozkolu v jejích řadách na konci 60. let po okupaci Československa.

Neocenitelným zdrojem široké palety interpretací finlandizace byl sborník Johana Bäckmana *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettuomisen uusi historia* („A co když budeme jedenáctí? Nové dějiny finlandizace“, 2001) – Bäckmanovi se v téměř sedmisetstránkovém opusu podařilo sesbírat příspěvky od několika desítek finských historiků, politologů, sociologů a novinářů – vedle již zmíněných Tima Vihavainena, Laury Kolbe a Rista Alapura například i Mattiho Klingeho, Hannua Rautkallia nebo Jukky Tarkky.⁴⁴ Sborník je pouhou sbírkou esejů a odborných statí a nemá žádnou jednotící formu, značně kolísá i kvalita jednotlivých příspěvků. Je však vynikající sondou do argumentace odpůrců i obhájců finlandizace. K finlandizaci rovněž existuje i řada anglickojazyčných zdrojů (zde např. práce historiků George Mauda, Waltera Laquera, H. P. Krosbyho nebo Carla-Gustava Liliuse).

Pro zasazení hnutí taistovců do širšího kontextu evropské studentské levice přelomu 60. a 70. let sloužily přehledové práce britského historika Geoffa Eleyho, amerického historika C. E. Zirakzadeha a britského sociologa a marxistického historika Colina Barkera. Maoistické a trockistické skupiny (i další související odnože), jež se vyvinuly ze studentského protestu roku 1968 po celé Evropě, detailně zmapoval Chris Harman, teoretik britské Socialistické dělnické strany. Z pramenů dostupných v češtině je pro různé aspekty studentského „osmašedesátého“ vynikajícím zdrojem monografie německé historičky Ingrid Gilcher-Holtey a její *Hnutí '68 na Západě : studentské bouře v USA a západní Evropě*. K srovnání ideologických východisek i praktických projevů hnutí taistovců

---

⁴⁴ Sám Bäckman, docent sociologie, je v současné době ve Finsku kontroverzní postavou, obhájcem ruské domácí i zahraniční politiky a prezidenta Vladimira Putina. Období taistovců považuje za „to nejlepší, co se ve finské historii stalo“. Viz Han bjöd in 30 Putinunga. (22. 3. 2009). *Hufvudstadsbladet*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: <https://web.archive.org/web/20090326042650/http://www.hbl.fi/text/inrikes/2009/3/22/d25126.php>

s koncepty nové levice, nových sociálních hnutí, Frankfurtské školy, ale i ostatních evropských studentských hnutí z přelomu 60. a 70. let sloužila především literatura českých historiků a sociologů – Jaroslava Pažouta a Martina Valenty (studentská hnutí) a Pavla Barši, Ondřeje Císaře, Jiřího Navrátila a Františka Znebejánka (sociální hnutí, nová levice).

V metodologickém úvodu k historické komparaci poskytly základní přehled studie Václava Šmidrkala a Milana Scholze a poté jsem čerpala přímo z monografií a odborných článků komparativních historiků, jejichž typologii v této práci využívám – amerických historiček Thedy Skocpol a Margaret Somersové a amerického sociologa a historika Charlese Tillyho. Širší perspektivu k historiografickým metodám (včetně historické komparace) a jejich vývoji v posledních desetiletích nabízí knižní esej oxfordského historika J. H. Elliota *History in the Making* (2012). K orálně-historické části byly neocenitelným zdrojem zejména práce z produkce Centra orální historie při Ústavu soudobých dějin Akademie věd ČR, tedy z prací Miroslava Vaňka a jeho kolektivu spolupracovníků. K představení orálně-historického výzkumu ve Finsku sloužily přehledové studie Outi Fingerros, profesorky etnologie a antropologie z univerzity v Jyväskylä, zakládající členky Sítě finské orální historie (Finnish Oral History Network) a současné viceprezidentky Mezinárodní asociace orální historie (International Oral History Association). Finské tradici orálně-historického výzkumu se detailně věnuje i Tomáš Bouška ve své dizertační práci *Jáchymovští političtí vězni. Orální historie v teorii a praxi* (2011).

Pro zkoumání specifik ideologického jazyka i důsledků, které jeho používání přináší (zde o osvětlení marxisticko-leninské ideologie taistovců), byla využita již klasická studie Petra Fidelia věnovaná sémantickému rozboru jazyka komunistické propagandy *Řeč komunistické moci* (2016) nebo sbírka esejů analyzujících klíčové symboly, emblémy a mýty socialistické kultury z let 1948-1989 sestavená Vladimírem Macrou *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)* (2008).

Přestože téma taistovců se ve finské společenské debatě periodicky objevuje a často budí poměrně velký zájem veřejnosti (například v roce 2013 vydaly k taistovcům finské bulvární noviny *Ilta* – obdoba českého *Blesku* – speciální přílohu⁴⁵), z historiografického hlediska není tato látka finskými badateli zpracovávána nijak často.⁴⁶ Na třech největších finských univerzitách –

---

⁴⁵ viz Taistolaiset-liite 2013. (2013). *IL Historia (Ilta)*.

⁴⁶ Na tomto místě se patří uvést, že o taistovcích vyšly ve Finsku tři vzpomínkové knihy – v roce 2004 „Černá kniha taistovců“ Ilkky Kylävaary, „Šedá kniha taistovců“ Heikkiho Mäki-Kulmaly (*Taistolaisuuden musta kirja, Taistolaisuuden harmaa kirja*) a v dubnu 2021 – tedy ve stejné době, kdy jsem dokončovala tuto práci – vzpomínková monografie Lauriho Hokkanena „Na čí straně jsem stál – taistovci a dědictví státního terorismu“ (*Kenen joukoissa seisoin – taistolaiset ja valtioterrorin perintö*). První dvě jsou nestrukturovanými sbírkami

v Helsinkách, Turku a Tampere – nebyla od roku 2000⁴⁷ obhájena ani jedna doktorská práce, která by se zabývala přímo tématem taistovců a jejich hnutí. Prací, které lze najít alespoň podle klíčových slov týkajících se taistovectví (a tudíž je v nich toto téma alespoň zmíněno), bylo na všech třech univerzitách ve stejném období obhájeno pouhých třináct.⁴⁸ Nejsystematičtěji se z finských historiků taistovcům věnuje již zmíněný Kimmo Rentola. Zřejmě nejobsáhlejší výzkumem založeným na dobových svědectvích je knižně vydaná dizertační práce Mattiho Hyvärinena z roku 1994 *Viimeiset taistot* („Poslední taistovci“). Zajímavé interpretace přináší k tématu i několik odborných textů Jukky Relandera (některé i v angličtině) – on sám své zaměření definuje jako zkoumání psychohistorie taistovců. Relander k této látce psal i dizertační práci, kterou však nedokončil. Kratšími analytickými i vzpomínkovými texty přispěli k tématu taistoveckého hnutí i historik a filosof Vesa Oittinen a filosof Heikki Mäki-Kulmala. Do debaty o hnutí se poměrně výrazně zapojila i socioložka Anna Kontula z univerzity v Tampere, která se snaží vyvrátit některé z údajných mýtů, které jsou s hnutím spojovány.⁴⁹ Jednou z posledních rozsáhlejších prací na téma taistovců je monografie historika Kuusty H. J. Vilkuny z univerzity v Jyväskylän *Kapina kampusella* („Vzpouza v kampusu“, 2013), které téma taistovců zpracovává v regionálním kontextu a pracuje s literární produkcí tehdejších jyväslylských univerzitních studentů.

V práci byly využívány i archivní materiály – z Archivu Ministerstva zahraničních věcí to byly především interní zprávy z československé ambasády v Helsinkách z fondů Teritoriálních odborů. Materiály týkající se činnosti Finsko-sovětské společnosti poskytl Finský národní archiv (*Kansallisarkisto*) a dokumenty podávající svědectví o aktivitách studentských organizací, zejména Socialistického svazu studentů (*Sosialistinen opiskelijaliitto*, SOL), poskytl Finský lidový archiv (*Kansanarkisto*).

K dokreslení dobové atmosféry je poměrně hojně citován i tehdejší tisk. Z běžných apolitických tiskovin je to především největší finský deník *Helsingin Sanomat* a zpravodajský a reportážní týdeník *Suomen Kuvalehti*. Finsko má dlouhou tradici stranického tisku, v této práci cituji zejména stranické noviny Finské

---

různých vzpomínek a historek bývalých členů hnutí bez jednotné formy i metodologie. V této práci jsou využity jen zcela okrajově. Třetí vzpomínkovou knihu jsem již vzhledem k datu vydání neměla příležitost zpracovat.

⁴⁷ Cca od roku 2000 jsou většinou k dispozici elektronické databáze kvalifikačních prací na univerzitách.

⁴⁸ Viz databáze doktorských prací:

Univerzita v Helsinkách <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/18060>,

Univerzita v Turku <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/105891>,

Univerzita v Tampere <https://www.utupub.fi/handle/10024/143705>

⁴⁹ K jejím interpretacím viz dále.

komunistické strany (SKP) a Finského lidově-demokratického svazu (SKDL), *Kansan Uutiset* (tyto noviny přinášely postoje tzv. stranické většiny), noviny Sociální demokracie *Suomen Sosiaalidemokraatti*, a *Tiedote*, později *Tiedonantaja*, tedy list tzv. stranické menšiny neboli taistovců. Důležitým zdrojem taistoveckých textů byl i list Finsko-sovětské společnosti *Seuratieto*, kulturní taistovci pak publikovali v *Kulttuurivihkot*. Univerzitní statistiky z velké většiny pocházejí z univerzitních studentských novin Helsinské univerzity *Ylioppilaslehti*.

Orálně-historická část vychází z osmi rozhovorů, které byly pořízeny ve Finsku v březnu a dubnu 2010⁵⁰. Získat přímé svědectví bývalých taistovců není snadné, neboť většina z těch, které lze vypátrat a oslovit, se ke své minulosti nechce vracet – jde neznámka o politicky exponované nebo jinak veřejně činné osoby (poslanci, univerzitní profesori, vrcholní manažeři apod.), kteří tuto kapitolu ve svém životě již z pochopitelných důvodů definitivně uzavřeli. Přesto osm z cca dvaceti oslovených s rozhovorem souhlasilo. Sedm z osmi respondentů byli přímými účastníky hnutí a sami sebe tedy definují jako bývalé taistovce, jeden z respondentů se pohyboval ve studentských levicových kruzích, ale nepovažuje se přímo za člena taistoveckého hnutí. Dva z narátorů jsou dodnes veřejně činnými osobami, jeden ve vrcholné politice, druhý v kultuře. Kromě těchto osmi rozhovorů jsou v orálně-historické části rovněž okrajově využita svědectví z dokumentu Jouko Aaltonena *Kenen joukoissa seisot?* („Na čí straně stojíš?“) z roku 2006.

---

⁵⁰ Cesta byla hrazena z grantu Grantové agentury UK č. 52209

2 Historicko-politický kontext – předpoklady vzniku hnutí

2.1 Vývoj finské levicové inteligence

Finská společnost byla hned od počátku existence vlastního státu rozdělena výsledky občanské války, v jejímž rachotu zaniklo i historické vyhlášení samostatné finské republiky (6. 12. 1917). Občanská válka mezi „buržoazními“ bílými a socialistickými rudými za sebou zanechala tisíce obětí na obou stranách a také fundamentální rozkol mezi různými vrstvami finské společnosti. Tento rozkol hrál zásadní úlohu ve vývoji nově zrozené finské republiky po celá 20. a 30. léta a byl částečně zažehnán až v průběhu zimní války, vnímané celospolečensky jako obrana před agresí SSSR.

Přestože první volby po skončení občanské války (1919) vyhrála sociální demokracie, vítězství bílých určovalo dominantní společenský diskurz až do konce 30. let. Komunistická strana byla hned v okamžiku svého založení v roce 1918 zakázána, zpět na politickou scénu ji dostaly až podmínky příměří se Sovětským svazem po skončení pokračovací války (1944). Komunisté však prostřednictvím jiných stran a hnutí ovládali odbory a různé profesní organizace a svou extenzivní stávkovou činností vyvolávali odpor ve značné části finské společnosti. I to bylo jednou z příčin vzestupu extrémně pravicového hnutí Lapua, které se až do okamžiku, kdy se uchýlilo k otevřenému násilí, těšilo vysoké podpoře i politicky umírněných Finů. Hnutí Lapua bylo sice po násilných excesech zakázáno, ale v jeho odkazu zdárně pokračovala extrémně pravicová strana sympatizující s fašismem⁵¹, Vlastenecké národní hnutí (*Isänmaallinen Kansallis-Liitto*, IKL). Téměř celé meziválečné období (1922-1944) také provozovala svou činnost národovecká a konzervativní Akademická karelská společnost (*Akateeminen Karjala-Seura*, AKS), která sdružovala zejména elitní univerzitní studenty⁵² a podporovala tzv. myšlenku Velkého Finska (*Suur-Suomi aate*)⁵³. Finská společnost 20. a 30. let byla většinově antikomunisticky naladěná a levicová inteligence jen velmi těžko hledala platformu pro oslovení širší veřejnosti. Přesto v rámci sociální demokracie vznikla jako reakce na AKS Akademická socialistická společnost (*Akateeminen Sosialistiseura*, ASS), která však

---

⁵¹ Například uniformy mládeže IKL byly přímým symbolickým odkazem k uniformám italských fašistických Černých košil.

⁵² Jejím členem bylo mimo jiné i Urho Kaleva Kekkonen.

⁵³ Suur-Suomi aate je princip, který se pravidelně vynořuje ve finské společnosti již od dob národního probuzení 19. století. Jedná se o přesvědčení, že k Finsku z historických, ale zejména kulturních příčin patří i oblast Východní Karélie, která by měla být k Finsku připojena, ale která nikdy součástí Finska – ať jako švédské provincie, nebo jako ruského autonomního velkoknížectví – nebyla.

sdužovala spíše umělce bez politických ambicí a zabývala se téměř výhradně estetikou a uměním. Praktická politika byla mimo jejich zájem – pro finské marxisty ve 30. letech byl důležitější vztah mezi marxistickou a buržoazní teorií než vztah mezi marxistickou teorií a proletářskou praxí.⁵⁴ Podobnou roli plnil i kulturní spolek Kiila (od 1936), který sdužoval levicově orientované umělce a propagoval proletářskou literaturu (ovšem z obsahového, nikoliv autorského hlediska). Členové Kiily však byli často objektem policejního sledování a nebyl jim umožněn vstup do Svazu spisovatelů. Během pokračovací války, s jejímž průběhem nesouhlasili, bylo mnoho z nich vězněno.

Po vyjednání příměří se SSSR, které bylo mimo jiné podmíněno i legalizací komunistické strany (*Suomen kommunistinen puolue*, dále jen SKP) a zákazem všech „fašistických“ organizací (včetně např. AKS), se finští komunisté bleskově zorientovali na politické scéně a okamžitě vstoupili do vlády⁵⁵. Stranická politika začala přitahovat i dosud čistě akademické marxisty a v SKP se otevřely diskuze – zejména na stránkách periodika *Kommunisti* – o úloze levicové/komunistické inteligence.⁵⁶ Na VIII. sjezdu SKP v roce 1948 bylo jako jeden z hlavních úkolů strany vytyčeno rozšíření vlivu mezi inteligencí. Strana se ovšem, i přes určitý zájem akademických marxistů, potýkala s nedostatkem lidí s odpovídajícím vzděláním, členové vedení prošli vesměs pouze ideologickým školením v Sovětském svazu. Komunistická inteligence neměla po letech ilegality na co navazovat, a navíc antikomunistické naladění finské společnosti získalo dvěma prohranými válkami se SSSR nový a ještě silnější impuls, který posilovaly i těsné vazby SKP na sovětské vedení. Až do konce 60. let se proto finské levicové inteligenci nedařilo mobilizovat své vlastní síly, ani veřejné mínění.

Po nuceném Chruščovově odchodu z čela ústředního výboru KSSS (1964) se začaly prohlubovat rozpory v SKP živené především generačními neshodami mezi starými kádry a „mladou krví“, která měla v úmyslu nastoupit na jejich místo. Štěpení strany akcelerovalo po okupaci Československa a vznikly tak dvě frakce: umírněná většina a ortodoxně marxisticko-leninská menšina, do jejíhož čela se postavil Taisto Sinisalo. Dle jeho jména, které evokuje finský výraz pro „boj“ (*taistelu*), získala menšinová frakce i s ní spřízněné studentské a kulturní hnutí svůj název. Samotný termín „taistovci“ (*taistolaiset*, v jednotném čísle *taistolainen*) vznikl na konci 60. let původně jako pejorativní označení ortodoxní frakce Komunistické strany Finska a za jeho autora je obvykle označován redaktor největšího finského deníku Helsingin

---

⁵⁴ Alapuro, R. (1997). *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi., s. 93

⁵⁵ SKP ve volbách a později i v rámci vládního angažmá vystupovala vždy jako součást SKDL (*Suomen kansan demokraattinen liitto*, Finský lidově-demokratický svaz). Tato politická strana byla obdobou československé Národní fronty – sdužovala spolu s finskými komunisty i další levicové spolky a organizace.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 94

Sanomat Aarno Latinen. Ten však věc uvádí na pravou míru: „Slovo ‚taistolainen‘ vymyslel v redakci s největší pravděpodobností Seppo Sennälä. Já jsem měl asi druhý den službu, takže jsem byl první, kdo to slovo napsal do novin. (...) Hned napoprvé jsem ale napsal: menšina v komunistické straně neboli taistovci, jak se jim v současnosti říká.“⁵⁷ Nicméně sám Taisto Sinisalo toto označení neměl v oblibě a nikdy jej sám nepoužíval. Taistovci sami sebe nazývali „třídně uvědomělými“ (*luokkakantainen*) nebo „zdravým jádrem strany“ (*puolueen terve ydin*), „stranickou menšinou“ (*puolueen vähemmistö*), případně „modrými košilemi“ (*sinipaidat*).

Taisto Sinisalo pocházel z tradiční komunistické rodiny, jeho otec byl za svou politickou činnost ve 30. letech vězněn, komunistkou byla i Sinisalova matka. Oba rodiče vystoupili z církve a nestáli ani o posvěcení svého svazku kapitalistickou státní mocí, proto žili na svou dobu poněkud neobvykle nesezdáni.⁵⁸ Sinisalova rodina byla zcela oddána Sovětskému svazu, a to i v době zimní a pokračovací války, kdy dle Sinisalových vzpomínek oslavovali posun fronty na západ a truchlili, pokud se fronta posouvala na východ.⁵⁹ Sinisalo se začal angažovat ve stranické politice ve své domovské Kotce hned po roce 1944, kdy byla komunistická strana následkem vynuceného příměří se SSSR zlegalizována, a svou kariéru významně posunul i dvouletým studiem v Moskvě mezi lety 1955 a 1957 – po návratu se stal tajemníkem SKP kraje Kymi a od roku 1962 byl poslancem finského parlamentu. Taisto Sinisalo byl se svou vizáží tradičního stranického kádra a prchlivou povahou jen velmi nepravděpodobným hrdinou studentského a kulturního hnutí. Přesto dokázal poměrně početnou skupinu univerzitních studentů a umělců zmobilizovat a přesvědčit je o svých ideových východiscích.

2.2 Finsko 60. a 70. let

Ač bylo hnutí taistovců v politickém slova smyslu antiliberálním hnutím, lze předpokládat, že změna společenské atmosféry, jež ve Finsku v 60. a 70. letech probíhala, měla na jeho vznik i vývoj značný vliv. Spolu s liberalizací procházela finská společnost masivní politizací a do veřejného prostoru poprvé ve větší míře vstupovala generace narozená po válce, z níž se později rekrutovali i členové hnutí taistovců, zejména z řad vysokoškolských studentů. Feministická a mírová hnutí 60. let byla ideologickým předvojem levicových radikálů, neboť jako první ve finské společnosti veřejně vyvěsila vlajku marxismu. Studentské antiautoritářské hnutí

---

⁵⁷ Taistolaiset-liite 2013, s. 4

⁵⁸ Ibid., s. 17

⁵⁹ Ibid., s. 18

spojené zejména s „bláznivým“ rokem 1968 pak bylo přímým předchůdcem (mnohdy personálně propojeným) taistovců.

Finsko prošlo v průběhu 60. a 70. let významnými společenskými a hospodářskými změnami – tyto změny byly symbolizovány zejména masovou vnitrostátní i mezistátní migrací: ještě v 50. letech žilo cca 70% obyvatelstva na venkově, během následujících 20 let se tento poměr téměř obrátil (na konci 70. let žilo ve městech cca 60 % obyvatel Finska⁶⁰). Velké skupiny Finů se nestěhovaly jen z venkova do měst (z řídky obydleného severu a východu na hustěji zastavěný jih), ale také do Švédska. Na konci 60. a na začátku 70. let změnilo své bydliště cca 200 000 Finů ročně a finský stát postavil mezi lety 1965 a 1975 pro nové obyvatele měst půl milionu nových bytů.⁶¹

Změny v geodemografické mapě Finska s sebou přinesly i výzvy v oblasti sociálních služeb – ty byly dosud poskytovány především regionálními úřady.⁶² V průběhu 60. let však byly tyto služby postupně centralizovány a zodpovědnost za ně přebíral stát: byly položeny základy sociálního státu. Finsko zásadně zreformovalo důchodový systém, byl vytvořen systém zdravotního pojištění a standardizovalo se základní školství. Legislativně i institucionálně byl finský sociální stát završen v průběhu 70. let a úspěšně se mu dařilo bojovat s chudobou i sociálními a příjmovými nerovnostmi. Rychle také rostla životní úroveň obyvatelstva – od konce 40. let do konce 70. let se ztrojnásobila soukromá spotřeba a výrazně stoupla kupní síla obyvatel.⁶³

Rozvoj sociálního státu souvisel i s celkovou změnou společenské atmosféry týkající se mimo jiné i postavení žen. Pohled na roli ženy ve společnosti se na konci 60. let – i díky vlivu feministického hnutí – začal radikálně měnit a zrovnoprávnění žen se stalo oficiální státní politikou. To mělo i zcela konkrétní legislativní konsekvence – v roce 1970 byl přijat tzv. potratový zákon umožňující ženám přerušování těhotenství, v roce 1973 vstoupil v platnost zákon o zajištění péče o předškolní děti, o rok později bylo rozděleno až doposud společné zdanění manželů. V první polovině 70. let byla prodloužena placená mateřská dovolená a před zákonem byly zrovnoprávněny děti narozené mimo manželství.

Cestu k emancipaci žen finskému státu vyšlapávaly feministické organizace, které se často nechávaly inspirovat v zahraničí, zejména v kulturně i geograficky blízkém Švédsku a Dánsku. Pionýrem na poli feminismu bylo hnutí Yhdistys 9, které však svou činnost samo ukončilo v roce 1970, kdy jeho agendu převzala státní rada

---

⁶⁰ *Suomen tilastollinen vuosikirja 1980*. (1980). Helsinki: Tilastokeskus.

⁶¹ Sarantola-Weiss, M. (2008). *Reilusti ruskeaa: 1970-luvun arkea*. Helsinki: WSOY, s. 28

⁶² Skálová, B. (2012). Finsko – soumrak sociálního státu? In K. Kozák, T. Weiss, & H. Schulzová (Eds.), *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Praha: Dokořán, s. 101

⁶³ Sarantola-Weiss, *Reilusti ruskeaa*, s. 84

pro rovnoprávnost.⁶⁴ Pochodeň finského feministického hnutí však na počátku 70. let převzaly další organizace (*Puna-akat* (Rudé baby), později *Marxist-Feministerna*) a jak je zřejmé již z jejich názvů, staly se základnou levicových aktivistů/aktivistek, kteří se ideologicky i rétoricky hlásili k marxismu. Třídní optikou tak vnímali i vykořisťování žen patriarchálním uspořádáním společnosti a kontrolu sexuality považovali za jednu z forem uplatňování moci. Podřízené postavení ženy v pracovním i rodinném životě bylo vnímáno jako následek kapitalistického výrobního způsobu.⁶⁵ Boj za ženskou emancipaci se tak stal jednou z vlajkových lodí politizace finské společnosti v 70. letech, kdy bylo prosazováno heslo, že i „osobní je politické“. Že „vše je politické“, se pak stalo i jedním z hlavních mott taistovců a dalších studentských aktivistů, a ačkoliv v nutné zkratce, výstižně popisovalo tehdejší společenské milieu téměř absolutní politizace veřejného života.

Marxistická rétorika sice feministickému hnutí nepřinesla širokou společenskou oblibu a u finské veřejnosti částečně zdiskreditovala i samotný pojem feminismus, ale do finského společenského diskurzu zároveň pronikla zcela nová témata, která došla svého praktického naplnění zejména v 80. letech (například rozvod bez udání důvodu nebo umožnění farářské služby ženám). V průběhu 20 let se významně proměnilo i vnímání mateřství a postavení pracujících matek, jejichž počet se mezi lety 1960 a 1980 téměř zdvojnásobil (ze 42 % na 79 %⁶⁶). Do pracovního procesu se díky nové legislativě umožňující efektivní sladování rodinného života zapojovaly matky i velmi malých dětí, a navíc za zcela stejných podmínek jako měli muži. Tento přístup nebyl v Evropě 70. let zcela obvyklý a Finsko bylo kvůli vysokému pracovnímu nasazení žen srovnáváno se zeměmi východního bloku. Kořeny jednoho z hlavních pilířů současné finské „společenské smlouvy“, rovnoprávnosti („*tasa-arvo*“), leží tedy v radikálním levicovém feministickém hnutí 70. let.

Spolu s emancipací žen přišlo i celkové uvolnění společenské atmosféry a liberalizace, jejímiž nositeli se staly především děti narozené během poválečného babyboomu (1945-1948), jež na konci 60. let vstupovaly na univerzity. Mluvílo se o první generaci tzv. kultury mládí (*nuorisokulttuuri*). Tato generace narozená v nové, poválečné, optimistické době za sebou nechala starý svět sešňerovaný rigidními tradicionalistickými pravidly a upjatou morálkou a těžila z nové společenské atmosféry, která byla s nadsázkou definována třemi „R“ - *rokki, rauha, rakkaus*, tedy

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Sarantola-Weiss, *Reilusti ruskeaa*, s. 53

Podrobněji: Taavetti, R. (2010). *"Sinunko rintasi? Ei, vaan pääoman!" Marxist-Feministerna-ryhmä ja sosialistisen feminismin mahdollisuus 1974–1978* (Diplomová práce). Helsingin yliopisto.

⁶⁶ Sarantola-Weiss, *Reilusti ruskeaa*, s. 53

„rock, mír a láska“. Uvolnění společenských pravidel a změna životního stylu byla opět těsně spojena i s praktickými změnami v legislativě a obecným společenským pokrokem: „sexuální revoluce“ nebyla postavena jen na idejích nové morálky, ale byla umožněna mimo jiné i rozšířením hormonální antikoncepce a „potratovým“ zákonem z roku 1970 – ženská sexualita byla „osvobozena z okovů“ nechtěného těhotenství.

Důležitým milníkem v životě „generace mládí“ byl i zákon z roku 1969 umožňující prodej středně silného piva (*keskiolut*)⁶⁷ v běžných obchodech s potravinami, tedy mimo státní obchody s alkoholem. Byl to důležitý krok k uvolnění státní alkoholové prohibice⁶⁸, jehož význam ilustruje i to, že v hlasování organizovaném Finským národním archivem byl „keskiolutlaki“ (zákon o středně silném pivu) zvolen nejvýznamnějším zákonem 60. let.⁶⁹ Odklon od tradičního uspořádání společnosti a vlasteneckého étosu, jímž byla stále ještě prostoupena generace přímo zapojená do bojů zimní a pokračovací války, potvrzoval i zákon z roku 1969, který umožňoval civilní službu jako náhradu povinné vojenské služby i z jiných než náboženských důvodů.

Liberalizace společnosti a rušení starých pořádků však neprobíhalo vždy zcela hladce, konzervativní justice ještě v některých případech využila „morálně zastaralých“ zákonů k pronásledování některých exponovaných osob „nové společnosti“. Performer, hudebník, básník a zakladatel avantgardní skupiny The Sperm Mattijuhani Koponen byl v roce 1969 odsouzen na osm měsíců do vězení za předstíranou soulož v rámci performance ve Starém studentském domě v Helsinkách.⁷⁰ Široce sledovaný byl i proces s Erikem Schüllerem, který byl souzen na základě zákona zakazujícího podněcování jiné osoby k odmítnutí vojenské služby. Na jeho podporu vystoupily stovky levicových aktivistů, kteří veřejně spáchali stejný „zločin“, aby vyvolali vlastní trestní stíhání – petici, kterou Eric Schüller sestavil, podepsal například i Paavo Lipponen, budoucí finský premiér (1995-2003) nebo Ulf Sundqvist, budoucí ministr průmyslu a obchodu a školství (v průběhu 70. a 80. let). Následný hromadný soudní proces se změnil ve veřejnou frašku, kterou kritizoval i prezident Kekkonen a odsouzeným udělil milost.⁷¹

---

⁶⁷ Keskiolut, tedy středně silné pivo, je pivo s obsahem 2,8 – 5,5 % alkoholu.

⁶⁸ Prodej alkoholu je ve Finsku dodnes zatížen státní regulací – nápoje s vyšším než 5,5 % obsahem alkoholu smějí prodávat jen státní obchody Alko a restaurace se státem udělenou licenci.

⁶⁹ Agricolaverkko.fi. (n.d.). Dostupné 31. 1. 2021, na adrese:

<https://agricolaverkko.fi/keskustelu/viewtopic.php?f=3&t=3113&sid=d2ffcca48df841d1efe449ce2f912fb6>

⁷⁰ Více viz Tuominen, M. (1991). *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia: Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava, s. 344-61

⁷¹ Relander, *From Flowers to Steel*, s. 469-470

Šedesátá a sedmdesátá léta ve Finsku by se tedy dala s nadsázkou označit za desetiletí žen a mládí. To se projevilo i v praktické politice – v parlamentních volbách v roce 1970 získaly ženy a kandidáti do 35 let nejvíce poslaneckých mandátů v historii. Do finského parlamentu s 200 křesly bylo zvoleno 43 žen, 20 kandidátů mladších 35 let a šest kandidátů mladších 25 let.⁷² Trend většího zapojení žen do parlamentní politiky pokračoval po celá 70. léta a v roce 1979 získaly ženy 26 % z celkového počtu poslaneckých křesel, což bylo nejvíce v celé západní Evropě.⁷³ Feminismus a s ním spojené větší zapojení žen do politického života měl přímý vliv i na genderové rozložení v hnutí taistovců - v Akademické socialistické společnosti (ASS), hlavní platformou univerzitních taistovců v Helsinkách, ženy tvořily přesnou polovinu.⁷⁴

O slovo se hlásila i generace těch, kteří ještě neměli volební právo, a jejich možnosti ovlivňovat věci veřejné byly tudíž značně omezené. Jejich hlas tedy zněl v jediném možném prostředí – ve školách. Hlavní platformou pro boj za tzv. školní demokracii (*kouludemokratia*) se stal Finský svaz středoškolských studentů, Teiniliitto. Teiniliitto prošlo na přelomu 60. a 70. let masivní politizací a tato organizace často představovala první otevřené dveře do politického života pro mnoho budoucích taistovců. Teiniliitto byla původně poměrně konzervativní organizace středoškolských studentů s více než 100 000 členů. Před ideologickým obratem na začátku 70. let svaz intenzivně podporoval myšlenky antiautoritářského konceptu školství Summerhill, vytvořeného A.S. Niellem ve 20. letech v Německu.⁷⁵ Předseda Teiniliitto Otso Appelqvist myšlenku Summerhill přivezl do Finska a přeložil Niellovu knihu do finštiny.⁷⁶ Koncept Summerhill byl v souladu s požadavky na uplatňování principů tzv. školní demokracie, neboť propagoval rovný podíl studentů a učitelů na správě školy. Školy Summerhill byly postaveny na odporu vůči jakékoliv disciplinaci žáků a studentů, je tedy paradoxní, jak poznamenává Jukka Relander, že Teiniliitto nakonec ve velkém produkoval ty nejdisciplinovanější studenty a politické aktivisty, kteří byli v té době ve Finsku k nalezení.⁷⁷

---

⁷² Paavo Rytsä Yle Helsinki. (30. 10. 2006). Vaalit 1970: Unohdetun kansan protesti. Dostupné 31. 1. 2021 na adrese: yle.fi/aihe/artikkeli/2006/10/30/vaalit-1970-unohdetun-kansan-protesti.

⁷³ Sarantola-Weiss, *Reilusti ruskeaa*

⁷⁴ Rentola, K. (2003). Kevään 1968 isänmaan toivot. In S. Saaritsa & K. Teräs (Eds.), *Työväen verkostot*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, s. 101

Přestože formální zapojení žen v hnutí taistovců bylo genderově vyvážené, pamětníci se shodují, že neformální hierarchické struktury zůstávaly velmi tradiční – myšlení a vedení zůstávalo mužům, ženy se staraly o praktickou každodennost (viz *ibid.*, s. 103)

⁷⁵ O škole Summerhill více viz např.: Bailey, R. (2013). *A. S. Neill*. London: Bloomsbury, nebo oficiální stránky školy: <http://www.summerhillschool.co.uk>

⁷⁶ Relander, *From Flowers to Steel*, s. 469

⁷⁷ *Ibid.*

Časopis *Teinilehti*, jež Teiniliitto vydával, ztrojnásobil v roce 1966 svůj náklad na 102 000 výtisků⁷⁸, takže se dostal prakticky ke každému studentu střední školy.⁷⁹ V rámci boje za školní demokracii požadovali středoškolští studenti zavedení podobných principů jako jejich starší kolegové na univerzitách – větší a rovnoprávnější zapojení studentů do školních samospráv. Kýženého cíle částečně dosáhli v roce 1972, kdy byl schválen zákon o školských radách (*kouluneuvostot*), který umožňoval studentům vyjadřovat se k záležitostem školy a hlasovat o nich. Hlasovací právo měli pouze studenti starší 15 let, přesto se tato praxe stávala čím dál častěji terčem kritiky (zejména kvůli údajně příliš vysokým pravomocím studentů v rozhodování o komplikovaných problémech) a v roce 1983 byly školské rady zrušeny.⁸⁰

Díky rozvoji masmédií, především televize, získali Finové téměř okamžitý přístup k informacím o událostech ve světě, což mělo velký vliv i na aktivizaci studentů: válka ve Vietnamu byla první velkou světovou událostí, kterou bylo možné sledovat téměř v přímém přenosu. Součástí celospolečenské debaty se tak kromě domácích témat staly i problémy třetího světa – hladomory, ekologické problémy, války. Stejně jako v celé západní Evropě i ve Finsku rostla mimořádně kritická „generace uvědomění“: „(...) Feministky kritizovaly postavení žen, ekologičtí aktivisté stav životního prostředí, kulturní radikálové média, spotřební společnost a zábavní průmysl a všichni dohromady kritizovali celý kapitalistický systém, který byl chápán jako příčina všech křivd. Levicové myšlení spojovalo.“⁸¹

Mírové hnutí ve Finsku vzniklo v polovině 60. let a na intenzitě získalo o několik let později. V mírovém hnutí a kampaních za třetí svět se mezi univerzitními studenty zpočátku angažovali jak maoisté, tak leninisté: využívali stejné platformy, helsinského undergroundového revolučního nakladatelství Demo. Antikapitalisty spojovala i organizace Tricont, která se zaměřovala především na problémy třetího světa – hladomory a války.⁸² První významnou pacifistickou organizací byla Sadankomitea (založena 1963), která se názvem i ideovým zaměřením přihlásila k britské Committee of 100. V centru jejího zájmu byly problémy rozvojových zemí, ale také se angažovala v boji proti závodům ve zbrojení a používání jaderných zbraní. Byla tedy široce rozkročena v mezinárodní problematice na obou geopolitických

---

⁷⁸ Denní náklad největších finských novin Helsingin Sanomat se v současnosti pohybuje kolem 340 000, viz LT JA JT TARKASTUSTILASTO 2019. (n. d.). Dostupné 31. 1. 2021 na adrese:

<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/08/LT-tilasto-2019.pdf>

⁷⁹ Rentola, *Kevään 1968 isänmaan toivot*, s. 119-120

⁸⁰ Sarantola-Weiss, *Reilusti ruskeaa*, s. 199

⁸¹ Ibid., s. 201

⁸² Relander, *From Flowers to Steel*, s. 469

osách – Západ-Východ (závody ve zbrojení) i Sever-Jih (problematika rozvojových zemí).⁸³

V počátcích svého působení kladli členové Sadankomitey důraz na ideologickou nestrannost a nezávislost⁸⁴, vymezovali se tím především vůči jiné mírové organizaci, Obráncům míru (*Suomen Rauhanpuolustajat*), která byla úzce spjata s politikou Sovětského svazu. Ětos nestrannosti se však Sadankomitee dařilo udržovat jen do roku 1966, kdy se organizace na základě postoje k válce ve Vietnamu rozdělila na umírněné a radikální křídlo. Radikální křídlo požadovalo okamžité stažení armády Spojených států z Vietnamu a ideově se tak přiblížilo ke Komunistické straně Finska (SKP). Umírněné křídlo mělo blíže k finské Sociální demokracii a umírněné frakci Finského lidově-demokratického svazu (SKDL).⁸⁵

Válka ve Vietnamu se na konci 60. let stala – stejně jako okupace Československa – významným dělítkem zpolitizované a zároveň politicky jasně rozdělené finské společnosti. Jak upozorňuje Pirkko-Liisa Kastari, odmítavý postoj k válce ve Vietnamu byl ve Finsku automaticky asociován s radikálně levicovým a obecně odmítavým postojem vůči USA a „západnímu imperialismu“, zatímco ve Švédsku nebo Dánsku bylo hnutí proti válce ve Vietnamu vnímáno spíše jako celonárodní hnutí „za mír“.⁸⁶ Protesty proti válce ve Vietnamu organizovaly ve Finsku téměř výhradně levicové organizace (Sadankomitea tentokrát již po boku Obránců míru, levicové studentské organizace, finští maoisté apod.), kterým se však nedařilo společnost mobilizovat.⁸⁷ Kromě nepochopení pro marxistickou rétoriku musely bojovat i s kořeny zapuštěnými v mnohem starší historii – ještě v 60. letech byla finská společnost do jisté míry rozdělená na potomky bílých a rudých, kteří proti sobě stáli v občanské válce v letech 1917-1918. I po padesáti letech se ideologické rozdělení finské společnosti projevovalo i ve zcela praktické každodennosti – oba tábory měly vlastní banky, pojišťovny nebo noviny.⁸⁸ Demonstrace proti válce ve Vietnamu proto byly vnímány i jako protest proti „bílému dědictví“ a podpora politiky SSSR byla zcela nepochopitelná i pro tu část finské společnosti, která se účastnila bojů zimní a pokračovací války proti Rudé armádě.

Mezigenerační propast, která se později stala jedním z akceleratorů vzniku finské radikální levice, se poprvé otevřela právě při protestech proti válce ve

---

⁸³ Kastari, P. (2001). *Mao, missä sä oot? : Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa*. Helsinki: SKS, s. 92

⁸⁴ Sadankomitea byla otevřeně levicovou organizací, ale odmítala podporovat politiku jen jednoho z velmocenských bloků.

⁸⁵ Kastari, *Mao, missä sä oot?*, s. 208

⁸⁶ Ibid., s. 247

⁸⁷ Pro ilustraci uvádí Kastari počet účastníků demonstrací proti válce ve Vietnamu ve stejný den na podzim 1967: Helsinki 500, Stockholm 8000, Kodaň 15 000. (Ibid., s. 248)

⁸⁸ Relander, *From flowers to Steel*, s. 465

Vietnamu. Kromě historických reminiscencí a starých národních traumat však demonstrace budily i zcela současné politické vášně: pravicové strany, ale i část sociálních demokratů považovala protesty za komunistickou propagandu a „infantilní třeštění“, poslanci pravicové Koaliční strany vyzývali k vyváženému postoji vůči agresí v obou velmocenských táborech (například k vyjádření jasné podpory pobaltským zemím okupovaným Sovětským svazem).⁸⁹ I samotné levicové mírové hnutí se navíc zmítalo vnitřními rozpory, neshody panovaly například v postojích vůči ozbrojenému boji a použití násilí, jednotlivé frakce se navzájem obviňovaly z radikalismu, nepochopení principů třídního boje a principů marxismu, z „buržoazních postojů“ apod.⁹⁰ Levicoví míroví aktivisté tedy nebyli schopni využít zastřešující potenciál mírového hnutí, jak tomu bylo ve Švédsku a Dánsku, a marxistická rétorika byla pro cíle hnutí – stejně jako v případě feministických organizací – zcela kontraproduktivní. Pro Fíny, ač „finlandizované“, byla na konci 60. let stále ještě příliš radikální.

Na rozdíl od Sadankomitey, která se alespoň v počátcích svého působení snažila neidentifikovat s politikou ani jednoho z velmocenských bloků, byl imperialismus USA pro další významnou pacifistickou organizaci, Obránce míru, terčem hned od samého počátku. Jasně ideologické zatížení Obránců míru bylo především důsledkem členství ve Světové radě míru, celosvětové mírové organizaci sponzorované Sovětským svazem a založené v roce 1950 z iniciativy Kominformy na základě proslulé Ždanovovy teze o bipolárním světě.⁹¹ Obránci míru se později stali i základnou taistovců – byli kromě stalinistické frakce SKP jedinou organizací, která ihned po okupaci Československa schválila zásah vojsk Varšavské smlouvy („Přijímáme s velkým uspokojením, že bylo nalezeno politické řešení československé krize a podařilo se zabránit propuknutí války“⁹²).

2.3 Finlandizace

Šedesátá a sedmdesátá léta ve Finsku se nenesla jen ve znamení liberalizace a politizace veřejného života. Na politické rovině – a to i v čistě domácích otázkách – byl fundamentem, k němuž se vše politické vztahovalo, specifický koncept finské zahraniční politiky, tzv. finlandizace (*suomettuminen*). Finlandizace měla zásadní, ačkoliv dvojnásobný vliv i na vznik a působení hnutí taistovců. Na jedné straně

---

⁸⁹ Kastari, *Mao, missä sä oot?*, s. 248

⁹⁰ Ibid., s. 250-256

⁹¹ Deery, P. (2002). The Dove Flies East: Whitehall, Warsaw and the 1950 World Peace Congress. *Australian Journal of Politics & History*, 48(4)

⁹² Citováno z: Kastari, *Mao, missä sä oot?*, s. 341

finlandizace pomáhala legitimizovat jeho postoj k Sovětskému svazu, který se díky korektním až přátelským vztahům finské politické reprezentace se SSSR zdál méně extrémní a radikální, než by tomu zřejmě bylo v jiných západoevropských zemích. Finlandizace jako oficiální státní doktrína, k níž se taistovci hlásili a kterou podporovali, jim zároveň umožnila zapojit se do běžných politických a stranických struktur, a nebyli tak nuceni vytvářet struktury paralelní mimo hlavní politický proud.

Narativ o Sovětském svazu jako upřímném příteli Finska nebyl politickým extrémem vzbuzujícím zásadní odpor, což etablování taistovců ve společnosti i na politické scéně zjednodušovalo. Na druhou stranu tento narativ nemohl sloužit jako inovativní nástroj politického boje – pozitivní vztah k SSSR byl již natolik integrální součástí politické scény, že jej taistovci nemohli používat k vymezování se vůči starým pořádkům – v tomto případě jim politický establishment do značné míry zužoval manévrovací prostor, v němž se taistovci mohli jako radikální alternativa k „umírněné levici“, vůči níž se vymezovali, pohybovat.

Kladný postoj k brežněvovskému Sovětskému svazu byl díky finlandizaci společenskou i politickou normou, v rámci ideologického boje, zejména proti kapitalismu a monopolům, bylo tedy třeba zajít ještě dál – k bezpodmínečnému přijetí marxisticko-leninské ideologie i veškerých vnitropolitických i zahraničně-politických opatření SSSR, včetně okupace Československa. Pouze naprosté oddání se Sovětskému svazu mohlo přinést kýžený cíl, kterého se „polovičaté“ finlandizaci nedařilo dosáhnout – konec kapitalistické společnosti a nastolení socialismu ve Finsku. Lze tedy předpokládat, že bez finlandizace by radikálně-levicové studentské hnutí ve Finsku vypadalo zcela jinak. Vztah taistovců a finlandizační politiky však nebyl jednosměrný, finlandizace sice do značné míry formovala hnutí, to se ale na budování finlandizační atmosféry samo aktivně podílelo, zejména prostřednictvím svého stranického listu Tiedonantaja (viz dále).

Finlandizace byla zahraničně-politickým konceptem, jenž byl v uspořádání bipolárního světa během studené války ojedinělý - ostatně i proto je tento politologický termín, který obecně označuje specifický mocenský vztah dvou států, pojmenován právě po Finsku. Jelikož finlandizace ovlivňovala jak vznik, tak celé působení hnutí taistovců, věnuje se tato kapitola zevrubné analýze tohoto fenoménu.

Termín „finlandizace“ patří do skupiny politologických pojmů, které jsou významově mnohoznačné a při jejichž interpretaci obvykle panuje mnoho neshod. Interpretační spor ohledně finlandizační politiky lze v hrubých rysech rozdělit na dva proudy: první tvrdí, že finlandizace byla dobrým příkladem prozíravé reálné politiky, která realisticky zohledňovala nepříznivé geopolitické postavení Finska a přizpůsobováním se těmto podmínkám zajistila Finsku nezávislost během celé

studené války. Druhý interpretační proud namítá, že se finlandizace v zahraniční, ale i domácí politice projevovala natolik výrazně a Finsko ustupovalo tlaku sovětské totalitní moci natolik aktivně, že se samo dobrovolně připravilo o státní suverenitu. Rozdílné názory na podstatu finlandizace mezi finskými badateli dobře ilustrují metafory, jež se v souvislosti s tímto termínem objevují ve sborníku věnovaném nejrůznějším aspektům finlandizace *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*⁹³: finlandizace je zde mimo jiné „plazení se po bříše, poklonkování, tápání ve tmě, chůze po petrohradské cestě, hraní moskevskými kartami, měkký socialismus, plíživý komunismus, doutnající lesní požár, záchranný člun, záchranný kruh, bouře ve sklenici vody, čára nakreslená do vody, hřích, trauma, rakovina, nervová nemoc, alkoholismus, nádor, meč s oboustrannou čepelí“. Finsko vystupuje v roli „šachového pěšce, loutky, konkubíny, přední hlídky, stavitele mostů, výkladní skříně“, debatu o finlandizaci pak doprovází „převlékání kabátů, sebemrškačství, ukřižování, veřejné doznání, očerňování, praní špinavého prádla, hrabání se v odpadcích“.

Kromě hodnocení samotného jevu panují neshody i v časovém vymezení finlandizačního období. Často se jako synonymum k finlandizaci uvádí termín *Paasikiviho-Kekkonenova linie*, jež v sobě obsahuje velmi dlouhou periodu funkčních období prezidentů Juhy Kusti Paasikiviho a Urha Kalevy Kekkonena, tedy léta 1946-1982. Již v době, kdy byl finským prezidentem J. K. Paasikivi, nabralo Finsko zcela nový kurz zahraniční politiky orientované na dobré vztahy se Sovětským svazem – přes povinnost platit vysoké válečné reparace odmítá pomoc Marshallova plánu, pronajímá Sovětskému svazu strategicky významnou vojenskou základnu Porkkala⁹⁴, organizuje soudní proces s čelnými představiteli státu, kteří vedli zemi v době války (s tzv. viníky války)⁹⁵, a uzavírá se SSSR Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, tzv. smlouvu YYA (*YYA-sopimus*), jež zavazovala Finsko k vojenské pomoci Sovětskému svazu v případě, že by byl přes území Finska napaden Německem či jeho spojenci.⁹⁶ Vztah Finska k Sovětskému svazu se však v obdobích vlády obou prezidentů podstatně lišil – Paasikiviho koncept zahraniční politiky byl čistě utilitární a pragmatický. „Přátelství“ považoval Paasikivi za vynucené a nedoprovázely jej – na rozdíl od prezidenta Kekkonena – žádné osobní vztahy se sovětským vedením. Ve

---

⁹³ Bäckman, J. (Ed.) (2001). *Entäs kun tulee se yhdestoista?: Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.

⁹⁴ Základna se nachází cca 30 km od hlavního města Helsinek.

⁹⁵ To vše – kromě odmítnutí Marshallova plánu – však patřilo k podmínkám kapitulace.

⁹⁶ Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci měly se Sovětským svazem i mezi sebou uzavřeny všechny země východního bloku, za Československo tuto smlouvu uzavřel již v roce 1943 Edvard Beneš. Na základě těchto multilaterálních smluv vznikl v roce 1955 vojenský pakt východního bloku – tzv. Varšavská smlouva. Finsko se však od ostatních východoevropských zemí lišilo právě klauzulí o pomoci SSSR pouze v případě, že by byl napaden Německem nebo jeho spojenci přes území Finska.

svém deníku ostatně píše: „Nikdy nedosáhneme náklonnosti a uznání od Rusů a našich komunistů, pokud se nevydáme po cestě Polska, Československa a balkánských zemí, tedy po cestě sovětizace. To je jejich záměr a cíl. (...) To by však byla úplně jiná politika, než je ta moje. Já po takové cestě jít nemůžu, byla by to cesta smrti.“⁹⁷ Paasikivi navíc již v 50. letech opakovaně varoval před závislostí na obchodu se SSSR i na jeho surovinách. Paasikiviho linie usilovala pouze o vymýcení manifestace „zděděného“ antisovětismu, a navíc jen z důvodu národní bezpečnosti, zatímco Kekkonenova linie prosazovala aktivní spolupráci se Sovětským svazem a redukci napětí mezi Východem a Západem.⁹⁸ Paasikiviho politika se proto obvykle do pojmu finlandizace nezahrnuje, neboť neodpovídá zcela jejím principům, které v plné míře naplnil až prezident Kekkonen. O finlandizaci se hovoří v souvislosti s celým jeho funkčním obdobím (1956-1982), někteří historikové⁹⁹ však za začátek skutečné finlandizace považují až rok 1969, kdy se Finsko vyrovnávalo z šoku z okupace Československa a kdy se ve veřejném prostoru paradoxně začala prosazovat radikální levice.

Přestože se tedy termín „finlandizace“ používá především ve spojení se zahraniční politikou praktikovanou ve funkčním období prezidenta Kekkonena, poprvé tento fenomén popsal již v roce 1953 rakouský ministr zahraničních věcí Karl Gruber, když ve své knize *Zwischen Befreiung und Freiheit* varoval svou vládu, aby se nevydávala po stejné cestě jako Finsko¹⁰⁰. Za autora samotného termínu je obecně považován profesor Richard Lowenthal ze Svobodné univerzity v Berlíně, jenž ho použil v první polovině 60. let¹⁰¹, když popisoval taktiku, již bude chtít Sovětský svaz pravděpodobně použít vůči západnímu Německu po stažení spojeneckých vojsk ze Západního Berlína. V politické praxi termín hojně používal například předseda bavorské CSU, Franz Josef Strauss. Americký historik Walter Laqueur nicméně tvrdí, že ve stejné době ho již používal on i mnoho dalších komentátorů.¹⁰²

---

⁹⁷ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 42

⁹⁸ Krosby, H. P. (1978). Finland and Detente: Self-interest Politics and Western Reactions. *Yearbook of Finnish Foreign Policy (Ulkopoliittinen Instituutti)*, s. 44

⁹⁹ Viz např. Klinge, M. (2001). Ecce Finnia tridentem! - Tässä Suomi valtikkasi! In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 23

¹⁰⁰ Gruber musel dva týdny po vydání své knihy odstoupit. Rakousko v té době studovalo „finský příklad“, aby se naučilo, jak vycházet se Sovětským svazem. V roce 1960 rakouský spolkový kancléř Julius Raab veřejně poděkoval prezidentu Kekkonenovi za jeho pomoc s ukončením okupace Rakouska (Maude, G. (1978). Has Finland Been Finlandized? In G. Ginsburgs & A. Z. Rubinstein (Eds.), *Soviet Foreign Policy Toward Western Europe*. New-York: Praeger, s. 44).

¹⁰¹ Některé zdroje uvádějí rok 1962, jiné 1966.

¹⁰² Laqueur, W. (1980). *The political psychology of appeasement*, s. 7

2.3.1 Co je finlandizace?

Jelikož finlandizaci nelze považovat za hodnotově neutrální pojem, je poměrně obtížné nalézt uspokojivou definici, pokud nepovažujeme za dostačující tvrzení, že se jednalo o specifický typ zahraniční politiky Finska praktikovaný v době funkčního období prezidenta Kekkonena. K popisu tohoto nástroje zahraniční politiky tudíž často slouží její operacionalizace, tedy převod obecných pojmů do konkrétních sledovatelných znaků, v tomto případě konkrétních politických kroků, k nimž finská politická reprezentace v rámci udržování korektních vztahů se SSSR přistupovala. I zde se však potýkáme s interpretačními problémy, neboť zatímco určitá politická opatření byla dávana do kontextu se vztahem k SSSR explicitně samotnými aktéry, jiná opatření byla v tomto vztahu pouze implicitně a samotní aktéři tuto souvztažnost často popírali. O obecnou definici (aplikovatelnou i na jiné státy) se pokusil například britský historik George Maude, který finlandizaci chápal jako vzájemný vztah dvou států v nerovném postavení, z nichž ten menší a slabší je nucen ve své zahraniční, ale i domácí politice brát v úvahu zájmy státu většího a mocnějšího. Oba státy nicméně zůstávají nezávislé a suverénní a tlak, jenž je ze strany většího státu vyvíjen, je na oficiální rovině neviditelný. Snaha vyhovět zájmům většího státu se navíc časem stává natolik integrální součástí politického i společenského klimatu menšího státu, že přání většího státu jsou předjímána a plněna bez nutného nátlaku.¹⁰³ Finlandizace je tedy specifický vztah dvou zemí, z nichž ta menší se za každou cenu snaží zůstat vně mocenského bloku té větší. Aby však uspěla, musí se zároveň distancovat od mocenského bloku protistrany, takže neustále balancuje mezi dvěma zcela rozdílnými světy, což se snaží maskovat konstantním poukazováním na vlastní neutralitu. Reálné nebezpečí však hrozí jen z jedné strany, proto musí být vztah k oběma mocenským blokům nutně asymetrický, a proklamovaná neutralita je tak pouhou iluzí. Finský historik Timo Vihavainen dále upozorňuje, že zatímco v zemích východního bloku bylo „přátelství“ a „spolupráce“ se SSSR dirigováno seshora, ve Finsku se vyvinulo v organickou součást politické kultury.¹⁰⁴

Definice obhájců finlandizace se nutně liší a přirozeně obsahuje i pozitivní rysy – pro mnoho Finů včetně velké části tehdejší politické reprezentace byla finlandizace chytrým využíváním slabin Sovětského svazu.¹⁰⁵ Podle prezidenta Kekkonena se jednalo jednoduše o politickou dohodu s východním sousedem, jež byla – vzhledem k poválečnému postavení Finska – zcela nezbytná. V pozitivním slova smyslu byla tedy finlandizace udržováním korektních vztahů s bývalým nepřitelem, což zabránilo

---

¹⁰³ Maude, *Has Finland Been Finlandized?*, s. 43-44

¹⁰⁴ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 30

¹⁰⁵ Roos, J. P. (2001). Jälkisuomettumisesta uussuomettumiseen. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 487

eskalaci dalších konfliktů, které by pro Finsko byly zcela jistě fatální. Tento kladný postoj vycházel ze základního axiому reálné politiky: dobré je to, co v praxi funguje.¹⁰⁶

2.3.2 „Finlandizace“ v období finlandizace

Stejně jako dnes, i v 60. - 80. letech byl termín „finlandizace“ většinově považován za hanlivý a snižující národní prestiž. Podle některých kritiků předkládalo falešný obraz finské reality, podle jiných bylo Finsko v tak specifickém postavení, že proces finlandizace nebylo možno zobecňovat a varovat tak před jeho aplikací jinde v Evropě či ve světě. Mnozí však samotný termín bránili – mezi nejdůležitější obhájce slova patřil sám prezident Kekkonen, jenž finlandizaci považoval jednoduše za politickou úmluvu se Sovětským svazem a inspiraci pro další západní státy, neboť dohoda s „vedoucí zemí socialismu“ je nejen nutným, ale i žádoucím důsledkem celosvětového détente. Převládající společenský diskurz ve Finsku 60. a 70. let vnímal i popisoval finskou zahraniční politiku především jako příběh úspěchu (*menestystarina*) – část ruského impéria si byla schopna vytvořit k centru takové vztahy, že se nakonec vyvinula v samostatný stát a udržela si svou svobodu bez ohledu na 2. světovou i studenou válku. Víra, že je jejich postoj oprávněný, vedl Finy až k tomu, že věřili ve svou roli „lékaře světové politiky“.¹⁰⁷ Finlandizace byla mnohými považována za možný vzor pro ostatní státy, byla zcela novým druhem symbiózy mezi velkým a malým státem s rozdílným společensko-kulturním zřízením.

Kritika finlandizační politiky, jež přicházela od zahraničních komentátorů, navíc přirozeně vyvolávala ve Finsku obrannou reakci, jež politické i společenské elity nutila k argumentační ofenzívě. Na fakt, že obrana finských nadstandardních vztahů se SSSR byla v podstatě vnímána jako občanská povinnost, vzpomíná například politolog a bývalý poslanec Jukka Tarkka: „Cítil jsem se v polovině 70. let dotčen urážlivým tónem, jímž se o finlandizaci mluvilo. Věděl jsem, že tento tón popisuje realitu poměrně dobře, ale jako vlastenec jsem černou popisoval jako bílou. To ošklivé a nebezpečné, co se tenkrát ve Finsku dělo, mne neznepokojovalo tolik jako to, že se v zahraničí to ošklivé popisovalo přesně tak, jaké to skutečně bylo.“¹⁰⁸ Na druhou stranu není nutné pochybovat o upřímnosti, s níž se většina běžných Finů i národních elit k obraně vlastní zahraniční politiky stavěla, přirozeným důsledkem pak bylo vzájemné nepochopení mezi Finskem a jinými západními zeměmi včetně USA: „V zahraničí nebyli sto pochopit, kde se ve Finsku bere ta obliba finlandizace.

---

¹⁰⁶ Vihavainen, T. (2001). Silloin kuin minä suometuin. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 650

¹⁰⁷ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 10

¹⁰⁸ Tarkka, J. (2001). Suomettujan tunnustuksia. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 670

Považovali ji za zbabělost nebo podlost, zatímco pro Finy samotné představovala projev moudrosti, nestrannosti, snahy o objektivitu, a dokonce jisté morální výše. Pro Finy bylo zcela přirozené vnímat vlastní zahraniční politiku jako výsledek určité aristokratické moudrosti, v níž bylo cosi nadřazeného nad neprozíravou hrou s ohněm západních zemí. Jak řekl Kekkonen: to, co se nazývá finlandizací, není nic jiného než politika smíru se Ruskem, a její výsledky můžeme klidně představit i doporučit ostatním.¹⁰⁹ Jako dobrou praxi a možný vývozní artikl vnímali finlandizaci i taistovci – pěstování přátelských vztahů se Sovětským svazem pro ně nebylo výrazem politického oportunistu, ani výsledkem tlaku, jemuž bylo Finsko ze strany SSSR vystaveno. Taistovci věřili, že přátelství mezi Finskem a Sovětským svazem je upřímné, a Finové SSSR vděčí za svou nezávislost.

Další argumentační strategie, jež měla legitimizovat finské přátelské vztahy se SSSR, pracovala s metaforou beránka a vlka – Finsko podle ní bylo pouhou obětí „velké mezinárodní politiky“ a jeho zahraniční kurz byl otázkou sebezáchovy: „Finsko je obětí svých dějin, aktéři přišli odjinud. Finsko nerozhoduje, Finsko reaguje; neplánuje, nýbrž se přizpůsobuje, nemluví o svých potřebách, nýbrž se podvoluje tomu, co od něj Druzí očekávají. (...) Máme se snad kát na tím, že jsme byli pod drtivým tlakem našeho velmocenského souseda?“¹¹⁰

Zatímco v současném diskurzu finlandizace obvykle pohoršuje sama o sobě, tedy jako nepřijatelné ustupování velmocenskému tlaku a vědomé zavírání očí před porušováním lidských práv v zemích východního bloku, postoj během studené války byl mnohem pragmatičtější – finlandizace byla na Západě vnímána především jako hrozba nového appeasementu. Finlandizace neznepokojovala jako hrozba pro malou severoevropskou zemi, nýbrž jako hrozba pro bipolární uspořádání světa. Problém ovšem spočíval v asymetričnosti této hrozby – zatímco Západ by čelil oslabení a fragmentarizaci, východní blok by tento proces naopak posiloval.¹¹¹ Finlandizace se tak stala i vhodným argumentačním nástrojem pro odpůrce politiky détente.

I na Západě se však našli advokáti finlandizace – patřil mezi ně například americký diplomat, politik a historik George F. Kennan, jeden z hlavních architektů a později hlavních kritiků studené války a politiky zadržování. Kennan považoval finskou zahraniční politiku za rozumně zdrženlivou a Finové podle něj přistupovali k SSSR „s pozoruhodnou důstojností, pevnými nervy a (...) s tichým, ale pevným a úspěšným odhodláním žít si své životy po svém a podle svých vlastních principů.“¹¹²

---

¹⁰⁹ Vihavainen, *Silloin kuin minä suometuin*, s. 653

¹¹⁰ Relander, J. (2001). Suomettuminen – eliitin ideologia? In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 306

¹¹¹ Finlandizace navíc prožívala svůj vrchol ve stejné době jako Ostpolitik Willyho Brandta.

¹¹² Kennan, G. F. (1978). *The Cloud of Danger, Some Current Problems of American Foreign Policy*. Londýn: Hutchinson & Co., s. 145

Dalšími obháji finské zahraniční politiky byli i někteří západoněmečtí politici i novináři – například šéfredaktor německého deníku Die Welt, Herbert Kremp, odmítl zcela termín „finlandizace“ ve svém periodiku používat.¹¹³

2.3.3 Kekkonen a finlandizace

S politikou finlandizace je osobně i politicky spjata jedna z nejvýznamnějších postav finského 20. století – Urho Kaleva Kekkonen. Kekkonen byl finským prezidentem 26 let, tedy čtyři funkční období, z nichž třetí (1968-78) bylo prodlouženo o čtyři roky speciálním ústavním zákonem (*poikkeuslaki*). V roce 1972 se Finsko začalo připravovat na vstup do Evropského hospodářského společenství a finská politická reprezentace věřila, že podobný krok je se Sověty schopen vyjednat pouze prezident Kekkonen. Zvláštní ústavní zákon, který prodloužil Kekkonenův mandát, byl zcela bezprecedentní, neboť Finsko nebylo ve válce ani ve výjimečném stavu. Ti, kteří proti zvláštnímu zákonu protestovali, byli sovětským tiskem obviněni z porušování smlouvy YYA, a dokonce i pařížského míru.¹¹⁴ Nakonec byl Kekkonen v roce 1978 zvolen prezidentem ještě počtvrté a stal se tak nejdéle sloužícím prezidentem v dějinách Finska. Architekt zahraniční politiky orientované na dobré vztahy se Sovětským svazem byl na začátku své politické kariéry jedním z nejhorlivějších propagátorů pokračovací války – byl jedním ze tří poslanců finského parlamentu, kteří v roce 1940 hlasovali proti podmínkám příměří v zimní válce. V roce 1943 svůj postoj zásadně změnil ve prospěch „reálné politiky“ a již v roce 1944 byl jako ministr spravedlnosti spoluodpovědný za proces s tzv. viníky války. V roce 1946 byl prezidentem zvolen J. K. Paasikivi, a o čtyři roky později se U. K. Kekkonen stal ministerským předsedou, jenž plně podporoval prezidentův kurz zahraniční politiky, v němž také později úspěšně pokračoval. Kekkonen se těšil mimořádné popularitě a dodnes je ve Finsku považován za jednu z největších postav finských dějin, která uchránila Finsko od osudu středoevropských zemí a nedovolila, aby se Finsko vydalo po „československé cestě“. Ostatně pro období vlády prezidenta Kekkonena se vžil název, který je zároveň slovní hříčkou – „Kekkoslovakia“.¹¹⁵

Kekkonenovu zahraniční politiku je možné charakterizovat jako politiku ústupků – snaha „neprovokovat Sovětský svaz“ byla alfou a omegou veškerých Kekkonenových aktivit. Když v roce 1956 Spojené národy hlasovaly pro stažení

---

¹¹³ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 21

¹¹⁴ Ibid., s. 113. Pařížské mírové smlouvy byly uzavřeny mezi 21 státy protihitlerovské koalice a německými spojenci – s Finskem, Maďarskem, Bulharskem, Itálií a Rumunskem. Byly podepsány 10. února 1947.

¹¹⁵ Viz např. Švec, L. (2007). Finská a československá cesta: Geografické determinanty a specifika historického vývoje. *Acta Universitatis Carolinae, Studia Territoria*, X/2007, s. 62

sovětských vojsk z Maďarska, finská vláda se nepřipojila k většině a trvala na tom, že dosažení dohody je záležitostí pouze sovětské a maďarské vlády. Když Kekkonen po okupaci navštívil jako první politik mimo východní blok Československo, nabádal své hostitele, aby nezavdávali další příčinu ke konfliktu.¹¹⁶ Prezident udržoval osobní přátelské vztahy se sovětským vedením a neváhal se účastnit nejrůznějších oficiálních akcí, například oslav 50. a 60. výročí bolševické revoluce v Leninově mausoleu v Moskvě. Kekkonen byl znám jako vášnivý amatérský historik, informace však často čerpal ze sovětské literatury, tudíž se stával obětí státní propagandy.¹¹⁷ „Pokud by jen polovina věcí, které Kekkonen řekl o sovětském politickém a sociálním systému, byla pravda, bylo by těžké vysvětlit mladší generaci Finů, proč by si měli držet odstup a nestat se součástí SSSR, té ‚velké federace svobodných lidí‘, tak jak už to učinili jejich karelští bratři,“ glosoval Kekkonenovy historické exkurze historik Laqueur.¹¹⁸

Součástí finlandizačního étosu byl i zvláštní vztah Finů i prezidenta Kekkonena k osobě V. I. Lenina, vznik hnutí taistovců se ostatně časově shoduje s výročím sta let od jeho narození (duben 1970), které se ve Finsku intenzivně připomínalo. Dle oficiálního diskurzu stál Lenin u základů finské nezávislosti, kterou jako první ze všech světových mocností uznal čistě ze sympatií k finskému národu a jako demonstraci práva národů na sebeurčení. V dubnu 1917 odjížděl Lenin z nádraží v západofinském Torniu, které bylo stále ještě součástí ruské říše, do Petrohradu vstříc socialistické revoluci. Zakončil tak týdenní cestu ze švýcarského exilu, z něhož si speciálním vlakem s právem exteritoriality vezl i několik desítek soudruhů a budoucích revolucionářů. Do Finska poté ještě nakrátko uprchl před zatykačem Prozatímní vlády na přelomu srpna a září, ale v říjnu se již natrvalo vrátil do Petrohradu, kde právě propukla Velká říjnová revoluce. Lenin měl skutečně k Finsku osobitý a s největší pravděpodobností i velmi vřelý vztah. Strávil v něm mezi léty 1906 a 1907 část svého nuceného exilu. V roce 1905 zde také na stranickém sjezdu, který byl z bezpečnostních důvodů přesunut z Petrohradu do Tampere, poprvé potkal svého budoucího spolupracovníka a následovníka – J. V. Stalina. Ve stejné budově, kde k tomuto setkání došlo, dodnes funguje jediné muzeum V. I. Lenina v západní Evropě, které až do roku 2014 vedl bývalý taistovec, Aimo Minkkinen.

Obraz Lenina jako hrdiny finského boje za nezávislost byl propagován zejména prezidentem Kekkonenem, který se veřejně ohrazoval vůči všem

---

¹¹⁶ Laqueur, *The political psychology of appeasement*, s. 9

¹¹⁷ V jednom ze svých projevů například vyjádřil pochopení pro sovětské obavy ze Západu. Podle Kekkonena byly zcela oprávněné, neboť se dočetl, že Rusko bylo za posledních 150 let čtrnáctkrát napadeno, a Minsk, hlavní město Běloruska, se ocitl v rukou nepřátel 101krát. (Ibid.)

¹¹⁸ Ibid., s. 11

alternativním interpretacím.¹¹⁹ Finsko si stoleté výročí připomínalo nejrůznějšími způsoby: vydalo speciální poštovní známku, pro studenty středních škol byla vyhlášena znalostní soutěž týkající se života a díla V. I. Lenina, na půdě helsinské univerzity proběhly oficiální oslavy, na nichž měl projev prezident Kekkonen spolu se sovětským velvyslancem A. E. Kovalevem. Lenin se stal i součástí kulturní produkce – básník Arvo Turtianen znovu přeložil do finštiny Majakovského verše o Leninovi, které byly impulzem i pro vznik dlouhohrající desky „V. I. Lenin 1870-1970“ (vydalo dvorní hudební vydavatelství kulturních taistovců Love Records), která se stala hitem sezóny. Vesměs pozitivní obraz, který se k Leninovi ve Finsku pojil bez ohledu na stranickou příslušnost, ilustruje i slavnostní schůze svolaná na jeho počest, kterou zorganizovala mládežnická organizace konzervativní pravicové Koaliční strany.¹²⁰

Prezident Kekkonen rovněž dodržoval nepsané pravidlo neúčastnit se žádných mezinárodních aktivit, které by SSSR mohl považovat za nebezpečné. Odmítal tak například členství Finska v Nordeku, které bylo chápáno jako první krok ke vstupu do Evropského hospodářského společenství. Finský prezident také nepřetržitě znepokojoval ostatní severské země, hlavně Dánsko a Norsko jako zakládající členy NATO, svými projevy o neutralitě Skandinávie a severské bezjaderné zóně. Dle významného finského diplomata Maxe Jakobsona byl Kekkonen v ostatních severských zemích obviňován z vměšování se do vnitřních záležitostí a z propagace sovětských zájmů na úkor bezpečnosti západních sousedů Finska.¹²¹

Součástí Kekkonenovy finlandizační politiky bylo i řešení dvou velkých krizí, kterými Finsko prošlo na konci 50. a na začátku 60. let. Tlak Moskvy na Finsko v té době zesílil, a to jak na vládní politiku, tak na masmédia. Na konci roku 1958 byl jmenován do čela vlády v Moskvě značně neoblíbený sociální demokrat Karl-August Fagerholm, předsedou sociálních demokratů se navíc stal „zrádce“ Väinö Tanner¹²², takže Sovětský svaz na protest stáhnul z Helsinek svého velvyslance. Sovětské vedení bylo situací v Evropě velmi rozladěno, neboť bylo založeno Evropské hospodářské společenství a nadto ve stejné době švédská akademie věd rozhodla, že udělí Nobelovu cenu za literaturu Borisu Pasternakovi. Kekkonen nakonec tlaku SSSR podlehl, zákulisními tlaky donutil Fagerholma k rezignaci a jmenoval menšinovou

---

¹¹⁹ Protestoval například proti výsledkům výzkumu Poiky Tuominena, z něhož vyplývalo, že Lenin Finsko uznal z čistě pragmatických důvodů a pod tlakem okolností. (Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 164)

¹²⁰ *Ibid.*, s. 163-164

¹²¹ Nevakivi, J. (1975). Urho Kekkonen and postwar Finnish foreign policy. *Yearbook of Finnish Foreign Policy (Ulkopoliittinen Instituutti)*, s. 15

¹²² V občanské válce (1917-1918) se postavil proti revolučním snahám radikálních sociálních demokratů a komunistů, zastupoval umírněné křídlo sociální demokracie.

vládu pod vedením Agrárního svazu (později Strana středu). Podle mnoha historiků (např. Vihavainena, Laqueura nebo Klingeho) byl tento akt, jenž se zapsal do historických analů jako tzv. noční mrazy (*yöpakkaset*), zásadním precedentem pro další chování Sovětského svazu vůči Finsku. Legitimizoval totiž sovětské vměšování se do finských domácích záležitostí a velmi ztížil pokusy odolávat dalším tlakům. Přelom roku 1958 a 1959 znamenal zásadní změnu v celé společenské atmosféře. Podstatným způsobem se změnil mediální diskurz a ve velkém měřítku se začala uplatňovat autocenzura.¹²³

Po „nočních mrazech“ podleli politice finlandizace i sociální demokraté – do poloviny šedesátých let zcela obměnili vedení a upravili svou politiku v souladu s finlandizací. To se jim očividně vyplatilo – od roku 1966 až do rozpadu Sovětského svazu se účastnili všech vlád (s výjimkou let 1976-77 a několika úřednických vlád), ať přímo na postu ministerského předsedy nebo na významném postu ministra zahraničních věcí.

Jen o tři roky později začal doutnat další konflikt se Sovětským svazem – 30. 10. 1961 poslal Sovětský svaz Finsku nótu, v níž žádal o konzultaci na základě prvního článku Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci (smlouva YYA). Nóta byla zdůvodněna obavou, že NATO zvyšuje významně svou aktivitu na území Dánska a Norska. Sovětský svaz protestoval proti přítomnosti Německa v severní Evropě a na Baltu prostřednictvím námořní organizace BALTAP (Baltic Area Patrol). Nóta si stěžovala i na postoj finského tisku, který byl údajně příliš prozápadní a proněmecký. Hlavní implicitní příčinou nóty však byla prezidentská kandidatura Olaviho Honky, který reprezentoval prozápadní politiku a měl podporu stran napříč politickým spektrem (sociální demokracie, pravicová Koaliční strana, Švédská lidová strana a další). Objevily se i nepotvrzené spekulace, že nótu si objednal sám prezident Kekkonen (nebo o ní alespoň předem věděl), aby mu pomohla v jeho prezidentské kampani.¹²⁴ Kekkonen odcestoval do Novosibirsku, aby osobně přesvědčil Chruščova, že konzultace na základě smlouvy YYA nejsou nutné. Jeho hlavním argumentem byla hrozba eskalace napětí v severní Evropě (mluvil přímo o „válečné psychóze“), jež by byla pro Sovětský svaz krajně nežádoucí. Když byl Kekkonen v Novosibirsku, Olavi Honka stáhl svou kandidaturu. Kekkonen se vrátil domů jako vítěz a v prezidentských volbách 1962 byl po druhé zvolen finskou hlavou státu.

2.3.4 Cenzura a autocenzura

Finlandizace však nebyla politikou jednoho muže, prezident Kekkonen by ji nebyl schopen prosazovat bez celospolečenského i politického konsensu, přestože i k

---

¹²³ Matti Klinge, *Ecce Finnia tridentem! - Tässä Suomi valtikkasi!*, s. 29

¹²⁴ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 65

převládajícímu finlandizačnímu diskurzu existovala opozice (mezi největší kritiky Kekkonenovy linie patřili především politici z Konstituční lidové strany (*Perustuslaillinen kansanpuolue*) Georg C. Ehrnrooth a Kullervo Rainio nebo novináři Kauko Kare a Simo Juntunen¹²⁵). Jak již bylo řečeno, sociální demokracie upravila svou politiku po krizi v roce 1958, ale ani pravice nijak proti sbližování se Sovětským svazem neprotestovala. Konzervativní Koaliční strana (*Kokoomus*) se státní linii postupně přizpůsobila stejně jako levice, a když se v roce 1970 připravovala na vstup do vlády, uvažovala dokonce o vyslání své delegace do Moskvy. Byla by to zřejmě první evropská konzervativní strana, jejíž zástupci by bývali odjeli na konzultace do SSSR.¹²⁶

Nejvíce se však společenský konsenzus v otázce vztahů k Sovětskému svazu projevil v ochotě uplatňovat ve veřejném prostoru autocenzuru. Skutečná cenzura existovala ve Finsku jen několik poválečných let – od uzavření moskevského příměří (1944) do roku 1947. Součástí mírových podmínek byl i zákaz činnosti „fašistických“ organizací, což v praxi znamenalo, že kontrolní komise přikázala zlikvidovat veškerou protisovětskou literaturu. V letech 1944 a 1945 proběhly dvě vlny stahování „závadných“ knih z prodeje i z knihoven. Seznam knih, které měly být staženy z knihkupectví, obsahoval cca 300 položek, z knihoven pak zmizelo dokonce 1700 titulů, celkem asi 22 000 svazků.¹²⁷

Sledován byl i tisk – všichni šéfredaktoři museli pravidelně konzultovat zahraničně-politické otázky s kontrolním úřadem pro informace (*tiedotustoiminnan tarkastusvirasto*), jež zřídilo ministerstvo spravedlnosti z příkazu kontrolní komise. Zveřejněny nesměly být materiály, jež urážely vedoucí představitele cizího státu, urážely vojenskou nebo národní čest cizího státu, urážlivým způsobem se vměšovaly do vnitřních záležitostí cizího státu nebo úmyslně udávaly zveličující nebo lživé informace nebo podněcovaly nenávisť vůči cizímu státu.¹²⁸ Novináři se učili psát podle nových pravidel – o socialistických zemích se například referovalo jen na základě informací dodaných přímo z místních agentur. Oficiální cenzura byla nicméně zrušena v říjnu 1947. Byla nahrazena paragrafem trestního zákona, podle něhož hrozily až dva roky vězení tomu, kdo „tištěnou, psanou nebo obrazovou formou nebo jinými výrazovými prostředky veřejně urazí cizí stát a tím poškodí vztahy s cizím státem“.¹²⁹ Na základě tohoto zákona pak byli obžalováni například šéfredaktoři

---

¹²⁵ Dnes je jejich činnost interpretována jako důkaz existence demokracie a svobody slova ve finlandizovaném Finsku.

¹²⁶ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 165

¹²⁷ Ekholm, K. (2000). *Kielletyt kirjat 1944-1946 : Yleisten kirjastojen kirjapoistot vuosina 1944-1946*. (Dizertace). Jyväskylän yliopisto., s. 52

¹²⁸ Vihavainen, *Kansakunta rähmällään*, s. 36

¹²⁹ *Ibid.*, s. 39

deníků *Karjalan Maa* a *Keskisuomalainen*, neboť urážlivým způsobem referovali o pohřbu A. A. Ždanova – titulěk článku totiž zněl „Stalin zabil Ždanova“.¹³⁰

O poměrech v Sovětském svazu se ve Finsku začalo více informovat až po Stalinově smrti a Chruščovově odhalení kultu osobnosti. Ve Finsku vycházely knihy o čistkách ve 30. letech a finské noviny se přestávaly vyhýbat článkům o SSSR. Sovětský svaz však činnost finských novin bedlivě sledoval a často různými kanály vyjadřoval své znepokojení. Prezidentu Kekkonenovi si na jeho návštěvě SSSR na jaře 1958 osobně stěžoval i Nikita Chruščov. Kekkonen pak tlumočil sovětské znepokojení finským médiím. Od konce padesátých let tedy finské noviny nebyly pod tlakem jen sovětského tisku a sovětské kritiky, ale také pod silným tlakem samotného prezidenta Kekkonena. Ministr zahraničí Karjalainen se snažil dokonce prosadit, aby veřejnoprávní rádio YLE muselo své programy koordinovat podle finské zahraniční politiky, v tom však nakonec neuspěl. Před XXIV. sjezdem KSSS sovětské vedení projevilo přání, aby se o SSSR nepsalo negativně. Prezident tedy zavolal ministru Karjalainenovi a pověřil ho, aby o věci promluvil s šéfredaktory helsinských listů.¹³¹ Na přímý nátlak prezidenta dostal na začátku 70. let výpověď ze sociálně-demokratických novin fejetonista Simo Juntunen. Prezident Kekkonen napsal osobně dopis šéfredaktorovi listu, v němž si stěžuje na Juntunenův postoj k zahraniční politice a prezidentovým názorům: „Pan Juntunen označuje mé názory za depresivní a politováníhodné. Jako soukromá osoba si o mně může myslet cokoliv, ale od novináře zastupujícího hlavní vládní stranu by se snad dal očekávat kladný postoj k naší zahraniční politice.“¹³²

Finský spisovatel Carl Gustaf Lilius popsal, jak mechanismy skryté cenzury v tisku fungovaly: přestože se kritické formulace vůči SSSR objevují zřídka a jsou téměř neviditelné, finské komunistické noviny si jich občas všimnou a začnou nekomunistický tisk kritizovat za nepřátelský postoj. Na základě toho napíše sovětský korespondent kritický článek, který je pak následně hojně citován ve finských novinách. Nakonec začne sám prezident či členové vlády vyvíjet tlak na novináře, aby se chovali „zodpovědněji“.¹³³

Zvláštní roli ve finlandizaci médií sehrál list taistovců *Tiedonantaja*, který byl z velké části tvořen překlady ze sovětské Pravdy. Mezi lety 1970-72 vycházel jednou týdně, v roce 1973 třikrát a od konce téhož roku čtyřikrát týdně. V nejúspěšnějších letech dosahoval nákladu 30 000 kusů, tedy cca 10 % nákladu největšího finského

---

¹³⁰ Ekholm, *Kielletyt kirjat*, s. 52

¹³¹ Ibid., s. 120

¹³² Kekkonen, U. (1976). *Kirjeitä myllystäni 2 (1968-1975)*. Helsinki: Otava, s. 195-196

¹³³ Lilius, C. (jaro 1975). Self-censorship in Finland: Does It Improve or Damage Finnish-Soviet Relations? *Index on Censorship*, 4(1), s. 22

deníku Helsingin Sanomat.¹³⁴ Jelikož noviny sloužily jako sovětská informační platforma, nečetli je jen komunisté a taistovci, nýbrž i politici z demokratických politických stran – noviny poskytovaly oficiální zdroj postojů sovětského vedení k finské domácí i zahraniční politice. List Tiedonantaja je proto považován za jeden ze spolehlivých nástrojů finlandizace.

Přístup médií k SSSR se měnil v čase, postupující finlandizaci ilustruje například obsahová analýza dobového tisku Erjy a Kaleviho Nikulainenových z univerzity v Tampere, která hodnotila postoj novin z různého politického spektra¹³⁵ k Sovětskému svazu. Tato analýza ukázala propastný rozdíl mezi postoji novin v 50. a v 70. letech: zatímco v roce 1954 bylo vůči Sovětskému svazu pozitivních 67 % článků z novin Strany středu (dříve *Maalaisliitto* – Agrární svaz), 43 % článků z tisku pravicové strany Koaliční strany a 40 % článků v sociálně-demokratických novinách, v roce 1973 to bylo již 83 % u Strany středu, 41 % u Koaliční strany a 100 % u sociální demokracie.¹³⁶

Stejnému tlaku jako žurnalisté byli vystaveni i knižní nakladatelé. Nakladatelství Tammi v roce 1974 odmítlo vydat Solženicynovo *Souostroví Gulag*, první díl ve finštině nakonec musel vyjít ve Švédsku, což vyvolalo mezi taistovci velmi silnou negativní odezvu a obvinili Švédsko z vměšování se do vnitřních záležitostí Finska. Ředitel finského nakladatelství Tammi sice odmítl jakýkoliv nátlak od úřadů, ale přiznal existenci autocenzury.¹³⁷ Nakladatelství vydávalo všechna Solženicynova beletristická díla až do roku 1972, kdy se postavení spisovatele v SSSR dramaticky zhoršilo – po vydání románu *Srpen čtrnáctého* byl vyloučen ze svazu spisovatelů a jeho díla byla v Sovětském svazu zakázána. Případ skandalizoval i únik důvěrného rozhovoru mezi ministerským předsedou a bývalým redaktorem nakladatelství Tammi, Kalevim Sorsou, a ředitelem nakladatelství Jarlem Hellemannem do médií. Sorsa se v rozhovoru údajně Hellemannovi svěřil, že prezident považuje vydání *Souostroví* za nevhodné a požádal premiéra, aby využil starých kontaktů a s vydavatelem „si promluvil“. Sorsa však podle svých slov na Hellemanna žádný tlak nevyvíjel a nechal rozhodnutí na vydavateli.¹³⁸ Tammi ovšem nebylo jediné nakladatelství uplatňující autocenzuru – ředitel největšího finského vydavatelství WSOY Hannu Tarmio v 70. letech v rozhovoru pro časopis Suomen Kuvalehti vyslovil

---

¹³⁴ Mäki-Kulmala, H. (2004). *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Helsinki: Pilot-Kustannus Oy, s. 21

¹³⁵ Ve Finsku je obvyklé, že politické strany vydávají vlastní tiskoviny.

¹³⁶ Nikulainen, E., & Nikulainen, K. (1976). *Neuvostoliitto suomalaisissa sanomalehdissä* (Diplomová práce). Tampereen yliopisto.

¹³⁷ Lilius, *Self-censorship in Finland*, s. 19

¹³⁸ Hellemann, J. (2001). *Tapaus Solženitsyn*. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 193

názor, že vydavatelé by svou činností neměli zavírat kohoutky s ropou. Nakladatelé však kromě oficiální zahraničně-politické linie byli motivováni i ekonomicky – součástí větších nakladatelství byly i tiskárny, jež uzavíraly velkoobjemové kontrakty se Sovětským svazem.¹³⁹ Autocenzura tedy byla i určitým specifickým marketingovým nástrojem.

Carl-Gustaf Lilius¹⁴⁰ upozorňuje, že Finové byli v 60. a 70. letech o určitých aspektech sovětského režimu fatálně neinformovaní – zcela chyběla jakékoliv literatura o obsazení pobaltských republik nebo informace o zneužívání psychiatrie v SSSR. Lilius v tomto ohledu například uvádí, že finští psychiatři odjeli navázat spolupráci se sovětskými kolegy a nechali se společně vyfotografovat s jedním z nejhrolivějších pronásledovatelů politické opozice, doktorem G. V. Morozovem, který mimo jiné „léčil“ například Natalii Gorbaněvskou.¹⁴¹

O podstatě sovětského totalitního režimu však ve Finsku existovala poměrně rozsáhlá literatura – zejména o stalinských čistkách z 30. let, které postihly i mnoho finských emigrantů. O nich i o zkušenostech z Kominterny vypráví kniha *Kremlin kellot* („Kremelské hodiny“) bývalého komunisty Arva Tuominena. O podmínkách v gulazích se Finové mohli dočíst dávno před vydáním Solženicynova *Souostroví* – o pobytu v „Berijových zahradách“ (*Berijan tarhat*), jak se kniha vzpomínek jmenovala, psal Unto Parvilahti, který jako bývalý příslušník SS strávil v sovětských pracovních táborech léta 1945-1954. Kniha vyšla již v roce 1957 v nakladatelství Otava. Mnoho Finů také vyjíždělo do Sovětského svazu i jiných zemí východního bloku za studiem či prací. Velmi bohaté zkušenosti s reálným socialismem měli i samotní taistovci, kteří do Sovětského svazu, NDR, ale i Československa jezdili ještě častěji než běžní studenti. Jezdili do těchto zemí na kratší i delší studijní pobyty, exkurze, krátkodobé brigády, sjezdy svazů socialistických studentů nebo se účastnili tzv. vlaků přátelství. I osobní zkušenosti však podléhaly autocenzuře: „Proč jsem už v 70. letech nenapsal o NDR vše, co jsem věděl? Ta otázka mi připadá příliš teoretická. ‚Duch doby‘ byl ve Finsku jednoduše takový, že bych to býval neuměl, i kdybych býval chtěl. Ale i kdybych to chtěl, uměl a odvážil se, nikdo by mě nebral vážně. Označili by mě za třídního zrádce, antikomunistu a extrémního pravičáka a tím bych jistě ve Finsku 70. let také byl.“¹⁴²

---

¹³⁹ Klinge, *Ecce Finnia tridentem! - Tässä Suomi valtikkasi!*, s. 53

¹⁴⁰ Lilius, *Self-censorship in Finland*, s. 21

¹⁴¹ Gorbaněvská byla jednou z osmi protestujících na Rudém náměstí proti okupaci Československa.

¹⁴² Henttilä, S. (2001). Kun historiankirjoitus kohtaa suomettumisen. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY, s. 69-70

2.3.5 Finlandizace a finská neutralita

Přes asymetrickou povahu finlandizace ve vztahu k Západu a Východu bylo hlavním politickým projektem prezidenta Kekkonena uznání finské neutrality v obou částech bipolárně rozděleného světa. I samotnou finlandizaci chápal Kekkonen jako „stavění mostu mezi Východem a Západem“, neutrální postavení země pak bylo logickou konsekvencí finské zahraniční politiky. Finsko nebylo tradiční neutrální zemí jako Švédsko nebo Švýcarsko a jeho neutralita nikdy nebyla uznána mezinárodní multilaterální smlouvou, jako tomu bylo v případě Belgie, Lucemburska nebo Rakouska. I proto prezident Kekkonen věnoval mezinárodnímu uznání finské neutrality nezměrné úsilí. Základním stavebním kamenem a zároveň destabilizačním prvkem v budování finské neutrality byla již zmíněná smlouva se SSSR o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z roku 1948 (smlouva YYA). Ta zavazovala Finsko k pomoci Sovětskému svazu v případě, že by byl napaden přes území Finska, tato pomoc se však omezovala jen na finské teritorium, v případě napadení by tedy finská armáda nemusela překročit finské hranice. Pokud by však došlo k vojenskému konfliktu, který by se rozšířil až na jeho území, bylo by Finsko přinuceno postavit se na stranu SSSR. Tato svého druhu obranná vojenská aliance tedy zdánlivě bránila jakémukoliv uznání finské neutrality. To ostatně znemožňovala i přítomnost sovětských vojsk na území Finska – na pronajaté vojenské základně Porkkala.¹⁴³ V preambuli smlouvy YYA však zároveň stálo, že Finsko usiluje zůstat vně velmocenských konfliktů, což bylo ve Finsku interpretováno jako proklamace neutrality. Tato neutralita však měla paradoxní povahu – zatímco neutralita se obvykle vyhlašuje v době války, Finsko mohlo zůstat neutrální jen v době míru.

Za skutečný začátek úsilí o uznání finské neutrality je však považována až tzv. pyžamová řeč¹⁴⁴ z 23. ledna 1952, kterou připravil – tehdy ještě ministerský předseda – Urho Kekkonen a v níž navrhuje, aby byla vytvořena aliance neutrálních severovýchodních států (Finsko, Švédsko, Norsko a Dánsko). Tato aliance měla sloužit především k tomu, aby nemohly být naplněny podmínky smlouvy YYA: „Pokud studujeme Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi Finskem a Sovětským svazem, musíme vycházet z toho, že článek o vojenské pomoci je územně limitován. Vojenská spolupráce mezi Finskem a SSSR přichází v úvahu jen v takovém případě, že bude napadeno Finsko nebo Sovětský svaz přes území Finska. Ze zeměpisných podmínek vyplývá, že takový útok prakticky nemůže proběhnout jinak než přes území sousedících skandinávských zemí. Je tedy v zájmu Finska, aby skandinávské země dodržovaly politiku neutrality – takovou, jakou praktikuje již půldruhého století

---

¹⁴³ Porkkalu SSSR navrátil v roce 1955.

¹⁴⁴ Urho Kekkonen byl hospitalizován, proto řeč nepronesl osobně, nýbrž jí vytáhl z kapsy od pyžama a předal tisku.

Švédsko – neboť by to odstranilo, byť jen teoretickou, hrozbu útoku na Sovětský svaz přes území Finska.¹⁴⁵ V pyžamové řeči však byl implicitně obsažen i vzkaz pro Dánsko a Norsko, zakládající členy NATO. Kekkonen vycházel z předpokladu, že pokud by Dánsko a Norsko přiměl k vystoupení ze Severoatlantické aliance, odvrátí tak hrozbu toho, že by kvůli vojenské přítomnosti vojsk NATO v severní Evropě SSSR požadoval konzultaci na základě smlouvy YYA. Tento předpoklad mu zřejmě potvrdilo i sovětské vedení.¹⁴⁶ Svou řečí rozezlil nejen Dánsko a Norsko, ale i svého koaličního vládního partnera, sociální demokracii. Sociální demokraté totiž přítomnost NATO v severní Evropě považovali naopak za záruku finské bezpečnosti.¹⁴⁷

Dánsko a Norsko sledovaly s podobným znepokojením i opakovanou snahu prezidenta Kekkonena o ustavení tzv. severské bezjaderné zóny (*Nordic Nuclear-Weapons Free Zone*). Obě země považovaly podobné iniciativy za pokus o oslabení jejich pozice v NATO. Skandinávské země byly fakticky bezjaderné, Dánsko ani Norsko se však nechtěly vzdát teoretické možnosti na své území v případě ohrožení jaderné zbraně rozmístit. Problém také spočíval v tom, že ač Sovětský svaz Kekkonenovu iniciativu vítal, sám se pochopitelně bezjaderné zóny v Baltském a Barentsově moři odmítl účastnit, což bylo zejména pro Nory nepřijatelné.¹⁴⁸ Přestože Kekkonen se svým návrhem napoprvé (1963) neuspěl, nechtěl se tohoto projektu vzdát a v 70. letech se k němu opakovaně vracel.¹⁴⁹

V 60. letech nicméně Finsko dosáhlo toho, že byla jeho neutralita uznávána jak na Západě, tak v SSSR. Přispěly k tomu především „přesvědčovací cesty“ prezidenta Kekkonena do Velké Británie, Rakouska, Spojených států a Francie v letech 1961-1962. Když se USA a SSSR rozhodly vést tzv. rozhovory o omezení strategických zbraní (*SALT – Strategic Arms Limitation Talks*) na území Finska, bylo to považováno za definitivní uznání finské neutrality od obou supervelmocí. Finská snaha o přísně neutrální postavení měla i neobvyklé důsledky – Finsko bylo jedinou zemí světa, která neměla diplomatické styky ani s jedním německým státem. Dlouho odolávalo tlaku SSSR, aby uznalo NDR, nakonec v roce 1973–i díky *Ostpolitik* Willyho Brandta – Finsko navázalo simultánně diplomatické styky s oběma německými státy výměnou za uznání finské neutrality.

---

¹⁴⁵ Kekkonen, U. (2000). *Viidesti pääministeri*. Helsinki: Otava., s. 149

¹⁴⁶ Häikiö, M. (2000). Finland's neutrality 1944-1994. In M. Gehler & R. Steininger (Eds.), *Die Neutralen und die europäische Integration 1945-1995, The neutrals and the European integration 1945-1995*. Vídeň: Böhlau, s. 205

¹⁴⁷ Ibid., s. 206

¹⁴⁸ Maude, G. (1976). *The Finnish dilemma*. Londýn: Oxford University Press, s. 71-72

¹⁴⁹ Kekkonenovu iniciativu v 80. letech přebral i prezident Mauno Koivisto, ovšem rovněž bez úspěchu.

Vrchol Kekkonenovy zahraniční politiky přišel v roce 1975, kdy po několika letech příprav Finsko ve svém hlavním městě uspořádalo Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), nejvýznamnější mezinárodní setkání na nejvyšší úrovni v dějinách Finska. Na konferenci se sešli nejvyšší představitelé pětatřiceti zemí z obou stran světové barikády – kromě Albánie a Andorry všech evropských zemí, Sovětského svazu, Spojených států amerických a Kanady. KBSE znamenala pro Finsko velký mezinárodní úspěch a zvedla dramaticky jeho prestiž na mezinárodní scéně, což zároveň zvýšilo i domácí popularitu prezidenta Kekkonena. Klíčovým termínem celé konference se stal „konsenzus“, jenž v době konání vrcholné schůzky neměl být ničím narušen. Finové při přípravách věnovali velké úsilí tomu, aby se neobjevil žádný potenciální zdroj konfliktu. Hlavní cíl konference viděli - ze sebezáchovných důvodů - v udržení statu quo v Evropě, proto za nejdůležitější považovali principy tzv. prvního koše – svrchovanou rovnost a respektování práv vyplývající ze svrchovanosti, zdržení se hrozby silou nebo použití síly, neporušitelnost hranic, územní celistvost států, pokojné urovnávání sporů a nevměšování se do vnitřních záležitostí.¹⁵⁰ Princip o neporušitelnosti hranic a územní celistvosti států chápali Finové stejně jako SSSR, proto neprojevovali žádné pochopení pro iniciativy exilových pobaltských organizací, jež se snažily zasáhnout do debaty o konferenci v létě 1973.¹⁵¹ Konference nakonec dopadla podle Kekkonenových představ a prezident tehdy podlehl klamu, že KBSE „ukončilo období studené války v historii našeho kontinentu.“¹⁵²

2.4 Receptce okupace Československa ve Finsku

Zásah vojsk Varšavské smlouvy v Československu v srpnu 1968 se stal klíčovým momentem finské zahraniční i domácí politiky a zásadně ovlivnil i společenskou atmosféru a další politizaci finské společnosti na přelomu 60. a 70. let. Milníkem se okupace Československa stala i pro Komunistickou stranu Finska, v níž československé události urychlily štěpení a přispěly k vytvoření radikální prosovětské frakce pod vedením Taista Sinisala, a tudíž i taistoveckého hnutí. Veřejné schválení „bratrské pomoci“ bylo pro mnoho studentů a mladých lidí vstupenkou do jeho řad.

---

¹⁵⁰ Viz Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (1. 8. 1975). (n. d.). 2. 4. 2021 dostupné na adrese: <https://web.archive.org/web/20160325091557/http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/sp23.pdf>

¹⁵¹ Maude, *The Finnish dilemma*, s. 87

¹⁵² Krosby, *Finland and Detente*, s. 40

Okupace Československa hrála v budování kolektivní identity hnutí symbolickou roli strážce ideologického diskurzu a jasně vytyčovala pole, v jehož rámci se levicoví radikálové pohybovali. Pro mnoho z nich znamenalo schválení okupace naprostou změnu jejich dosavadního postoje, neboť v srpnu 1968 se účastnili demonstrací na podporu Československa nebo alespoň podepisovali protestní petice. Tento ideologický přerod znamenal důležitý zásah do jejich osobní integrity a pro mnoho z nich byl životním milníkem, srovnatelným například s náboženskou konverzí. Taistovci byli se svým postojem k okupaci ve finské společnosti i na finské politické scéně ojedinelí, ale i reakce ostatních veřejných aktérů byla silně ovlivněna finlandizační atmosférou a strachem, jenž tato mezinárodní událost v řadách běžných Finů, ale i politické reprezentace vyvolala.

Tato kapitola se věnuje analýze recepce okupace Československa napříč politickým spektrem, ale zejména zkoumá dopady, které zásah vojsk Varšavské smlouvy měl na Komunistickou stranu Finska.

2.4.1 Situace na levici – Komunistická strana Finska (SKP) a Finský lidově-demokratický svaz (SKDL)

Již po náhlém odchodu Nikity Chruščova z funkce ústředního tajemníka ÚV KSSS se v SKP schylovalo k vnitrostranickému konfliktu, který byl způsoben především mezigeneračními rozpory: politbyro ovládaly staré nomenklатурní kádry - jedním z členů byl i ministr osvěty loutkové vlády v Terijoki, Inkeri Lehtinen – a o jejich místa se již hlásila mladší generace finských komunistů.¹⁵³ Zřejmě i nejednota strany přispěla k nevalným výsledkům v parlamentních volbách roku 1966, které vynikaly neobvykle vysokou volební účastí (85 %). Levice sice poprvé získala většinu (103 vs. 97 mandátů pro pravicové a středové strany), ale zásluhu na tom nesl především velký volební úspěch sociální demokracie. Zatímco v předchozích volbách v roce 1962 získala jen necelých 20 % (38 mandátů z 200), o čtyři roky později to bylo již 27 %, (55 mandátů). Šlo o největší volební úspěch sociální demokracie od konce války. Finský lidově-demokratický svaz (SKDL) přišel o jeden procentní bod, což ovšem znamenalo ztrátu šesti parlamentních křesel.¹⁵⁴

Někteří sociální demokraté (např. Pekka Kuusi, Bo Alhfors nebo budoucí premiér Mauno Koivisto) navrhovali hned po volbách spolupráci s komunisty na

---

¹⁵³ Leppänen, V. (1999). *Kivääri vai äänestyslippu?: Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964-1970*. Helsinki: Edita, s. 23

¹⁵⁴ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, volební tabulka 1945-1970].

vládní úrovni¹⁵⁵ a tuto spolupráci podporoval i prezident Kekkonen¹⁵⁶ a sovětský poradce Alexej Beljakov¹⁵⁷. Největší překážky na cestě do vlády tak museli komunisté překonávat ve vlastních řadách, neboť velká část straníků s vládním angažmá SKP nesouhlasila, zejména kvůli ztrátě opozičního potenciálu.

Přes vnitrostranické rozpory finští komunisté s účastí ve vládě nakonec souhlasili a jejich tři ministři (Leo Suonpää, Matti Koivunen a Ele Alenius) se stali prvními komunistickými členy vlády¹⁵⁸ od roku 1948 v zemích mimo východní blok. Vládní angažmá však stále více prohlubovalo propast mezi jednotlivými frakcemi ve straně a v roce 1967 se vláda stala terčem kritiky části finských komunistů, především kvůli údajnému snižování životní úrovně obyvatelstva.¹⁵⁹ Konflikt rozdmýčával i návrh nového programu strany, který prosazoval finskou cestu k socialismu jako cestu pozvolných kroků. Urho Jokinen, člen politbyra podporující ortodoxně marxisticko-leninskou orientaci strany, sestavil vlastní verzi programu, v němž požadoval diktaturu proletariátu a vládu jedné strany bez opozice.¹⁶⁰ Návrh nového programu považoval za nedostatečně přátelský vůči SSSR a vyzýval k zesílení ideologického boje.¹⁶¹

V roce 1968 byl i s podporou komunistů hned v prvním kole znovu zvolen prezident Kekkonen a po svém vítězství jmenoval do čela vlády sociálního demokrata Mauna Koivista, který opět přizval do vlády SKDL (Ele Alenius jako druhý ministr financí, Paavo Aitio jako ministr dopravy a Anna-Liisa Tiekso jako ministryně sociálních věcí). Moskva nadále podporovala účast komunistů ve vládě, ale Taisto Sinisalo jako reprezentant stranické menšiny proti vládnímu angažmá vystoupil na politbyru.¹⁶² Další konflikty mezi vládnoucí většinou a opoziční menšinou vznikaly kvůli rozdílným názorům na vládou vyjednané kolektivní smlouvy nebo kvůli otázce podpory zemědělců.¹⁶³ Neshody způsobovalo i vyjednávání o Nordeku – projektu celní unie severských zemí, jež měla být obdobou EHS. Komunisté byli proti, protože

---

¹⁵⁵ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 95

¹⁵⁶ Prezident Kekkonen věřil, že spolupráce sociálních demokratů a komunistů umožní jeho znovuzvolení v roce 1968. (Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 98)

¹⁵⁷ Tento sovětský diplomat zákulisně zasahoval do stranických záležitostí SKP a v roce 1970 se stal sovětským velvyslancem ve Finsku.

¹⁵⁸ Součástí vládní koalice bylo SKDL, jehož byla SKP členem, všichni tři ministři byli tedy oficiálně ministry za stranu SKDL.

¹⁵⁹ Paastela, J. (1991). *The Finnish Communist Party in the Finnish political system 1963-82*. In *Politiikan Tutkimuksen Laitos – Tutkimuksia 1991-111*, Tampere: Tampereen Yliopisto, s. 98

¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 101

¹⁶¹ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Komunistická strana Finska před svým XV. sjezdem (Politická zpráva 1/1969)]

¹⁶² Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 130

¹⁶³ Paastela, *The Finnish Communist Party in the Finnish political system 1963-82*, s. 107-108

se obávali, že Finsko nastoupí cestu ke společnému evropskému trhu. Proti podobnému plánu samozřejmě protestovala i Moskva. Od Nordeku bylo kvůli odmítnutí Finska nakonec upuštěno a Norsko a Dánsko začalo vyjednávat o vstupu na společný evropský trh.¹⁶⁴

Nejzásadnější impulz ke štěpení však straně dodal zásah vojsk Varšavské smlouvy v Československu v srpnu 1968. K Pražskému jaru a k vývoji v Československu, který předcházela okupaci, se finští komunisté stavěli rezervovaně, ale s více či méně skrytými sympatiemi. Příslušníci umírněné většiny považovali „socialismus s lidskou tváří“ za přijatelnou verzi socialismu a tajemník mezinárodního oddělení SKP, Olavi Paikolainen, poslal do Prahy žádost o pozvání, aby se finští komunisté mohli jet osobně seznámit se situací v Československu. O vývoji v zemi pravidelně referoval i československý velvyslanec Urban.¹⁶⁵ V dubnu přijel do Finska bývalý šéf KGB Alexandr Šelepin, aby politbyru objasnil stanovisko Kremlu, umírněné křídlo SKP však nepřesvědčil.¹⁶⁶ Bývalý ministr Leo Suonpää i předseda strany Aarne Saarinen se stavěli rezervovaně i k tzv. varšavskému dopisu z července 1968, který československé vládě poslali jako varování před nežádoucím vývojem v zemi zástupci pěti zemí Varšavské smlouvy.¹⁶⁷

Se stranickou linií KSSS naopak souzněla Sinisalova frakce, která věřila, že „činnost ÚV KSČ a celé strany byla vlivem revizionismu zcela paralyzována a socialismus se ocitl ve vážném nebezpečí.“¹⁶⁸ Stranická opozice svá vyjádření ještě přiostrčila na začátku srpna. Obviňovala sdělovací prostředky z očeřování komunismu a varovala před vlnou kontrarevoluce.¹⁶⁹ Týden před okupací Prahu navštívila delegace finských komunistů, na níž zapůsobila tamní optimistická atmosféra, generální tajemník Ville Pessi však z Moskvy přivezl dojmy zcela opačné – schůzka Dubčeka s představiteli Sovětského svazu v Bratislavě nesplnila svůj účel.¹⁷⁰

Brzy ráno 21. srpna byl pozván na sovětskou ambasádu v Tehtaankatu předseda strany Aarne Saarinen a generální tajemník strany Ville Pessi a byli informováni o nočních událostech. Zároveň byli seznámeni s dopisem z KSSS, který informoval o tom, že vojska Varšavské smlouvy přijela do Prahy na pozvání vlády. V devět hodin ráno se sešlo politbyro a chybějící protokol z jednání svědčí zřejmě o tom, že se na schůzi strhla hádka – vytvořily se dvě skupiny, z nichž jedna důvěřovala

---

¹⁶⁴ Ibid., s. 110

¹⁶⁵ Švec, L. (2001). Česko-finské vztahy během 20. století. In E. Jutikkala & K. Pirinen, *Dějiny Finska*. Praha: NLN, s. 334

¹⁶⁶ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 228

¹⁶⁷ Ibid., s. 229

¹⁶⁸ Markus Kainulainen, citováno z: [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Komunistická strana Finska před svým XV. sjezdem (Politická zpráva 1/1969)]

¹⁶⁹ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 234

¹⁷⁰ Ibid., s. 236

informacím z KSSS o pozvání vojsk československou vládou, druhá nikoliv.¹⁷¹ Stranická opozice zcela odmítla oficiální ranní stanovisko strany, že „vedoucí představitelé nejsou přesvědčeni o oprávněnosti zásahu pěti zemí“ a Taisto Sinisalo ihned svolal svou domovskou organizaci, aby vyjádřila solidaritu s armádami Varšavské smlouvy. Rezoluce vydaná politbyrem vyvolala ve vedení strany ostrou hádku, ale opozice byla přehlasována:

„Komunistická strana Finska očekávala a doufala, že po plodných jednáních v Čierne nad Tisou a v Bratislavě vnitřní a s nimi související vnější problémy Československa mohou být řešeny politickými prostředky a bez opatření, která pět zemí Varšavské smlouvy považovala za nezbytná k ochraně socialismu. Politické ústředí nicméně prohlašuje, že tato opatření poškozují celé mezinárodní dělnické hnutí“¹⁷².

O čtyři dny později tuto rezoluci schválilo i plenární zasedání ústředního výboru. Na podzim se opozice pokusila rezoluci zrušit, o situaci referoval i československý velvyslanec: „Někteří soudruzi vyslovují názor, že dřívější a dosud platná stanoviska KSF¹⁷³ nejsou správná, že se nelze spokojovat jen s tím, že v čs. otázce bylo dosaženo dohody politickým jednáním, ale že je třeba postoj KSF posoudit zevrubně znovu a zbavit jej „protisovětského zaměření“. M. Kainulainen přímo požadoval uznat správnost vstupu vojsk pěti zemí.“¹⁷⁴

Osobní reakce se značně lišily i u jednotlivých čelních představitelů strany (ať SKP nebo SKDL). Ville Pessi zvolil „třetí cestu“ lavírování mezi stranickou většinou a opozicí a zastával stanovisko, které bylo typické i pro pozdější zastánce importu socialismu do Finska a které relativizovalo univerzální povahu socialistického společenského zřízení:

„Určité myšlenky jako například fungování opozice, které v naší zemi považujeme za správné, by znamenaly v československých podmínkách návrat do již překonaného stadia.“¹⁷⁵ Pro objektivní zhodnocení okupace Československa pak údajně nedisponoval dostatečným množstvím relevantních informací: „Příchod vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy byl nepochybně krajním prostředkem k zvrácení vývoje v Československu. Naše vedení již 21. srpna ve své rezoluci prohlásilo, že kvůli protichůdným informacím není jasné, zda bylo možné předejít vzestupu

---

¹⁷¹ Ibid., s. 242

¹⁷² Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 243

¹⁷³ V citacích z archivních materiálu československého ministerstva zahraničí ponechávám původní označení Komunistické strany Finska, tedy KSF. V běžném textu pro stejnou stranu používám finskou zkratku SKP (*Suomen kommunistinen puolue*), jedná se tedy o stejné politické uskupení.

¹⁷⁴ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)]

¹⁷⁵ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 247

kontrarevolučních sil v Československu jinými prostředky.“¹⁷⁶ Pessi rovněž věřil, že pobyt vojsk Varšavské smlouvy na území Československa je jen dočasný.¹⁷⁷

Jednoznačnější stanovisko zaujal Aarne Saarinen, který s odsuzujícím prohlášením vystoupil i v televizi. Na plénu ústředního výboru SKP prohlásil mimo jiné: „Chápeme, že KSSS, když přijala rozhodnutí, všemožně usiluje získat na jeho podporu ostatní komunistické strany. Z deseti evropských socialistických zemí se názor pěti liší od závěrů druhých pěti. Je těžko si představit, že by pět zemí podporovalo restauraci kapitalismu v ČSSR. Také prakticky všechny komunistické strany evropských kapitalistických zemí zaujímají postoj, který se více či méně liší od pozice KSSS. Nelze vycházet z toho, že by tyto komunistické strany plně stály na revizionistických pozicích a podporovaly obnovu kapitalismu v ČSSR. Nyní musíme konečně pochopit, že jednota hnutí nemůže být obnovena ze starých pozic a dřívějšími metodami. Nyní si musíme bezpodmínečně nejen slovy ale i v praxi vážít rovnoprávnosti a samostatnosti každé komunistické strany, malé i velké. Besedy s představiteli KSSS a jejich informace nepřinesly nic podstatného. Proto jsem nenabyl velkého přesvědčení, že by hodnocení KSSS bylo zcela opodstatněné a jejich činy správné. Je to názor i značné většiny komunistických stran Evropy. Nemohu souhlasit s tím, že by tyto strany neměly pravdu, jen proto, že se postoj KSSS liší od jejich postoje...“¹⁷⁸.

S ambivalentními pocity se zřejmě musela vyrovnávat i ikona finského komunistického hnutí, Hertta Kuusinen, dcera Otta-Villeho Kuusinena, člena loutkové vlády v Terijoki, pozdějšího člena ÚV KSSS: „Získala jsem během své cesty (do Československa týden před okupací. – pozn. BS) dojem, že reformy směrem k demokracii byly nezbytné, ale na druhou stranu hrozilo ze strany pravice opravdové nebezpečí. Odpůrci socialismu se snažili využít situace ve svůj prospěch.“¹⁷⁹

Velmi příkré stanovisko k srpnovým událostem zaujal předseda SKDL, Ele Alenius, zřejmě rovněž pod čerstvými dojmy z cesty do Československa. V listu sociálních demokratů *Suomen Sosiaalidemokraatti* vyjádřil svoje rozčarování hned 22. srpna. Považoval akt vojsk Varšavské smlouvy za rozpoutání nového kola studené války a vyjádřil své hluboké sympatie k Československu.¹⁸⁰ Okupaci Československa kritizoval i přímo na sovětské ambasádě a na obědě s představiteli NDR údajně

---

¹⁷⁶ *Kansan Uutiset* (26. 8. 1968).

¹⁷⁷ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)] nebo *Kansan Uutiset* (26. 8. 1968).

¹⁷⁸ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)]

¹⁷⁹ *Helsingin Sanomat* (24. 8. 1968).

¹⁸⁰ *Suomen Sosiaalidemokraatti* (22. 8. 1968).

pronesl, že netušil, že se ještě dočká doby, kdy bota německého vojáka bude znovu kráčet po pražských ulicích.¹⁸¹

Okupaci oficiálně odsoudila i celá SKDL: „SKDL odsuzuje vměšování se do vnitřních věcí Československa. Jeho členové i stoupenci se zúčastnili mírumilovných projevů solidarity s československým národem.“¹⁸²

Zcela opačně zareagovala stranická opozice v SKP – Urho Jokinen napsal do prvního vydání *Tiedote*¹⁸³ po okupaci mimo jiné: „Mocná intervence pěti zemí Varšavské smlouvy provedená v rozhodujícím okamžiku zachránila situaci ve prospěch socialismu a míru. Šlo o splnění povinností proletářského internacionalismu.“¹⁸⁴ Záříjový *Tiedote* rovněž přinesl stanoviska několika oblastních organizací SKP, jež se přihlásily k postoji menšiny: „S bratrskými pocity vyjadřujeme plnou solidaritu Komunistické straně Sovětského svazu i sovětskému lidu.“ Půl roku po okupaci vydala oblastní organizace v Turku další prohlášení, v němž se mimo jiné píše: „Nesouhlasíme s postojem některých soudruhů, zejména ve vedení strany, k socialistickým zemím a zejména SSSR v souvislosti s československými událostmi. Byli jsme a zůstáváme solidární se socialistickými zeměmi, když plnily svou povinnost pro zabezpečení vymožeností a úspěchů socialismu v Československu. Kritizujeme postoj některých členů vedení strany v těch případech, kdy nehájí dost rozhodně zájmy pracujících... Kritizujeme tisk proto, že nenapomáhá demaskovat monopolní kapitál; máme za to, že to znamená vzdání se marx-leninských principů a např. v souvislosti s československými událostmi faktické připojení se k nepřátelské propagandě zemí NATO a rovněž Koaliční strany, zaměřené proti socialistickým zemím.“¹⁸⁵

Jedním ze zastánců okupace byl i vůdce menšinové frakce SKP, Taisto Sinisalo, který tvrdil, že situace neměla jiné řešení, a doporučoval důvěřovat sovětským informacím.¹⁸⁶ Zásahu sovětských vojsk důvěřoval i další člen menšinové frakce a bývalý předseda SKP, Aimo Aaltonen, a to již od dob okupace Maďarska: „Zásah neboli bratrská pomoc maďarské dělnické třídy i maďarskému národu bylo správné a ve správný čas provedené opatření, jsem si tedy jist, že se tak stalo i v případě Československa.“¹⁸⁷

---

¹⁸¹ Rentola, K. (2005). *Vallankumouksen aave: Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Helsinki: Otava, s. 37

¹⁸² *Suomen Sosiaalidemokraatti* (24. 8. 1968).

¹⁸³ Stranická opozice vydávala nejdříve dvouměsíčník *Tiedote*, z kterého později vzniknul častěji a ve vyšším nákladu vycházející *Tiedonantaja*, hlavní tiskovina taistovců.

¹⁸⁴ *Tiedote* (září 1968)

¹⁸⁵ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)]

¹⁸⁶ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 248

¹⁸⁷ *Ibid.*

Komunisté ze Sinsalovy frakce věřili oficiálním zprávám ze SSSR, že okupace zabránila hrozbě ze západního Německa, a Tiedote pravidelně přinášel informace o údajném počtu zbraní, které v tajných skrýších ukrývaly kontrarevoluční síly, a o radiostanicích propašovaných do Československa ze západního Německa.¹⁸⁸

Proti okupaci se naopak postavil místopředseda SKP a zároveň předák stavařských odborů Erkki Salomaa. Přijal rezoluci Světové odborové federace (*World Federation of Labour*), která okupaci odsuzovala, a neviděl důvod, proč přerušovat styky s československými odbory jen proto, že nesouhlasí s okupací vlastní země.¹⁸⁹ Stal se tak jedním z nejkritizovanějších členů vedení SKP i terčem ostré kritiky ze strany sovětských novin i samotné KSSS.¹⁹⁰

Proti zásahu protestovaly i komunistické noviny *Kansan Uutiset*, které podporovaly linii stranické většiny. Za to si vysloužily kritiku od opozičního listu *Tiedonantaja*, který půl roku po okupaci napsal: „Když byly socialistické země donuceny poslat do Československa své ozbrojené síly, byly tyto události pro mnohé z nás překvapením. Postoj vedení je znám. *Kansan Uutiset* však šly ještě dále, přidaly se k protisovětskému sboru buržoazie. (...) Je známo, že opatření provedená socialistickými zeměmi překazila imperialistické a kontrarevoluční plány a zformovala bariéru proti vnitřním i vnějším odpůrcům socialismu. Byla uzavřena dohoda o normalizaci vztahů mezi Československem a pěti zeměmi Varšavské smlouvy. Rovněž SKP přivítala tyto vyhlídky na mírový vývoj. Ovšem *Kansan Uutiset* pokračovaly ve své linii. (...) V poslední době Komunistická strana Československa analyzuje vývoj v posledním roce. V mnoha různých souvislostech je zmiňováno velké nebezpečí, které ohrozilo výdobytky socialismu. Strach zemí Varšavské smlouvy je považován za oprávněný. Každý čtenář časopisu „Socialistická teorie a praxe“ se může seznámit prohlášeními vedoucích představitelů KSČ Dubčeka a Štrougala. *Kansan Uutiset* však o těchto hodnoceních nepíše. Náš hlavní mluvčí se staví nesolidárně k úsilí KSČ. Stejně tak dává prostor informacím z buržoazních tiskových agentur.“¹⁹¹

I přes odmítavý postoj k československým událostem usilovala SKP o udržení přátelských vztahů se SSSR, a jak uvedly *Kansan Uutiset* týden po okupaci „...vztah mezi Finskem a Sovětským svazem má pevný základ. V naší zemi se v souvislosti s československými událostmi nestalo nic, co by jimi mohlo silněji otrást.“¹⁹² Nepříjemnost představovalo i zrušení oslav 50. výročí založení strany, které připadlo na týden po okupaci. O zrušení oslav nepanovala ve straně shoda, odpůrci však byli

---

¹⁸⁸ *Tiedote* (září 1968)

¹⁸⁹ *Kansan Uutiset* (3. 10. 1968)

¹⁹⁰ Paastela, *The Finnish Communist Party in the Finnish political system 1963-82*, s. 116

¹⁹¹ *Tiedonantaja* (duben 1969)

¹⁹² *Kansan Uutiset* (29. 8. 1968)

přehlasování, což si vysloužilo kritiku z Moskvy i od stranické opozice.¹⁹³ Přesto SKP udržovala prokremelskou linii: „SKP (...) jasně ukázala, že nemůže souhlasit s porušováním principů mezinárodního komunistického hnutí, ale ani nemůže odsunout události na okraj kvůli vlastním oslavám. Na druhou stranu, jak řekl předseda Saarinen, nechceme, aby toto rozhodnutí bylo interpretováno jako protest proti Sovětskému svazu, právě naopak chceme silně protestovat proti tomu, že jisté nezodpovědné elementy v naší zemi využily události v Československu k vyvolání nepokojů, které mají sloužit k poškození Sovětského svazu i imunity jeho zástupců v naší zemi.“¹⁹⁴

Okupace Československa měla tedy určující vliv na štěpení uvnitř strany a postoj k zásahu vojsk Varšavské smlouvy hrál zásadní roli při určování příslušnosti k jednotlivým stranickým frakcím. Slovy Veli-Pekky Leppänen, „...odpověď na otázku ‚pro nebo proti?‘ rozhodovala o třídním uvědomění i o ideologické ryzosti.“¹⁹⁵ Na stejnou otázku odpovídali i studentští radikálové, kteří se rozhodli přihlásit k Sinisalově frakci a stát se členy hnutí taistovců. Právě u okupace Československa měla otázka z názvu této práce, „Na čí straně stojíš“, obzvláště naléhavý tón, a určovala, kdo k hnutí patří a kdo nikoliv. Okupace však nesloužila jen k prostému odlišení toho, kdo se k hnutí hlásí, dodávala rovněž empirické naplnění ideologického diskurzu taistovců – o budování a ochraně ohroženého socialismu a o Sovětském svazu jako o jeho jediném obránci; o nepřátelské protisovětské propagandě, jež se vědomě snaží zničit přátelství mezi Finskem a Sovětským svazem; o snaze NATO a západních zemí ohrozit a zničit socialismus ve východním bloku. A v neposlední řadě byla důkazem o neotřesitelné víře v Sovětský svaz.

2.4.2 Situace mimo komunistické kruhy

Okupace Československa nezpůsobila jen rozkol uvnitř komunistické strany, událostmi byla zasažena celá politická reprezentace i finská společnost. Otřesen byl i prezident Kekkonen, který se přes sovětského velvyslance ostře ohradil vůči nepravdivým informacím o vládním pozvání vojsk a dokonce údajně vyjádřil pochybnosti nad možností svého dalšího politického angažmá.¹⁹⁶ Ve vedení země vyvolala okupace obavy, neboť SSSR již delší dobu nepřímou zpochybňoval finskou neutralitu, přesněji samotný termín, který Finsko pro svůj status quo používalo a který byl spojován zejména s politikou „vzpurných“ zemí východního bloku,

---

¹⁹³ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 259

¹⁹⁴ *Kansan Uutiset* (24. 8. 1968)

¹⁹⁵ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 262

¹⁹⁶ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 29

Československa, Jugoslávie a Rumunska.¹⁹⁷ Čerstvý sociálně demokratický premiér Mauno Koivisto prý „plakal tak, že ani neviděl na cestu.“¹⁹⁸ a bezprostředně po okupaci zpochybňoval možnost zůstat ve vládě s komunisty. Nakonec však zvítězil pragmatický přístup a „povinnost ochránit severozápadní hranice SSSR“.¹⁹⁹ Osobní šok, který premiér prožíval, se promítl i v rozhovoru, který po okupaci poskytl státní televizi YLE.²⁰⁰ V něm však zdůrazňuje, že nemá dostatek informací a že vláda neplánuje žádná mimořádná opatření. Den po okupaci vydala vláda oficiální stanovisko: „Finská vláda vyslovuje politování nad tím, že spor mezi jistými východoevropskými zeměmi nebyl řešen prostřednictvím vyjednávání. Vláda pozorně sleduje vývoj situace a zaujímá k ní postoj odpovídající finské politice neutrality. Vláda klade důraz na princip, podle něhož by se měly i v dnešních evropských podmínkách všechny sporné otázky mezi jednotlivými státy řešit mírovým vyjednáváním a měli bychom se tak vyhnout eskalaci mezinárodního napětí.“²⁰¹ Takové stanovisko umožňovalo interpretovat události jako selhání bilaterálních jednání mezi Československem a SSSR, přičemž viník tohoto selhání nebyl znám. V podobném duchu se vyjádřil i ministr zahraničí Ahti Karjalainen (Strana středu): „V posledních měsících jsme se ve vládě snažili pozorně sledovat události v Československu. Zaznamenali jsme, že tento vývoj vzbudil pozornost v socialistických zemích. Rovněž jsme vnímali úsilí o vyřešení této otázky pomocí vyjednávání. Ted' musíme konstatovat, že jednání nepřinesla výsledek.“²⁰²

Zřejmě z obav o osud země se ministerský předseda Koivisto snažil vyvarovat jakýchkoliv příkrých prohlášení: „Z finského hlediska je v nastalé situaci neobyčejně důležité, abychom nedělali nic bez rozmyslu, tedy nic, co by nám později mohlo způsobit těžkosti.“²⁰³ Ohledně dělnického hnutí a vztahů mezi evropskými levicovými stranami, se nestalo podle Koivista nic, co by nemohlo být napraveno.²⁰⁴ Další sociální demokraté se však vyjadřovali přímočařeji – tajemník strany Erkki Raatikainen mluvil

---

¹⁹⁷ Ibid., s. 30

¹⁹⁸ Ibid., s. 27

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ K zhlédnutí v archivu YLE: Jukka Lindfors Yle. (8. 9. 2006). Prahan 1968 tapahtumien reaktiot Suomessa. 1. 4. 2021 dostupné na adrese:

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/prahan-1968-tapahtumien-reaktiot-suomessa>

²⁰¹ Např. *Suomen Sosiaalidemokraatti* (22. 8. 1968)

²⁰² *Kansan Uutiset* (22. 8. 1968). Celý rozhovor s Ahtim Karjalainem k zhlédnutí v archivu YLE:

Jukka Lindfors Yle. (8. 9. 2006). Prahan 1968 tapahtumien reaktiot Suomessa. 1. 4. 2021 dostupné na adrese: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/prahan-1968-tapahtumien-reaktiot-suomessa>

²⁰³ *Suomen Sosiaalidemokraatti* (22. 8. 1968).

²⁰⁴ *Kansan Uutiset* (25. 8. 1968)

přímo o kolapsu komunistické morálky.²⁰⁵ I předseda sociálních demokratů, Rafael Paasio, za jehož působení se jinak vztahy se Sovětským svazem výrazně oteplily, vyjádřil naději, že cizí vojska se z Československa okamžitě stáhnou: „Okupace Československa zahraničními ozbrojenými silami bylo vážné porušení práva národů na sebeurčení, což vzbudilo obavy a neklid. (...) Je více než žádoucí, aby se situace v Československu vyřešila rychle a bez použití násilí a aby se okupační vojska stáhla ze země a navrátila tak československému lidu jeho právo na organizaci svého života i budoucnosti podle své svobodné vůle.“²⁰⁶

Atmosféru v tehdejšímu Finsku dobře ilustruje i postoj Strany středu (*Keskusta*) a opoziční pravicové Koaliční strany (*Kokoomus*), který historik Kimmo Rentola charakterizoval jako „kampaň úsměvů“. Předseda Koaliční strany Juha Rihtiniemi se ihned sešel se zástupcem sovětské ambasády, v září pak sovětský velvyslanec ocenil „realistický“ postoj strany.²⁰⁷

Pro pochopení situace v následujících letech a vývoj taistoveckého hnutí je důležitý i postoj studentských organizací, které bezprostředně po okupaci zásah vojsk Varšavské smlouvy odsoudily. Nejvýznamnějšími studentskými organizacemi byl Finský univerzitní svaz (*Suomen ylioppilaskuntien liitto*, SYL), již zmíněný Svaz středoškolských studentů (*Teiniliitto*) a Socialistický svaz studentů (*Sosialistinen opiskelijaliitto*, SOL), které všechny nejpozději do dvou dnů od okupace vydaly odsuzující rezoluce. SOL však tuto rezoluci o tři roky později oficiálně dementoval a vydal novou, která naopak zásah vojsk Varšavské smlouvy schvalovala.²⁰⁸

Jedinou organizací, která po vleklých vnitřních rozepřích zaujala k okupaci kladné stanovisko, byli již zmínění Obránci míru (*Rauhanpuolustajat*). Jejich rezoluce operovala s údajným nebezpečím ze západního Německa: „Po posouzení situace v Československu, Ústřední výkonný výbor organizace Obránců míru ve Finsku s velkým uspokojením konstatoval, že pro řešení čs. krize bylo nalezeno politické východisko, jež bylo s to odvrátit vznik otevřené války. Vyvolává velké politování, že v souvislosti s krizí bylo použito vojenských sil. To svědčí o tom, že situace v Evropě je značně napjatá. Hlavní příčinou toho je růst nacionalismu a militarismu v západním Německu a jím kladené požadavky na území NDR a Československa a úsilí o narušení rovnováhy sil v Evropě. Opatření pěti zemí Varšavské smlouvy jsou důsledkem této situace“.²⁰⁹ Na protest proti rezoluci vystoupila z organizace spisovatelka Helvi

---

²⁰⁵ *Helsingin Sanomat* (23. 8. 1968).

²⁰⁶ *Suomen Sosiaalidemokraatti* (22. 8. 1968)

²⁰⁷ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 26

²⁰⁸ *Viz Tiedonantaja* (červenec 1971)

²⁰⁹ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Rozpory ve finském hnutí Ochránců míru v souvislosti s událostmi v ČSSR (Politická zpráva 7/1968)].

Hämäläinen.²¹⁰ Svůj nesouhlas vyjádřili i další členové Obránců míru, například celý Finský sociálnědemokratický svaz mládeže.²¹¹

I v běžné finské populaci vyvolala okupace velký ohlas. Do ulic vyšli studenti s transparenty: „A další bude Finsko?“²¹² Celou zemi zasáhla vlna solidarity – na domech vlály československé vlajky i nápisy jako: „Socialismus ano, tanky ne!“ „Sovětské tanky do Vietnamu!“ „Ať žije KSČ!“ „Udělej něco, Urho!“ „Viva Dubček!“ apod.²¹³ Demonstrace před sovětskou ambasádou se účastnili studenti hlásící se k celému politickému spektru, na dlouhou dobu šlo o poslední příležitost, kdy byly ideologické rozdíly zapomenuty. Studenti požadovali po zástupcích Sovětského svazu, aby zveřejnili jména těch československých komunistů, kteří tanky údajně do Prahy pozvali. Nedočkali se však žádné odpovědi.²¹⁴ Celý večer se skandovalo hlavně Dubčekovo jméno, objevilo se nastříkané na zdech domů, na autech, vlajkách i kabátech demonstrujících.²¹⁵ Demonstrace se však zvrhla v boj s policií a na šedesát lidí bylo zatčeno. Rozbílěla se auta i okna tramvají a finské noviny popisovaly události jako zcela mimořádné.

Neprotestovalo se však pouze v Helsinkách. V Turku, druhém nejvýznamnějším finském městě, se demonstrace zúčastnilo asi 800 lidí a demonstrující při ní kamenovali okna sovětského konzulátu.²¹⁶ Ještě večer 22. srpna byla založena Turkusko-československá společnost, jež během pěti dnů získala 400 členů.²¹⁷ V Tampere zhruba patnáct set lidí drželo minutu ticha za československou svobodu, studenti se shromáždili i v Oulu. Poměrně početná skupina demonstrantů se sešla v univerzitním městečku v Jyväskylä – na mírumilovný protestní pochod městem dorazilo kolem tisíce studentů.²¹⁸

V Helsinkách se podepisovala petice na podporu Československa, během tří dnů jí podle Helsingin Sanomat podepsalo 2 300 lidí, o den později však Kansan Uutiset informovaly, že obsahuje již 3 800 podpisů.

Redaktor finského rozhlasu Reijo Nikkilä, jenž v době okupace pobýval v Praze na Letní škole slovanských studií, v rozhovoru pro Kansan Uutiset vyvrátil všechny spekulace o kontrarevoluční pomoci ze západního Německa i ozbrojené

---

²¹⁰ *Suomen Sosiaalidemokraatti* (6. 9. 1968).

²¹¹ *Suomen Sosiaalidemokraatti* (7. 9. 1968)

²¹² Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 25

²¹³ Záběry z demonstrací na podporu Československa k zhlédnutí v archivu YLE:

Jukka Lindfors Yle. (8. 9. 2006). Prahan 1968 tapahtumien reaktiot Suomessa. 1. 4. 2021 dostupné na adrese: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/prahan-1968-tapahtumien-reaktiot-suomessa>

²¹⁴ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 41

²¹⁵ *Ilta Sanomat* (22. 8. 1968).

²¹⁶ *Helsingin Sanomat* (23. 8. 1968)

²¹⁷ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 41

²¹⁸ *Helsingin Sanomat* (23. 8. 1968).

československé opozici.²¹⁹ V Praze sesbíral obrazový i zvukový materiál, z něhož vznikl dokument „Pravdivý příběh“ (*Tosi tarina*).²²⁰ Přímo z Prahy referovala zahraniční zpravodajka Finského rozhlasu Lieko Zachovalová, dcera jednoho z nejvýznamnějších finských komunistů Yrja Leina, jejíž pražské reportáže se zapsaly do dějin finské rozhlasové žurnalistiky.²²¹ Sama byla členkou KSČ a po reportážích byla ze strany vyloučena.

Stejně jako v Československu se poměry ve Finsku brzy „normalizovaly“. Finové překonali počáteční šok z okupace a přijali fakt, že vojska Varšavské smlouvy z Československa zřejmě v dohledné době neodejdou. I prezident Kekkonen v roce 1969 provedl politicky výmluvné gesto – jako první politik ze zemí mimo východní blok přijel na oficiální návštěvu Československa. Ta byla mnohými interpretována jako tichý souhlas, či alespoň smíření se s československou okupací.

Okupace tedy významným způsobem proměnila finskou politickou scénu a přímo způsobila vznik radikální prosovětské frakce v SKP. Finlandizační atmosféra však urychlila konsolidaci finské politické reprezentace a postoj k zásahu vojsk Varšavské smlouvy, ať byl jakýkoliv, nikoho a priori nevyklučoval z politické arény. Cesta k etablování taistoveckého studentského hnutí a jeho nástupu do univerzitních struktur byla tudíž otevřená.

---

²¹⁹ *Kansan Uutiset* (27. 8. 1968)

²²⁰ K zhlédnutí v archivu YLE: Paavo Rytsä Yle Helsinki, & Sirpa Jegorow Yle. (n.d.). Ääni- ja kuvaraportti miehitetystä Prahasta elokuussa 1968. 1. 4. 2021 dostupné na adrese: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/08/21/aani-ja-kuvaraportti-miehitetysta-prahasta>

²²¹ Reportáže Lieko Zachovalové jsou přístupné v archivu YLE: Jukka Lindfors Yle. (8. 9. 2006). Lieko Zachovalován raportit miehitetystä Prahasta. 1. 4. 2021 dostupné na adrese: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/lieko-zachovalovan-raportit-miehitetysta-prahasta>

3 Hnutí taistovců

Pamatuji si, že byla nějaká schůze Unie studentů politických věd a René Nyberg přijel z Paříže, když tam zrovna byly barikády a skoro proběhla revoluce. Nyberg byl toho názoru, že se něco musí udělat. Všichni si mysleli, že i ve Finsku je potřeba něco udělat, zúčastnit se hnutí, přestože podmínky nebyly stejné. A tak jsme začali hledat cíl. (...) A pak někdo zmínil, že by se měl obsadit Starý studentský dům. V té době už byl obsazený studentský dům ve Stockholmu, a tak se o to začala spousta lidí zajímat. Ti, kteří se zúčastnili toho obsazení ve Stockholmu, nám přijížděli do Finska radit.²²²

Finsko na konci 60. let procházelo společenskou liberalizací, na vysoké školy i do veřejného prostoru poprvé začala vstupovat generace narozená po válce a finská společnost se nadechovala k razantním změnám. Liberalizace však zároveň stále více rozevírala nůžky mezi generacemi „mládí“ a „starých pořádků“ a spolu s všeobecnou politizací všech aspektů života se opět začaly prohlubovat příkopy zasypané během zimní a pokračovací války. Toto společenské napětí však bylo částečně tlumeno finlandizačním konsenzem – všeobecně sdílenou vírou, že svou nezávislost si Finsko zachová, jen pokud se Finové přizpůsobí reálným geopolitickým podmínkám: společné hranici se socialistickou supervelmocí. Navzdory finlandizačnímu konsenzu postupujícímu v podstatě celou finskou společnost však generace mládí stále intenzivněji cítila, že etablované pořádky – zejména ve státních strukturách – je třeba změnit.

3.1 „Jeden člověk, jeden hlas“ a obsazení studentského domu Vanha

Jedním z prvních impulzů k masivnější sebeorganizaci studentů na konci 60. let byla připravovaná vládní reforma vysokého školství. Hlavním požadavkem zejména levicových studentů²²³ bylo zavedení principu „jeden člověk, jeden hlas“ (*yksi mies, yksi ääni – periaate*), tedy absolutní narovnání hlasovacího práva mezi studenty a vyučujícími, které by zaručovalo, že hlas každého člena akademické obce má stejnou

---

²²² citováno z: Kolbe, L. (1996). *Eliitti, traditio, murros: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960-1990*. Helsinki: Otava, s. 333

²²³ Jsem si vědoma toho, že pojem „levicový student“ je bez dalšího upřesnění příliš vágní a flexibilní v negativním smyslu tohoto slova. Za levicového studenta/radikálně levicového studenta/aktivistu je tedy v této práci označován člen nebo sympatizant/volič studentských krajně levicových (tedy nikoliv sociálně demokratických) organizací, tedy takových organizací, které samy sebe označovaly za „lidově-demokratické“ (*kansandemokraatinen*). V rámci univerzitní studentské samosprávy šlo především o organizace SOL a ASS a všechny její spřátelené odnože na univerzitách mimo hlavní město (ASS byla zároveň součástí SKDL, tedy parlamentní strany, a byla proto často označována jako ASS/SKDL).

váhu. Studenti by tedy podle tohoto principu disponovali většinou ve volbách do řídicích orgánů univerzity, a navíc by jejich zástupci byli spolu s vyučujícími přímo členy nejvyšší univerzitní samosprávy. Specifickou atmosféru, která ve Finsku panovala, ilustruje i to, že návrh podporoval prezident Kekkonen i ministr školství Johannes Virolainen (návrh zákona proto nesl název Lex Virolainen). I přes tuto silnou politickou podporu však parlament v prosinci 1969 návrh zákona zamítl. Dle finského historika Kimma Rentoly právě tento neúspěch vedl k silné politizaci studentů, a to především stranickým směrem.

V průběhu několika následujících let finská vláda učinila několik dalších pokusů o přijetí vysokoškolské reformy (Lex Itälä a Lex Sunqvist²²⁴) a ani studentští levicoví aktivisté nevzdávali svůj boj za „školní demokracii“ (*kouludemokratia*) a prosazení zrovnoprávnění hlasovacího práva.²²⁵ Pro svůj záměr však postrádali podporu důležitého hráče – veřejnosti. Dle výzkumů veřejného mínění nechovala široká veřejnost k studentským aktivistům mnoho sympatií, a nepodporovala proto ani jejich požadavky na reformu vysokého školství a zavedení principu „jeden člověk, jeden hlas“.²²⁶

Kromě snah o změnu vysokoškolského zákona a tím i rozložení sil v univerzitních samosprávách byl studentský aktivismus živěn i vývojem v zahraničí. Finsko, ač na periferii západního světa, do jisté míry absorbovalo vliv událostí „bláznivého roku“ 1968 na západoevropských i amerických univerzitách a finští studenti (stále ještě vzdáleni taistovským ideálům, a tudíž otevření myšlenkám nové levice) se snažili stát součástí tohoto celosvětového studentského anti-establishmentového hnutí. Společenský diskurz, v jehož rámci tak činili, však byl formován jinak, než tomu bylo v zemích západní Evropy. Finsko nebylo weberovským „ideálním typem“ západoevropské země, a tudíž ani společenské pohyby v rámci studentského hnutí neměly srovnatelný průběh. Laura Kolbe²²⁷ například upozorňuje na jeden ze základních paradoxů finského studentského aktivismu – zatímco ve Francii a západním Německu byli referenčními autoritami levicových univerzitních studentů představitelé nové levice a další „apolitičtí“ (ve smyslu stranické, parlamentní politiky) intelektuálové jako Marcuse, Habermas, Dahrendorf a další, ve

---

²²⁴ Ulf Sundqvist byl ministrem školství ve dvou sociálně-demokratických vládách v letech 1972-1974 a ve svých 27 letech se stal nejmladším finským ministrem v historii. Možná i z toho důvodu požadavky studentů podporoval.

²²⁵ Princip „jeden člověk, jeden hlas“ byl nakonec do vysokoškolského zákona přijat až v roce 1990.

²²⁶ Na škále od 0 do 100 získali studentští levicoví aktivisté hodnocení 30, zatímco například policisté 76, drobní podnikatelé 75, odbory 70 a hnutí za osvobození žen 60, Daalder, H., & Shils, E. (1982). *Universities, politicians and bureaucrats: Europe and the United States*. New York: Cambridge University Press, s. 383-384

²²⁷ Kolbe, *Eliitti, traditio, murros*, s. 327

Finsku nad studenty držel ochrannou ruku nejvyšší představitel reálné politiky – prezident Kekkonen. Urho Kaleva Kekkonen se studenty často a rád diskutoval a pro jeho debaty se zástupci studentů, které zval k sobě na odpolední čaj, se vžil název „dětské večírky“.²²⁸ Již v roce 1968 se tedy projevovaly specifické rysy společensko-politických mechanismů, které roztáčely kola studentského radikalismu, jenž vyústil o několik let později v hnutí taistovců. Tyto mechanismy byly formovány především absencí skutečného, nikoliv jen deklarovaného, odporu k politickému establishmentu a ke stranické politice jako takové. Laura Kolbe²²⁹ upozorňuje, že právě na jaře 1968 se zrodil specifický finský vzor politického jednání – kompromis mezi mimoparlamentním a tradičním parlamentním ovlivňováním. „Na podzim 1968 našla sílící opozice své kořeny v napětí mezi dvěma principy – *student as such* a *student as citizen*.“²³⁰

Přesto finští pionýři studentského protestu nadále hledali vzory a inspiraci v ostatních západoevropských zemích. Západoevropští studentští aktivisté přijížděli do Finska představit své ideje i osobně – Helsinky hostily například studentské vůdce ze Svobodné univerzity v Západním Berlíně. Na amerických univerzitách zase Finové hledali inspiraci pro své protesty proti válce ve Vietnamu a kopírovali i protestní formy – tzv. *sleep-in*, *teach-in* nebo *sit-in*, neboli obsazování a zabírání univerzitních či vládních budov. To se ve Finsku zhmotnilo v obsazení Starého studentského domu (tzv. *Vanha*) v centru Helsinek, které levicovní studenti²³¹ naplánovali na den oslav 100. výročí Studentské unie Helsinské univerzity (*Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, HYY*) 25. listopadu 1968. Kvůli naplánovaným oslavám byly na místě televizní i rozhlasové štáby, které „revoluci“ přenášely v přímém přenosu do éteru.²³² Studenti požadovali zlepšení studijních podmínek, zefektivnění výuky, sblížení profesorů a studentů, zlepšení právní ochrany studentů a studentské demokracie, založení marxistických skupin na jednotlivých fakultách a zrušení povinného členství ve studentské unii. Členové Unie studentů politických věd (*Kannunvalajat*) pak měli i abstraktnější ideologické požadavky: probudit studenty z maloburžoazního snění a proměnit buržoazní myšlení v myšlení třídního uvědomění.²³³

---

²²⁸ Kolbe, L. (2008). From Memory To History: Year 1968 In Finland. *Scandinavian Journal of History*, 33(4), s. 373

²²⁹ Kolbe, *Eliitti, traditio, murros*, s. 331

²³⁰ Ibid.

²³¹ Obsazení Vanhy vedla tzv. studentská opozice, která užívala jednoduché jméno Studenti (ve dvojjazyčném finsko-švédském provedení *Ylioppilaat-Studenterna*). Akce se dle pamětníků účastnili i studenti podporující středovou stranu Keskusta a liberálové, ale jelikož byli v menšině, během noci Vanhu opustili (Taistolaiset-liite 2013, s. 25).

²³² Krátkou reportáž z místa lze najít v archivu finské televize: Yle Uutiset 50 vuotta: Yle Uutiset 50 vuotta: Vanhan valtaus (1968). (n. d.). 2. 4. 2021 dostupné na adrese: <https://areena.yle.fi/1-1291545>

²³³ Kolbe, *Eliitti, traditio, murros*, s. 356-7

Nestandardní povahu finských snah o kopírování západoevropských trendů ilustruje i fakt, že obsazení Vanhy se obešlo zcela bez násilí a jedinou nepřijemností byla rozbitá skleněná výplň vchodových dveří. Jako by absence jakýchkoliv dalších projevů vandalismu, které byly při obdobných událostech na Západě zcela běžné, implicitně předpovídala, že finské studentské hnutí se v následujících letech bude ubírat poněkud jiným směrem, než jakým se ubíralo antiautoritářské hnutí ve Francii, Velké Británii nebo USA. Přesto lze tuto ojedinělou a v podstatě formalistickou událost považovat za určitý historický zlom – stala se impulzem pro zintenzivnění požadavků na společenské změny, které se sice týkaly především vysokoškolského prostředí, ale jež zároveň svým – ačkoliv nikoliv bezprostředním – dopadem tuto ohraničenou arénu přesahovaly. Boj finských studentů proti zkostnatělé stavovské akademické tradici (výběr oslav 100. výročí Studentské unie byl zcela záměrný) a za demokratizaci samosprávních mechanismů se přetavil v obecnější „anti ideologii“, která byla namířena proti „starým elitám“ i s nimi spojeným společenským patologiím jako je korupce a klientelismus – opoziční skupina Studenti například kritizovala i způsob, jakým úředníci zodpovědní za správu univerzitního majetku a nemovitostí hospodaří s majetkem univerzity.

Všechno bylo perfektně zorganizované. Dohodli jsme se s policií a hasiči o všech bezpečnostních opatřeních. Bylo to jako divadelní představení, když tam celou dobu hlídkoval hasič. (...) Večer jsme se nakonec rozhodli, že odsuneme židle na okraj a uklidíme sál. Vzali jsme z úklidové komory košťata a umyli jsme podlahu. To byl skutečný duch finské studentské revoluce!²³⁴

3.2 Vznik hnutí taistovců

Debaty o vysokoškolské reformě i její neúspěch zintenzivnil politické zapojení studentů, kteří projednávání zákona v parlamentu doprovázeli demonstracemi a bojkoty výuky.²³⁵ Právě tento první velký politický neúspěch byl zřejmě nejdůležitějším impulzem pro vznik masového studentského hnutí, které novou poválečnou generaci vehnalo do náruče politických stran. Ještě během „bláznivého“ roku 1968 probíhal studentský protest ve Finsku sice za specifických podmínek, ale zároveň stále v souladu se základními ideovými požadavky studentského hnutí v západní Evropě. Nástup zcela nového étosu mezi studentskými aktivisty

---

²³⁴ citováno z: Kolbe, *Eliitti, traditio, murros*, s. 357-8

²³⁵ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 147

předznamenával již počáteční odklon od jednoho ze základních pilířů anti-establishmentového hnutí – principiálního odporu k tradičním politickým strukturám. Finští studenti naopak vstupovali do politických stran celého politického spektra, neboť, „politické strany zaplnily místo, které poražená tradice nechala prázdné.“²³⁶ Politizaci univerzitní půdy nejlépe ilustruje změna, která proběhla v rámci univerzitních voleb studentské unie – až do konce 60. let byli zástupci studentů voleni zejména na základě geografického hlediska: tzv. národy zastupovaly studenty z různých finských krajů. V první polovině 60. let tyto národy držely průměrně 50 z 60 křesel ve studentské unii, na konci 60. let už neměly zástupce vůbec žádné a naopak 90 % křesel získali zástupci politických stran.²³⁷

Radikální levicovní studenti našli svou ideální stranickou platformu ve Finském lidově-demokratickém svazu (SKDL), jehož součástí byla i Komunistická strana Finska (SKP), která na konci roku 1969 prošla ideologickým i organizačním štěpením posíleným československými událostmi, jež vyvrcholilo odchodem části delegace z 15. sjezdu strany. Ideový rozkol však v SKP doutnal již několik let. Stranická opozice vznikla v místní organizaci SKP v Turku, která už od roku 1966 vedla kampaň za „pravou linii strany“, o rok později vydalo 75 turkuských komunistů rezoluci proti vedení a usilovali o založení nové místní organizace. Tomu chtěli vedoucí představitelé strany zabránit, opozice ovšem založila tzv. harmonizační skupinu (*eheyttämistoiminta*), jež měla napjatou situaci zklidnit. Počet komunistů, kteří přestali platit členské příspěvky, a naopak se hlásili o členství v harmonizační skupině, začal rychle růst.²³⁸ Turkuská oblastní organizace vydala v lednu 1969 prohlášení, v němž se jednoznačně vyjadřuje k situaci ve straně: „Nesouhlasíme s postoji některých soudruhů, zejména ve vedení strany, k socialistickým zemím, a především k SSSR v souvislosti s československými událostmi. Byli jsme a zůstáváme solidární se socialistickými zeměmi, když plnily svou povinnost pro zabezpečení vymožeností a úspěchů socialismu v Československu. Kritizujeme postoj některých členů vedení strany v těch případech, kdy nehájí dost rozhodně zájmy pracujících (...). Kritizujeme tisk proto, že nenapomáhá demaskovat monopolní kapitál; máme za to, že to znamená vzdání se marx-leninských principů a např. v souvislosti s československými událostmi faktické připojení se k nepřátelské propagandě zemí NATO a rovněž Koaliční strany, zaměřené proti socialistickým zemím.“²³⁹

Rozpory vyvolával i vznik nového stranického periodika *Tiedonataja*, které začalo vycházet těsně po československé okupaci. Nejvýznamnější post v novinách

---

²³⁶ Relander, *From flowers to steel*, s. 471

²³⁷ Ibid., s. 472

²³⁸ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 275

²³⁹ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)]

zastávali Markus Kainulainen a Urho Jokinen, tedy dva z velké opoziční trojky a nejbližší spolupracovníci Taista Sinisala. Aarne Saarinen, předseda SKP a představitel stranické umírněné většiny, chtěl vydávání tiskoviny *Tiedonantaja* zastavit a Kainulainena vyloučil z politbyra.²⁴⁰ Vydávání novin se však zastavit nepodařilo, a ty tak začaly vycházet postupně po celém Finsku. Byly financovány přímo z KSSS prostřednictvím příspěvků, které ze Sovětského svazu na svou činnost dostávala SKP.²⁴¹

Napětí se ve straně v průběhu roku 1969 nadále prohlubovalo, neboť se blížily dvě důležité události – stranické volby a sjezd. V březnu odjelo vedení SKP na konzultace do Moskvy, členem delegace byl i Taisto Sinisalo. Brežněv finské komunisty důrazně varoval před rozdělením strany, přestože zástupci obou frakcí zcela otevřeně referovali o sporech, v nichž se strana zmítala. Sinisalo umírněnou většinovou frakci mimo jiné obviňoval, že se SKP otevřelo pravici a používá k vlastní propagandě a očerňování vnitrostranické opozice stranický tisk. Sovětské vedení nevyjádřilo explicitní podporu ani jedné ze stran, přestože zcela jasně sympatizovalo s opozicí. V žádném případě si ale nepřálo, aby opozice založila vlastní stranu a oslabovala tak finskou komunistickou frontu.²⁴²

Po návratu delegace z Moskvy, 3. dubna 1969, začal 15. stranický sjezd – strana byla prakticky v rozkladu a frakce nebyly schopny se domluvit ani na základních procedurálních záležitostech. Největší spory panovaly v diskuzi o volební klíč, neboť opozice požadovala možnost nominovat do ústředního výboru vlastní členy. Na volebním postupu se však strana nebyla schopna dohodnout, takže opozice nakonec na protest opustila jednací sál.²⁴³ Následoval slavný pochod do předem zamluveného sálu v Koitontalo, kde opozice vyhlásila vlastní sjezd. Někteří z nejradikálnějších opozičníků požadovali okamžitě založení nové strany, což bylo v rozporu s přáním sovětského vedení, nicméně stranická platforma pro radikální studentské hnutí byla právě vytvořena.

V prosinci 1969 odjel Aarne Saarinen jako představitel stranické většiny a Sinisalo jako představitel stranické menšiny do Moskvy, kde uzavřeli tzv. vzájemnou dohodu (*osapuolisopimus*). Sinisalovi se podařilo do ústředního výboru i politbyra prosadit nejortodoxnější opozičníky (Markuse Kainulainena²⁴⁴, Urha Jokinena, Aima Aaltonena, Oivu Lehta a další). Ústřední výbor nakonec dohodu schválil a 14. února 1970 se konal mimořádný sjezd, který podle ní zvolil nové vedení. Bylo dohodnuto,

---

²⁴⁰ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 278

²⁴¹ Ibid., s. 273-275, 433

²⁴² Ibid., s. 284

²⁴³ Ibid., s. 300

²⁴⁴ Jeden z velké opoziční trojky byl pro vedení obzvláště nepřijatelný, neboť disponoval dlouhým výpisem z trestního rejstříku.

že do měsíce budou rozpuštěny paralelní organizace, což se ale nakonec nestalo, a opozice nadále pokračovala v činnosti.²⁴⁵ Situaci komentoval i československý velvyslanec Pavlovský ve své zprávě pro MZV: „Není pochyb o tom, že „menšina“ si i po mimořádném sjezdu strany ponechala i udržela všechny prostředky pro vedení tohoto boje (o moc ve straně - pozn. BS). Nezlikvidovala prakticky svoji organizační strukturu (to dokazuje i společné vystoupení osmi oblastních výborů), je vnitřně stmelená, s pevnou disciplínou, má neoficiálně své vedení v čele se soudruhem Sinisalem a zachovala si i svůj list Tiedonantaja, který pracuje sice za obtížných ekonomických podmínek, ale nepochybně účinně a úspěšně.“²⁴⁶

3.3 Taistovci na vysokých školách

Stranická opozice tedy úspěšně fungovala, a navíc začala v masovém měřítku přitahovat vysokoškolské studenty. Zapojení studentského hnutí do stranických struktur popisuje na regionální úrovni Vilkuna: „První socialističtí studenti začali sbírat stranické knížky SKP v roce 1969. Ve stejné době se JOS (*Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit*, „Studující socialisté Jyväskylä“) stali členy Finsko-sovětské společnosti i ústřední mírové organizace Středního Finska – Obránců míru – a jako výraz uznání dostali od SKDL čestnou vlajku. Postavení v rámci místního lidově-demokratického hnutí se ještě upevnilo, když JOS získali oficiální mandát pro své čtyři členy v okresním výboru SKDL a zástupce v okresní komisi SKP a jejím výkonném výboru. Růst vlivu nevyhnutelně vedl ke konfliktům. A to byl také hlavní důvod, proč se JOS radikalizoval a přidal ke stranické menšině.“²⁴⁷

Podle vzpomínek Pekky Aarnia, jednoho z prvních taistovských aktivistů a členů slavné finské popové skupiny Agit Prop, byl vstup taistovců na univerzity velmi rychlý a koordinovaný: nastal v okamžiku, kdy se hlavní jádro aktivistů rozhodlo importovat marxismus-leninismus na finskou akademickou půdu.²⁴⁸ Toto rozhodnutí bylo údajně přijato na jaře 1970 a uváděno do praxe bylo během následujícího akademického roku 1970/1971, kdy hlavní skupina vstoupila do ASS. Taistovci se koncentrovali zejména ve dvou socialistických organizacích: Socialistickém svazu studentů (*Sosialistinen opiskelijaliitto*, SOL) a Akademické socialistické společnosti

---

²⁴⁵ Leppänen, *Kivääri vai äänestyslippu?*, s. 359

²⁴⁶ [Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Současná situace v KSF 1970 (Politická zpráva 24/1970)]

²⁴⁷ Vilkuna, K. (2005.). Nuortaistolainen historia. In K. Ahonen, A. Halmesvirta, I. Nummela, & J. Sihvola (Eds.), *Historia ja herrasmies. Seppo Zetterbergille omistettu juhla kirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos, s. 164

²⁴⁸ Relander, *From Flowers to Steel*, s. 468

(*Akateeminen Sosialistiseura*, ASS). Obě organizace byly stejně jako SKP součástí SKDL.

SOL byl založen roku 1965 a sdružoval levicově orientované studenty z pěti největších finských univerzit v Helsinkách, Tampere, Turku, Oulu a Jyväskylä. Jeho součástí se stala i významná levicová studentská platforma z helsinské univerzity, Akademická socialistická společnost (ASS). V počáteční fázi své existence byl SOL ideově blízko umírněné a reformní většině Komunistické strany Finska a jeho prvním předsedou se stal generální tajemník SKP, Ele Alenius. Po rozkolu uvnitř SKP po 15. sjezdu v roce 1969, kdy se strana otevřeně rozdělila na dvě frakce – umírněnou většinu a radikální ortodoxní menšinu v čele s Taistem Sinisalem – však do SOL začali hromadně vstupovat univerzitní studenti, kteří sympatizovali s idejemi a záměry stranické menšiny. Budoucí taistovci ovládli především helsinskou ASS, která se z doposud spíše pasivní studentské organizace stala aktivní marxisticko-leninskou základnou, jež se postavila do čela radikálně levicového studentského hnutí. Zatímco před komunistickým schizmatem byla ASS spíše debatním klubem, který sdružoval nejrůznější názorové proudy, po 15. sjezdu SKP ASS vyloučila ze svého středu skupinu maoistů a začala usilovat o ideologickou jednotu v souladu s hodnotami menšiny SKP.²⁴⁹ „ASS je marxisticko-leninská masová organizace. Je to organizace dělnické třídy (...). V podmínkách kapitalismu může pouze dělnická třída otevřeně pochopit společenskou realitu a historický vývoj, proto budoucnost patří dělnické třídě a socialismu. Všechny ostatní ideologie jsou buržoazní a vedou nevyhnutelně ke konfliktu s objektivní realitou (...). Buržoazní ideologie již nemůže poskytnout mladým lidem nic jiného, než negativní hodnoty a ideje, v nejrůznějších formách zaměřené proti Sovětskému svazu a komunismu. (...)“²⁵⁰ Na začátku tohoto procesu byla ASS vůdčí organizací a SOL jako celek zůstával v pozadí. Až v letech 1970-1971 po 7. celosvazové schůzi SOL opustili poslední členové spojení se stranickou většinou a SOL se stal plnohodnotnou platformou prosovětsky orientovaných taistovců.²⁵¹ Jedním z hlavních příznaků dokončení tohoto ideologického obratu byla rezoluce schvalující okupaci Československa, která rušila původní odsuzující rezoluci ze srpna 1968:

„Jako první lidově demokratická ústřední organizace ruší Socialistický svaz studentů svou předchozí rezoluci k událostem v Československu v srpnu 1968. Rezoluce z 25. 8. 1968 odsoudila akci Sovětského svazu a dalších čtyř zemí Varšavského paktu v Československu 21. 8. 1968. Po zrušení této rezoluce vychází Socialistický svaz studentů ze zkušeností, které jsou ve spojitosti s provedenou akcí

---

²⁴⁹ Hyvärinen, M. (1994). *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino, s. 26

²⁵⁰ Volební program ASS. (19. 10. 1972). *Ylioppilaslehti*.

²⁵¹ Hyvärinen, *Viimeiset taistot*, s. 27

k dispozici a které nedávno posoudila i Komunistická strana Československa. V tomto posouzení se konstatuje, že opatření zemí Varšavského paktu byla nezbytná pro normální vývoj a ochranu socialismu v Československu. Socialistický svaz studentů považuje svou předchozí rezoluci z ideologického hlediska za chybnou a jeho nová rezoluce vychází z ideologického vývoje uvnitř organizace. 28. 6. 1971“²⁵²

Změnu politické atmosféry na akademické půdě dokazuje i vývoj počtu členů v jednotlivých socialistických studentských organizacích (především ASS a SOL) a výsledky univerzitních voleb mezi lety 1967 a 1972. Zatímco v roce 1967 měla ASS a její lokální odnože cca 300 členů po celém Finsku (tedy necelé 1 % všech studentů vysokých škol), v roce 1971 to bylo již cca 2 500 v celém Finsku, z toho polovina v Helsinkách (o rok později přibylo jen v Helsinkách dalších cca 500 nových členů). Masový vstup do ASS odstartovali členové politologické a sociologické fakultní organizace *Kannunvalajat* v prosinci 1969, poté již ASS přijímala několik set nových členů ročně.²⁵³ Počet členů různých studentských socialistických organizací v rámci SKDL (ASS a její lokální odnože) byl v roce 1972 cca 2500 (z toho největší ASS měla cca 1700 členů). Rapidně vzrostl i počet členů SOL – k 31. 12. 1971 byl celkový počet členů této organizace 2780. Počet univerzitních studentů v radikálně levicových organizacích byl poměrně vysoký i v mezinárodním srovnání – západoněmecký Socialistický studentský německý svaz (SDS) měl jednoho člena na 30 000 obyvatel Spolkové republiky Německo, američtí Studenti za demokratickou společnost (SDS) měli jednoho člena na 7000 obyvatel USA, ve finském SOL byl tento poměr 1:1500.²⁵⁴

Radikální levici se dařilo i v univerzitních volbách (na helsinské univerzitě probíhají tradičně vždy v říjnu, tedy na začátku akademického roku): zatímco v roce 1969 získaly levicové organizace celkem²⁵⁵ 23,3 % (3210 hlasů), z toho SKDL 11,1 % (1531 hlasů), o rok později již levice získala 36,7 % (4347 hlasů), z toho SKDL 19,7 % (2332 hlasů). Volební počty se pro radikální levici vyvíjely pozitivně až do roku 1972.

---

²⁵² [Kansanarkisto (Lidový archiv), 10 SOL F 1970-1973, Lähetetyt kirjeet 1971]

²⁵³ Rentola, *Kevään 1968 isänmaan toivot*, s. 99

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Do levicového tábora spadala i sociální demokracie. Nejsilnější pozici na pravici zastávala Koaliční strana (*Kokoomus*), politický střed Strana středu (*Keskusta*). V rámci volebních výsledků se uváděl celkový součet hlasů pro levici i pro jednotlivé strany (tedy SDP a SKDL, pod níž spadala ASS – na konci 60. let označováno ještě jako blok lidově-demokratických stran).

Tabulka 1.1. Počet členů v ASS a lokálních odnožích v letech 1967 a 1971

	1967	1971
Helsinki	200 (aktivních cca 50)	1131
Turku	55 (aktivních cca 10)	cca 450
Oulu	21 (aktivních cca 10)	130
Tampere	20 (aktivních cca 5)	420
Jyväskylä	11	210

Zdroj: Kansanarkisto, 1D SOL Cb Liittokokous 16. 4. 67, 1D SOL F 1971 Lähetetyt kirjeet

Tabulka 1.2 Výsledky univerzitních voleb na Univerzitě v Helsinkách mezi lety 1969 a 1972

	1969	1970	1971	1972
Levice celkem	23,3 % (3210 hlasů)	36,7 % (4347 hlasů)	38,1 % (4943 hlasů)	40,25 % (4647 hlasů)
- z toho tzv. lidově- demokratické organizace (SKDL/ASS)	11,1 % (1531 hlasů)	19,7 % (2332 hlasů)	21,4 % (2774 hlasů)	26 % (3005 hlasů)
Pravice celkem	29,3 % (4025 hlasů)	29,8 % (3542 hlasů)	32,9 % (4263 hlasů)	31,9 % (3685 hlasů)
- z toho Koaliční strana	27,3 % (3702 hlasů)	27,5 % (3273 hlasů)	31,6 % (4089 hlasů)	30,2 % (3486 hlasů)
Celkový počet hlasů pro všechny strany	13 750	11 858	12 964	11 543

Zdroj: Ylioppilaslehti 24. 10. 1969, 23. 10. 1970, 21. 10. 1971, 19. 10. 1972

Tabulka 1.3 Politické rozdělení míst v univerzitní samosprávě (celkem 60 míst)

	1969	1970	1971	1972
SKDL/ASS	7	13	13	16
SDP *	8	10	11	9
KESK *	6	4	3	5
KOK *	18	18	20	19

* SDP = Sociální demokracie, KESK = Strana středu, KOK = Koaliční strana

Zdroj: Ylioppilaslehti 21. 10. 1971, 19. 10. 1972

3.4 Sociální pozadí taistovců a vztah k dělnickému hnutí

Jedním z nejdiskutovanějších témat je v problematice hnutí taistovců jejich sociální původ. Na otázku, zda taistovci stejně jako členové jiných západoevropských studentských hnutí na přelomu 60. a 70. let pocházeli z větší části z třídy „bílých límečků“ spíše než z třídy dělnické, neexistuje zcela jednoznačná odpověď. Sociální pozadí taistovců bylo do značné míry regionálně determinováno a stratifikace společenského původu například v tradičně průmyslovém univerzitním městě Tampere se lišila od situace v hlavním městě Helsinkách. Příklad Tampere vede ke snahám některých badatelů rozbít populární a obecně tradovanou tezi o vzpouře proti generaci rodičů. Anna Kontula²⁵⁶, která ve své práci analyzovala tamperskou studentskou organizaci TYMR (*Tampereen Yliopiston Marxiläiset Ryhmät*, „Marxistické skupiny Univerzity Tampere“), nazývá tuto tezi mýtem (*isäkapinamyytti*, „mýtus vzpoury proti otcům“), který předpokládá, že většina taistovců se rekrutovala z liberálního a konzervativního prostředí a jejich hlavní motivací pro akceptaci ortodoxního marxismu-leninismu byla vzpoura proti „maloburžoaznímu a buržoaznímu“ prostředí, ze kterého pocházeli. Že jde opravdu o diskurzivní mýtus, však nelze z dostupných dat, ani výpovědí bývalých taistovců, jednoznačně odvodit. Bylo by to možné pouze v případě, že by tato teze sloužila jako jediné nebo dominantní vysvětlení radikálně-levicové orientace univerzitních studentů. Sociální původ taistovců však nelze ze skupiny možných interpretací vyloučit.

Z analýzy, kterou provedl Kimmo Rentola²⁵⁷ na vzorku 350 nových členů ASS z akademického roku 1970/71, kteří do univerzitního registru uvedli povolání otce²⁵⁸, vyplývá, že jejich sociální příslušnost téměř kopíruje rozvrstvení jednotlivých sociálních skupin na celé univerzitě. Největší podíl - 37 % - má vyšší třída, tzv. bílé límečky, stejné procento tvořili zástupci této třídy v prvním ročníku o dva roky dříve i na celé univerzitě.²⁵⁹ Druhou největší skupinou v ASS je střední třída, následována modrými límečky (tedy kvalifikovanými dělníky) a rolníky. Velmi podobně vypadala sociální stratifikace i na celé univerzitě:

---

²⁵⁶ Kontula, A. (2004). Taistolaisuus pubertettikapinasta takinkäntöön. *Historiallinen Aikakauskirja*, 2/2004

²⁵⁷ Rentola, *Kevään 1968 isänmaan toivot*

²⁵⁸ Rentola upozorňuje, že povolání matky či otce často zůstalo nevyplněno, jedná se tedy jen o přibližný údaj toho, z jakých společenských skupin taistovci pocházeli.

²⁵⁹ Akademické roky v obou sloupcích se liší proto, že noví členové ASS se rekrutovali z velké většiny z ročníku, který na univerzitu nastoupil v akademickém roce 1968/69, viz dále.

Tabulka 2.1 Sociální stratifikace studentů Helsinské univerzity

Zaměstnání otce	noví členové v ASS v 1970/71 n=350	noví studenti HY 1968/69
Vyšší „bílé límečky“	37 %	37 %
Nižší „bílé límečky“	32 %	26 %
Kvalifikovaní dělníci	19 %	15 %
Nekvalifikovaní dělníci	3 %	3 %
Rolníci	9 %	16 %
Důchodce	-	-
Není známo	-	3 %

Zdroj: Rentola, Kevään 1968 isänmaan toivot

Mnoho otců mladých taistovců zastávalo tradiční buržoazní profese jako pastor, lékař, právník, univerzitní profesor nebo armádní důstojník. Tak silné zastoupení vyšších tříd bylo ve finském hnutí explicitně se hlásícího k dělnické tradici naprostou anomálií, neboť dělnické hnutí ve Finsku se tradičně vyznačovalo velkým podílem dělníků a téměř absolutní absencí levicové inteligence.²⁶⁰ Ostatně i samotní taistovci považovali svůj vzestup za důsledek proletarizace inteligence: „Celé vrstvy vládnoucí třídy se rozpadnou do řad proletariátu, studenti i inteligence obecně se zproletarizují.“²⁶¹

Poněkud odlišná situace panovala na univerzitě v Tampere. Z analýzy Anny Kontuly vyplývá, že 34 % členů organizace TYMR pocházelo z dělnických rodin. Do vyšší třídy bílých límečků patřilo cca 20 % členstva. Stejně jako v Helsinkách socioekonomická stratifikace členů TYMR téměř kopírovala stratifikaci na celé tamperecké univerzitě.

Tabulka 2.1 Sociální stratifikace studentů Tamperské univerzity

	Socioekonomické postavení členů TYMR **	Povolání otce u všech členů studentské obce na univerzitě v Tampere
Pracující v zemědělství*	16 %	18 %
Vyšší „bílé límečky“	20 %	17 %
Nižší „bílé límečky“	31 %	26 %
Dělníci	34 %	39 %

*Sama autorka upozorňuje, že se jedná o údaje ze dvou různých zdrojů, jejichž rozdělení do společenských tříd nemusí být zcela totožné.

** Autorka neuvádí počet respondentů.

Zdroj: Kontula, Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkäntöön

²⁶⁰ Rentola, *Kevään 1968 isänmaan toivot 2004*, s. 105

²⁶¹ Uljas, R. (1970). Risto Uljaan pääkirjoitus. *Soihtu* 4/1970

Anna Kontula²⁶² se však pouští i do analýzy další generace a zjišťuje, že prarodiče 43 % taistovců z TYMR, kteří se účastnili šetření, pracovali v zemědělství. Jednalo se tak o rodiny, jež svůj vyšší socio-ekonomický status získaly poměrně nedávno. Rodiče téměř poloviny taistovců tedy byli první generací, jež příslušela ke střední nebo vyšší střední třídě. Tento fakt jistě velmi dobře ilustruje společenské změny, které v poválečném Finsku probíhaly a jejichž průvodním rysem byl prudký nárůst střední třídy. Nijak však nevyvrací „mýtus o vzpouře proti rodičům“. I Rentola²⁶³ rozděluje „bouřící se“ studenty do dvou kategorií – na ty, kteří protestovali proti maloměšťáckému prostředí svých rodičů a zároveň se styděli za „hříchy“ svých „bílých dědů“, a ty, kteří se stejně tak bouřili proti měšťanským rodičům, ale vraceli se k odkazu svých „rudých dědů“. Podle Rentoly však první skupina výrazně převažovala.

Kontula předkládá několik tezí, které mohou objasnit, proč bylo v organizaci TYMR výrazně větší zastoupení studentů s dělnickým původem. Zatímco převážná většina členů ASS v Helsinkách pocházela z velkých měst, do TYMR vstupovali především studenti z venkova. Na Tamperské univerzitě studoval velký počet studentů přicházejících z venkovských oblastí celého Finska, v TYMR tento rys ještě zesílil. Důvodem podle Kontuly mohl být i fakt, že chyběl systém tutorů, kteří by nově příchozím studentům pomohli orientovat se ve zcela novém městském prostředí, a proto intuitivně hledali podporu v různých organizacích.²⁶⁴ Důležitým faktorem studentské socializace byly i studentské kruhy (*opintopiirit*), v nichž si studenti nejen vzájemně pomáhali ve studijních záležitostech, ale které byly nezbytné i pro vytváření společenských sítí.²⁶⁵ Prostřednictvím těchto sítí pak probíhal nábor do různých organizací včetně TYMR. Taistovecké studentské kruhy byly jednou z nejdůležitějších stmelovacích a iniciačních nástrojů hnutí. Každý nově příchozí se zde zároveň učil základům marxisticko-leninské ideologie a jazyka.²⁶⁶ V rámci studentských kruhů se diskutovalo například o dialektickém materialismu, vztahu společenských tříd a státu, imperialismu jako nejvyšším stádiu kapitalismu, strategiích přechodu od kapitalismu k socialismu, povaze proletářského internacionalismu nebo budování fronty proti monopolům. „Obzvláště se dbalo na to, aby se agitační schůze proměnily ve výchovné fórum. Agitační propagandu jsme se učili na kádrových seminářích i sami od sebe. Prostřednictvím agitační propagandy jsme získávali nové členy a pěstovali

---

²⁶² Kontula, *Taistolaisuus pubertettikapinasta takinkäntöön*, s. 3

²⁶³ Rentola, *Kevään 1968 isänmaan toivot 2004*, s. 114

²⁶⁴ Kontula, *Taistolaisuus pubertettikapinasta takinkäntöön*, s. 4

²⁶⁵ O zásadním významu studentských sociálních sítí píše i Rentola, viz dále.

²⁶⁶ Hyvärinen, *Viimeiset taistot*, s. 29

skupinovou identitu.“²⁶⁷ Vilkuna přidává i zajímavý postřeh o vztahu studentů z dělnického prostředí a jejich středostavovských „školitelů“: „Pro novice (vychované v dělnických rodinách nebo ženy) bylo obtížné podřídit se proletářské disciplíně, kterou určovali středostavovské kádry (a nejčastěji muži), kteří všechno věděli – a vždy nejlépe. Ale podřídit se bylo nutné.“²⁶⁸

3.4.1 Mobilizace tradičního proletariátu

Ač bylo sociální pozadí taistovců různorodé, hlavní revoluční silou pro ně z ideologického hlediska nadále zůstávala dělnická třída. Pro mnohé z taistoveckých aktivistů (zejména z Helsinek) se však jednalo o zcela neznámý svět a mobilizovat dělnictvo se jim přes nejrůznější programové proklamace příliš nedařilo. Kontakt s pracující třídou navazovali zejména prostřednictvím svých tiskovin, které rozdávali u vchodů do továren – šlo především o noviny *Tiedonantaja*, ale i další regionální tiskoviny jako *Hämeen Yhteistyö*. Kolportérské brigády byly také povinnou součástí členství v SOL.²⁶⁹ Studentští aktivisté rovněž podporovali dělníky, kteří chtěli z nejrůznějších důvodů stávkovat nebo demonstrovat a spolupracovali s jejich stavovskými organizacemi.²⁷⁰

Jeden z největších úspěchů, které taistovci v rámci spolupráce s odbory zaznamenali, byla sedmitýdenní stávka kovodělníků v roce 1971 – taistovci se aktivně účastnili stávkové činnosti: „Organizovali v rámci studentské unie velké demonstrace, vybírali peníze pro stávkující a přebírali roli agitátorů. Ze socialistických a komunistických studentů se během stávky stali ideologové, kronikáři i pomocníci dělnického hnutí, sloužili jako přednášející na školeních pro stávkující, a přesvědčovali ostatní obyvatele o skutečné povaze stávky. Za odměnu dostali členové vedení studentské unie dvě místa ve stávkovém výboru po boku kováků, aby společně bojovali proti velkokapitálu.“²⁷¹ Stávka skončila z pohledu stávkujících úspěšně – dosáhli zvýšení platů i spravedlivějšího proplácení dovolené.

Jedním z ideologických pojmů, s nímž taistovci pracovali, byla i tzv. podniková demokracie (*yrittysdemokratia*), která měla zajistit větší podíl pracujících na podnikovém řízení i rozhodování. Mladí radikálové zde viděli přímou paralelu s tzv. školní demokracií a bojem o prosazení principu „jeden člověk, jeden hlas“. Přepokládali tedy, že pro společnou věc získají podporu dělnictva i odborových svazů: „V lednu 1969 zástupce studentských socialistů ve Studentské unii poukazoval na to,

---

²⁶⁷ Vilkuna, K. H. (2013). *Kapina kampuksella* (Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 113). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, s. 261, 265

²⁶⁸ Ibid., s. 262

²⁶⁹ Hyvärinen, *Viimeiset taistot*, s. 28

²⁷⁰ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 153-154

²⁷¹ Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 161

že díky mnoha zkušeným studentským politikům pochopil, že když diskutujeme o studentské a školní demokracii, mluvíme ve skutečnosti o podnikové demokracii. Studentské hnutí potřebuje podporu dělnického hnutí. Proto Finský svaz vysokoškolských studentů (SYL, *Suomen Ylioppilaskuntien Liito*) podpořil požadavky Finské konfederace odborových svazů (SAK, *Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö*) týkající se prosazení podnikové demokracie. Jakmile SYL toto rozhodnutí přijal, jyvaskylské radikálně-studentské hnutí začalo okamžitě publikovat texty o podnikové demokracii.²⁷²

Studenti tedy aktivně podporovali odborové svazy i jejich požadavky, nicméně samotní dělníci se k jejich aktivitám stavěli spíše rezervovaně. Necháпали ani jejich základní marxistickou premisu o třídním boji. „Jeden z předáků byl toho názoru, že dělníci sice nutně nemají ke studentům nějaký odpor, ale třídní uvědomění není mezi dělníky nijak silné.“²⁷³ Studenti požadovali po pracujících aktivní přístup, věřili, že společně mohou dosáhnout cíle, který automatický považovali za sdílený a neoddiskutovatelný: socialistickou revoluci ve Finsku. Odboroví předáci se sice spolupráci se studenty nebránili, ale představovali si ji spíše jako nezávaznou „kulturní družbu“ – studenti by se účastnili odborářských akcí a slavností a studenti by na svoje akce na oplátku zvali mladé dělníky. Vrcholem spolupráce mezi studenty a dělníky byla podle představ odborářů společná oslava Vappu.²⁷⁴ Studenti nicméně chtěli spolupráci s dělnictvem posunout na novou úroveň. „Chtěli se přesunout k přímé akci. Předáci se však k tomuto návrhu stavěli obezřetně – předpokládali, že cílem by byla bezprostřední revoluční činnost. Pochybovali, že se dělníci přidají k nějaké přímé akci, když jde o jejich živobytí. Nakonec studenti alespoň nabídli, že pomohou stávkujícím roznášet a rozdávat letáky.“²⁷⁵

Neschopnost radikální levice masivně a dlouhodobě mobilizovat dělnickou třídu přirozeně nebyla zvláštností, která by se týkala pouze finských taistovců – o spolupráci s tradičním proletariátem se pokoušeli i studentští radikálové v jiných evropských zemích (i když dříve než taistovci ve Finsku), když mezi dělníky hledali spojence v průběhu bouří v osmašedesátém. Mezi ty úspěšnější patřili francouzští studenti, neboť jejich protesty v roce 1968 měly vliv i na dělnickou třídu a vyvolaly v zemi generální stávkou. Pouze zde mělo studentské hnutí takovou společenskou

---

²⁷² Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 158

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Ve Finsku se 1. května slaví tzv. Vappu – jde o sdílený svátek práce a svátek studentstva. Vappu je po Vánocích, Novém roce a letním slunovratu (Juhannus) nejoblíbenějším finským svátkem a je spojen s masivními veřejnými oslavami po celém Finsku. Pro studenty je Vappu nejdůležitějším svátkem v roce.

²⁷⁵ JOS, asiakirja 'Opiskelijoiden ja työläisten yhteistoiminta', 10. 3. 1969 citováno z: Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 158

sílu, že Gaullovu V. republiku uvrhlo do těžké politické krize.²⁷⁶ I tady však byly odbory ve vztahu k studentům velmi obezřetné a držely si od mladých radikálů jistý odstup.²⁷⁷

Stávkovou činnost podporovali v osmašedesátém i studenti v Itálii, ovšem i zde panovala mezi dělníky a studenty značná nedůvěra. Italští levicovní studenti se setkali s podobně chladným přijetím jako taistovci ve Finsku, přestože si dělníci cenili jejich zápalu a ochoty bojovat za jejich zájmy. „(...) dělníky vůbec nezajímala jejich ideologie, ale oceňovali jejich vůli bojovat. (...) Dělníci si na jedné straně vážili jejich ‚ochoty jít do zbraně‘, ale na druhé straně odmítali studentské aktivisty jako příliš ‚pedantské‘.“²⁷⁸ Dělníci nerozuměli ideologičnosti studentských postojů, ani jejich teoretickému marxisticko-leninskému slovníku. Neměli čas, energii, ani kulturní kapitál k tomu, aby chápali, že jako třída hraje hlavní roli v nastolení beztrždní společnosti, a už vůbec nechápali, proč by v tomto procesu měli hrát roli jejich předvoje studenti. Více než o socialistickou revoluci a beztrždní společnost stáli dělníci o to přiblížit se střední třídě i s jejím „přízemním“ konzumerizmem, ačkoliv radiální levice by je raději viděla, „jak berou ztečí Zimní palác spíše než oddělení nábytku.“²⁷⁹

V Německu pak levicovní studenti snahu o sblížení se s proletariátem zcela vzdali, neboť přijali Marcuseho a Fanonovu tezi, že dělnictvo je již příliš ovládáno materialismem a beznadějně „svedeno“ pozdním kapitalismem a konzumem.²⁸⁰ Stávková činnost zde téměř vůbec neprobíhala a němečtí studenti již na konci 60. let hledali v souladu s myšlenkami nové levice novou revoluční sílu, jež by mohla tradiční proletariát nahradit.

Byl tedy vztah taistovců a finského proletariátu v evropském kontextu přece jen něčím specifický? Finští dělníci stejně jako všichni ostatní obyvatelé Finska těžili z rapidně se rozvíjejícího sociálního státu a jejich pracovní i životní podmínky málokdy vedly k boji o holou existenci. Naopak již na začátku 70. let byl ve Finsku zaveden 40hodinový pracovní týden a byly zrušeny pracovní soboty.²⁸¹ Zároveň

---

²⁷⁶ Gilcher-Holtey & Pažout, *Hnutí 68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*, s. 20

²⁷⁷ Například když studenti pochodovali ze Sorbonny do továrny Renaultu, aby zde vyjádřili solidaritu se stávkujícími dělníky, stávkový výbor jim neumožnil vejít dovnitř. (Barker, *Some Reflections on Student Movements of the 1960s and Early 1970s*.)

²⁷⁸ Hilwig, S. J. (2008). 'You Are Not Our Vanguard!' A Study of the Italian Student Movements Failure to Mobilize the Workers of FIAT in the 1960s. *Critique*, 36(2), 245-256, s. 250-251

²⁷⁹ Misik, R. (2020). *Falešní přátelé obyčejných lidí*. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung, s. 48

²⁸⁰ Barker považuje generální stávku ve Francii za největší úspěch studentského protestu v Evropě, ačkoliv upozorňuje, že studenti na její podobu ve finále neměli téměř žádný vliv.

²⁸¹ Zákon o změně pracovní doby (Lakityöaikalain muuttamisesta 713/1965) byl přijat v roce 1965 a vstoupil v platnost 1. 1. 1970.

bylo finské dělnictvo tradičně masivně organizováno v odborech, takže disponovalo značnou vyjednávací silou. „Třídní boj“ se ve Finsku odehrával téměř výhradně formou odborových stávek za vyšší mzdy. Rozvoj sociálního státu a jeho záchranné sítě i možnost legálně (a často úspěšně) stávkovat a vyjednávat v rámci tripartity o lepších pracovních podmínkách mohlo oslabovat potřebu dělníků zapojit se do bojů o svržení stávajícího společenského řádu.

Z dostupných zdrojů rovněž nevyplývá, že by taistovci vůči „svému“ proletariátu chovali – na rozdíl od svých soupeřů v západní Evropě – přehnaně paternalistické sentimenty. Zatímco Davis u některých levicových skupin v Británii zmiňuje jejich přesvědčení o „otupělem politickém vědomí“ dělnické třídy²⁸² a dělníci v Itálii měli často pocit, že s nimi studenti zacházejí jako s dětmi²⁸³, taistovci měli k dělnictvu spíše zidealizovaný až naivní vztah. To zřejmě vycházelo i z tradičního rovnostářského a anti-elitářského étosu severovýchodních zemí a z něj vyplývající přirozené úcty k „obyčejnému člověku“.

I proto byl pro studentské aktivisty vlašný přístup dělnictva k jejich revolučním požadavkům a aktivitám zklamáním. Čekali vzájemnost a oboustrannou podporu, ale dočkali se jen svolení participovat na – z revolučního hlediska neškodných a konsenzuálních – akcích odborů. Stávková činnost sice vzbudila celospolečenský zájem, ale stále se odehrávala v zákonných mantinelech tržní demokracie a neměla ambici tyto mantinely kamkoliv posouvat. Taistovci byli připraveni pomáhat dělníkům v boji za jejich práva, ale přecenili připravenost finského dělnictva proměnit se z „třídy o sobě“ v „třídu pro sebe“ (viz dále). O potřebě socialistické revoluce a svržení kapitalismu spolu s jeho vykořisťující třídou nebyli schopni přesvědčit ty, kteří měli podle taistovců z této společenské přeměny těžit nejvíce.

3.5 Taistovci v kontextu nové levice, nových sociálních hnutí a dalších levicových politických alternativ

Jestliže chceme pochopit a popsat hnutí taistovců v celé jeho komplexnosti a plasticitě, nelze se obejít bez evropského kontextu a zasazení fenoménu do širšího rámce západoevropského studentského hnutí. Protestní levicové hnutí konce 60. let spojované zejména s univerzitními studenty a jejich bojem proti rigidnímu hierarchickému a autoritativnímu řádu se v průběhu 70. let transformovalo a štěpilo

---

²⁸² Davis, M. (2018). 'Among the Ordinary People': New Left Involvement in Working-Class Political Mobilization 1956–68. *History Workshop Journal*, 86 (Autumn 2018), s. 138

²⁸³ Hilwig, 'You Are Not Our Vanguard!', s. 254

do mnoha proudů²⁸⁴, z nichž jako nejživotascopnější se v západní Evropě ukázala tzv. nová sociální hnutí. Pod pojem „nová sociální hnutí“ (v opozici vůči tzv. starým, tedy především dělnickým hnutím 19. a první poloviny 20. století) je v literatuře²⁸⁵ většinou zahrnován i samotný studentský levicový protest a fenomén „osmašedesátého“. Jejich jádro však leží v různých navazujících „identitních“ hnutích, která vycházela ze stejného ideového étosu – feminismu, ekologického hnutí, hnutí za práva sexuálních nebo etnických menšin, hnutí za práva zvířat, hnutí za lidská práva a dalších. Studentský levicový protest i další sociální hnutí 60. a 70. jsou také často označována pod souhrnným názvem nová levice²⁸⁶, za jejíhož duchovního otce je – přestože termín samotný zavedl americký sociolog Charles Wright Mills – považován Herbert Marcuse, jeden z hlavních představitelů Frankfurtské školy a její Kritické teorie. Marcuse považoval novou levici za hlavní motor možných společenských změn a také ji důsledně odlišoval od levice „staré“.

Přestože nová sociální hnutí v principu navazovala na „stará“ tradiční sociální hnutí ve smyslu emancipačního modernizačního projektu, v mnoha aspektech, a to zejména v přístupu k moci a politické participaci, se od svých předchůdců lišila. Nešlo jim již o převzetí moci a předefinování socio-ekonomických vztahů v makrosociální perspektivě (tedy v nejradikálnější formě o socialistickou revoluci), nýbrž o proměnu společnosti „zdola“, prostřednictvím překonání kulturních, společenských, ale i politických hegemonií. Ač byla studentská hnutí principiálně i deklarativně antikapitalistická, otázka „společenské základny“ (pokud si vypůjčíme marxistickou terminologii) byla upozaděna ve prospěch „společenské nadstavby“, tedy ve prospěch proměny kultury a společenského diskurzu. Předmětem kritiky byla legitimita celé vysoce industrializované západní kultury a technokratické společnosti, kde je vše – včetně vzdělání nebo mezilidských vztahů – poměřováno ziskem.²⁸⁷ „Dnes není jednotlivec podřízen kapitálu pouze jako prodavač pracovní síly, ale také díky

---

²⁸⁴ Z nejradikálnějších aktivistů vzešla teroristická uskupení (např. RAF, Rudé brigády, Hnutí 2. června), ale mnoho z bývalých členů protestního hnutí se dala na spirituální dráhu a vytvářelo různé spirituální a esoterické skupiny New Age, část aktivistů se stáhla do alternativní subkultury, a část také tvořila dogmatické komunistické – většinou maoistické – strany, označované v Německu jako K-skupiny (K-Gruppen). (Valenta, M. (2011). *Revoluce na pořadu dne: Kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: Diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress, s. 166). Tyto skupiny hlásící se k různým směrům ortodoxního komunismu však byly početně velmi malé a neschopné spolupráce.

²⁸⁵ Viz např. Pažout, J. (2008). *Mocným navzdory: Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor; Navrátil, J. (2006). *Kritická teorie sociálních hnutí*. (Diplomová práce). Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií; Znebežánek, F. (1997). *Sociální hnutí: Teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakl.

²⁸⁶ viz Navrátil, *Kritická teorie sociálních hnutí*, s. 18

²⁸⁷ Pažout, *Mocným navzdory*, s. 18

svému zasazení v mnoha ostatních sociálních vztazích: kultuře, volném čase, nemoci, vzdělání, sexuálním životě a dokonce smrti. Prakticky neexistuje žádná oblast individuálního a kolektivního života, která by kapitalistickým vztahům unikala.²⁸⁸ Západní kultura však neměla být proměněna novým nastolením ekonomických vztahů a pořádků (tedy přebudováním „společenské základny“), nýbrž vytvářením nových autonomních prostorů vydělujících se z dominantní kultury masové spotřeby a masových médií. „Zklamané naděje konce 60. let přiměly tato hnutí přenést těžiště z revolučního politického programu zářné budoucnosti do budování nezávislých prostorů svobody a solidarity „zde“ a „nyní“ – v nedokonalé přítomnosti. (...) Radikální politice již nemělo jít o zrušení kapitalistické ekonomiky a byrokratického státu (které předpokládal původní komunistický program), ale o zajištění podmínek pro realizaci svobodné společnosti „vedle“ nich.“²⁸⁹

Bez ohledu na teoretický a metodologický rámec, v němž k novým sociálním hnutím přistupují, se většina badatelů shoduje na základních charakteristických rysech, kterými se nová sociální hnutí liší od těch „starých“.²⁹⁰ Nová sociální hnutí vznikala v proměňujícím se společenském milieu a všeobecné liberalizaci (kterou ale také recipročně živila) a v opozici vůči „starým pořádkům“ byla principiálně antiautoritářská. Jedním z nejdůležitějších atributů nových sociálních hnutí je odmítání klasických politických ideologií (nacionalismus, socialismus, konzervatismus, liberalismus) a s tím spojená názorová pluralita i uvnitř hnutí zaměřených na úzké, partikulární zájmy. K budování alternativ „zdola“ patřila i podpora přímé účasti občanů na výkonu politické moci, nikoliv politická participace omezená na stranické struktury. Odpor k tradičním stranám a politickým institucím si vynucoval i nové formy organizace – nebyrokratické a nehierarchické, i hojně využívání různých forem politického protestu jako prostředku komunikace (demonstrace, happeningy, obsazování budov, sit-ins, teach-ins apod.). Nová sociální hnutí vznikala v době masivní politizace veřejného života, kdy vládlo heslo „vše je politické“, a politickými se stávaly i záležitosti spadající až dosud do osobní a intimní sféry jednotlivce. „Feministky politizovaly vztah mužů k ženám, když začaly poukazovat na mocenskou povahu rodinných a erotických vztahů. Podobně politizovalo studentské hnutí vztah učitelů ke studentům a antipsychiatické hnutí

---

²⁸⁸ Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso, s. 161, citováno z: Barša, P., & Císař, O. (2004). *Levice v postrevoluční době: Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 60

²⁸⁹ Barša & Císař, *Levice v postrevoluční době*, s. 7

²⁹⁰ detailní přehled viz Navrátil, *Kritická teorie sociálních hnutí*, s. 19-21

vztah lékařů k pacientům. Ekologické hnutí zase zpochybnilo údajnou přirozenost vykořisťovatelského postoje moderního člověka k přírodě.“²⁹¹

Neméně důležitým rysem nových sociálních hnutí je kromě názorové plurality i pluralita týkající se socio-ekonomické struktury členů hnutí, která nebyla nijak homogenní, respektive nebyla považována za určující – identifikace s hnutím byla mnohem více než s vlastní/referenční třídou spojena s jinými osobními atributy – pohlavím, sexuální orientací, specifickým životním stylem apod.²⁹²

Ve Finsku probíhal vývoj na přelomu 60. a 70. let z mnoha důvodů značně odlišně. Studentské protestní hnutí, které kulminovalo v roce 1968, bylo ve Finsku slabší a méně aktivistické než v jiných evropských zemích a na začátku 70. let se netransformovalo do silného proudu nových sociálních hnutí, nýbrž položilo základ ortodoxnímu hnutí taistovců (obě vývojové fáze byly do jisté míry personálně propojeny). Taistovci se nehlásili k dědictví nové levice ani žádného z jejích představitelů.²⁹³ O nové levici se ve Finsku mluví v podstatě jen v rámci velmi krátkého období konce 60. let. Finská nová levice zahrnovala různé anti-establishmentové proudy trockistů, maoistů a dalších levicových uskupení hledajících společnou řeč v periodiku *Marxistická revue (Marxilainen Aikakauskirja)*²⁹⁴ Jak upozorňuje Vilku²⁹⁵, finská nová levice sice stejně jako její evropští soupeřníci toužila po „přímé akci“, ale na rozdíl od nich se vyhýbala jakýmkoliv projevům násilí. Přestože i v jiných evropských zemích vznikaly ortodoxní komunistické skupiny, šlo o značně roztříštěné, dezorganizované a málo početné prostředí, které mělo malý nebo téměř žádný politický a společenský vliv. Hnutí taistovců se oproti tomu stalo hlavní „novou“ levicovou silou ve Finsku první poloviny 70. let.

---

²⁹¹ Barša & Císař, *Levice v postrevoluční době*, s. 7

²⁹² Navrátil nicméně upozorňuje, že některé teorie naopak s třídním původem členstva aktivně operují – např. tzv. teorie nové třídy, podle níž nová sociální hnutí reprezentují zájmy zejména jedné specifické části střední třídy (nemanuální pracovníci v administrativě, kultuře, službách, neziskovém sektoru a státní správě), v opozici vůči zájmům jiného segmentu střední třídy – tzv. technokratů (manažeři, technici, právníci, ekonomové apod.) (Navrátil, *Kritická teorie sociálních hnutí*, s. 19-21)

²⁹³ Jak uvádí Valenta (*Revoluce na pořadu dne*, s. 206-213), i v Německu část původního protestního studentského hnutí nakonec své duchovní otce z Frankfurtské školy odvrhlo, neboť nebyli schopni reagovat na nové potřeby hnutí a projevovali čím dál méně pochopení pro radikalizující se aktivisty: Max Horkheimer podporoval válku ve Vietnamu a odmítal považovat asijskou despotii za komunismus. Herbert Marcuse, hlavní „ideolog“ protestního levicového hnutí, přes opakované žádosti aktivistů nedokázal poskytnout návod „jak konkrétně provést revoluci a zúčtovat s kapitalismem“. Novými vzory se stávali praktičtí revolucionáři jako Mao Ce Tung nebo Che Guevara.

²⁹⁴ Rentola, *Vallankumouksen aave*, s. 151-152)

²⁹⁵ Vilku, *Kapina kampuksella*, s. 91

Antisystémovým organizacím se rovněž věnuje teorie radikálních sociálních hnutí, která komplementárně doplňuje charakteristiky hnutí, která jsou svou povahou natolik specifická, že neobstojí před základní typologií a definicí starých a nových sociálních hnutí. Radikální sociální hnutí mají tendenci postulovat revoluční spíše než reformní požadavky, neusilují o začlenění do stávajícího systému, a proto obvykle nejsou v rámci širší společnosti uznávána jako legitimní.²⁹⁶ Hnutí taistovců se kromě této prvotní a obecné definice vymykají i většině charakteristik, které jsou obvykle radikálním sociálním hnutím připisována – jedním ze základních atributů těchto hnutí je nehierarchická struktura vedení, které je spíše skupinové než založené na jedné vůdčí postavě, a zcela nebyrokratická povaha – členství není nijak formálně stvrzováno, do hnutí se nevstupuje žádným explicitním aktem, nemá žádné struktury. Radikální sociální hnutí nevěří v legalistické řešení společenských problémů, ani v možnost, že by k sociální změně mohlo dojít formálními cestami, proto jsou jejich akce – přestože se obvykle snaží vyhnout násilí – více orientována na přímý nátlak ve veřejném prostoru.²⁹⁷

Se západoevropskými sociálními/radikálně sociálními hnutími a novou levicí mělo tedy hnutí taistovců jen velmi omezené styčné plochy, o nichž lze hovořit v podstatě jen v případě, že bychom oba fenomény velmi široce definovali jako kolektivní aktéry usilující o proměnu stávajícího politického řádu z levicových pozic. Společná byla i základní shoda na kritice kapitalistické modernity a jejích dopadů na společnost i přesvědčení, že kapitalismus se – jak dosvědčuje vývoj ve světě – nevyhnutelně blíží ke svému konci. Taistovci v tomto směru byli ovlivněni stejnými událostmi jako stoupeni nové levice – valutovou krizí, ropnou krizí, válkou ve Vietnamu, aférou Watergate, koncem Salazarovy diktatury a Karafiátovou revolucí v Portugalsku i dalšími národně-osvobozeneckými hnutími. V pohledu na příčiny selhání kapitalismu i možná řešení se však už taistovci i nová levice zcela rozcházejí. Záměrné setrvávání mimo politické instituce a struktury se taistovců vůbec netýkalo, hnutí bylo naopak se stranickou politikou inherentně spjato, neboť mělo kořeny (včetně jména) ve stalinistické frakci Komunistické strany Finska. Zatímco západoevropská studentská a sociální hnutí principiálně odmítala stranickou politiku, která „bere iniciativu masám a stává se jejich manipulátorem“,²⁹⁸ taistovci do stranických struktur hromadně vstupovali. Dehierarchizace společenských vztahů, zejména na akademické půdě, sice byla jedním z politických cílů hnutí, nicméně hnutí samotné bylo dobrovolně „hierarchizováno“ a vztahy formalizovány –

---

²⁹⁶ Fitzgerald, K. J., & Rodgers, D. M. (2000). Radical Social Movement Organizations: A Theoretical Model. *The Sociological Quarterly*, 41(4), s. 575

²⁹⁷ Ibid., s. 583

²⁹⁸ Pažout, *Mocným navzdory*, s. 32

nejen prostřednictvím členství ve straně, ale rovněž pomocí studentských organizací napojených na státní financování. Angažovanost taistovců v rámci „starých“ stran má dle některých badatelů kořeny mimo jiné ve specifickém politickém milieu pěstovaném ve Finsku již od dob probuzeneckého hnutí v 19. století, které posilovalo roli a autoritu státu a oslabovalo občanskou společnost a které má na finskou politickou mentalitu vliv dodnes.²⁹⁹

Hnutí taistovců bylo hnutím přiznaně ideologickým, neboť se hlásilo k principům ortodoxního marxismu, respektive marxismu-leninismu včetně všech jeho ideologických premis jako byla teleologická filosofie dějin, historický materialismus, třídní boj včetně diktatury proletariátu nebo role komunistické strany jako ideologického předvoje. Deklarovaným cílem hnutí byl import socialismu do Finska³⁰⁰, ačkoliv ozbrojená revoluce byla považována „ve finských podmínkách“ za příliš radikální. Z pohledu nové levice bylo tedy ideové pozadí taistovců silně regresivní a taistovci ve svém teoretickém zázemí nijak nereagovali na myšlenkový vývoj v západní Evropě a USA. Ten se snažil klasickou materialistickou marxistickou teorií revidovat, jelikož předmětem zájmu již nebylo pouhé vykořisťování v rámci „ekonomické základny“, nýbrž různé formy hegemonií a dominancí i v ostatních (kulturních) aspektech života. Přestože se nová levice nadále hlásila k marxismu, zároveň jej podrobovala neustále kritice a odmítala tradiční interpretace Marxova díla a její dogmatizaci.³⁰¹

Nejvyšší a nezpochybnovanou autoritou byl pro taistovce Sovětský svaz, což bylo v přímém rozporu s kritickými postoji nové levice vůči politickým i společenským podmínkám ve východním bloku. Přestože protestní levicové hnutí ve Finsku do jisté míry reflektovalo Marcuseho kritiku vykořisťování třetího světa, zvyšující se spotřeby ve společnosti dostatku (*affluent society*), stejně jako zrození nové „utlačované třídy“ marginalizovaných – studentů, svobodných matek, příslušníků menšin apod., měly tyto myšlenkové inspirace vliv spíše na finské studentské hnutí konce 60. let, které se s taistovci ideologicky podstatně rozcházelo a které v první polovině 70. let, tedy ve vrcholných letech taistoveckého aktivismu, výrazně ztratilo na síle. Zatímco nová levice (zejména v čele s Herbertem Marcusem) hledala nové politické aktéry s revolučním potenciálem, taistovci nadále sázeli na tradiční proletariát a vnímali jej jako hlavní revoluční sílu, ačkoliv mobilizace dělnictva – jak jsme ukázali v předchozí kapitole – zůstávala spíše součástí jejich

---

²⁹⁹ Relander, *From flowers to Steel*, s. 464

³⁰⁰ [Program SOL (1971): Sosialistisen opiskelijaliiton periaateohjelma, Kansanarkisto (Lidový archiv), 362.84 (471) SOL], s. 26-32

³⁰¹ Pažout, *Mocným navzdory*, s. 26

teoretických koncepcí (včetně diktatury proletariátu), než konkrétních a realizovaných politických akcí.

Unikátním zůstávalo hnutí i v rámci nejbližšího kulturního okruhu – zemí severní Evropy. Severské země sice sdílely některé specifické společenské rysy, jež měly vliv na podobu „bláznivého roku 1968“ i následného vývoje, ale studentská i šířeji levicová hnutí zde nabývala rozdílných podob. Ve všech severských zemích byl levicový protest oslaben a nivelizován rovnostářským étosem politického mainstreamu, který byl schopen absorbovat většinu – v jiných zemích Evropy radikálních – požadavků. I to bylo jedním z důvodů, proč zde zřídka (stejně jako ve Finsku) docházelo k násilí a střetům s policií. Ve Švédsku a Norsku byl dominantním proudem levicového studentského aktivismu maoismus, který byl spojen primárně s hnutím proti válce ve Vietnamu a problémy post-kolonialismu. V domácím prostředí byl maoismus vnímán jako „socialismus zdola“ a „lid“ zde představovali především rolníci a rybáři z periferních oblastí rozlehlých a řídko osídlených zemí.³⁰² Na rozdíl od Švédska a Norska byl v Dánsku studentský levicový aktivismus převážně urbánním fenoménem, nabýval teoretičtější a intelektuálnější podoby a hlásil se spíše k německému neomarxismu a Frankfurtské škole. V Dánsku, Norsku i Švédsku byl po sovětské invazi do Maďarska komunismus sovětského typu zdiskreditován a levicové proudy nalevo od sociální demokracie se hlásily k intelektuální a humanistické podobě socialismu „s lidskou tváří“, jenž se od Moskvy zcela distancoval.³⁰³ Ve všech třech skandinávských zemích vznikly buď samostatné strany hlásící se k nové levici, nebo levicová křídla sociální demokracie, jež však domovská strana respektovala a některé z jejich požadavků přijala za své.³⁰⁴ Tyto strany pak sice sloužily jako určité diskuzní fórum pro různé levicové proudy i studentské aktivisty, ale ti na rozdíl od svých finských souputníků zůstávali mimo stranické struktury a do stran formálně nevstupovali. Finští taistovci tak sice sledovali, co se v okolních zemích – a zejména ve Švédsku – odehrává, ale po „osmašedesátém“ se vydali svou vlastní, neotřelou cestou.

---

³⁰² Jørgensen, T. E. (2008). The Scandinavian 1968 In A European Perspective. *Scandinavian Journal of History*, 33(4), s. 328-329

³⁰³ *Ibid.*, s. 329.

³⁰⁴ Norské a dánské sociálně-demokratické vlády byly například prvními vládami členských zemí NATO, které uznaly Severní Vietnam. *Ibid.*, s. 331

3.6 Taistovci a marxismus-leninismus

Socialismus, nebo barbarství

(Rosa Luxemburg)

Odpověď na otázku, proč bylo ortodoxně marxisticko-leninské hnutí relativně úspěšné v poměrně „nepříznivých“ podmínkách (stabilizovaná liberálně-demokratická země s extenzivně se rozvíjejícím sociálním státem, bezprostřední opakovaná negativní zkušenost se zahraniční politikou Sovětského svazu, prožitý celospolečenský otřes po okupaci Československa), pravděpodobně leží – mimo jiné – i v ideologickém zázemí taistovců. Ani nepřehlédnutelné diskrepance mezi teorií a praxí, ať už šlo o reálně téměř nulový revoluční potenciál finské dělnické třídy, nebo o osobní zkušenosti s praktickým fungováním reálného socialismu v zemích východního bloku, nebyly v „projektu orientovaném na budoucnost“ závažnou překážkou. S ohledem na teleologickou povahu marxismu-leninismu taistovci přirozeně pracovali se základní marxistickou dichotomií „třídy o sobě“, která není schopná reflektovat své vlastní dějinné postavení a své zájmy přesahující bezprostřední danost³⁰⁵, a „třídy pro sebe“, která si je naopak svých zájmů, historického úkolu a možností vědomá a která v budoucnu musí nevyhnutelně přijít. To umožňovalo víru ve společenský pokrok a budoucí změnu společenských podmínek. Proletariát ještě nebyl hlavní revoluční silou, ale mohl by (měl by) se jí stát. Finská společnost dosud nedozrála do stavu, kdy by byla připravena k nastolení socialismu, ale mohla by (měla by) v budoucnu být. Socialismus v zemích východního bloku se potýká s porodními bolestmi a nedosáhl ještě nejvyšší úrovně beztřídní společnosti, ale v budoucnu jí dosáhne (měl by dosáhnout). „Budoucí ráj byl tedy chápán jako něco, co přijít musí, jako budoucnost předem určená a nevyhnutelná. Byl dán v logice takového uvažování už samým dějinným pohybem, nahlíženým s jednoznačnou lineárností, jež byla příznačná spíše pro 19. století, jako nezvratné směřování „vpřed“. Tento pohyb neměl jinou alternativu.“³⁰⁶ Pro tento teleologický přístup nebyla tedy fakta odkazující k přítomnosti nijak důležitá, jinými slovy „pokud fakta neodpovídala pojmu, tím hůře pro fakta!“³⁰⁷

---

³⁰⁵ Ransdorf, M. (n. d.). Třída o sobě a třída pro sebe. In *Sociologická encyklopedie* (Sociologický ústav AV ČR). 2. 4. 2021 dostupné na adrese: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Třída_o_sobě_a_třída_pro_sebe

³⁰⁶ Macura, V., Kouba, K., Schmarc, V., & Šámal, P. (2008). *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha: Academia, s. 15

³⁰⁷ Barša & Císař, *Levice v postrevoluční době*, s. 55

V přizpůsobení faktů pojmům pomáhala taistovcům i metaforická povaha marxistické i marxisticko-leninské filozofie. Tímto specifickým rysem vysvětluje úspěch marxismu ve zcela rozdílných typech společností i ve zcela rozdílných geografických lokacích například britský sociolog Alvin W. Gouldner – za použití lingvistické perspektivy mluví dokonce o specifické „gramatice marxismu“, která se řídí pravidly „metaforického přepínání“ mezi významy jednotlivých pojmů.³⁰⁸ Podle Gouldnera je zejména termín „proletariát“ jednoznačnou metaforou, nikoliv konkrétním pojmenováním konkrétní společenské třídy. Metafora proletariátu může obsáhnout široké spektrum konkrétních projevů „zotročených“ skupin či tříd, a je v mnoha případech zaměňována za „lid“ (například v socialistických evropských zemích) či „rolnictvo“ (například v Číně). Umožňuje vzdát se tradičního proletariátu (tedy manuálně pracujícího dělnictva) jako historického aktéra revoluce a nahradit ho jinou zotročenou, opomíjenou a marginalizovanou třídou nebo třídami (jak to činí například nová levice). Podobným způsobem pracují taistovci s metaforou socialismu, která umožňuje stanovovat „specifické podmínky“ a „specifické rysy“ případného socialistického zřízení ve Finsku, neboť socialismus je pro taistovce zejména negací velkokapitálu a monopolů. Všechny „vedlejší efekty“ socialistické reality, které je možné sledovat v Sovětském svazu a zemích východního bloku, nemají valného významu, neboť jednak nespádají do kategorie „finského socialismu“, a jednak jsou jen nežádoucími doprovodnými jevy vznikající beztrždní společnosti, nikoliv jejím inherentním projevem. O „sémantické metamorfóze“, tedy o procesu, kdy marxisticko-leninský jazyk přiděloval tradičním pojmům odlišný obsah než ten, který byl všeobecně sdílen ve světě jejich „třídních nepřátel“, mluví i Petr Fidelius ve své Řeči komunistické moci.³⁰⁹ Právě v této souvislosti je nutno zdůraznit, že pro pochopení jevu, který se „vymyká sociologickým explanacím“ je nezbytné přetnout zdánlivou nearbitrárnost vztahu mezi jazykem a jevy, které označuje, a pojmový aparát taistovců pojímat jako autonomní. Pojmy jako „socialismus“, „cenzura“ nebo „propaganda“ nesly u taistovců zcela jiný význam a sloužily zcela jinému účelu, než bylo zvykem v tehdejších dominantním diskurzu a než je zvykem v dominantním diskurzu současném.

S pomocí marxisticko-leninského diskurzu bylo rovněž možné vyrovnávat se s kritikou „nedostatků“ socialistické reality východního bloku, alespoň s těmi, které nebylo možné popřít či je vysvětlit jinak – předkládání „alternativních faktů“ dobře ilustruje například beletristická kniha vzpomínek Laury Honkasalo „Tvé děti nejsou

---

³⁰⁸ Více viz Gouldner, A. W. (1974). The metaphoricality of Marxism and the context-freeing grammar of socialism. *Theory and Society*, 1(4), 387-414

³⁰⁹ Fidelius, P. (2016). *Řeč komunistické moci: Nové, rozšířené vydání*. Praha: Triáda, předmluva

tvoje“ (*Sinun lapsesi eivät ole sinun*)³¹⁰, v níž spisovatelka vzpomíná na dětství v taistovecké rodině. Lauřini rodiče byli nuceni své dceři vysvětlovat problémy socialistické každodennosti a jejich praktické důsledky, na něž se dítě ve své bezelstnosti ptá. Proto například nahrazování nedostatkového toaletního papíru v Sovětském svazu nastříhanými novinami vysvětlují ekologickým uvědoměním. Tato „alternativní“ vysvětlení však nemohla obsáhnout systémové nedostatky socialistické reality v celé jejich šíři, zvláště v případech, kdy jejich existenci připouštěla i sama státní moc. Tyto očividné „nešvary“ proto pomáhala překonat marxisticko-leninská víra v historickou zákonitost a existenci tzv. objektivních společenských podmínek. Dějiny, které se řídí vědecky poznatelnými zákony a které vždy směřují k pokroku, jsou konfrontovány s objektivními společenskými podmínkami, které Dějinám kladou do cesty překážky, které je nutno „překonat“, „přestavět“ nebo „přebudovat“. Překonávání objektivních společenských podmínek (Fidelius v této souvislosti mluví o konfrontaci Historie a Doby – Doba a její podmínky se mění, Historie a její zákon zůstává, k přizpůsobení dobových podmínek historickým zákonům je způsobilá pouze Strana³¹¹) je složitý proces, který s sebou nese mnohé omyly a chyby. Na podstatě zákona Dějin a nevyhnutelného společenského pokroku však tyto dílčí omyly nic nemění, neboť budou – a budoucí čas je důležitou gramatickou kategorií marxisticko-leninského jazyka – překonány.

Metaforická povaha marxismu byla pro taistovce rovněž vhodným doplňkem k polarizované atmosféře zpolitizované finské společnosti, kterou taistovci dále živilí například svým ústředním heslem „Na čí straně stojíš?“ („*Kenen joukoissa seisot?*“), nebo deklarovanou tezí, že nepřátelé fašismu nemohou být zároveň nepřáteli Sovětského svazu. Metafora socialismu tak zároveň kromě antikapitalistického étosu nesla ještě další důležitý význam, který Gouldner definuje jako „nepřítel mého nepřítele je můj přítel“: země může být považována za socialistickou nebo revoluční už jen z toho důvodu, že je v opozici vůči politice USA.³¹² Tento zdánlivě příliš zjednodušující „model socialismu“ překvapivě dobře fungoval v taistovské optice, která nepřipouštěla možnost odmítat válku ve Vietnamu a zároveň kritizovat SSSR. Bylo zcela nezbytné vybrat si jednu ze dvou stran. Jeden z bývalých taistovců a zároveň historik filosofie na Helsinské univerzitě, Vesa Oittinen, v této souvislosti mluví o tzv. systémovém antagonismu, který zcela opanoval definici jednotlivých politických postojů v 70. letech.³¹³ Tento systémový antagonismus měl ovšem dle

---

³¹⁰ Honkasalo, L. (2003). *Sinun lapsesi eivät ole sinun*. Helsinki: Gummerus.

³¹¹ Fidelius, *Řeč komunistické moci*, s. 188-190

³¹² Gouldner, *The metaphoricality of Marxism and the context-freeing grammar of socialism*, s. 394

³¹³ Oittinen, V. (2010). *Mitä taistolaiset oikeasti ajattelivat? Agon, 1(25)*, dostupné 12. 2. 2021, na adrese <http://agon.fi/pdf/AGON-25-2010-1.pdf>

Oittinena svou logiku a praktickou manifestaci v tzv. reálné politice (či „finlandizaci“, což je ovšem termín, kterém se Oittinen vyhýbá). Oittinen z tohoto úhlu pohledu provokativně analyzuje i pochopení taistovců pro okupaci Československa: „Ještě dnes bychom se z pohledu „finské“ reálné politiky mohli podívat nad zahraničněpolitickou krátkozrakostí Alexandra Dubčeka a českých reformátorů. Proč proboha nedali Rusům takové politické záruky, pod jejichž krytím by bývali mohli provádět svoji reformní politiku (tak, jak to dělalo Maďarsko v dobách Jánose Kádára)? Sovětský svaz se bál, že Československo vystoupí z Varšavského paktu – pouze to byl rozhodující činitel, který způsobil okupaci. Rozhodně ne snaha Čechů vybudovat nový socialismus „s lidskou tvář“, jak se nám snaží tvrdit západní média. (...) Toto tvrzení není schvalováním okupace Československa, ale ještě dnes je okupace sice nikoliv omluvitelná, ale zajisté z pohledu reálně-politické logiky pochopitelná – zejména ve světle systémového antagonismu.“ Okupace Československa byla tedy potlačením snah o rozbití onoho systémového antagonismu, o oslabení jedné ze stran, která se tomu z pochopitelných důvodů brání. Pro suverénní politiku, která nepotřebuje krytí falešných záruk, a pro emancipaci ze stávajících bipolárních struktur nebyl v tomto světě – ať politickém nebo myšlenkovém – prostor. O kritickou analýzu tohoto systémového antagonismu a o zpochybnění celé jeho podstaty se však taistovci nikdy nepokoušeli: Sovětský svaz byl považován za hlavní sílu společenského pokroku a jakákoliv kritika jeho kroků podrývala jeho autoritu v boji proti buržoazii a fašismu.

Této optice konvenovaly i metafory války, s nimiž marxismus i marxismus-leninismus pracuje, tedy zejména představa esenciálního třídního antagonismu a boje, kdy jedna třída vždy vykořisťuje jinou a kdy je nutno nadvládu jedné třídy násilím svrhnout. V takovém diskurzu je nemožné zůstat vně konfliktu, vně tříd, vně polarit ideologického sporu. Jak upozorňuje Barša,³¹⁴ „nejdůležitějším efektem válečných metafor je utvrzování frontové linie mezi „my“ a „oni“. Pozoruhodnou sémantiku i válečnickou metaforičnost marxisticko-leninského jazyka popisuje i literární vědec Vladimír Macura: „Mír rozhodně nebyl chápán jako klidový stav, jako stav pokojné harmonie, který by podle obecného očekávání odpovídal představě ráje, ale jako zápas a nelítostný boj. Svět socialismu dokonce ani nezná oázy klidu jako své dílčí podprostory, celý je rozčleněn na jednotlivá zápasíště, která jsou také označována jako „fronty“ (...): fronta práce, ideologická fronta, kulturní fronta, pedagogická fronta atd. Také literatura je přirozeně takovým zápasíštěm (literární frontou) a také jazykem jejího adekvátního popisu se stává jazyk válečný.“³¹⁵

---

³¹⁴ Barša & Císař, *Levice v postrevoluční době*, s. 45

³¹⁵ Macura, Kouba, Schmarc, & Šámal, *Šťastný věk*, s. 37-38

Kromě principů historického materialismu se taistovci ve svých teoretických pojednáních nebo programových prohlášeních hlásili i k nejortodoxnějšímu pojetí teorie tříd a třídního boje – k diktatuře proletariátu, ačkoliv se snažili vyvarovat přímým zmínkám o revolučním násilí. Diktatura proletariátu je ospravedlnitelná, neboť je – na rozdíl od „diktátu buržoazie“ - namířena jen na velmi omezenou část společnosti: „Socialistický stát stejně jako stát všech předchozích společenských zřízení je prostředek, kterým vládnoucí společenská třída uplatňuje moc vůči dalším společenským třídám. Moc dělnické třídy, diktatura proletariátu, kterou dělnická třída uplatňuje ve spolupráci s dalšími lidovými vrstvami podporujícími socialismus, směřuje nicméně – na rozdíl od všech předchozích typů státu – svůj nátlak jen na nepatrnou část lidu.“³¹⁶

Taktéž orientace na stranickou politiku a členství v Komunistické straně Finska odpovídalo marxisticko-leninské logice, která taistovcům umožňovala považovat za hlavní revoluční sílu, která dovede Finsko k socialismu, tradiční proletariát, ač sami reprezentovali část finské inteligence a pocházeli z velké části ze středních a vyšších společenských vrstev: „Zničení kapitalistického společenského zřízení a nastolení socialismu uskuteční se svými spojenci dělnická třída, která je díky svému postavení ve výrobě jedinou skutečnou revoluční silou. Právě ta je kapitalisty nejbezprostředněji vykořisťována, právě ta vytváří svou prací největší část společenského bohatství. To, že je dělnická třída soustředěna ve velkovýrobě, že je vnitřně organizována a že má zkušenosti s třídním bojem z ní spolu s její vědeckou naukou – marxismem-leninismem – činí vedoucí sílu společenského pokroku. Předvoj dělnické třídy, komunistická strana, ukazuje dělnictvu cestu k osvobození se z kapitalistických okovů.“³¹⁷ Pro toto „rozložení sil“ nabízel řešení jeden z hlavních pilířů taistovství: Leninova teorie strany. Strana dle této teorie „pomáhá dělníkům stát se marxisty“ a slouží jako zastřešující organizace společných zájmů. Svou teorii strany rozvíjí Lenin především ve svém politickém pamfletu „Co dělat?“, který dle Oittinena taistovci hojně studovali. Lenin zde ve své představě revoluční organizace spojuje úlohu dělníků a inteligence, jejichž společnou činností je činnost revoluční a „tento všeobecný znak členů takové organizace musí naprosto stírat rozdíly mezi dělníky a inteligenty“³¹⁸: Strana (kterou zde Lenin zatím nazývá „organizací“) se musí skládat zejména z profesionálních revolucionářů, kteří jsou odborně vyškoleni.³¹⁹ Inteligence tedy v tomto směru plní klíčovou úlohu: „(...) naší nejpřednější a nejnaléhavější povinností je pomáhat při výchově dělníků-revolucionářů, kteří,

---

³¹⁶ [Program SOL (1971): Sosialistisen opiskelijaliiton periaateohjelma, Kansanarkisto (Lidový archiv), 362.84 (471) SOL], s. 31

³¹⁷ Ibid., s. 6-7

³¹⁸ Lenin, V. I. (1949). *Co dělat? : Palčivé otázky našeho hnutí*. Praha: Svoboda, s. 91

³¹⁹ Ibid., s. 100

pokud jde o stranickou činnost, jsou na téže úrovni jako inteligenti-revolucionáři. (...) Proto hlavní pozornost musí být věnována tomu, abychom pozvedali dělníky na úroveň revolucionářů, a nikoliv abychom sami klesali bezpodmínečně na úroveň „dělnické masy“ (...).³²⁰

Intelligence také hraje důležitou – podpůrnou – roli v boji proti buržoaznímu vykořisťování, neboť znalosti, stejně jako stroje, pracovní síla a kapitál, se v budoucnosti stanou výrobními prostředky.³²¹ Zájmy pracující třídy a intelligence tedy jsou (nebo v budoucnu měly být) totožné, a strana tak nabízí dialektickou odpověď na otázku, jak se příslušník intelligence může stát spojencem proletariátu v boji proti kapitalismu – skrze ni samotnou.

Další úlohou intelligence bylo vytváření bariér proti nebezpečí kontrarevoluce: „SOL se domnívá, že širším zapojením studentů a intelligence do společné fronty proti monopolům a podporou rozvoje intuitivního uvědomění, které povede k osvojení si marxismu-leninismu, je možné vytvořit pro dělnickou třídu loajální inteligenci, která v podmínkách socialismu eliminuje nebezpečí kontrarevoluce ze strany buržoazních pozůstatků společenské nadstavby.“³²²

Taistovci sami sebe definovali především jako antikapitalistické hnutí zaměřené na boj s monopoly („demokratická fronta proti monopolům“) a v rámci „moderních“ trendů v rámci marxismu-leninismu pracovali hojně s konceptem tzv. státně monopolního kapitalismu (*valtiomonopolinen kapitalismi*, ve finštině se používala zkratka *Vamokap*). Teorie státně monopolního kapitalismu rozšiřuje původní Marxovu analýzu tradičního kapitalismu, v němž výrobní prostředky vlastní úzká třída soukromých velkokapitalistů. Lenin pak jako další fázi vývoje kapitalismu viděl rychlý proces koncentrace výroby do stále větších podniků (monopolů, koncernů), jejichž vzájemný souboj o podíl na trhu vedl i k 1. světové válce.³²³ Státně-monopolní kapitalismus pak představuje poslední fázi kapitalismu, během níž se vytváří zvláštní druh symbiózy mezi monopoly a státní mocí. Přestože *Vamokap* byl mezi taistovci považován za moderní marxisticko-leninskou teorii reagující na současný stav kapitalismu ve světě a její aplikací na současné kapitalistické státy (včetně severského sociálního státu) se taistovští teoretici hojně zabývali, původní myšlenka o spolupráci státu a monopolů pochází už z Leninových politických statí „Stát a revoluce“ a „Imperialismus jako nejvyšší stádium kapitalismu“. Ve „Státu a revoluci“ Lenin přdestřel „epochu obrovských kapitalistických monopolů, epochu

---

³²⁰ Lenin, *Co dělat?*, s. 106

³²¹ Relander, *From flowers to steel*, s. 467

³²² [Program SOL (1971): Sosialistisen opiskelijaliiton periaateohjelma, Kansanarkisto (Lidový archiv), 362.84 (471) SOL], s. 23

³²³ Lenin, V. I. (1916). *Imperialismus jako nejvyšší stádium kapitalismu*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: <https://www.marxists.org/cestina/lenin/1916/061916/ch00.html#2>

přerůstání monopolistického kapitalismu v kapitalismus státně monopolistický, (...) neobyčejné zesílení „státní mašinerie“, neslýchaný růst jejího úřednického a vojenského aparátu ve spojení se zesílenou persekucí proletariátu jak v monarchistických, tak i v nejsvobodnějších, republikánských zemích.“³²⁴ Jak upozorňuje Heikki Mäki-Kulmala³²⁵, koncept *Vamokap* prošel v rámci marxisticko-leninské teoretické tradice různými fázemi vývoje, od adorace, přes zatracení až k opětovnému zmrtvýchvstání.

Spoluprací státní moci s monopoly se kromě Lenina zabývalo na přelomu 19. a 20. století několik marxistických teoretiků (Bucharin, Kautsky, Luxemburg a další), ovšem v době vrcholného stalinismu spojného s upevňováním státní moci byly tyto diskuze utlumeny, rovněž proto, že teorie státního kapitalismu se chopili trockisté a aplikovali ji na samotný Sovětský svaz. Avšak i v dobách, kdy byl *Vamokap* živě diskutován, byl celý koncept značně ambivalentní a nepanovala shoda na hodnocení jeho důsledků – někdy byl považován za poslední stádium přípravy na přechod k socialismu, jindy za nejhorší stádium útlaku dělnické třídy.³²⁶

Na přelomu 60. a 70. let se však teorie *Vamokap* opět těšila značné oblibě komunistických teoretiků (např. Eugen Varga, Paul Boccara), neboť byla považována za moderní analytický přístup k novodobému kapitalismu. Právě toto „rozšíření Marxe“ na moderní kapitalistický stát druhé poloviny 20. století bylo příčinou obliby celého konceptu i mezi taistovci. Umožňoval totiž teoreticky zakotvenou kritiku finského státu, který dle taistovců více a více zohledňoval zájmy velkých průmyslových korporátů a nadnárodních společností: „Velkokapitál usiluje o mobilizaci státu k ještě větší služebnosti, aby si tak zajistil udržení vykořisťovatelského kapitalistického systému a pěstoval svá vítězství. Úkolem státu je realizovat takové hospodářsko-politické směřování, které slouží zájmům velkokapitálu. Zvláště při zostřování třídního boje potřebují monopoly pro ochranu své moci státní represivní aparát.“³²⁷

Vamokap také položil základy prvnímu teoretickému marxistickému dílu o finském kapitalismu, na jehož přípravě se několik let podílelo dvanáct univerzitních studentů. V roce 1979 tak mohlo vyjít taistovecké opus magnum „Finský kapitalismus“ (*Suomalainen kapitalismi*). Taistovci byli odhodlaní zastánci teoretické analýzy a abstrakce a systematicky budovali pro finskou radikální levici teoretické

---

³²⁴ Lenin, V. I. (1971). *Stát a revoluce: Učení marxismu o státu a úkoly proletariátu v revoluci*. Praha: Svoboda, s. 64

³²⁵ Mäki-Kulmala, H. (2006). *Vamokap. Työväentutkimus - Nettiversio*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/tt2006/a_vamokap.htm

³²⁶ Ibid.

³²⁷ [Program SOL (1971): Sosialistisen opiskelijaliiton periaateohjelma, Kansanarkisto (Lidový archiv), 362.84 (471) SOL], s. 13

zázemí. Nedostatečné teoretické základy byly jednou z jejich výhrad vůči SKP (většinovou frakci strany obviňovali z anti-intelektualismu), a když se jim nepodařilo prosadit vznik teoretického oddělení na stranické půdě, založili vlastní Výzkumný svaz (*Tutkijaliitto*).³²⁸ Taistovci v tomto směru vycházeli z reálného postavení levicové inteligence, která – jak již bylo řečeno – neměla ve Finsku z mnoha důvodů silnou tradici a z ní vyplývající solidní teoretické zakotvení.

Hnutí taistovců se v mnoha odborných, populárně-naučných i novinových zdrojích potýká s nálepkou finských stalinistů³²⁹. Ač není pochyb o ideologické ortodoxii hnutí, odkazuje toto označení spíše než na reálný politický obsah na ironický název knihy Rauna Setäläho „Vyznání neostalinisty“ (*Uusstalinistin uskontunnustus*). Kniha je sice koncipována jako popis cesty mladého muže ze středostavovské rodiny ke komunismu, o Stalinovi ani stalinismu v ní však není žádná zmínka. Taistovci se nehlásili k politice J. V. Stalina, ale podporovali politiku SSSR pod vedením Leonida Brežněva, jehož prosazovaný model socialismu je někdy označován jako tzv. neostalinismus. V tomto duchu lze tedy taistovce označovat za neostalinisty.

3.7 Taistovství v praxi

Taistovci své síly přirozeně neupínali pouze k teoretickým analýzám, jejich činnost měla i nejrůznější praktické projevy – od demonstrací a rozdávání letáků, přes aktivní politickou činnost v parlamentu a zejména na univerzitní půdě, po kulturní produkci. V zahraniční politice byla podpora politických opatření v souladu s finlandizační linií státu a zcela svázána se zahraničně-politickou orientací Sovětského svazu, souhlasný postoj k okupaci Československa byl ostatně jednou z referenčních znaků příslušníků hnutí. Taistovci stejně jako SSSR považovali členství Dánska a Norska v NATO za hrozbu a podporovali snahu prezidenta Kekkonena o vytvoření bezjaderné zóny v severní Evropě. Oponovali všem pokusům o začlenění Finska do západoevropských struktur – ať do připravovaného spolku severských zemí Nordek, nebo do Evropského hospodářského společenství.³³⁰

Jedním z hlavních domácích témat taistovců byla tzv. protisovětská propaganda (*neuvostovastaisuus*), jejímž projevům věnovali aktivisté velké množství

---

³²⁸ Oittinen, *Mitä taistolaiset oikeasit ajattelivat?*

³²⁹ Toto označení se mimo jiné stalo součástí finské popkultury a dostalo se do jednoho z oblíbených finských komediálních televizních seriálů „Me Stallarit“ („My Stalinisti“), který popisuje život radikálně levicové rodiny v 70. letech. Seriál vysílala televize MTV3 v roce 2004. Viz dále.

³³⁰ Viz např. Oikeiston Anti YYA sopmiukseen Vihankylväjä Neuvostoliittoa vastaan. *Tiedonantaja* (8. 11. 1973)

analýz i publicistických článků³³¹. Protisovětská propaganda se do Finska měla dostávat prostřednictvím vysílání Rádía Svobodná Evropa, ale také na stránkách finského pravicového „fašistického“ tisku spolupracujícího se západním Německem.³³² Tato propaganda nabývala mnoha podob. Taistovci opakovaně obviňovali tzv. buržoazní tisk (největší finský deník *Helsingin Sanomat* a další deníky jako např. *Turun sanomat*, *Uusi Suomi* nebo *Aamulehti*) z očerňování Sovětského svazu, které se projevovalo zejména neopodstatněným poukazováním na náboženskou nesvobodu v SSSR³³³, používáním neadekvátních výrazů jako „komunistická diktatura“, „diktatura jedné strany“ nebo „národ jednoho vůdce“³³⁴, údajným zkreslováním historie zimní a pokračovací války³³⁵ nebo smyšlenými příběhy o pronásledování odpůrců režimu v SSSR.³³⁶ Finští novináři byli opakovaně obvinováni z nevyváženosti, neboť málo využívali služeb sovětských zpravodajských agentur TASS a APN, a rovněž z porušování smlouvy YYA, jejíž ustanovení se podle taistovců týkala i sdělovacích prostředků.³³⁷

Protisovětská propaganda byla taistovci posuzována prizmatem společenských a politických norem Sovětského svazu, i proto bylo možné kritizovat např. pašování Biblí do Estonska³³⁸, ačkoliv náboženská literatura přirozeně nepodléhala ve Finsku žádné cenzuře ani regulaci. Zároveň však poukazování na náboženskou nesvobodu v SSSR bylo označováno za protisovětskou propagandu.³³⁹

Zvláštní kapitolou v boji proti protisovětské propagandě byla snaha taistovců zabránit vydání některých, pro obraz Sovětského svazu nepříznivých, knih. Nesouhlasné reakce na stránkách stranického i spřáteleného tisku vyvolalo například vydání Chruščovových pamětí, které na sklonku života tajně nadiktoval na magnetofonové pásky. Nahrávky byly poté propašovány do Spojených států, kde

---

³³¹ Analýze protisovětské propagandy se věnovala například Finsko-sovětská společnost (Suomi-Neuvostoliito seura), v níž působili i taistovci, ačkoliv ne většinou. Téma hojně zpracovával i domovský list taistovců *Tiedonantaja*.

³³² [Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvoston Seura, SNS), *Esitys muistioksi koskien lisääntynyttä N:liiton vastaista toimintaa*]. (22. 4. 1971).

³³³ *Neuvostoliitossa uskonon vapaus. Seuratieto* (1/1974).

³³⁴ Např. *Tutkimus Satakunnan Kansan neuvostovastaisuudesta. Satakunnantyö* (29. 9. 1973).

³³⁵ *Ibid.*

³³⁶ *Oikeiston Anti YYA sopmiukseen Vihankylväjä Neuvostoliittoa vastaan, Tiedonantaja* (8. 11. 1973)

³³⁷ *Oikeiston Anti YYA sopmiukseen Vihankylväjä Neuvostoliittoa vastaan, Tiedonantaja* (8. 11. 1973)

³³⁸ *Uskonnon varjolla Neuvostoliiton vastaan. Tiedonantaja* (22. 12. 1970).

³³⁹ *Neuvostoliitossa uskonnon vapaus, Seuratieto* (1/1974)

v roce 1971 vyšly knižně a vzápětí se rozšířily i do Západní Evropy.³⁴⁰ Finsko-sovětská společnost podala na vydavatele trestní oznámení³⁴¹ a oficiální stížnost zaslala i premiérovi Ahtimu Karjalainenovi a ministru zahraničí Väinövi Leskinenovi.³⁴²

Velký ohlas vzbudilo i již zmíněné naplánované vydání Solženicynova Souostroví Gulag, které již bylo připraveno k tisku v jednom z největších finských nakladatelství Tammi. Jeho vedení však tisk na poslední chvíli pozastavilo. Finskojazyčná mutace prvního dílu nakonec vyšla ve Švédsku, což finská radikální levice považovala za nepřijatelné vměšování se do vnitřních záležitostí Finska. Jedna z nejrozsáhlejších analýz „případu Solženicyn“ vyšla v časopise *Kulttuurivihkot* (Kulturní sešity), periodiku Svazu kulturních pracovníků (*Kulttuurityöntekijäin Liitto*), který sloužil jako platforma tzv. kulturních taistovců:

„Tato činnost brzdí a ničí rozvoj přátelských vztahů mezi sovětskými národy a Finskem, a je tak proti našim národním zájmům, neboť historická zkušenost nám ukázala, že přátelství a spolupráce s velkým SSSR znamená pro naši zemi bezpečí a úspěch, zatímco nenávisť k SSSR přineslo našemu národu jen utrpení. Z tohoto důvodu bylo rozhodnutí nakladatelství Tammi zastavit vydání Solženicynovy knihy rozumné. Oproti tomu je odsouzeníhodné, že švédský nakladatel vydává finskojazyčné vydání zmíněného díla. Znamená to vměšování se do vnitřních záležitostí Finska, závažné vměšování se do vzájemných vztahů mezi Finskem a SSSR.“³⁴³

Solženicyn dle analýzy vědomě a aktivně svázal svou činnost a dílo se světovými reakčními silami a stal se nepřítelem sovětského zřízení, jenž zpochybňuje celou sovětskou kulturu a vyjadřuje k ní hlubokou nenávisť a pohrdání. Jeho pohled na svět se opírá o hodnoty carského Ruska, feudalismus, reakčně-náboženský mysticismus a bezbřehý egoismus. Do diskuze o povaze sovětského režimu údajně nepřináší žádné nové informace, jeho jediným cílem je pošpinit Sovětský svaz a zároveň se svému publiku snaží vnutit pravdu carských velkokapitalistů, pravdu pohrdání masami, pravdu destruktivního společenského zřízení. Nekritizuje jen Stalina, ale jeho útoky směřují i na Lenina. Ke svobodné diskuzi nijak nepřispívá:

---

³⁴⁰ V 70. letech vyšly dva zcenzurované díly „Khrushchev Remembers“ a „Last Testament“. Části, které byly vynechány, vyšly až po roce 1989 ve třetím díle.

³⁴¹ Trestní oznámení bylo podáno pro podezření z podvodu, neboť vydavatel údajně prezentoval knihu jako paměti přímo napsané Chruščovem. [Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvostoliiton Seura, SNS), Hrushtshevin muistelmät 1970-1971, Julkisen sanan Neuvostolle]. (4. 4. 1971).

³⁴² [Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvostoliiton Seura, SNS), SNS huolestunut NLn mustaamisesta]. (5. 3. 1971).

³⁴³ Tapaus Solženicyn, *Kulttuurivihkot* (4/1974), s. 52

„V plodné debatě, jež probíhá v SSSR, se nikdo nesnaží umlčet a zakázat nepohodlné názory, této debatě je naopak vlastní, že vychází z principů socialismu a jejím cílem je rozvinout a upevnit socialistickou společnost. Solženicyn k takové debatě nijak nepřispěl, naopak se ji snaží ztížit.“³⁴⁴

Autor (článek je nepodepsán) zároveň vysvětluje, proč se socialismus ohrazuje proti antisystémovým názorům a odmítá ideologickou pluralitu, kterou umožňuje liberální kapitalistické společenské zřízení:

„Ideologická struktura liberalismu vznikla spolu s kapitalistickým výrobním způsobem, z jím diktovaných potřeb. Vznikl, aby motivoval a žehnal bezmeznému drancování, pošlapávání sousedů a anarchistické soutěživosti, která je z pohledu kapitalismu nezbytná. Vzestup a budovatelská práce socialismu nestaví na takových metodách a principech. Staví na principech spolupráce, vzájemné pomoci a systematickosti, na myšlence kolektivismu. Proto se liberalismem neinspireje, právě naopak liberalismus je z jeho pohledu škodlivá ideologie. (...) Proč by SSSR a ostatní socialistické země měly oslavovat, propagovat a rozumět takovému pluralismu? Proč by SSSR měl snášet a tolerovat ideologickou sabotáž...?“³⁴⁵

Ve spojení se Sovětským svazem tedy nelze mluvit o cenzuře, neboť SSSR pouze brání šíření antihumanismu, a není přípustné tolerovat veřejná prohlášení, která tyto snahy podkopávají a ohrožují. Regulacím nepodléhá nic, co propaguje světový mír a všestranný lidský rozvoj. Ačkoliv se může zdát obtížné nalézt očima současného diskurzu smysl a logiku v taistovských snahách o umlčení kritiky SSSR, je třeba si uvědomit, že taistovci kritiku Sovětského svazu a východního bloku zcela upřímně považovali za ohrožení světového míru, a tento „světový mír“ pro ně nebyl prázdnou floskulí, ani abstraktním utopickým ideálem, ale konkrétním a dosažitelným politickým cílem. Pronásledování Solženicyna bylo pak pouhou odvetou, imunitní reakcí, kdy systém vyloučil z těla cizorodý element, který ho ohrožoval na životě. Solženicyn se stal „nástrojem sabotáže procesu zmírňování napětí v Evropě“ a jeho vypovězení ze SSSR v očích taistovců nemělo nic společného s cenzurou, sloužilo pouze k „paralýze západních reakčních sil“.³⁴⁶ „Případ Solženicyn“ byl podle taistovců naplánován a řízen Spojenými státy a měl ohrozit bezpečnost v celé Evropě, neboť kauza vrcholila v době, kdy v Ženevě probíhala přípravná a vyjednávací fáze Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.³⁴⁷

Specifický přístup taistovců k cenzuře ilustruje i pokus SOL zavést na univerzitní půdě tzv. Černou knihu (*Musta kirja*), neboli seznam nevhodných

---

³⁴⁴ Ibid., s. 54

³⁴⁵ Ibid., s. 54-55

³⁴⁶ Tapaus Solženicyn, *Kulttuurivihkot* (4/1974), s. 51

³⁴⁷ Solzhenitsynin rooli. *Seuratieto* (1/1974)

reakčních a antisovětských děl, která měla být následně odstraněna z univerzitních knihoven i z povinné literatury ke kurzům: „Neobvykle mnoho učiva se vědomě a organizovaně uchyluje k rasismu, ultranacionalistickému myšlení a militarismu, obdivu zvěrstev, a především k antikomunismu a antisovětismu. Takové učivo podkopává solidaritu mezi národy, a především přátelství mezi Finskem a Sovětským svazem. Takové učivo je v rozporu se smlouvou mezi našimi zeměmi. Je v rozporu s humanistickou tradicí lidstva a s vědeckými fakty“.³⁴⁸ Černá kniha měla zabránit šíření pravicového nebezpečí na vysokých školách a měla zavést demokratický dozor nad činností vysokých škol. Sestavením Černé knihy se v SOL zabývali zástupci deseti vysokých škol.³⁴⁹

Závadná literatura obsahovala zejména:³⁵⁰

- prezentaci socialistických zemí jako neschopných technického a ekonomického vývoje a kulturní a umělecké tvorby
- tzv. totalitární učení: diktatura proletariátu socialistických zemí je představována jako protiklad demokracie a jejím hlavním rysem je úplná absence svobody
- ztotožňování komunismu s fašismem – diktatura proletariátu je horší než moc kapitálu
- prezentaci politického systému socialistických zemí jako absolutní moci malé stranické elity, v níž je lid v úplně podřízeném postavení.
- tvrzení, že socialistická státní moc a komunistické strany se drží u moci pouze pomocí násilí, útlaku a despotismu, a tvrzení, v nichž jsou vedoucí představitelé státu a strany označováni za despoty.
- prezentaci stranického a státního vedení SSSR jako pronásledující různé menšinové národnosti a skupiny jako inteligenci nebo umělce. Tato tvrzení mají popřít skutečnost, která je přesně opačná: desítky národů, kterým hrozilo před říjnovou revolucí vymření, vyvinulo v SSSR svůj vlastní spisovný jazyk, a tvořícím umělcům je zaručena sociální a ekonomická ochrana.
- prezentaci marxismu-leninismu jako dogmatického náboženství, které slouží k „vymývání mozků“

---

³⁴⁸ *Musta Kirja todistusaineisto imperialismin ja äärioikeiston vaikutuksesta Suomen korkeakouluopetuksessa.* (1974). Helsinki: SOL.

³⁴⁹ *Ibid.*, s. 3

³⁵⁰ *Ibid.*, s. 6-7

Za pokus o zavedení jistého druhu cenzury do Finska byla považována i zákonodárná iniciativa komunistické poslankyně ze Sinisalovy frakce Mirjam Vire-Tuominen, která v únoru 1973 předložila návrh na rozšíření zákona o vlastizradě. Nový paragraf trestního zákona měl trestat nejvýše dvěma lety vězení válečnou propagandu. Té by se dopustil ten, kdo „veřejně podněcuje rozpoutání nebo pokračování války, která je v rozporu s pro Finsko závaznými mezinárodními smlouvami nebo s jinými ustanoveními mezinárodního práva, kdo by takovou válkou vyhrožoval nebo by ji veřejně oslavoval.“³⁵¹ Tato zákonodárná iniciativa byla považována za pokus o umlčení kritiky Sovětského svazu, přestože Vire-Tuominen odkazovala na Mezinárodní pakt o občanských a politických právech OSN z roku 1966, jehož článek 20 rovněž zakazuje válečnou propagandu.³⁵² Severské země včetně Finska si však z tohoto článku vyjednaly výjimku, neboť zmíněný zákaz považovaly za porušení svobody slova.³⁵³ O návrhu na změnu trestního zákona z pera Mirjam Vire-Tuominenové však finský parlament nikdy nehlasoval.

Prosazovat zákaz „závadné“ literatury a zároveň odmítat označování tohoto zákazu termínem „cenzura“ umožňovalo taistovcům především to, že chápali dělnickou třídu jako jednu z ohrožených a marginalizovaných sociálních skupin, která si – v rámci třídního boje – zaslouhuje i verbální ochranu. Taistovci antisovětskou propagandu chápali podobně, jako je v našem současném společenském diskurzu chápán rasismus, xenofobie či jiné projevy potlačující práva nejruznějších menšin nebo společenských skupin. Antisovětská propaganda byla dle taistovců stejně nebezpečná, protože ohrožovala kromě obecnějších hodnot, jako byl světový mír nebo humanismus, i zcela konkrétní práva dělnické třídy a dalších „vykořisťovaných“. Dělnická třída, jejíž zájmy SSSR údajně hájil, měla právo na stejnou míru ochrany jako například etnické menšiny. Jelikož útok na SSSR taistovci vnímali jako útok na dělnickou třídu, bylo očerňování SSSR považováno přinejmenším za – dnešními slovy – politicky nekorektní.

Propaganda jako taková však nebyla taistovci vnímána nijak pejorativně, naopak byla považována za legitimní nástroj politického boje, ovšem pouze pokud směřovala k tomu správnému cíli. Umění propagandy a agitace taistovci běžně

---

³⁵¹ Návrh zákona (trestní zákoník), 28/1973

³⁵² Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. (19. 12. 1966). Dostupné 21. 2. 2021 na adrese:

https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf

³⁵³ Vládní návrh HE 42/1974 taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymisestä ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja viimeksi mainitun yleissopimuksen 41 artiklassa tarkoitettun selityksen antamisesta.

vyučovali na svých studijních kruzích i seminářích, výuka marxismu-leninismu se dokonce v některých případech zúžila právě na výuku propagandy.³⁵⁴ Výsledky agitační činnosti se bedlivě sledovaly – posuzovala se agitační kulturní činnost, roznášení a distribuce taistoveckého tisku i osobní ústní agitace. „Cílem bylo, aby každý taistovec osobně agitoval na veřejných kulturních akcích i akcích mezinárodní solidarity a po skončení těchto akcí nadále pokračoval v navazující agitaci.“³⁵⁵ Tzv. agitprop sekce byla součástí taistoveckých studentských organizací a odpovídala za veškerou agitační činnost, organizovala prodej i výrobu propagandistických materiálů a měla v gesci i školení „kádru“. Vše bylo po marxisticko-leninském způsobu přísně organizováno.³⁵⁶ Agitace a propaganda byla natolik integrální a nenahraditelnou součástí taistoveckého hnutí, že – stejně jako v socialistických zemích – silně ovlivňovala i uměleckou produkci.

3.7.1 Umění patří lidu – kulturní taistovci

MATTI ROSSI

V Praze to utichá... (Prahassa hiljenee..., Käännekohta, 1968)

(Překlad Lenka Fárová)³⁵⁷

*V Praze to utichá, brzy opadají letošní listy,
komunista nemá slov, hladí knihy, v nichž jména blednou,
otevře okno, zvenku se ozývá jen burácení aut, rozzáří se světla,
knihy mlčí.*

*Ale srpen ubíhá dál, až do nedohledna,
je čas volit, rezignovat, uchovat něco
vzácného, píseň o internacionalitě, ta je krásná,
s novým měsíce, někdy,
získá nový význam.*

*Cesty se v Evropě rozcházejí, přetrhl se tak jojk o správné doktríně,
kterým se dřív polstrovaly ruské omyly.
Nás nebylo třeba, nebo jen k tomu,
abychom mlčeli, bylo to otravné
a nestydaté.*

---

³⁵⁴ Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 268

³⁵⁵ Ibid.

³⁵⁶ Ibid., s. 212-213

³⁵⁷ Švec, M. (Ed.). (2020). *Bílé přeludy na vlnách. Antologie finské lyriky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

*Je lepší se rozdělit
než hnít,
jednomyslnost ukovaná zbraněmi odcizuje od národních problémů,
parlamentní hrátky jsou podstatnější než vymyšlení
kontrarevolucí.*

Kromě podpory jisté části univerzitního studentstva se Sinisalova frakce SKP se svým ideologickým zakotvením těšila i podpoře poměrně značného počtu umělců, a to nikoliv z alternativního nebo undergroundového okraje finské umělecké krajiny, nýbrž i z kulturního a popkulturního „mainstreamu“. Taistovci-umělci se sdružovali ve Svazu kulturních pracovníků (*Kulttuurityöntekijäin Liitto*), jehož členem byl například spisovatel Matti Rossi – autor úvodní básně z roku 1968, kdy ještě odsuzoval okupaci Československa – ale také spisovatelky Marja-Leena Mikkola a Aulikki Oksanen, skladatel Kaj Chydenius, herečka Sinikka Sokka, režisérka Kaisa Korhonen a mnoho dalších, ve veřejném prostoru notoricky známých tváří.

Veřejné angažmá radikálně levicově orientovaných umělců získalo jeden z hlavních impulzů v hudební inscenaci Lapuaská opera (*Lapualaisoppera*) z pera Arva Sala (zhudebnil Kaj Chydenius) z roku 1966, která na příběhu skutečných postav zpracovávala historii radikálně pravicového hnutí Lapua, jež ve Finsku operovalo během 30. let. Představení vzniklo k oslavě 40. výročí založení Univerzitního divadla a stalo se téměř okamžitě ikonickým dílem finských pacifistů. Autoři se hudebním představením zároveň přihlásili k brechtovskému pojetí divadla, neboť obliba východoněmeckého divadelníka ve finském kulturním prostředí strmě stoupala, až se nakonec stal uměleckým „fetišem“ i kulturních taistovců, kteří byli posléze obviňováni ze zcela nekritického přístupu k jeho dílu a z jeho dezinterpretace.³⁵⁸

V duchu Brechtova kultu se nesla i obliba „zpívané lyriky“ protestních/angažovaných písní. Zrodilo se tzv. hnutí politické písně (*poliittinen laululiike*), jehož ústředními postavami byli hudební skladatel Kaj Chydenius a hudební skupina Agit Prop. Platformou jejich tvorby bylo helsinské divadlo KOM (*KOM-teatteri*) založené roku 1971, jehož soubor se na tvorbě Agit Propu podílel – ať interpretací, nebo psaním a skládáním písní (kmenovými zpěváky byli Sinikka Sokka, Monna Kamu, Martti Launis a Pekka Aarnio, ale na pódiu se objevovali i další členové souboru. Texty psali zejména Matti Rossi, Pentti Saaritsa, Aulikki Oksanen a Marja-Leena Mikkola, dvorním skladatelem byl již zmíněný Kaj Chydenius). Skupina Agit Prop se

---

³⁵⁸ Raittinen, V. (2001). "Taisteluun taiteen puolesta!". *Työväentutkimus*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/2001/3_raittinen.htm

poprvé na veřejnosti uvedla na 2. festivalu politické písně v roce 1971 ve východním Německu a úspěch zaznamenala také svou první nahrávkou „Buržo špatně spí“ (*Porvari nukkuu huonosti*). Ta neponechala žádné místo pro pochyby o ideologickém zaměření skupiny. Hned v první písni o „Třech malých mužích“ (*Kolme pikku miestä*) skupina zpívala, že „ještě v roce 1971 buržo stále vládne, ale hlavní cesty už ovládá dělnická třída.“ Kromě Brechtových textů se hojně překládaly a zhudebňovaly i básně jihoamerických a sovětských básníků (např. Pabla Nerudy, Carlose Puebly, V. V. Majakovského, Jevgenije Jevtušenka, ale i Bulata Okudžavy), oblíbeným opěvovaným hrdinou byl kubánský revolucionář Che Guevara.

Skupina Agit Prop hrála významnou úlohu ve skupinové (sebe)identifikaci taistovců, a to nejen proto, že byla jejich vlajkovou lodí na poli kulturní produkce a taistovci kupovali její desky a navštěvovali její koncerty. Její členové, respektive členky byly rovněž původcem jednoho z vnějších referenčních znaků taistovců – ruského květovaného šátku. Na svých koncertech si jím začala zakrývat ramena Sinikka Sokka, k níž se později přidala i Monna Kamu. Sokka později vzpomínala, že důvod, proč šátek dovezený z Leningradu začala na koncertech používat, nebyl ideologický, ale čistě prozaický – chtěla jím zakrýt své tělesné nedostatky.³⁵⁹ Šátek se však stal ikonickou součástí hnutí a demonstroval navenek – samozřejmě jen u členek – jejich příslušnost k němu. Dalšími rozpoznávacími znaky, kterými taistovci symbolicky vyjadřovali svou skupinovou identitu, byly odznaky novin Tiedonantaja a organizace SOL. Oblíbeným dárkem ze Sovětského svazu byl pak odznak Komsomolu. Nedílnou součástí šatníku taistovců obou pohlaví byla modrá košile, která se jako symbol stranické opozice etablovala po oslavách 30 let veřejné činnosti SKP (1944-1974). Stranická umírněná většina nosila naopak košili rudou.

Teoretický přístup taistovců ke kultuře byl přirozeně formován ideologií, k níž se hlásili: marxismem-leninismem. Kritika populární a masové kultury z pozic nové levice a Frankfurtské školy, která prožívala rozkvět v západní Evropě, taistovce nejen mýjela, ale dokonce s ní byl jejich přístup v přímém rozporu. Dle taistovců se tzv. reakční kultura zajímala především o estetické hodnoty, zatímco pokroková kultura estetické hledisko odmítala a skutečnou hodnotu viděla v masovosti. Umění mělo za úkol informovat, a to především z ideologických pozic.³⁶⁰ Kapitalismus kulturu nenávidí a buržoazie je neschopná skutečné umělecké produkce. Dle taistovců je každý člověk od přírody kreativní, ale finský státně monopolní kapitalismus tuto kreativitu a pokrokovost spoutával a byrokratizoval.³⁶¹

---

³⁵⁹ Laukka, P. (2013). *Kekkoslovakian kuninkaat: Hurriganes 1970-luvun suomalaisen kulttuurin tuotteena, tekijänä ja nostalgiana*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, s. 163)

³⁶⁰ Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 89

³⁶¹ Ibid. 269

Taistovci rovněž zdůrazňovali třídní povahu kultury³⁶² a její zásadní funkci pro rozvoj a pozvednutí dělnické třídy, což v praxi odpovídalo převýchovnému procesu ve prospěch marxisticko-leninské ideologie. Za autentickou lidovou kulturu považovali taistovci například finský národní epos Kalevala³⁶³, kritizovali však jeho buržoazní interpretace.³⁶⁴ Kultura neměla být výlučným statkem buržoazie a kulturních elit, které si ji přivlastnily, měla patřit všem třídám. Lidovou kulturu bylo tedy nutno očistit od buržoazních nánosů.³⁶⁵ Ostatně vlastní interpretaci lidové kultury nabízelo i divadlo KOM a Agit Prop, do jejichž repertoáru patřily i klasické finské lidové písně (*Kalliolle, kukkulalle*³⁶⁶ a další).

Kultura jako součást společenské nadstavby a forma společenského vědomí byla v duchu materialistického determinismu přímo propojena s politikou státu, byla tedy významnou součástí odmítavých postojů taistovců k některým konkrétním politickým krokům finské vlády. Například kritika smlouvy o volném obchodu mezi Finskem a Evropským hospodářským prostorem (EHS), kterou Finsko uzavřelo v roce 1973, směřovala i na údajné ohrožení národní kultury. Smlouva měla otevřít dveře lavině imperialistické masové kultury a ohrozit kulturní spolupráci mezi Finskem a socialistickými zeměmi.³⁶⁷ Z třídní povahy kultury vyplývalo, že „boj za kulturu“ byl součástí celospolečenského třídního boje, smlouva s EHS pak sloužila pravici jako nástroj protisovětské propagandy.³⁶⁸

I kulturní taistovci se přísně drželi teze o Sovětském svazu jako obránci světového míru a hlavní síle společenského pokroku. Například v písni „Mír, přátelství a solidarita“ (*Rauha, ystävyys, solidarisuus*) se ústy básníka Penttiho Saaritsi ptají: „Jak pomůžeme Sovětskému svazu, když buduje světový mír?“ Přebal nejslavnější desky Agit Propu „Píseň pro všechny“ (*Laulu kaikille, 1974*) je opatřen teoretickým úvodem hudebníka Eera Ojanena, který po bok SSSR v boji za světový mír staví zástupce kultury: „Jelikož se díky vlivu aktivní mírové politiky Sovětského svazu stal princip mírového soužití všeobecně uznávanou normou mezinárodních

---

³⁶² Viz např. *Kulttuurivihkot* 1/1973, s. 13

³⁶³ Je poněkud paradoxní, že vzhledem k tomu, že finský národní obrozenec Elias Lönnrot sbíral kalevalské lidové písně na území Východní Karélie, která po finské nezávislosti připadla Sovětskému Rusku, stávalo se toto území periodicky předmětem územních požadavků ze strany finských nacionalistů (tzv. myšlenka Velkého Finska – *Suur-Suomi-aate*). I pokračovací válka a postup finské armády až za hranice Finska na území SSSR byla mimo jiné ideově podporována právě kalevalskou tradicí.

³⁶⁴ Vilkuna, *Nuortaistolainen historia*, s. 202

³⁶⁵ Mikkola, M. Suurten vallankumouksellisten suhteesta taiteeseen, V. I. Lenin. *Kulttuurivihkot* (2/1974).

³⁶⁶ Kaj Chydenius lidovou píseň znovu – veseleji – zhudebnil – původní verze je v moll, Chydeniova verze je v dur.

³⁶⁷ Lukijalle. *Kulttuurivihkot* (2/1973).

³⁶⁸ *Kulttuurivihkot* 1/1974, s. 2

vztahů, přesouvá se boj mezi pokrokovými a reakčními silami stále jasněji na pole ideologie a kultury.“³⁶⁹

Kulturní taistovci se díky své popularitě a veřejnému postavení stali aktéry několika politicko-společenských skandálů. Zřejmě největší veřejný ohlas vzbudila událost z jara roku 1975. Na neoficiální setkání finských spisovatelů byl pozván jejich maďarský kolega Dénes Kiss. Kiss byl v Maďarsku vězněn za svoje postoje při okupaci v roce 1956 a po propuštění byl nadále perzekvován. Zpočátku se živil jako dělník, ale později jej zaměstnal časopis Népszavas a prosadil se i jako spisovatel.

Na setkání s finskými kolegy prý vládla uvolněná atmosféra, dokud se Kiss nezeptal, zda existuje nějaký významný román o zimní válce. Spisovatel Veijo Meri odvětil, že nikoliv, a snažil se Kissovi vysvětlit, co vlastně zimní válka pro Finy znamenala. Mezi jeho kolegy se kvůli tomu strhla hádka a nejostřeji vystoupil básník Matti Rossi, jenž patřil mezi kulturní taistovce, a zimní válku začal interpretovat jako útok fašismu proti socialismu. Kiss chtěl zřejmě uvolnit houstnoucí atmosféru, a tak se v žertu zeptal: „Kterého fašismu?“ Ve svých vzpomínkách uvádí, že chtěl upozornit na to, že neexistuje jen jeden druh fašismu, tedy ten „pravcový“, ale rovněž „levicový“ neboli sovětský fašismus. Spisovatelka Anna-Maija Raittila-Nieminen, jež rozhovor tlumočila, si byla vědoma výbušnosti otázky, takže se otázala, zda ji má opravdu přeložit. Kiss se domníval, že se jedná o nevinný žert, a proto trval na překladu. Raittila-Nieminen tedy otázku přeložila ještě explicitněji, než ji sám Kiss položil: „Kterého fašismu – východního nebo západního?“

Rossi prý ze setkání odešel zdánlivě v dobré náladě a Kisse dokonce na rozloučenou objal. Ještě toho večera však napsal dopis na Maďarský svaz spisovatelů a kopii odeslal i na maďarskou ambasádu v Helsinkách.

Píšu Vám jako profesionální spisovatel a překladatel a též jako člen Finského svazu spisovatelů. Můj dopis je osobní a nesu veškerou odpovědnost za mnou vyjádřené názory. Kopii zasílám též na velvyslanectví Maďarska v Helsinkách.

Dnes v pátek 11. dubna se ve Finském svazu spisovatelů konalo setkání s dvěma maďarskými spisovateli, Dénesem Kissem a ještě jedním, jehož jméno si nepamatuji. Naši maďarští hosté nám předložili otázky, na něž jsme se snažili co nejlépe odpovědět. Během rozhovoru se mezi jinými tématy objevila i otázka války mezi Finskem a Sovětským svazem. Představil jsem svůj pohled na takzvanou zimní válku, spojil jsem ho s dalšími událostmi a zdůraznil jsem, že naše dvě války je nutné považovat za jednu a tu samou válku a že nejhlubší důvody tragédie pramení z nárůstu fašismu v Evropě. V tu chvíli se mě pan Kiss zeptal, mám-li na mysli rovněž fašismus „východní“. Neboť

---

³⁶⁹ Citováno z *Taistolaiset-liite* 2013, s. 43

termín byl pro mě neznámý, požádal jsem pana Kisse, aby upřesnil svou otázku. Pan Kiss nám vysvětlil, že „východní fašismus“ znamená fašismus a imperialismus Sovětského svazu. Cítil jsem povinnosti mu vysvětlit, že pro mě stejně jako pro velkou část mých spoluobčanů znamená fašismus něco zcela jiného. Náš rozhovor tímto skončil, zřejmě ke štěstí nás všech.

Ctěme svobodu názorů. Ale ten, který nazývá Sovětský svaz fašistickým a imperialistickým, nepředkládá názor. Toto tvrzení je lží kdekoliv a v této zemi je navíc provokací. Pokud by se některý z našich mnoha reakčních spisovatelů obtěžoval přijít na schůzku s panem Kisse, mohli bychom si o něm zítra číst na prvních stránkách všech pravicových novin. Toto setkání však zajímalo jen demokratické a pokrokové spisovatele. Pokud by noviny byly na místě, z této provokace by se býval stal skvělý úspěch. Naštěstí žádný novinář nedorazil.

Reakční síly řadí v této zemi stejně jako všude v kapitalistickém světě. Komunistická strana, SKDL, všichni pokrovní a demokratičtí lidé, dělníci, rolníci, studenti i inteligence se snaží stavět ve Finsku národní frontu proti reakci a fašismu. Od roku 1918 do roku 1944 mělo takzvané bílé Finsko k Sovětskému svazu nenávislný vztah; tato politika byla založena na nenávisti, lžích a otevřené provokaci. V roce 1941 se z Finska stal Hitlerův spojenec. Příměří roku 1944 přineslo Finsku demokracii. Od té doby jsou naše vztahy se Sovětským svazem založeny na přátelství a vzájemném porozumění, což přináší výhody oběma zemím. Samozřejmě že starým bílým gardám se toto nelíbí. Dělají všechno proto, aby otrávil naše vzájemné vztahy. Jakákoliv provokace je dost dobrá, v buržoazních novinách se publikují neuvěřitelné lži. Dehonestace Sovětského svazu je každodenní zábavou. Na tomto pozadí musíme chování pana Kisse považovat za nezodpovědné a hloupé. Měl by tuto zemi, její historii a národ znát lépe, pokud o ní hodlá psát.

Bylo by mi nanejvýše nepříjemné srovnávat ‚názory‘ pana Kisse s hlavním tématem jeho rozhovoru, jež bylo ‚Finská dělnická třída a literatura‘. Pan Kiss by se mohl na chvíli zastavit a zamyslet se, co by dnes četla finská a maďarská dělnická třída, kdyby 20 miliónů Sovětů nepoložilo své životy za nás i za svou zem. Možná příklad Chile by dal panu Kissovi námět na přemýšlení.

Pokud sem pan Kiss hodlá nadále cestovat, může věřit tomu, že já na další setkání, na kterých by objasňoval zvláštní rysy východního fašismu, nedorazím. Pan Kiss zřejmě lační po jiném publiku. Jen doufám, že pan Kiss je do té míry čestný, že neřekne svým čtenářům jen o našich postojích, ale také o svých vlastních.

S úctou Váš

Matti Rossi³⁷⁰

---

³⁷⁰ Převzato ze Suomen Kuvalehti (50/1997).

O Rossiho udání se poměrně záhy dozvěděla široká veřejnost, přestože Finský svaz spisovatelů se snažil celou záležitost utajit. Informace o Rossiho dopisu však prosákla do médií, z čehož taistovci obvinili sociální demokracii a označili únik informací za sabotáž. V samotném svazu i na veřejnosti vyvolala událost značný ohlas a několik členů svazu požadovalo Rossiho okamžité vyloučení. Celou blamáž Svaz spisovatelů ukončil vysvětlujícím dopisem pro maďarskou ambasádu, v němž se zaručil, že na setkání spisovatelů nedošlo k žádnému očeřování SSSR.

Kissovi po návratu do Maďarska hrozila výpověď z práce, vyloučení ze svazu spisovatelů i odebrání ceny, kterou za své literární dílo dostal. Nakonec mu kariéru zachránil jeho maďarský kolega Pál Béley, jenž byl v Helsinkách s ním (a jehož jméno si Rossi nezapamatoval) a který svědčil v jeho prospěch. Kiss byl potrestán půlročním zákazem publikovat.

Rossi své udání odmítal jakkoliv komentovat, avšak v jednom z mála rozhovorů, který poskytl Kulturním sešitům v roce 2005, si stěžuje, že postih, který Kisse v Maďarsku čekal, je přeceňován.³⁷¹

V podobném duchu jako Rossi se veřejně angažovala i skupina Agit Prop a někteří členové divadla KOM, kteří veřejným dopisem v novinách *Tiedonantaja* dne 26. 11. 1976 vyjádřili podporu Německé demokratické republice, která zbavila občanství opozičního zpěváka Wolfa Biermanna při jeho cestě do západního Německa: „My, finští umělci, už roky sledujeme bohatý a mnohostranný kulturní život v NDR, který dává důležitý impulz i naší osobní tvůrčí práci. Můžeme proto tvrdit, že socialismus nabízí umělcům skutečnou svobodu proměnit prostřednictvím jejich talentu to nejlepší úsilí v podporu dělnické třídy a její strany. (...) Proto se my, finští umělci, podivujeme nad chováním Wolfa Biermanna, divíme se, jak mohl prodat své umění na trh mezinárodního velkokapitálu, když každého z nás je potřeba na společné frontě proti imperialismu a politické reakci.“³⁷²

3.8 Každodennost, rodina, práce – jak skončilo hnutí taistovců?

Hnutí taistovců nemělo dlouhého trvání, vrcholné roky 1971-1975 rychle vystřídal útlum a na přelomu 70. a 80. let již bylo po všem. Kam tedy revoluční nadšení a aktivistický entuziasmus náhle zmizely?

---

³⁷¹ Citováno z: *Helsingin Sanomat* (30. 9. 2005). Popis událostí a vzpomínky Denése Kisse převzaty z časopisu *Suomen kuvalehti* 28/1975 a 50/1997, který se události věnoval nejdetaillněji. Rozhovor s Denésem Kisseem vyšel v čísle 50/1997.

³⁷² *Tiedonantaja* (26. 11. 1976).

Taistovci jsou často označováni jako hnutí jedné generace – silné, početné a hlasité, ale neschopné předat své ideály generacím následujícím. Mnohé boje byly vybojovány, liberalizaci společnosti ani akademického světa už nebylo možné zastavit, staré nacionalistické a konzervativní struktury se definitivně rozpadly. Socialistickou revoluci se sice vybojovat nepodařilo, ale i bez ní se mladým idealistům začínalo lépe dýchat. Hnutí taistovců tedy začalo slábnout v okamžiku, kdy kohorta poválečných „babyboomers“ začala opouštět univerzity a pestrý studentský život vystřídala rodinná a pracovní všednodennost.

Taistovcům nepřála ani mezinárodní situace. V roce 1975 po 16 letech skončila válka ve Vietnamu – odpor proti ní živil mnohá levicová hnutí po celém světě, a přestože taistovci nebyli primárně hnutím pacifistickým, americký imperialismus přišel s koncem války v Indočíně o jeden ze svých hlavních symbolů. O dva roky dříve zároveň skončil socialistický experiment, který měl z pohledu radikální levice konečně šanci na úspěch: v Chile byl vojenskou juntou svržen prezident Allende a nahradil ho na dalších 17 let generál Pinochet.³⁷³

Po letech pevného sepjetí se stranickými strukturami ideologicky i formálně konzervativní SKP se začalo měnit i samotné hnutí. Z myšlenkově svěží a neotřelé organizace se začal stávat byrokratický a zkostnatělý moloch. Prostor pro diskuze ubýval, na síle nabývaly sektářské rysy. „Zpolitizování všeho a dělení lidí na „nás“ a „je“ bylo čím dál více frustrující. Když máte žít v prostředí, kde je jediným kritériem lidské hodnoty ideologický světonázor, tak vás to začne ubíjet. Ideologické diskuze už se nevedly a ti, kteří měli jiné názory, dostávali nálepky jako buržousti, komouši, socani, kapitalisti, militaristi, vykořisťovatelé nebo svině.“³⁷⁴ Další generace studentů se proto stranické politice začala vyhýbat a pro prosazování svých zájmů hledala jiné způsoby a cesty.

Neměnila se však jen mezinárodní situace a samotné hnutí, proměnami procházela i domácí politická scéna. Dalším symbolickým milníkem předznamenávajícím soumrak hnutí taistovců, byl konec poslaneckého mandátu Taista Sinisala, který se po parlamentních volbách v roce 1979 do parlamentu již

---

³⁷³ Socialista a marxista Salvador Allende byl do prezidentského úřadu zvolen v roce 1970 a chtěl v Chile zavést nenásilně socialismus. Jeho zvolení sledoval se znepokojeném americký prezident Nixon, který se obával další socialistické revoluce na americkém kontinentu. Allende začal znárodňovat nerostné bohatství a doly i další podniky, zvyšovat platy, zmrazovat ceny základních potravin a přerozdělovat půdu v rámci pozemkové reformy. Přes počáteční úspěchy se jeho politika ukázala jako nefunkční a po několika letech se schylovalo k občanské válce, neboť ekonomika kolabovala a v zemi rostla nezaměstnanost a násilí. V roce 1973 Allende vyhlásil výjimečný stav. 11. září 1973 byl v Chile pod vedením generála Augusta Pinocheta proveden vojenský puč, při němž Allende spáchal sebevraždu. Vojenská junta zavedla v Chile s podporou USA vojenskou diktaturu.

³⁷⁴ Vilkuna, *Kapina kampuksella*, s. 365

neprobojoval. Podpora SKDL, jehož součástí byla SKP s oběma svými frakcemi, každými dalšími volbami klesala – v roce 1975 se s téměř 19 % umístili druzí hned za sociální demokracii, o čtyři roky později kleslo SKDL na třetí příčku s téměř 18 % (přeskočila je pravicová Koaliční strana), ale stále ještě bylo součástí vládnoucí koalice. V roce 1982 nakonec SKDL z vlády odešlo a v následujících volbách v roce 1983 se volební podpora druhé nejsilnější levicové strany propadla o téměř 5 procentních bodů, SKDL skončilo na 4. příčce a do vlády se již nikdy nedostalo.³⁷⁵ I samotná SKP se začala pomalu rozkládat zevnitř – největší schizma v roce 1969 sice strana přestála, ale o 15 let později, po volbě nového předsedy, byly již vnitřní konflikty příliš velké. Když Sinisalova frakce odmítla uznat Arva Aalta jako nového předsedu, strana opozici vyloučila a Sinisalo se svými příznivci založil již zcela marginální Komunistickou stranu Finska (jednota) (*Suomen kommunistinen puolue (yhteneisyys)*).

O část svých členů hnutí taistovců přišlo i kvůli deziluzím, jež přinesla některá zásadní odhalení o povaze sovětského socialismu, například i samotnými taistovci zatracované Solženicynovo Souostroví Gulag nebo paměti skladatele Dmitrije Šostakoviče: „Péro mezi našima ušima bylo již natažené k prasknutí: nejdřív jsme „věděli“, že se Sovětský svaz vyvíjí správným směrem. V druhé polovině 70. let se to změnilo ve víru – a nakonec v pouhou naději, která, jak víme, umírá vždy poslední. Svě „prasknutí“ můžu určit téměř přesně: můj přítel a soudruh ze strany, hudební nadšenec, mi na jaře 1980 na zadním sedadle autobusu do Rahoľy řekl, že ve Francii vyšly Šostakovičovy paměti³⁷⁶. Mistr prý osobně podepsal každou stránku rukopisu. Krajina zalitá sluncem mi ztmavla před očima (a to se opravdu stalo, není to žádná metafora) (...) Někdy v té době jsem se odvážil jít do knihovny a půjčit si všechny díly Souostroví Gulag. Přečetl jsem je na jeden zátah. Přiznávám, že předtím jsem se téhle knihy bál. Uprostřed jedné z nejstrašnějších kapitol jsem si změřil teplotu. Měl jsem 37,8.“³⁷⁷

A co dělají bývalí taistovci dnes? Sociální a kulturní kapitál, který si i během svých studentských let vybudovali, mnozí z nich velmi dobře zúročili. Někteří dodnes zastávají významné funkce – jak v soukromém sektoru, tak v politice. Jsou mezi nimi europoslanci, poslanci finského parlamentu, generální ředitelé velkých firem i

---

³⁷⁵ To se znovu povedlo až v roce 1995 nástupci SKDL, Levicovému svazu (*Vasemmistoliitto*)

³⁷⁶ Kniha *Svědectví* se stala předmětem mnoha sporů ohledně autentičnosti Šostakovičových výpovědí. Solomon Volkov, autor rozhovorů, uvedl, že vyvezl svoje zápisy po částech z tehdejšího Sovětského svazu a až po Šostakovičově smrti (1975) je zveřejnil a vydal v USA. Šostakovič v této knize podává osobní svědectví umělce o době, lidech a zemi, ve které žil a kterou miloval, ale s jejímž politickým zřízením nesouhlasil.

³⁷⁷ Mäki-Kulmala, *Taistolaisuuden harmaa kirja*, s. 109

prezidentští kandidáti. Často dostávají nálepku „převlékačů kabátů“ (*takinkäöntäjät*), neboť ze zastánců radikální levice a socialistické revoluce se dle svých kritiků stali středostavovskými konformisty. Anna Kontula v již zmíněném výzkumu zkoumala i osudy svých respondentů a zjistila, že skutečně valná většina z bývalých taistovců zastává profese odpovídající jejich vzdělání, mají nadprůměrné platy a dají se označit za příslušníky střední až vyšší střední třídy. Jsou však nadále výrazně levicově orientovaní: 45 % volí Stranu zelených, 37% Levicový svaz a 8 % Komunistickou stranu Finska, 90 % z nich odmítá členství Finska v NATO a 61 % aktivně působí v odborech, organizacích na obranu lidských práv, ženském/mužském hnutí, ekologickém hnutí, mírovém hnutí apod. Padesát čtyři procent respondentů Kontule sdělilo, že v žádné situaci netají svou politickou minulost.³⁷⁸ Kontuly průzkum je jediný svého druhu a bohužel není založen na reprezentativním vzorku – účastnili se ho jen bývalí taistovci z Tampere a návratnost dotazníků byla poměrně malá. Je proto pravděpodobné, že na otázky odpovídali spíše ti respondenti, kteří se za svou minulost nestydí a kteří si do jisté míry zachovali svou tehdejší politickou orientaci.

Taistovci mají ve svých řadách několik veřejně známých osob, jež bývají se svou minulostí periodicky konfrontovány. Jedním z nejznámějších je Björn Wahlroos, veřejně činný bankéř, předseda představenstva finanční skupiny Sampo, majoritního vlastníka největší finské banky Nordea. Wahlroos se stal hlasitým odpůrcem keynesiánské ekonomické teorie prosazující silnou roli státu a je naopak veřejným zastáncem laissez-faire ekonomiky. Od svých studentských ideálů se tedy nemohl více vzdálit. Jeho přítelem a soudruhem v hnutí taistovců byl Nils Torvalds, otec programátora Linuse Torvaldse, vývojáře operačního systému Linux. Nils Torvalds je rovněž veřejně činný a před třemi lety kandidoval na prezidenta za Švédskou lidovou stranu (získal 1,5 % hlasů). Další prominentní členkou hnutí taistovců je i poslankyně za Stranu zelených a mezi lety 2004 a 2014 europoslankyně Satu Hassi. Na přelomu tisíciletí rovněž zastávala post předsedkyně Strany zelených a ministryně životního prostředí.

Hnutí taistovců zasáhlo do finské politiky v poměrně nedávné době i jinak než jen prostřednictvím svých prominentních členů – v roce 2006 odstoupila z pozice předsedkyně Levicového svazu Suvi-Anne Siimes, neboť nesouhlasila s kandidaturou bývalého taistovce, Jaakka Laaksa, v parlamentních volbách. Vyčítala mu právě jeho taistoveckou minulost a politické názory, jež od dob svého aktivistického mládí příliš nezměnil. Laakso z kandidátky vyloučen nebyl a do parlamentu byl zvolen, naopak Siimes, která měla za sebou velmi úspěšnou kariéru

---

³⁷⁸ Kontula, *Taistolaisuus pubertettikapinasta takinkäöntöön*, s. 6

poslankyně, předsedkyně Levicového svazu a ministryně, z politiky definitivně odešla.

Studentský radikalismus 70. let se v novém tisíciletí odrazil i v popkultuře – v roce 2004 finská televize MTV3 odvysílala populární komediální seriál *Me, Stallarit* („My, Stalinisté“), který vyprávěl o všednodenním životě taistovecké rodiny v 70. letech. Seriál se dočkal kritiky na půdě finského parlamentu, když si jeden z finských poslanců, Ben Zyskovicz, stěžoval na to, že seriál tuto dobu zobrazuje příliš laskavě a lehkovážně.³⁷⁹

V roce 2001 vyšel román Laury Honkasalo *Sinun lapsesi eivät ole sinun* („Tvoje děti nejsou tvoje“), který vypráví o vrcholném období levicového radikalismu z pohledu dítěte: hlavní hrdinka, stejně jako samotná Honkasalo, vyrůstá v rodině oddaných taistovců. Přestože kniha odhaluje mnoho absurdních situací a dává nahlédnout i do nejrůznějších projevů konfirmačního zkreslení hrdinčiných rodičů, kteří se své dceři snaží vysvětlit rozpory mezi sovětskou realitou a taistoveckou vírou, je kniha považována spíše za nostalgický román. Ostatně i sama autorka uvedla, že se knihu rozhodla napsat především proto, „že ji rozčilovalo, že je hnutí taistovců zobrazováno příliš jednostranně, je onálepkováno jako naivní bláznovství a všichni taistovci jako stalinisti. O těch dobrých věcech se nikdy nemluví.“³⁸⁰ Sama Honkasalo nevzpomíná na své dětství, kdy chodila do pionýra, nijak úkorně a věří, že i taistovství jejích rodičů ji mnohému naučilo: „Naučilo mě to hodně dobrého – práci pro mír i toleranci. Tehdy jsem se dozvěděla o hladomorech i o mezinárodní solidaritě.“³⁸¹

Období hnutí taistovců se tedy v různých formách nadále periodicky vrací do finského veřejného diskurzu, přestože na skutečně rozsáhlý a detailní výzkum kombinující kvalitativní i kvantitativní metody toto téma teprve čeká. Je však možné, že se již blíží doba, kdy bude možné o tomto kontroverzním a vášně budícím tématu ve finské společnosti diskutovat bez emocí a s otevřenou myslí.

---

³⁷⁹ Zápis z plenárního zasedání Finského parlamentu 84/2004 vp. 3. 4. 2021 dostupné na adrese:

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+84/2004+vp+3+2+22>

³⁸⁰ Saari, K. (2001, 7.9.). Lapsuus punalipun alla. *Ylioppilaslehti*. Dostupné 10.3. 2021 na adrese: <https://ylioppilaslehti.fi/2001/09/lapsuus-punalipun-alla/>

³⁸¹ Ibid.

4 Orálně-historická část

4.1 Orální historie ve Finsku

U orální historie jako metody historického výzkumu je často zdůrazňováno její demokratizující pojetí dějin – na rozdíl od tradiční pozitivistické historiografie, která často klade důraz na tzv. velké dějiny, se snaží dát hlas „obyčejnému člověku“ a jeho všednodennosti, bere vážně individuální historii i prožitky, neptá se jen těch, kteří dějiny psali, ale také těch, kteří byli v oné knize dějin tichými a často bezejmennými vedlejšími postavami. Druhým demokratizujícím prvkem orální historie je její otevřenost nejrozličnějším interpretačním proudům, výzkumným metodám i zahraničním inspiracím. Přestože se orální historie rozšířila do celého světa, v každé zemi se k ní přistupuje specifickým způsobem, a tak i kulturně-sociální rozdíly mohou přispět k rozšíření rejstříku možností, kterými tato historiografická metoda disponuje. Jelikož se tato práce zabývá dějinami Finska, je na místě čtenáře alespoň stručně seznámit s finskou orálně-historickou tradicí.

S jistou mírou nadsázky lze říci, že identita moderního finského národa byla od počátku založena na plodech orální historie – finský národní epos Kalevala (1835) je výsledkem úsilí laického folkloristy Eliase Lönnrota, který několik let sbíral na území východní Karélie lidovou slovesnost Finů a Karelů. Díky Kalevalě se finská folkloristika (sběr materiálu i jeho analýza) soustředila především na lidovou poezii a ústní dědictví a v této tradici pokračovala i ve 20. století. Terénní badatelé sesbírali velké množství materiálu v podobě písní, lidové slovesnosti, ale i vzpomínek, pamětí nebo korespondence.³⁸² Sbírkou uchovává ve svých archivech Finská literární společnost (*Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*) a k dnešnímu dni obsahuje seznam profesionálních i amatérských sběratelů více než 30 000 jmen.³⁸³

Mezi lety 1965-1969 uspořádal folklorní archiv Finské literární společnosti velmi úspěšnou soutěž, jejímž předmětem byl sběr vzpomínkového materiálu z dob občanské války (1918). Podobně úspěšná byla i další vyhlášená soutěž z roku 1969, která se týkala dřevorubecké tradice ve Finsku. Od samého počátku tedy nebyl sběr orálně-historických pramenů doménou pouze profesionálních historiků, ale podílela se na něm ve velkém měřítku i laická veřejnost. Zřejmě i to přispělo k rozvoji důrazu na demokratizační pojetí orální historie ve Finsku, a to na několika úrovních (viz dále).

---

³⁸² Ibid., s. 60

³⁸³ Fingerroos, O., & Haanpää, R. (2012). Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies. *Oral History*, 40(2), Reflections (Autumn 2012), s. 82

Volba tématu občanské války právě v druhé polovině 60. let není náhodná – přispěly k tomu v předchozích kapitolách diskutované společenské změny i proměna politické atmosféry, která přestala protežovat „bílou“ interpretaci dějin a začala se zabývat i tématy, která dosud patřila mezi historická tabu. Badatelé nahrávali vzpomínky „rudých“, válečných i politických vězňů, ale i zcela obyčejných lidí – dělníků, žen a obecně lidí z venkova.³⁸⁴ Téma jednoho z prvních skutečných orálně-historických témat se tedy shodovalo s požadavky taistovců na „rozvolnění“ historického diskurzu a otevření dějin i „poraženým“. K tématu navíc začaly přispívat i další instituce – sbírku autobiografií a pamětí dělníků zorganizoval Dělnický archiv (*Työväen arkisto*) a ve stejné době vznikla z iniciativy Lidového archivu (*Kansan arkisto*) i sbírka rozhovorů s válečnými a politickými vězni v době pokračovací války.³⁸⁵

Dalšími dvěma milníky v orálně-historickém výzkumu byl projekt historika Jormy Kalely z let 1979-86 zkoumající dějiny Odborového svazu pracovníků v papírenském průmyslu (*Paperiliitto*) a projekt historiček Marhatty Hietaly a Kirstiny Graae, které v 80. a 90. letech s mnoha spolupracovníky nahrávaly vzpomínky bývalých poslanců finského parlamentu. Jorma Kalela jako první přišel s explicitním konceptem „historie psané zdola“, když celý projekt koncipoval jako dějiny psané samotnými dělníky – profesionální historici měli dělníky pouze školit a instruovat.³⁸⁶ Projekt rozhovorů s bývalými poslanci je považován za první svého druhu, kdy byl orálně-historický materiál uznán jako relevantní pramen i tradičními historiky a „velké dějiny“ začaly být zkoumány i z jiného úhlu pohledu.³⁸⁷ Rozhovorů je v současné době přes 300, každý rozhovor je pečlivě zpracován, prošel korekturou i autorizací a je uložen v parlamentním archivu. Materiál rovněž podléhá určitým pravidlům a po jistou dobu nesmí být publikován.³⁸⁸

K tématu občanské války se na přelomu tisíciletí znovu vrátily historičky a folkloristky Ulla-Maija Peltonen, Taina Ukkonen a Anne Heimo, jež na základě dochovaných materiálů a tradic zkoumaly každodenní život běžných obyvatel – mužů, žen i dětí – za občanské války. Rovněž zkoumaly, jak se jejich vzpomínky a interpretace liší od oficiálních interpretací a písemných pramenů.³⁸⁹ Peltonenové práce také zkoumá fenomén kolektivní paměti a její politické determinace, zabývá se otázkami, na co se smí a na co nesmí vzpomínat, kdo může vzpomínat a či

---

³⁸⁴ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 61

³⁸⁵ Bouška, T. (2011). *Jáchymovští političtí vězni. Orální historie v teorii a praxi* (Dizertace). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie, s. 75

³⁸⁶ Fingerroos & Haanpää, *Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies*, s. 84

³⁸⁷ *Ibid.*, s. 83

³⁸⁸ Bouška, *Jáchymovští političtí vězni*, s. 79

³⁸⁹ Fingerroos & Haanpää, *Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies*, s. 84

minulost má právo být uchovávána. Jelikož dochází k závěru, že až do 60. let byla zkušenost „poražených“ popírána a záměrně zapomínána, aby se dostalo požadavkům současnosti³⁹⁰, lze říci, že její práce dává částečně za pravdu taistovcům, kteří usilovali o rozšíření historického diskurzu i o hlasy „rudých“ a o přepsání historického mainstreamu.

Čím je tedy orálně-historická tradice ve Finsku charakteristická? Zajímavým rysem je jistě fakt, že se zde orální historie nestala samostatným oborem, ale stejně jako ve Francii je považována jen za jednu z metod historického zkoumání. Finští badatelé ve svých výzkumných projektech často kladou důraz na kombinování a komparaci psaných a ústních pramenů.³⁹¹ Tohoto přístupu se ostatně drží i tato práce.

Jak již bylo řečeno, finská orální historie klade důraz na demokratizační pojetí dějin i samotného bádání, což se projevuje na několika úrovních: často je praktikována tzv. „historie zdola“, předmětem výzkumu jsou tedy „obyčejní lidé“ ve své všednodennosti a v některých případech – jak jsme ukázali na projektu Jormy Kalely – jsou nabádáni k aktivnímu sběru svých vlastních historií. I díky tomuto přístupu jsou laičtí sběratelé považováni za stejně hodnotné jako profesionální historici a mizí tak exkluzivní právo těchto akademických historiků na výklad minulosti a produkci historiografických informací.³⁹²

Ač se to může zdát jako protimluv, finská orální historie mnohem častěji než v jiných zemích pracuje s písemnými prameny. Nezpracovává pouze rozhovory sesbírané samotnými badateli, ale také archivní písemné záznamy, jako jsou deníky, biografie, memoáry, záznamy lidové slovesnosti a výsledky sběratelských soutěží z 60. let.³⁹³ Tradice založená na původních folkloristických studiích je tedy stále živá. I z tohoto důvodu se ve finštině mnohem méně používá termín „orální historie“ (*suullinen historia*), finští badatelé častěji mluví o historii paměti, doslova „výzkumu informací paměti“ (*muistitietotutkimus*). Ve Finsku je tedy v souvislosti s orálně-historickou metodou kladen důraz na polyfonii interpretací historických událostí a demokratický přístup k dějinám i historiografickému výzkumu.

4.2 Orálně-historické rozhovory s bývalými taistovci

Hnutí taistovců má mnoho žijících pamětníků, patří však zároveň mezi historická témata, která i po čtyřiceti letech zůstávají neuralgickým bodem v debatách o domácí i zahraniční politice země v době studené války a jsou předmětem často

---

³⁹⁰ Ibid., s. 85

³⁹¹ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 62

³⁹² Fingerroos & Haanpää, *Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies*, s. 83

³⁹³ Fingerroos & Haanpää, *Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies*, s. 87

emotivních diskuzí. Již jsme uvedli, že zvláštním rysem hnutí je fakt, že velká část bývalých taistovců patří v současnosti z mnoha důvodů mezi finské ekonomické, společenské nebo politické elity³⁹⁴, čímž jejich ochota mluvit o své minulosti onálepkované „šilenstvím“, „komunistickým třeštěním“ nebo „užitečnou idiocií“ podstatně klesá. Přesto byli někteří bývalí účastníci hnutí ochotni poskytnout autorce této práce interview a využito je i několik veřejně sdílených rozhovorů z televizního dokumentu *Kenen joukoissa seisot?* (Na čí straně stojíš, rež. Jouko Aaltonen, 2006).

Podle způsobu vedení dialogu mezi tazajícím a narátorem a podle účelu, k němuž byl tento materiál sesbírán, rozlišujeme rozhovor (interview) a životopisné vyprávění (životopisný příběh):

„Interview se v orální historii zpravidla váže k určité historické události, již dotazovaný prožil, v níž vystupoval v jistém postavení a společenské roli a na niž si v jejím průběhu vytvářel (a později dotvářel či korigoval) svůj vlastní názor a postoj. Tazatel při interview respektuje charakter prožitků a postojů dotazovaného, přitom mu však klade své otázky tak, aby jej udržel u daného tématu a získal od něj maximum relevantních informací, které znalosti tématu obohacují, rozšiřují či na ně poskytují nový pohled.“³⁹⁵

Pro účely této práce byly vedeny orálně-historické rozhovory, neboť výzkum byl zaměřen na konkrétní etapu života jednotlivých narátorů a také na konkrétní etapu moderních finských dějin. V duchu finské tradice orálně-historického výzkumu bychom v tomto případě hovořili o tzv. vysvětlující orální historii („explanatory oral history“). Na rozdíl od tzv. interpretační orální historie („interpretative oral history“), která samotné vzpomínky považuje za předmět svého zájmu a výzkumu a soustředí se právě na proces vytváření paměti a vzpomínání, vysvětlující orální historie používá výpovědi narátorů k dovysvětlení a dokreslení určitého historického fenoménu.³⁹⁶

Rozhovory pro účely této práce měly formu semistrukturovaného interview s určenými okruhy témat a držely se zásady, že „respondenti nemají pouze odpovídat na tazatelovy otázky, ale mají především vyprávět.“³⁹⁷ Byly vždy uvedeny otázkou na rodinné zázemí tazatele, a tedy implicitní výzvou k určitému biografickému úvodu. Rovněž byla dodržena zásada tzv. „měkkého“ přístupu k narátorům – rozhovory byly vedeny v přátelském a respektujícím duchu a nebyly nijak konfrontační.

---

³⁹⁴ Jeden z respondentů, který pro účely této práce poskytl rozhovor, kandidoval v roce 2018 do vysoké ústavní funkce.

³⁹⁵ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 140

³⁹⁶ Fingerroos & Haanpää, *Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies*, s. 89

³⁹⁷ Vaněk & Mücke, *Třetí strana trojúhelníku*, s. 140

Pokud sběr materiálu (rozhovorů) neslouží k pouhé archivaci a uložení pro budoucí badatele, následuje analýza a interpretace, která by měla přinést vysvětlení narátorových sdělení a zejména pochopení jeho smyslu. Rozhovor se obvykle rozebírá na menší jednotlivé části a badatel následně vybírá kritéria pro analýzu ve vztahu ke stanoveným výzkumným cílům.³⁹⁸ Do samotného rozhovoru se nikdy nic nepřidává, rozhovor se nijak neupravuje ani neparafrázuje. Součástí analýzy je i tzv. kondenzace, kdy jsou z rozhovoru vyjímány opakující se či zcela irelevantní pasáže. Po rozdělení rozhovoru do jednotlivých částí se pak sleduje i frekvence, s kterou se k jednotlivým tématům narátor vyjadřoval, jak dlouho se u jednotlivých témat zdržel a jak obsírně o nich hovořil, o čem naopak nechtěl mluvit vůbec či jen velmi málo.

Následující analýza vychází primárně z osmi rozhovorů, které autorka tohoto textu pořídila na jaře 2010. Všichni narátoři byli seznámeni s účelem, k němuž jsou rozhovory pořizovány, a s použitím svých výpovědí pro vědecké účely souhlasili. Jednotliví narátoři jsou označeni svými iniciálami, výpovědi z dokumentu *Kenen joukoissa seisot* jsou označeny iniciálami „KJS“. Jednotlivé rozhovory jsou různé délky – cca od jedné do tří hodin – a všechny byly vedeny ve finštině a pokrývaly pět základních témat:

- co ovlivnilo účastníky v jejich politickém rozhodování (ve všech případech byla vyřčena pouze úvodní otázka na rodinný původ respondenta, další vlivy byly popisovány zcela spontánně)
- jak zpracovávali a interpretovali své osobní zkušenosti ze zemí východního bloku (pokud takové měli)
- jak vnímali a vnímají fenomén „finlandizace“
- zda podle jejich názoru existují zjednodušující stereotypy, které jsou o hnutí taistovců všeobecně rozšířeny
- proč se podle jejich názoru hnutí rozpadlo

Další témata zmíněná v analýze se objevovala spontánně, některá se opakovala u více respondentů, aniž by se na ně tazatelka explicitně ptala, je tedy pravděpodobné, že jsou v sociální skupině bývalých taistovců považována za zásadnější, nebo byla častěji diskutována buď v rámci uzavřené sociální skupiny, nebo v rámci širšího společenského diskurzu, a mohou být tudíž produktem kolektivní paměti.

---

³⁹⁸ Ibid., s. 190

4.3 Formování politického postoje

4.3.1 Nová generace

„Když si mladý člověk osvojí nějakou myšlenku, často hrozí nebezpečí, že se z ní stane dogma.“ (ES)

Pro většinu narátorů mělo zásadní formativní vliv na jejich pozdější politické postoje jejich rodinné prostředí. Vymezování se vůči předchozí generaci (ať ideologicky, či kulturně) nebo naopak přihlášení se k jejímu dědictví, případně k dědictví prarodičů, bylo nedílnou součástí sebeidentifikace levicových aktivistů. Hnutí taistovců bylo pevně zakořeněno v rodinných historiích, nevznášelo se v žádném generačním bezčasní, dějiny jednotlivých rodin jej nepřetržitě živily. Narátoři často pocházeli přímo z dělnických rodin, rodiče byli v některých případech sami politicky aktivní, někteří však naopak zcela apolitičtí. Narátoři byli mnohdy první generací, která dosáhla vyššího vzdělání. Narátorů, kteří by naplňovali dominantní představu o taistovcích jako o dětech z dobře situovaných rodin, byla menšina.

Nikdo z mých příbuzných nebo kamarádů nešel na školu, ze které se člověk dostal na univerzitu. Potom ale táta koupil takový malý rodinný domek, naproti škole, a já jsem z té party tak nějak odešel. A noví kamarádi už do té školy chodili. Tak já jsem dostal nápad, že bych šel taky, a táta i máma mě v tom podporovali. (AM)

Jeden z narátorů explicitně pojmenovává změnu, která v jeho generaci nastala, a nazývá jí „luokkaretki“, tedy doslova „třídním výletem“, který však v přeneseném slova smyslu znamená také přesun z jedné třídy do druhé. Pracuje tedy s třídním pojetím společnosti a zdůrazňuje, že jeho generace byla první generací, která byl schopna migrovat mezi třídami. Sám pochází z dělnické rodiny, jeho dědeček bojoval v občanské válce na straně rudých a rodiče vždy volili komunistickou stranu. Vzpomíná, že třídní původ byl přirozeným tmelícím prvkem mezi studenty, kteří nepocházeli z tradičních buržoazních rodin, jež do té doby měly monopol na univerzitní vzdělání:

Já i všichni mí kamarádi jsme byli z dělnické třídy, obyčejní dělníci, jako moji rodiče. A například to Radanvarsi (...), říkali nám gang z Radanvarsi, protože celá ta parta, my všichni jsme pocházeli odjinud než z Helsinek, jeden byl z Korso, jeden z Kerava, z Järvenpää a pak z Lahti. Všichni jsme byli z dělnických rodin, a proto jsme

byli už na základní škole dost politicky aktivní, v levicovém směru. Udělali jsme pak ten „třídní výlet“ do Helsinek, a pak jsme ten třídní výlet udělali i kulturně. (AA)

Rodinné prostředí hrálo bez pochyby silnou roli i u těch účastníků hnutí, kteří naopak pocházeli z tzv. buržoazních rodin. Radikálně levicové politické angažmá jim umožnilo přetavit osobní protest v protest společenský a rozšířit jeho význam o legitimizující politický rozměr.

No u nás doma byli úplně proti jakémukoliv podobnému radikalismu. A rádio, když tam zpívala třeba Kaisa Korhonen³⁹⁹, tak náš táta to chtěl okamžitě vypnout. (KJS)

Právě u těch, kteří pocházeli z rodin „bílého dědictví“, hrál zásadní roli postoj k občanské válce, neboť především pro ty znamenal objevování temných míst finské historie, která jim byla dosud údajně zatajována. Občanská válka se stala symbolem rozpadu dominantního diskurzu, jímž se bez velkých otázek řídily předchozí generace, a také zdrojem stále sílícího pocitu, že vše je ve skutečnosti trochu jinak:

No a pak ten rok 1918, rozdělení národa na rudé a bílé, to je hluboká, opravdu hluboká rána v historii tohoto národa. A o tomhle se moc nemluvilo, že ta dělnická třída, ta, která byla tou poraženou stranou, že je zavírali do táborů a tak. A ta nespravedlnost, kterou jsme tenkrát vnímali, se měla tak nebo onak napravit. A z toho potom samozřejmě plynul ten spravedlivý hněv mladých idealistů, říkali si, sakra, co všechno nám vlastně o tomhle tajili. (KJS)

Vzpomínky na pocit nespravedlnosti a na pocit, že byli jako jedna celá generace systémově i soukromě obelháváni o zásadních momentech finské historie, se ve svědectvích objevuje opakovaně:

Hnutí Lapua bylo finské fašistické hnutí, ve škole nám o tom neřekli jedno jediné slovo, samozřejmě že ne. Naši dědové se toho hnutí účastnili. A to nás příšerně naštvalo. Do hajzlu, jak to, že nám o tomhle neřekli. (KCh)

Silný vliv rodinného historie občanské války, tedy zda prarodiče stáli na straně rudých či bílých, jeden z narátorů interpretuje jako znovurozpoutání občanské války, která opět – ač nikoliv na fyzické rovině – proběhla o 50 let později.

---

³⁹⁹ Levicová zpěvačka, byla součástí hnutí politické písně

Pokud mluvíme o bílých a o přelomu v 60. letech, tak bychom měli mluvit o rudých a bílých, přestože ta válka, občanská válka, sice proběhla mnohem dříve, o padesát let dříve, ale v 60. letech se to odehrálo znovu, na intelektuální úrovni. A jak už jsem řekl, my všichni jsme byli na straně rudých, což vedlo k tomu, že jsem ještě na gymnáziu vystoupil z církve a vstoupil jsem do sociálně-demokratické strany. (...) Obrovským zlomem ve finské kultuře nebo ve finské historii byl Väinö Linna. Ten zlom začal jeho Neznámým vojákem. Ne proto, že to bylo mimořádně politické dílo, ale proto, že to zobrazuje válku nikoliv z pohledu bílého generála, ale skrz zkušenosti obyčejných mužů. (...) Ten největší zlom ale přišel s jeho trilogií. Patřím mezi ty, kteří o tom psali svou maturitní práci⁴⁰⁰, pokud byste procházela radikály z 60. let, tak skoro všichni psali svou maturitní práci na stejné téma – Pod Severkou. (...) Dobře to ilustruje Linnův vliv na nás, to, že jsme se na finskou historii najednou dívali jinýma očima a jiným způsobem. A už tehdy to v mnoha z nás (...) vzbudilo takové to morální dilema Davida a Goliáše. A že se přidáme na stranu toho slabšího. Na stranu těch, co prohráli, tedy rudých. (NT)

K dědictví rudých dědů se často vraceli aktivisté „ob jednu generaci“, tedy rovněž v opozici vůči svým rodičům, stejně jako potomci tradičních bílých rodin:

Můj dědeček, táta táty, žil ve Vyborgu a během revoluce v roce 1918 patřil k rudým. A taky ho dvakrát odsoudili k smrti, nakonec ho ale nezastřelili. Ale pak byla jedna mezigenerace, která nebyla moc politická, táta dokonce někdy volil i Koaliční stranu. (PT)

Rána, kterou občanská válka ve finské společnosti vytvořila, se tedy ukázala jako nezacelená, přestože byla na dvě desetiletí překrytá boji zimní války a následným zakonzervováním mýtu o sjednoceném národu. V 60. letech vzala jednotná interpretace dějin – ostatně v souladu s teoretickými diskuzemi a překotným vývojem nových přístupů k historiografii ve světě – za své.

Generační příslušnost je důležitým leitmotivem mnoha svědectví. Někteří zdůrazňují pocit silné sounáležitosti, která protestnímu hnutí dodávala přívlastek „celogenerační“.

No ano, byl to protest celé jedné generace. (KCh)

---

⁴⁰⁰ Ve Finsku jsou témata maturitních prací zadávána centrálně, studenti mají na výběr z několika témat. Dříve se témata v maturitní den vyhledávala rozhlasem.

Opakovaně se objevuje i vědomí toho, že tato generace byla mimořádně silná.

Když tehdy ty velké věkové skupiny byly mladé, tak úplně konkrétně jsme měli pocit, že nás je hodně. Úžasný, že je nás tak hodně. A nás opravdu bylo strašně moc. (KJS)

Generace 60. a 70. let zažívala intenzivní pocit mimořádnosti – byla to první generace, v níž se mezi třídami otevřely dveře dokořán. Zároveň to byla první generace, která se necítila svázána historickým dědictvím formujícím jednotnou národní identitu stále ještě mladého státu. A konečně – jednalo se o generaci, která svým počtem převyšovala jakoukoliv generaci předchozí.

Nás bylo opravdu hodně. Je potřeba si uvědomit, že mluvíme o velkých věkových kohortách. Nás bylo opravdu až katastrofálně více než jakékoliv generace před námi. Taky naše sociální rozvrstvení bylo mnohem širší než kdy předtím. Kdyby se člověk o třicet let dříve podíval, odkud pocházeli univerzitní studenti, tak to byla střední a vyšší třída. V 60. letech jsem měl spoustu přátel, kteří pocházeli z rolnických nebo dělnických rodin. A zvláště, když byli nejstarší ze sourozenců, tak dostali povolení od rodičů pokračovat na gymnázium a na univerzitu. A byl v tom takový typický dělnický étos: Moje děti by se měly mít lépe a měly by mít lepší startovací pozici než já. To jste mohla slyšet od kohokoliv, koho jste se zeptala. (NT)

Příslušnost ke generaci, která byla v mnohém výjimečná, zároveň rozvíjela silný kolektivismus – můžeme toho mnoho dokázat, protože nás je hodně a jsme schopni se v našem úsilí spojit. Jako celek toho dokážeme mnohem více než jako jednotlivci. Máme jeden cíl a jsme poháněni stejnou energií.

V 70. letech jsme říkali „my“, „my to uděláme“ a „nás je hodně“. (KCh)

4.3.2 Všeobecná politizace

Zásadní vliv na politický růst mladých aktivistů měla všeobecná politizace veškerých aspektů společenského života – mnoho narátorů vzpomíná na specifickou atmosféru, která společností prorůstala a která téměř znemožňovala zůstat stranou politických debat. Tato atmosféra ostatně našla svou manifestaci v generačním hesle „Kenen joukoissa seisot?“ tedy „Na čí straně stojíš?“.

Byla to velmi zpolitizovaná doba, ten začátek 70. let, opravdu strašně zpolitizovaná. A to šlo skrz celé politické spektrum. Například mládež z Koaliční strany byla tak moc zpolitizovaná, to si nikdo neuměl představit. Všichni si mysleli, že ta politizace se týkala jen levice, ale tak to vůbec nebylo. Šlo to skrz na skrz. A to pak vedlo k tomu, že přišla úplná armáda takových těch minipolitiků, kteří se pak později chtěli dostat do parlamentu. (ES)

Politická příslušnost zřejmě pro studenty vytvářela unikátní sociální prostředí, které částečně nahrazovalo i rodinné vazby, a těm, kteří pocházeli z venkova, zaplňovalo volný čas v cizím městě. Rodinné vazby však politický aktivismus nahrazoval i dětem z buržoazních rodin, které za svým původem chtěly spálit mosty. Vytvářely se více či méně uzavřené „sociální bubliny“⁴⁰¹, které na jednu stranu dodávaly sociální kapitál, a to zejména těm, kteří žádným kapitálem – ať sociálním, či kulturním – dosud nedisponovali. Na druhou stranu mohly své členy – alespoň podle vzpomínek některých narátorů – i vystavovat určité formě diskriminace.

Všichni ti, co byli v turkuském SOLu, spolu velmi často navzájem chodili. Nemyslím teď jen čistě sexuální vztah (...), ale spíš to, jak spolu trávili volný čas. Byly to ty dlouhé schůze a po schůzích se šlo na pivo. (...) A pak o víkendu byly večírky jednotlivých studentských samospráv a pak tu byla restaurace Hämeenportti, do které chodili všichni možní levičáci. (EY)

Teiniliitto bylo velmi důležité. Protože většina studentských aktivistů (...) bez ohledu na to, do jaké politické skupiny patřili, získali to organizační a aktivistické školení v Teiniliitto. Mělo to obrovský význam, protože my jsme se už jako patnáctiletí učili, jak se dělají schůze, organizovali jsme semináře po celé zemi. (AA)

Studium šlo tenkrát stranou kvůli té všudypřítomné politické činnosti. (...) Byly různé schůze, rozdávaly se tiskoviny a tak. Pamatuji se, že jsem se jednou hodně učil na nějakou zkoušku, měl jsem pocit, že jsem to napsal dobře, ale pak přišly výsledky a moje jméno bylo přeškrtnuté, takže každý viděl, že jsem sice tu zkoušku dělal, ale neudělal jsem ji. A já jsem měl pocit, že to ti učitelé, ti buržoazní, dělají schválně, že nás – taistovce – diskriminují. (...) A slyšel jsem, že jeden profesor prý říkal, že jsou na univerzitě bílé ovce a černé ovce, a že ty bílé, to je ta většina, a ty černé, tam patří i M.

---

⁴⁰¹ Zde si vypůjčuji termín zcela moderní. Sousloví „sociální bublina“ se ve výpovědích z roku 2010 přirozeně nevyskytoval.

(narátor – pozn.), *to jsou ti, kteří šíří ty špatné názory. (...) A to byl také jeden z důvodů, proč jsem se rozhodl odjet do Moskvy.* (AM)

Z výpovědí se zdá, že jednotlivé skupiny se mezi sebou příliš nestýkaly, že jejich politická afiliace vytvářela izolovaný společenský prostor *per se*, tedy skutečně to, co náš moderní jazyk nazývá „sociální bublinou“.

Měl jsem kamarády s jiným politickým názorem a hádali jsme se kvůli tomu, ale oni pak stejně začali podporovat to moje hnutí. Já jsem tak trochu zprostředkoval (...) spolupráci jak se sociálně-demokratickým studentským hnutím, tak s našimi takzvanými revizionisty. (...) Měli jsme přátelské vztahy. A kvůli tomu mě i někteří taistovci obviňovali, že se s nimi kamarádím. Tak to prostě bylo. Ale nepamatuji si, že bych měl buržoazní kamarády. (AM)

Společenská politizace se ve Finsku projevovala velmi specifickým způsobem – jak již bylo řečeno, na rozdíl od hnutí nové levice v západní Evropě, tíhli finští aktivisté k formální politice, tedy k angažmá v politických stranách, na což jeden z narátorů explicitně vzpomíná.

Dalo by se říct, že ta mládežnická hnutí se z nějakých zvláštních důvodů propojila s politickými hnutími dospělých, s politickými stranami. To asi bylo způsobené tím, že to politické pole bylo trochu méně nejasné nebo nejednotné. Ty politické strany měly jasná témata, s nimiž bylo možné se spojit. Dnes člověk může být politicky aktivní (...), ale může zůstat mimo politické strany. (...) To je ten hlavní rozdíl. (EY)

4.3.3 Globalizovaný svět

Generace 60. a 70. let byla první generací, jež sledovala světové události v přímém přenosu. Televizní vysílání se stalo běžnou součástí domácností a války, protesty i státní převraty byly díky němu na dosah ruky. Politický vývoj ve světě měl na studentské hnutí bezprostřední vliv, zásadní událostí byla pro mnohé narátory válka ve Vietnamu, ale i další světové konflikty, zejména v Latinské Americe a bývalých koloniích.

Měli jsme to levicové studentské hnutí, 1967-1968, byla válka ve Vietnamu, což nás hodně ovlivnilo. Byli jsme naštvaní, když imperialistické Spojené státy zabíjeli obyčejné lidi. Proč tam jsou? A Vietnamci s nimi bojovali hrdinně a my v tom studentském hnutí jsme Vietnamce podporovali, proti americkému imperialismu. A

potom se nějak člověk začal zajímat, jaká je ve světě situace, a zjistili jsme, že taky existuje Střední Amerika, Salvador, Nikaragua a Kuba samozřejmě a Guatemala. To mezinárodní hnutí jsme na univerzitě vnímali a taky to studentské hnutí v Německu a potom v USA, bylo tam něco jako hnutí proti válce ve Vietnamu. Já jsem byl chvíli i u maoistů, ve Finsku to nebylo moc silné hnutí, ale měli jsme takové studijní kluby marxismu-leninismu, to vedli maoisté. Zajímalo mě, jak je Čína hrozně velká země (...), nevěděl jsem nic o tom, co špatného Čína udělala, to až potom, o té Kulturní revoluci. (...) Ale ještě jednou opakuju, že SSSR měl pro nás ohromný význam, stejně jako pro vietnamské osvobozené hnutí, pro Kubu například, a pro nás to bylo důležité, a nebylo tak důležité, že tam všichni nemají toaletní papír. (AM)

Na moje postoje, stejně jako jistě na postoje mnohých dalších, měla obrovský vliv kritika mezinárodní situace. Americká politika se ukázala jako špatná, a pak jsme se taky obraceli směrem k zemím třetího světa nebo koloniím. Osvobození kolonií od jejich kolonizátorů už v té době víceméně proběhlo, ale ne úplně. Například Portugalsko pořád ještě mělo kolonie. (...) A pak hrdinský boj Vietnamu proti imperialismu a loutkové vládě USA jsme vnímali jako něco, co patří do našeho konceptu, nebo aspoň jako dobrý příklad. (EY)

Zejména situace v Allendeho Chile představovala optimistickou naději, že socialismus lze vybudovat bez prolévání krve. Že alternativa k bolestivé a kruté historii sovětského socialismu existuje, že specifický druh socialismu by mohl fungovat i ve Finsku. Allende byl symbolem odporu vůči Nixonově administrativě a neslavný konec jeho pokusu vybudovat socialismus zdola byl pro mnohé taistovce trpkým zklamáním.

Přemýšleli jsme hlavně nad tím, jak by bylo možné vybudovat socialismus mírovou cestou. Poměrně důkladně jsme sledovali například diskuzi, která probíhala ve Francii, mezi komunisty (...). A potom ještě když byly ty události v Chile, tak to ještě přispělo k těm našim úvahám, protože Allendeho Chile pro nás byl příklad toho, že je možné udělat obrat k pokroku v nějaké zemi, aniž by bylo nutné použít zbraně. A aniž by to bylo násilně potlačeno. A když to nakonec přece jen bylo potlačeno, tak to pro nás byl obrovský šok. (ES)

Válka ve Vietnamu a situace třetího světa byla zásadní nejen pro zformování osobního politického postoje, ale také pro rozřešení kolektivního dilematu – jaké stanovisko by měla zaujmout finská levice vůči SSSR? Logika tohoto stanoviska pak byla neúprosně jednoduchá: SSSR podporuje vietnamský boj proti americkému

imperialismu, který nelítostnou válku vyvolal, tudíž podpora SSSR je morálně nejen ospravedlnitelná, ale i nutná. Tento postoj navíc – jak vzpomíná jeden z narátorů pocházející z bohaté švédskojazyčné rodiny – mohl představovat další dílek zapadající do mozaiky odporu vůči předchozí konzervativní, patriotické, antikomunistické a antisovětské generaci.

Válka ve Vietnamu byla důležitá především pro nás, co jsme pocházeli ze střední třídy. Protože nás vychovávali v tom, že Rusko je špatné a USA jsou dobré. (...) My jsme měli velmi kladný vztah k Americe, byly jsme děti studené války. A právě z toho důvodu nám válka ve Vietnamu způsobila hrozný vnitřní konflikt, protože to dobré se ukázalo jako násilné a vražedné. A to na nás velmi zapůsobilo, a nejen na nás, válka ve Vietnamu byla dělicí čára, všude v západní Evropě. (NT)

V podstatě totožné vysvětlení poskytuje i několik dalších narátorů:

Dá se říct, že rozvojové země byly vykořisťovány. Tak jsme to tehdy viděli a tak se o tom psalo i v literatuře, třeba v knihách Frantze Fanona. A pak taky v Latinské Americe byly ty vojenské vlády (...), skoro ve všech zemích Latinské Ameriky byly diktatury, i v Evropě byla vojenská junta v Řecku, ve Španělsku byl Franco, v Portugalsku Salazar, a západoevropské země pokračovaly v tom vykořisťování rozvojových zemí. (...) Hledání nějakého protestního hnutí se pak zdálo naprosto přirozené. A proto jsme se museli ptát, jaký postoj k tomu má Sovětský svaz a socialistické země. (EY)

Bylo to ale určitě tak, že jsme stáli za Sovětským svazem. Kdyby bylo všechno v pořádku... Ale ve světě zrovna probíhala válka ve Vietnamu (...) a chudoba a bída třetího světa, to byly velké věci. Takže jsme spoustu věcí odpouštěli, hlavně proto, že jsme věřili, že se (SSSR) vyvíjí a že všechno se jednou zlepší. (PT)

Kulturně-politický rozpor ve vztahu k USA zmiňuje i další narátor, který upozorňuje na ambivalentní vliv, který Spojené státy měly na finské levicové hnutí. USA byly symbolem liberalizace, nositelem nových kulturních a společenských norem, exportérem popkultury, kolébkou sexuální revoluce a kultury hippies, ale zároveň zcela nepřijatelným hráčem na mezinárodně politické scéně. Kulturní i společenský radikální liberalismus popuzel konzervativní, ale částečně také – jak vzpomíná jeden z narátorů – dělnické kruhy. Taistovci tak ve vztahu k USA stáli v dokonalé opozici vůči předchozí konzervativní generaci – kultura, která pobuřovala, pro ně byla mohutnou inspirací, k zahraniční politice chovali

jednoznačný odpor, živený ovšem opět částečně ze samotných Spojených států – z amerického studentského hnutí. Taistovci tak byli zcela neobvyklým amalgámem kulturního liberalismu a té nejkonzervativnější formy komunismu.

Co se týče těch mezinárodních vlivů, tak bych to rozdělil na Ameriku, západní Evropu, severní Evropu a Rusko. Ti všichni na nás měli vliv, na ten zrod a zformování radikalismu. (...) Občas se říká, že Finsko je nejameričtější evropská země. Ale to přišlo do Finska až v 50. letech. Finsko bylo spojencem hitlerovského Německa a tenhle vliv Hitlera a Německa byl obzvláště mezi finskou inteligencí velmi silný, ještě v 50. ale i v 60. letech. Ale pak najednou v těch 50. letech začal kulturu postupně ovlivňovat Kačer Donald (...) dalo by se říct, že od 50. let tu začal vyhrávat modernismus, v 60. letech se pak objevily v literatuře věci jako skandály s rouháním. Na konci 60. let probíhal ten slavný soudní proces se Salamou⁴⁰², ale ty knižní války to už byl poslední soudní proces, v 70. letech už se nic takového nedělo, mohlo se psát o sexu a vlastně o čemkoliv, a to je spojené především s tím..., nepamatuji si teď, jestli to bylo v roce 1968, kdy vyšla sbírka básní beatníků, Jack Kerouac On The Road, to začalo přicházet v 60. letech. Byl tu vliv hippies a přišly i drogy (...). Americká kultura, to byla ze všeho nejvíc hudba, v 50. letech jazz, v 60. letech Beatles (...) Amerika se u nás prosazovala poměrně silně – přišla Coca-cola, takové ty populární výrobky, ale politicky – přestože ta kultura procházela, tak v tom politickém rozměru tu byl vůči tomu určitý odpor. Pro ty starší generace a pro buržoazní inteligenci to bylo příliš moderní, ale i dělnická třída byla tak trochu proti. Ale my, to školní hnutí, my jsme si přivlastnili to pozitivní z té populární kultury, hlavně co se týče hudby. (...) Ovlivnilo nás to opravdu silně, co se týče toho radikalismu, možná to k nám do jisté míry přicházelo skrz televizi, ale jedním z nejdůležitějších věcí bylo hnutí proti válce ve Vietnamu. To bylo to politické sdělení, které k nám z Ameriky přišlo. A to byl opravdu velmi důležitý činitel. (AA)

Stejně tak důležité a stejně tak málo probádané je to, čemu se říká kultura mládí. Když se podíváte do biografii generace před námi, tak najdete mladé lidi, kteří se ve stylu oblékání i v chování změnili z dětí v dospělé – dětské krátké kalhoty vyměnili za oblek. Tohle jsme viděli ještě na konci 50. let. Tenhle vzor se ale rozpadl. Čehož psychologický symbol byly džíny. K tomu se ale samozřejmě pojilo mnohem více věcí než džíny – možná ještě silněji je s tím spojena hudba. (...) A samozřejmě to bylo spojeno i s novým pohledem na sexualitu. (...) Důležitou věcí pro nás byl i Hannu Salama a jeho Svatojánské tance. BS: Myslíte knižní války? NT: Ano. (...) Ta kniha nám

---

⁴⁰² Soudní proces s Hannou Salamou, při němž byl obviněn z rouhačství kvůli své knize Svatojánské tance.

kolovala po třídě, ne kvůli nějakým beletristickým kvalitám, ale proto, že to byl skandál, a my jsme zaujali postoj. (...) Za Salamu a proti establishmentu. (NT)

Kromě USA a dění ve třetím světě jeden z narátorů zmiňuje i výrazný vliv bezprostředního finského souseda – Švédsko. Politické proudy přicházející ze Švédska měly bez pochyby vliv v počátečních fázích formování studentského levicového hnutí (konec 60. let), logicky však slábly v pozdějším prosovětském a konzervativně komunistickém směřování taistovců. Pochopení pro SSSR ze Švédska nepřicházelo, což ostatně zmiňuje i sám narátor:

U mě osobně ten vliv byl možná nejsilnější ze Švédska. Ve Finsku bylo takové... Asi víte, že Finsko je dvojjazyčná země. A ta švédskojazyčná menšina, ta měla mezi sebou taky levici. Přestože ta menšina je tradičně buržoazní, oni mají mezi sebou, je to taková tradice už od 20. a 30. let, takové levicové křídlo. A mnoho lidí z kultury, například spisovatelé, byli levičáci. A SKDL a Komunistická strana, oni měli takový časopis, který se jmenoval Ny Tid, v němž poprvé vyšli Mumínci Tove Jansson, ve 40. letech. Já sám jsem Ny Tid četl, když mi bylo 15, objednal jsem si ho, samozřejmě to platil můj otec. A díky Ny Tid se k nám dostávaly vlivy z mnoha jiných zemí než jen z Finska. A já jsem se dozvěděl o skandinávské levici. (...) Tenhle švédský vliv působil i na studentské hnutí, protože mnoho z členů bylo švédskojazyčných. Oni měli spoustu kontaktů ve Švédsku. (...) Ten vliv byl například u mírového hnutí a u hnutí proti válce ve Vietnamu, a ten vliv byl trochu jiného druhu, protože ve Švédsku a dalších severských zemích nebyl SSSR tak vlivný, byla tam jiná situace než tady u nás, protože my jsme měli toho velkého a mocného souseda za hranicemi, což mělo na nás obrovský dopad. (...) Na začátku studentského hnutí ta švédskojazyčná menšina zřejmě brala SSSR v potaz mnohem méně než finskojazyční Finové. Ne že by ho nějak víc nenáviděli, ale prostě neměli tu tradici, mělo na ně víc vliv Švédsko a další severské země. A těch švédskojazyčných bylo mezi námi poměrně dost. A velká část z nich – sice ne všichni, ale opravdu velká část – pocházela z vyšší třídy. Někteří i z těch slavných 20 rodin.⁴⁰³ Ale kromě těchhle tam byli i studenti z dělnické třídy, z Vaasy, z Uusimaa a podobně. (AA)

Hnutí taistovců nebylo tedy podle vzpomínek narátorů uzavřeno ve vakuu a živě interagovalo s vlivy a událostmi z celého světa. Společensko-kulturní filtr, jímž tyto události procházely, však tvořil specifické podmínky pro vývoj unikátního a lokálně determinovaného společenského fenoménu. Finští taistovci nebyli

---

⁴⁰³ Narátor odkazuje na populární antikapitalistickou píseň Kristiny Halkoly „Píseň o dvaceti rodinách“ o dvaceti finských nejbohatších rodinách.

srovnatelní ani s novou levicí a západoevropským a americkým studentským hnutím, ani s radikálními marxistickými, trockistickými nebo maoistickými skupinami rozestými po celé Evropě, ani s radikálně levicovými teroristy, kteří stáli za vlnou násilí v Německu a Itálii. Taistovecké hnutí jako by odráželo postavení celé země v rámci Evropy – vzdálené centru, s odlišnou, neindoevropskou řečí, v nejasném postavení mezi Východem a Západem, zkrátka jiné.

4.4 Finlandizace z pohledu taistovců

Jak jsem již uvedla v první části práce, patrně nejviditelnější manifestací této jinakosti a specifického postavení země byl Kekkonenův zahraničně-politický koncept – finlandizace. Na hodnocení termínu finlandizace i jeho obsahu panovala mezi narátory vzácná shoda. Samotný termín označovali za nálepku vymyšlenou německými novináři, která dehonestovala Paasikiviho a zejména Kekkonenovu politiku. V podstatě všichni narátoři se shodli na pozitivním hodnocení Kekkonenovy éry a jeho snah budovat přátelské vztahy se Sovětským svazem. Přes jistá negativa zdůrazňují, že tyto vztahy byly pro Finsko veskrze výhodné, a to i z čistě ekonomického hlediska.

Termín „finlandizace“ má nějakým způsobem onálepkovat Paasikiviho-Kekkonenovu linii. A v tom smyslu je to studenoválečný termín, který se používal jinde, ale nakonec zdomácněl i ve finštině. A podle mě je to lživý a pejorativní termín, z finského hlediska. Když začneme analyzovat, co to vlastně Paasikiviho-Kekkonenova linie byla, a to období, kdy Finsko mělo přátelské vztahy se Sovětským svazem, a také silnou obchodní výměnu (...). (ES)

Já jsem byl rád, že Finsko mělo dobré vztahy se SSSR a taky hospodářské vazby. V tomhle smyslu Kekkonen udělal dobrou práci. Finové měli spoustu pracovních míst, obchodní výměnu, která byla pro Finsko velmi výhodná. Podle mě jeden ze stereotypů je právě to, že Finsko bylo finlandizováno. (AM)

Mezi narátory se objevuje standardní vějíř historických interpretací finlandizace – od přesvědčení, že finlandizace byla jedinou možnou, a tudíž racionální, strategií, která Finsko uchránila před osudem východního bloku...

Z historického hlediska považuju ten termín za mimořádně nespravedlivý. Protože pokud nějaký německý pravičák, jehož otec byl nejspíš v SS, má chuť někoho

poučovat, jak se věci mají dělat, tak to prostě ne. Finská historie během druhé světové války je velmi komplikovaná. Ale ze všech sousedů SSSR jsme jediný, kterého Sověti nikdy nedobyli. (...) Je to jednoduše ostudné, že nás někdo viní za to, že jsme to přežili. (NT)

Finsko nebylo nikdy okupováno ani rozděleno. (...) Od Kekkonena to byla poměrně moudrá politika a plnila jeho cíle. Kekkonen byl už poměrně blízko k tomu, aby nám SSSR vrátil Karélii. (...) Finsko také neuvěřitelně těžilo z obchodu se Sovětským svazem. (PT)

... přes názor, že finlandizace ve skutečnosti představovala vzor pro ostatní, zejména východoevropské země...

Podle mě to byla pozitivní věc. (...) Já myslím, že v těch malých východo- a středoevropských zemích, jako je i Česko, se divili, jak nezávislé Finsko zvládlo přežít ve stínu Ruska nebo Sovětského svazu a zároveň si s ním udržet dobré vztahy. (...) V NDR tam byli skuteční, opravdoví marxisté (...) a oni to brali opravdu tak, že Finsko bylo úspěšné. (...) Finsko byl takový ideál. (...) Já to vidím trochu ambivalentně – k vnitřní politice SSSR a ke všem těm represím (...) jsem se stavěl mnohem negativněji než k zahraniční politice. Protože ta reprezentovala globálně pozitivní sílu. Přestože kulturně a vnitřně SSSR reprezentoval to negativní. (...) Přes to přese všechno SSSR měl pozitivní vliv. (...) I přes všechny ty nedostatky. (...) Finlandizace byla pozitivní, bylo to pro Finsko štěstí. (AA)

... po pokus odvést pozornost od finlandizace jako zahraniční politiky a vysvětlovat ji jako pouhou vnitropolitickou hru. Na této hře se údajně podílely zejména tzv. buržoazní strany, které se předháněly v demonstraci své loajality vůči Sovětskému svazu, neboť komunisté nic podobného předstírat nepotřebovali.

Ono to šlo napříč celým politickým spektrem, kromě komunistů, kteří neměli potřebu hrát ty hry ve vztahu k SSSR, jako je měli buržoazní strany nebo sociální demokrati. Pokud mluvíme o finlandizaci negativně, tak to byly právě tyhle politické hry, kdy se politická situace ovlivňovala hrou na sovětskou kartu. A bylo to všechno jiné, než řekněme upřímná péče o přátelské vztahy. (...) Udělala se z toho taková hra finské domácí politiky. (...) Na druhou stranu se k tomu pojí i jiné postřehy jako třeba takové to patolízalství ve vztahu k SSSR, které asi nebylo úplně nutné. Takové to ponižování a ohýbání, které nebylo nutné. (ES)

Podle mě jeden ze stereotypů je právě to, že Finsko bylo finlandizováno. (...) Je možné, že zejména politici buržoazních stran usilovali příliš dychtivě o přízeň Sovětů, protože SSSR byl silný a mocný, to všichni věděli, takže lidé se chtěli vetřít to jeho přízně. (AM)

Finlandizace, nebo politika, která za ni byla označována, je narátory hodnocena jako zcela přirozená, neboť byla konsenzuální napříč politickým spektrem. Politický konsenzus však zároveň slouží v duchu argumentace kruhem jako důkaz této přirozenosti, neboť shoda obvykle panuje právě na věcech přirozených (politika „common sense“). Dle respondentů k finlandizaci nebyla jiná alternativa, což je zřejmě hlavní příčinou odporu k samotnému termínu i jeho konotacím. Je zbytečné jakkoliv, natož negativně, hodnotit jev, k němuž neexistuje alternativa. Pozitivně hodnotili narátoři i samotného prezidenta Kekkonena.

Poměrně silně jsme měli zažitou tu interpretaci z doby mezi roky 1918 a 1944, to je to, co se mladí tehdy učili. Že jsme na nože s naším východním sousedem. Pořád ve válce. Taková ta tradice „ryssäviha“ (nenávisť k Rusku/Rusákům – pozn.). A potom, když v té zahraniční politice proběhl po válce ten zvrát a přišla Paasikiviho-Kekkonenova linie a částečně se rehabilitovaly ty postoje, které reprezentovali komunisté v ilegalitě, tak se z toho stala jedna nezpochybnitelná a nezpochybňovaná věc – a to ve všech politických stranách, i v Koaliční straně. Že vztahy mezi Finskem a Sovětským svazem jsou otázkou číslo jedna. A už není návratu do těch dob před válkou. (ES)

Já si pořád myslím, že Kekkonen byl opravdu zajímavý politik. Problém nebyl on sám, ale to, že jeho protivníci byli tak slabí. (...) A i tehdy v roce 1968 při obsazení starého studentského domu (...) nám nabídl svou ruku, přestože jsme mu obsadili jeho pódium. I tehdy rozuměl tomu, že nás nemůže odstrčit na okraj. (NT)

Jeden z narátorů zmiňuje i specifické mediální klima, na které měla finská zahraniční politika zásadní vliv. Jistý odklon od objektivity a vychýlení pozornosti „hlídacích psů demokracie“ směrem od Sovětského svazu, případně rovnou plnění propagandistické role, narátor přechází s pochopením. Prosovětskou propagandu nikdo nebral vážně, a navíc vracela kyvadlo sympatií/antipatií vůči Rusku vychýlené předchozími desetiletími protiruské nenávisti na vyvážený střed. Její samotná existence v rámci nezávislého a demokratického státu nebyla pro narátora nikterak problematická.

A na Kekkonenovu dobu se vzpomíná jako na dobu, kdy bylo Finsko finlandizováno. A že se u nás nikdo neodvážil kritizovat Sovětský svaz. Já jsem v té době žil a můj obraz veřejnoprávního rozhlasu nebo Helsingin sanomat, dokonce i Kansan Uutiset a možná především těch, je, že o SSSR psali vcelku po pravdě. Samozřejmě na veřejnoprávním rozhlase byly i pořady, které měly propagovat přátelství se SSSR, jejichž účelem bylo mluvit o našem sousedovi hezky, ale to nebyly nějaké hluboké politické analýzy. (...) Bylo to spíš o všedním životě v SSSR. Záleží trochu na tom, jakýma ušima člověk poslouchá. (...) Nevěřím tomu, že by takový program někoho přesvědčil, aby souhlasil s politikou SSSR. Místo toho to byl program, který každému z nás něco řekl, prostě se to dívalo těma sympatizujícíma očima na sovětskou společnost. Ale já to nepovažuji za nic špatného ve Finsku, kde bylo to tak strašně moc nenávisti vůči Rusku. A každé nedorozumění pramení z nesmyslného strachu před vším ruským. Podle mě to trochu lidi uklidňovalo. Ukazovalo to, že děti tam chodí do školky, že tam vůbec jsou školky, že tam je systém sociálního zabezpečení. (KS)

Ač narátoři prošli velmi odlišnými životními trajektoriemi a v postojích ke své minulosti volili různé strategie, ve vztahu k finlandizaci u nich panovala vzácná shoda – všichni tento specifický druh zahraniční politiky považovali za nevyhnutelný, správný a úspěšný. Dle jejich názoru finlandizace Finsko nijak nepoškodila a měla naopak na vývoj země veskrze pozitivní vliv.

Ale když se podíváme na celé to finlandizační období, tak Finsko bylo nezávislejší než kdy jindy. (ES)

4.5 Antikapitalisté a marxisté-leninisté

Většina narátorů se poměrně detailně věnovala ideologii, z níž hnutí vycházelo, a zdůrazňovala, že taistovci byli především hnutím antikapitalistickým a až poté hnutím prosovětským, marxisticko-leninským nebo snad dokonce stalinistickým⁴⁰⁴. Excesy, které jsou s hnutím spojovány a které jsou v souvislosti s ním opakovaně zmiňovány, částečně zakrývají fakt, že hlavním protivníkem taistovců byl právě kapitalismus a jeho domnělé implikace. A také radikální antikapitalismus – nikoliv vztah k SSSR a jeho zahraniční politice – zmiňovali někteří narátoři jako hlavní zdroj konfliktů mezi nimi a stranickou většinou, která se navíc – z jejich úhlu pohledu oportunisticky – účastnila vlády.

---

⁴⁰⁴ Poslední přívlástek většina narátorů považovala za nepodložený a spíše komický, často jej tak – v ironickém slova smyslu – používali sami taistovci, viz podkapitola Stereotypy.

S tou většinou⁴⁰⁵ jsme byli na jedné lodi kulturně. Ale pak tu byl jeden spor, protože oni byli ve vládě, takže schvalovali kapitalismus. A my jsme vycházeli z toho, že nikdy kapitalismus schvalovat nebudeme. Kapitalismus jako morálku, kapitalistické principy, vlastnictví jako dominantní aspekt. A především mezinárodní imperialismus. (...) A ta menšina, taistovci, oni s kapitalismem nesouhlasili. Oni toho byli přísní kritici. A oni říkali: tohle bychom neměli dělat (pozn. myšlena účast ve vládě), takovéhle kompromisy. (AA)

Určitě byly rozdíly mezi většinou a menšinou i v domácí politice. Menšina požadovala radikálnější opatření v takových těch věcech jako platy žen nebo protesty zaměstnanců, v Turku například bylo poměrně silné taistovecké odborové hnutí. (...) Sociálně-demokratické vlády dělaly různé reformy, celá šedesátá léta se rodily nové reformy, nevím, jestli to nakonec bylo tak špatné, že si to zasloužilo kritiku od té levicové opozice. No možná že něco se dělo, ale příliš málo. Tak nějak to bylo – třeba se zvýšením platů, že 50 penny nestačí, měla by se přidat celá marka za hodinu práce. Vždycky jsme žádali ještě víc. (EY)

Jedním z hlavních cílů taistovců bylo vytvoření socialistické společnosti ve Finsku a dle vzpomínek některých narátorů (i dle jiných archivních pramenů) se vášnivé spory vedly zejména o to, zda a jak lze socialismus do Finska importovat nenásilnou cestou. O tom, že socialismus ve Finsku musí mít zcela jinou podobu než v SSSR nebo v zemích východního bloku, taistovci nepochybovali, a zároveň jej nechtěli dosáhnout násilnou cestou. Věřili v postupný přerod, mírumilovnou revoluci, například po vzoru Allendeho Chile.

Myslím, že je důležité připomenout, že přestože na jednu stranu tam z vnějšího pohledu převažovaly ty marxisticko-leninské základy, tak na druhou stranu tam vznikl jeden z nejvýznamnějších výzkumů finského kapitalismu. A takové knihy, jako Finský kapitalismus, to dělali všechno členové SOLu. Ale těch knih bylo víc. A potom pokud mluvíme o těch postojích k socialistické teorii, tak pro SOL bylo typické to, že (...) nejdůležitějším principem bylo, jak přejít k socialismu nenásilnou cestou. (ES)

Radikální antikapitalismus a s ním spojený antiimperialismus (imperialismus taistovci chápali v duchu Leninovy nauky, tady jako poslední fázi kapitalismu, mluvit proto o sovětském imperialismu bylo pro taistovce zcela

---

⁴⁰⁵ Má na mysli stranickou, tzv. umírněnou většinu v rámci SKP.

irelevantní) však s sebou nevyhnutelně přinášel nutnost zaujmout pozici v rámci bipolárního ideologického konfliktu. Několik narátorů se taistovecký příklon k SSSR snažilo vysvětlit právě antikapitalistickými a antiimperialistickými postoji. SSSR představoval protipól západního kapitalismu, a tudíž ospravedlnitelnou alternativu společenského zřízení. Společenská situace ve Finsku přelomu 60. a 70. let zřejmě vytvořila natolik specifickou atmosféru, že bylo nepředstavitelné zaujímat antikapitalistické a zároveň antisovětské postoje:

Zdalo se nám, že pro obvinění nejmocnějších sil kapitalistického systému, tedy USA a západních zemí, bylo poměrně dost pádných důvodů. A bylo přirozené, že jsme hledali nějaké anti-hnutí. A pak byla otázka, jak se k tomu staví SSSR a socialistické země. Část lidí to vidělo tak, že SSSR a socialistický tábor sám sebe prohlásil za sílu, která je schopna bojovat proti imperialismu. (...) Mnozí z nás cítili, že pokud existuje taková nespravedlnost, musí k ní existovat také nějaké protiváha, nebo různé protiváhy. A shodli jsme se, že jedna taková protiváha je Sovětský svaz, který je v čele socialistických zemí. (EY)

Několik narátorů ovšem také ideologické zázemí taistovců zlehčovalo a marxismus-leninismus jako ústřední taistoveckou ideologii interpretovalo spíše jako utilitární nálepku. Vzhledem k tomu, že například SOL byl ve skutečnosti velmi silně teoreticky orientován, lze tuto interpretaci považovat za určitou kolektivní strategii, jak dodatečně zbavit hnutí nelichotivé ideologické nálepky (na rozdíl od označení antikapitalistického hnutí, k němuž se naopak několik narátorů aktivně hlásilo).

Ideologicky se lišili, v té menšině se často používalo slovo marxismus-leninismus a v turkuském ASS se někteří těmhle ideologickým odkazům vyhýbali, ale někteří ne. Byla to trochu taková mantra ve vztahu k SSSR. (...) Ale ono bylo něco jiného vztah k SSSR a něco trochu jiného vztah ke KSSS. (EY)

Pokud někdo říká, že nešlo o ideologii, tak to jsou taky takové hloupé řeči, protože... No samozřejmě nešlo o takovou tu ideologii jako marxismus, že by zrovna o tohle se bojovalo, třeba o nějaké kapitoly z té nauky, tak to ne, o to nešlo. Šlo o jednu věc: ztotožníme se se Sovětským svazem, nebo ne? Jsme samostatní, nebo budeme budovat takový obraz, že veškerá moudrost je v Moskvě? (KS)

Jeden z narátorů ideologické zázemí – zejména pozdních – taistovců zlehčuje i jejich údajným neporozuměním skutečnému marxismu-leninismu a povrchností,

což považoval za vhodnou záminku k tomu hnutí opustit. Svůj odchod zdůvodňuje tedy tím, že pozdní taistovci byli „hloupi“ a ve skutečnosti vůbec nebyli marxisté, nikoliv tím, že by se hnutí ukázalo jako politicky nefunkční a ideologicky zastaralé:

(NT) *Já jsem mezi lety 1975 a 1977 studoval v Moskvě na stranické škole. (...) A když jsem se v roce 1977 vrátil, měl jsem obrovské pochybnosti. My všichni jsme je měli. (...) V komunistické straně, zejména v té části orientované na SSSR, měli ve zvyku citovat Lenina. A já jsem během těch dvou let přečetl zevrubně jak Marxův Kapitál, tak i Lenina. A věděl jsem, odkud ty citace jsou. A tak jsem musel říct, že podívejte, teď spojíte citaci, která je z roku 1882 nebo prostě z 19. století, s citací, která vznikla po Revoluci. To přece nejde. Byli opravdu hrozně hloupi. A to vedlo k tomu, že jsem si v létě 1980 řekl, že vystoupím.*

4.5.1 Proletáři všech zemí, spojte se

Jako antikapitalistické, marxisticko-leninské hnutí, se taistovci museli vyrovnávat i se svým vztahem k dělnické třídě. Někteří z narátorů měli dělnický původ, avšak sami byli již součástí nové třídy inteligence. Skutečnou dělnickou třídu se jim mobilizovat nedařilo. Ti, kteří měli tzv. buržoazní původ, měli dle některých narátorů příliš zidealizovanou představu o potřebách i revolučním potenciálu těch, jejichž zájmy se – minimálně teoreticky – snažili hájit. Dělnická třída byla mnohem více než skutečnou revoluční silou weberovským ideálním typem, který neobstál v každodenní realitě studentských aktivistů. Představy o možné mobilizaci dělnické třídy vyvolávaly konflikt uvnitř hnutí, ale i navenek – při taistovecké agitaci přímo u bran továren. O problematickém vztahu taistovecké teorie a dělnické praxe možná vypovídá i absence většího množství vzpomínek na interakci s dělnickou třídou ve vyprávění narátorů.

Ta tzv. spolupráce s dělnickou třídou nám byla ve Finsku, alespoň teoreticky, vždycky vlastní. Protože jsme měli i takový původ. Na druhou stranu spousta z nás měla o dělnické třídě iluze. To byl takový problém, že mnozí z těch, řekněme lepších rodin, z buržoazie, měli takové krásné představy o dělnické třídě. Ale my, co jsme pocházeli z dělnické třídy, jsme věděli, že to budou spíše předsudky a úzkoprsost. A bylo těžké jim vysvětlit, že to tak není. A pak přišly srážky s těmi, co byli opravdu naivní v tom svém pohledu na dělnickou třídu. Teoreticky jsme spolu souhlasili, ale my jsme věděli, že realisticky to tak prostě není. To bylo stejné jako se vztahem k SSSR. (AA)

Musím se smát, když si vzpomenu na tu naši tehdejší kuráž. To, že jsme chodili v každou volnou chvíli na různá pracoviště v době, kdy si dělníci mohli v klidu

popovídat, vypít kávu a sníst svačinu, a místo toho jim tam nějaká mládež s vypnutou hrudí přijde vykládat, jaký postoj by dělníci měli zaujmout ke svému třídnímu postavení. (KJS)

4.6 „Ten ráj jsme čekali později“ – zkušenosti ze SSSR a zemí východního bloku

4.6.1 Finská třetí cesta

Ač byli taistovci svými odpůrci často označováni za stalinisty nebo naivní marxistyleninisty, s násilím, které se odehrávalo v socialistických zemích při budování reálného socialismu, byli velmi dobře obeznámeni, a zároveň jim bylo zcela cizí. To, že se vůči násilí páchanému ve jménu socialistické revoluce vymezovali, svědčí o dvojím: za prvé měli dostatek informací o krvi, v níž se revoluce zrodila a v níž se také několik dalších desetiletí koupala. Za druhé věřili, že násilí není imanentní podmínkou socialistické revoluce, že socialismus lze budovat i jinak, lépe, mírumilovně. Stalinovy čistky z 20. a 30. let, stejně jako existence gulagů, byla ve Finsku známa. Taistovci o této odvrácené straně komunismu odmítali mluvit nikoliv proto, že by tyto skutečnosti chtěli popírat či že by je považovali za smyšlené, nýbrž proto, že kalily obraz země, jež stála v přední linii boje proti kapitalismu a imperialismu. To ovšem neznamená, že byli ochotni zvolit stejnou cestu.

A potom pokud mluvíme o těch postojích k socialistické teorii, tak pro SOL bylo typické to, že (...) nejdůležitějším principem bylo, jak přejít k socialismu nenásilnou cestou. Tohle jsme hodně sledovali třeba u Francouzů, tam mezi komunisty probíhala poměrně živá diskuze (...), jestli existuje alternativa k tomu, že bychom se dostali do ozbrojeného konfliktu s vládoucí třídou, jestli existuje alternativa k násilné revoluci. O tomhle se hodně mluvilo ve Francii a také v SOLu. (ES)

BS: Mysleli jste si tehdy, že je možné importovat socialismus do Finska? PT: (...) Asi myslíte, jestli bylo možné z Finska udělat socialistický stát. Ano, to tehdy byla poměrně správná možnost. Realistická možnost. Asi ne pomocí nějaké násilné revoluce. V to nikdo nevěřil. Spíš postupně. (PT)

Taistovci bez pochyby chtěli ve Finsku vybudovat socialismus, ale jen jeho specifickou, národním podmínkám přizpůsobenou, variantu. Finsko bylo v 70. letech vyspělou, průmyslovou zemí – mnohem vyspělejší, než bylo Sovětské Rusko (a později Sovětský svaz) po bolševické revoluci. Sovětský svaz se na rozdíl od

moderního sociálně-demokratického Finska musel vyrovnávat s neexistující industriální společností, která dle Marxovy teorie měla být posledním stádiem kapitalismu. Aby mohl být kapitalismus svržen, musel být nejdříve vybudován⁴⁰⁶ – a Stalin k tomu zvolil ty nejbrutálnější prostředky. Finanční, materiální i lidské zdroje pro masivní industrializaci mu poskytla kolektivizace zemědělství. Ta však ve Finsku – stejně jako mnoho dalších drastických opatření – nebyla potřeba, což mnohým taistovcům zřejmě přinášelo jistou morální úlevu. Finsko mělo (a mohlo) jít svou vlastní, poklidnou a nenásilnou, cestou.

Mezi rolníky samozřejmě může existovat spolupráce, například při pořizování strojů, to je velmi výhodné. Ale v žádném případě nepřipadala ve finských podmínkách v úvahu kolektivizace nebo kolchozy. (...) My máme naše vlastní národní podmínky a naším úkolem je jak teoreticky, tak i jinak odlišit vlastní principy na základě toho, jaké možnosti máme. (ES)

O tom, že existují různé druhy socialismu, z nichž jen jedna specifická varianta se hodí pro zvláštní finské podmínky, se narátoři zmiňovali opakovaně. Sovětská varianta socialismu pro ně byla čím dál méně přitažlivá – tím méně, čím více se s její skutečnou povahou seznamovali při studiu nebo brigádách v zemích východního bloku. Těžkopádný, byrokracií zatížený socialismus, v němž kvetly klientelistické vazby a který trpěl chronickým nedostatkem základního zboží, byl jen nedokonalý odraz toho, o co taistovci ve skutečnosti usilovali. Jejich socialismus by byl býval úplně jiný.

Byl jsem ještě mladý a naivní, a v té době se najednou jako by začaly rozpadat ty zázračné představy o Sovětském svazu, ale ona to taky byla dost země protikladů – byla velká a mocná. My jsme byli na stavební brigádě v Kazachstánu, procestovali jsme Sibiř a všude jsme viděli, že je to velká země, ale ten socialismus, ta byrokracie a všechno, to bylo vidět každý den na každém kroku. A to byl takový ten socialismus, který se do Finska nehodil. Ten mohli mít Rusové, ale my ne. (AM)

Jeden z narátorů rovněž připomíná jednu z hlavních tezí, které taistovci používali k vysvětlení očividných disproporcí mezi západoevropskou a sovětskou realitou – tato teze, detailněji rozpracovaná v první části práce, operuje s představou socialismu jako ideje orientované na budoucnost, která bude zákonitě světlejší než šedivý a omezeně fungující dnešek. Sovětský nebo východoevropský

---

⁴⁰⁶ Viz např. Snyder, T. (2013). *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, s. 21-40

socialismus tedy není tím socialismem, který by taistovci chtěli importovat do Finska, a to ze dvou důvodů: Finsko má své specifické politické i společenské podmínky a sovětský socialismus ještě nedospěl do fáze, kterou by Finsko mělo následovat. To, co v Sovětském svazu a dalších zemích východního bloku nefungovalo, šlo vždy na vrub nedostatečnému stupni vývoje. Ten měl ale jednou dospět k socialistickému ráji.

A pak jsme si mysleli, že přestože ten socialismus vždycky úplně nefunguje, tak že to je jen takový vedlejší problém, protože v budoucnosti to určitě fungovat bude. Ten ráj jsme čekali prostě někdy později. Nebo spíš že ty výsledky přijdou později. (PT)

Různé povahy socialismu a různé lokální podmínky se v případě některých narátorů zrcadlily i v uplatňování dvojího metru na otázky normativního či morálního charakteru. Jeden z narátorů tak obhajuje existenci státní tajné policie, která jednoduše byla součástí režimu v socialistických zemích a nelze na ni pohlížet měřítky západoevropských zemí.

Mezi mými přáteli určitě byli lidé ze Stasi (při studiu v NDR, pozn.). Ale v těch socialistických zemích, to prostě patřilo k jejich společnosti. Tomuhle podle mě na západě nerozuměli. Prostě to byla součást (společnosti), stejně jako u nás byl Statistický úřad nebo Úřad pro výzkum veřejného mínění. Ta role byla stejná. Takhle jsem to chápal. (...) U KGB jsem to vnímal tak, že to jejich práce a že prostě sbírají informace. A v kapitalismu je prostě sbírají zase jiným způsobem. Neviděl jsem to v tom žádný problém. (AA)

4.6.2 Problémy, které (ne)viděli

Dostala jsem možnost jet studovat (do SSSR pozn.) a to byl obrovský kulturní šok. Byla tam špína a v obchodech nebylo jídlo, takže jsem měla často příšerný hlad. (KJS)

Na konci studia jsme jeli na Ukrajinu. A to byl pro nás opravdu šok. Moskva, to je metropole, tam bylo mnoho věcí, které jsme považovali za normální. V Moskvě člověk sehnal spoustu literatury, dostatek pro potřeby lidí, jako jsem byl já. A Sumska oblast byla 100 let pozadu. A my jsme zastávali spíš modernizaci. Tohle byla opravdu špatná zkušenost. A ty diskuze během cesty byly poměrně trpké. (NT)

Taistovci byli poměrně dobře informováni o povaze reálného socialismu v zemích východního bloku i proto, že sami do těchto zemí často jezdili – buď zde

krátkodobě, nebo dlouhodobě studovali, nebo se zde účastnili nejrůznějších brigád, výměnných pobytů, studentských exkurzí apod. Narativ, který by vysvětloval kulturní a společenský šok, jemuž téměř ve všech případech čelili, a který si byli nuceni vytvořit pro zachování určité konzistence svých politických názorů, vycházel zejména z již zmíněné teze: socialismus ještě nepostoupil do své vrcholné fáze. Toto hospodářské „zpoždění“ několik narátorů vysvětlovalo v souladu s tehdejšími oficiálními stanoviskem historickými důvody – Sovětský svaz se ještě nevzpamatoval z hrůz a ztrát druhé světové války. Zároveň byl „nucen“ k závodům ve zbrojení se Spojenými státy, tudíž nemohl dostatečné množství prostředků investovat do rozvoje běžné, spotřební společnosti. Nedostatky reálného socialismu však byly v mnoha případech natolik očividné, že před nimi ani tento narativ – alespoň v rámci soukromých, nahlas nevyslovených pochybností – neobstál.

Když jsme tam tehdy jeli poprvé, tak jsme s sebou vezli toaletní papír a všechno ostatní. Všechny ty fronty, to člověka hned praštilo do očí. BS: A jak jste si to tehdy vysvětlovali? AM: No stejně jako Sověti – že byla strašlivá válka a byly tam obrovské ztráty a potom později se muselo utratit spoustu peněz na zbrojení, prostě tak nějak. Ale samozřejmě se člověk začal divit, proč je nutné vyrábět tolik ocele, proč radši nevyrobí pro ženské do kuchyně mrazáky a jiné spotřebiče, co potřebují. Bylo to divné. To se nedalo nijak vysvětlit. Občas došlo mýdlo, občas prášek na praní. Nepochopitelné. (AM)

(vzpomíná na cestu do SSSR v polovině 70. let) Tehdy to ještě nebyla úplně taková ta nejhorší doba stagnace, ale už se k tomu schylovalo. Ale samozřejmě každý, kdo měl oči, viděl, že tam jsou problémy. Ale na druhou stranu, když jsem se detailně seznámil s dějinami druhé světové války a s tím, co to znamenalo pro SSSR, celá evropská část byla skoro zničená a byly tam strašlivé lidské ztráty v té válce. A když ta válka skončila, tak začal ten hrozný závod ve zbrojení, který znamenal to, že ty peníze, které měly být použity na civilní účely, se musely použít na zbraně. Tohle jsem měl vždycky na paměti, když se mluvilo například o tom, proč oni tam nemají to, co my. (...) Ale samozřejmě vím, že bylo spousta členů SOLu, kteří si ve studijních kroužcích a na oslavách utvořili takový ten ideální obrázek o SSSR a mysleli si, že všechno je tam dobré, a potom když tam přijeli, tak to pro ně byl šok. (ES)

Myslím, že hlavním favoritem bylo NDR, v tom studentském hnutí. K SSSR jsme měli – alespoň v kruzích, v kterých jsem se pohyboval já, takový realističtější postoj. (...) Říjnová revoluce, to ano, to byla velká věc. Ale byl tam ten realismus. Jednak jsme ho obdivovali, jednak tam byla ta revoluce. Ale ten realismus, ten nás nevedl

k nějakému velkému nadšení. Ale bylo to tak, že jsme jednoznačně stáli za SSSR. (...) Byla válka ve Vietnamu (...) a ta bída v zemích třetího světa, to byly velké věci. Takže jsme mu spoustu věcí odpouštěli, protože se teprve rozvíjel a možná jednou později tam bude lépe. Ale v NDR, přece jen to bylo Německo, tam bylo všechno mnohem víc v pořádku, byl tam menší šlendrián. Tam ty věci fungovaly. (PT)

Finové přesto nebyli vystaveni stejným životním podmínkám jako místní obyvatelé, kteří neměli možnost vrátit se po určité době zpět do blahobytu. To si narátoři již tehdy dobře uvědomovali a tuto disproporci reflektovali i nyní, ačkoliv bez hlubších politických souvislostí. Možnost nakupovat v ruské době československého Tuzexu – valutovém obchodě Berjozka – jeden z narátorů považoval za přirozené privilegium zahraničních studentů, aniž by v jeho očích tato možnost principiálně zpochybňovala ideu rovné a sociálně spravedlivé společnosti, tedy bazální podmínku socialismu.

Ale my jsme byli schopni žít tak, že například tam byly obchody jménem Berjozka. V Moskvě, kam jsme každý týden jezdili, a tam jsme mohli koupit za finské peníze takové zboží, které si běžní Sověti koupit nemohli. (AM)

Jiný narátor si rovněž uvědomoval privilegované postavení finských studentů, kteří žili v izolovaném sociálním prostředí, ale bezděky tuto izolaci – způsobenou zejména extenzivní politickou kontrolou ze strany sovětských orgánů – přirovnal k sociální izolaci studentů na kampusech britských prestižních univerzit.

A část z těch studentů a mladých lidí odjelo do Moskvy do komsomolské školy, která trvala rok, nebo do stranické školy, ta byla dva roky. A potom ještě někteří pokračovali v postgraduálu. Oni byli tak trochu izolovaní, něco jako v Oxfordu, vlastní škola, policie, koleje, prostě byli oddělení. Ale i tak si někteří během toho roku nebo dvou všimli toho stínu, respektive toho rozporu mezi skutečným životem a životem v kulisách. (...) Při turistických cestách to bylo tak, že si toho člověk všiml během chvilky, té životní úrovně, regálů v obchodech, oblečení a výrazů v obličeji, stylu v restauracích a výměny peněz, to všechno tam člověk viděl, že to není žádná ideální společnost. BS: A jak jste si to vysvětloval? EY: No nejspíš tak, že když jsem já sám studoval historii a zajímal jsem se o ní ve škole, tak jsem si myslel, že přestože v Petrohradě mají krásné paláce, tak ta společnost, zemědělská společnost byla ve skutečnosti dost chudá, a potom byla první světová válka, fronta byla dost dlouhá, po revoluci byla občanská válka, která trvala až do roku 1921, potom ta násilná kolektivizace, ta se moc nepovedla, a pak znova další válka a tak dále. Byl by to dlouhý

seznam, takže ty východiska, zkrátka to vysvětlení bylo takové, že nebyl ještě čas. (...) A pak jsme taky viděli ty závody ve zbrojení a pomoc rozvojovým zemím (...) Minimálně SSSR posílal zbraně po celém světě, do Afriky, do Asie, a pak také říkal, že posílá rozvojovou pomoc. Předpokládalo se, že se to používá taky na tuhle mezinárodní pomoc. (EY)

Z výpovědí některých narátorů vyplývá, že během svých cest do Sovětského svazu nebo zemí východního bloku prošli určitým vývojem – od stádia kulturního šoku, přes stádium aktivního popírání až ke stádiu pragmatického přístupu, v němž se již pro projevy dysfunkčnosti reálného socialismu ani nesnažili hledat racionální vysvětlení.

Tam (v NDR) jsem získal představu o tzv. reálném socialismu. BS: V jakém roce? AA: 1965 nebo 1966. Asi víte, že v NDR byla ta situace lepší než v ostatních socialistických zemích (...) Měl jsem poměrně realistickou představu o tom, jak to funguje. Potom už jsem nikdy nevěřil takovým věcem jako odcizení práce, určitě znáte ten marxistický termín (...) Vždycky, když se v marxistickém studijním kroužku začalo mluvit o tom, že v socialismu tohle odcizení neexistuje, tak jsem si vzpomněl na zážitky, které jsem tam měl (...) A říkal jsem si, že tady je něco špatně. Protože jsem si u těch dělníků nevšiml, že by se nějak lišili od toho, co jsme měli ve Finsku. (...) Bylo to úplně stejné. (AA)

Když postavili na pobřeží Ladožského jezera nějakou továrnu na papír, tak tam udělali velmi přísné normy týkající se životního prostředí. A to jsme rádi slyšeli, že tam takové normy mají, ale nikdo jaksi neřekl, nebo jsme tomu prostě nerozuměli, že ty normy nikdo nedodrhuje, že se překračují pětkrát nebo desetkrát, že ty normy nemají vůbec žádný význam. (EY)

Ta zkušenost se SSSR byla samozřejmě těžká, protože tam byla spousta problémů. Třeba autobusy tam celou zimu jezdily na letních gumách. Opravdu hrozná! (ironie – pozn. BS) (KCh)

Jedna ze vzpomínek narátora, který měl možnost navštívit Československo dva roky po srpnové okupaci, dobře ilustruje základní nepochopení, s nímž se taistovci – pokud měli tu příležitost – setkávali v interakci s obyvateli reálně socialistických zemí. V tomto konkrétním případě se nezdá, že by si narátor uvědomoval, jakému nebezpečí své náhodné známé z řad československých studentů vystavoval. A přestože měl poměrně bohaté zkušenosti z předchozích

pobytů v zemích východního bloku (studoval v NDR), byl i nadále přesvědčen, že místní obyvatelé svou situaci jen špatně chápou a nerozumí podstatě socialismu. Své postavení západoevropského studenta organizovaného v socialistickém svazu mládeže a vysvětlujícího boj proti imperialismu zřejmě vůbec nedokázal zarámovat v kontextu, v němž se v Československu roku 1970 ocitl.

V Československu jsem byl poprvé v roce 1970. (...) Byli jsme první západoevropské mládežnické komunistické hnutí, které tam přijelo na návštěvu. Byl jsem zástupce SOLu (...) Byla to asi týdenní cesta, v Praze jsme byli tři dny (...), potom jsme jeli do Bratislavy, kde jsme zůstali pár dní, potom z Bratislavy tam někam – byla tam na východní hranici nějaká umělecká škola. (...) Měli jsme s sebou tlumočníka (...), byl s námi jeden kamarád, který uměl anglicky, byl to Čech z mezinárodního oddělení SSM. (...) Ti ostatní (Finové) se moc nezajímali o to, co se tam děje, prostě byli na prázdninách. Ale mě to velmi zajímalo, zejména to, jak si vysvětlují, naprosto konkrétně, ten imperialismus. Oni si asi všimli, jak jsem neodbytný, ale já jsem nechtěl nic zpochybňovat, jen jsem chtěl vědět, na čem to mají založené. (...) Psal jsem si hodně poznámek. (...) Nedostal jsem žádné odpovědi. Viděl jsem, že oni prostě nejsou schopní mi odpovědět. BS: Asi se báli. AA: Ano, pravděpodobně se báli. Protože jsem jim kladl takové otázky, o nichž oni neměli dovoleno mluvit. (...) A jednoho večera, to jsme byli v Bratislavě (...), poslední večer tam přišel jeden týpek, který uměl anglicky (...), řekl jsem mu, že bych s ním chtěl mluvit o univerzitní politice (...) ale řekl mi že sorry, oni nevěděli, oni si mysleli, že to je jen taková seznamovací akce, předtím ze Západu nikdo nepřišel, a to byla taky jediná konverzace, kterou jsem tam vedl. (...) Ale oni to byli političtí lidé, tak jsem se jich chtěl zeptat. (...) Jednoho večera, když jsem se šel projít do jedné restaurace, tak tam byli normální studenti, tak jsem se s nimi začal bavit. (...) Řekl jsem jim, že jsem z Finska, ale brzy se ukázalo... prostě začal jsem se ptát stejným způsobem a oni se urazili, naštváli a už se mnou nechtěli mluvit, protože jsem se jich ptal, o co tady vlastně jde. Já jsem s jejich postojem nesouhlasil (pravděpodobně okupace Československa – pozn.), chtěl jsem jim ukázat, že s tím je spojena spousta jiných věcí a chtěl jsem, aby o tom přemýšleli, ale oni to vůbec nepochopili. (AA)

4.6.3 Okupace Československa

Okupace Československa znamenala pro finskou levicovou mládež zcela zásadní přelom. Bezprostředně po okupaci, která desetitisíce běžných Finů vyhnala do ulic, se i budoucí taistovci postavili proti své „otcovské postavě“, jak jeden z narátorů definoval jejich tehdejší vztah k Sovětskému svazu. Přestože už tehdy inklinovali ke komunistické straně a socialismu jako alternativě ke kapitalismu a americkému imperialismu, okupace Československa byla mimo jakékoliv kategorie, k nimž byli

ochotni se vztahovat. Ještě v průběhu roku 1968 měli spíše tendenci sympatizovat s Dubčekovým socialismem s lidskou tvář, neboť ten měl mnohem blíže k socialismu, který plánovali budovat ve své vlastní zemi. Před okupací a těsně po ní se ještě řadili do tábora těch, kteří na vývoj v Československu – Pražské jaro – hleděli s jistou směsicí naděje a obdivu.

To léto jsem byl na brigádě v Rakousku. Bylo to poslední školní léto před maturitou. (...) Jel jsem domů v srpnu přes západní Německo a byla tam všude spousta tanků, hlavně na nádražích. Byla to dost napjatá situace. Já jsem přijel do Finska někdy 15. srpna, 21. to začalo v Praze, a my jsme hned ten den zorganizovali demonstraci v Kotce. V Kotce byla komunistická buňka, která měla k okupaci takový chápavý postoj, prostě to schvalovali. A my jsme je konfrontovali, ptali jsme se, proč si to myslí. (PT)

Když sovětské tanky přijely do Prahy, tak jsem byl v armádě. (...) Já jsem samozřejmě celé jaro sledoval ty diskuze v Praze, protože v naší rodině se kupovaly komunistické noviny, a i ve švédskojazyčných novinách o tom psali hodně. Dubčekovy texty a všechno kolem Pražského jara. V armádě bylo samozřejmě dost velké napětí, my jsme i v armádě měli radikální hnutí (...) založili jsme Svaz vojáků v základní službě (...) No, a když jsme byli takhle aktivní a mluvili jsme o věcech, tak to vzbudilo pozornost i u velení. A náš velitel si mě k sobě pozval to ráno, kdy proběhla okupace, nemusel jsem s ostatními do lesa, on věděl, že jsem aktivista, takže si mě pozval a chtěl vědět, co tohle všechno znamená. Byl do té míry chytrý, že i jako důstojník chtěl vědět, co si o tom kdo myslí, hlavně mezi mladými. (...) Říkal jsem mu, jaké aspekty tam jsou a co by mohlo být v pozadí, oni samozřejmě chtěli znát i názor radikální mládeže, alespoň ti chytrí důstojníci. A oni se tak trochu báli. (...) Byla to opravdu napjatá situace. Jen si to představte, takový chlapec, ještě zelenáč, a velitel se zajímá o jeho názory. Asi si myslel, že my víme, jak se k té mládeži postavit. Oni se opravdu báli. (AA)

Přestože odmítnutí okupace Československa a účast na protisovětských demonstracích bezprostředně po událostech byly akty nepodmíněnými a nerelativizovanými, neznamenalo to, že revolta proti Sovětskému svazu negenerovala na konci 60. let potřebu se s odmítnutím „otce“ vnitřně vyrovnat. Jeden z narátorů uvádí, že spíše než hněv nebo nenávist v sobě pěstovali víru, že omyl, za který okupaci Československa považovali, vyjde najevo, a i Sovětský svaz časem uzná, že se mýlil. Chápali tedy okupaci jako nešťastnou náhodu, nedorozumění. Oficiální prohlášení finské vlády, že okupace byla výsledkem ztroskotaných jednání mezi KSSS a československou vládou, tak mohla být vítaným

vysvětlením pro jejich kognitivní disonanci. Jednání mohou být vždy obnovena, nedorozumění se mohou vždy vysvětlit, omyl může být vždy napraven.

Okupace Československa způsobila levicově orientovaným lidem takovou otcovskou fixaci. Nějakým způsobem i pro ty, co byli nezávislí, představoval SSSR něco jako otce, takovou otcovskou postavu. Spousta z nás si myslela, že otec se mylí a že časem možná přijde k rozumu. Věřilo se, že ten vývoj bude takový, jak říkal jeden módní sociolog Rostow⁴⁰⁷, že ty dva systémy se budou k sobě přibližovat, SSSR se bude demokratizovat a západ socializovat. A najde se takový ten střed. To byl docela populární pohled. (KS)

Postupem času však vyšlo najevo, že omyl, za který okupaci Československa studenti považovali, má trvalé následky. Sovětský svaz ze svých pozic neustupoval, a i samotné Československo se „normalizovalo“. Poměry v zemi se zakonzervovaly, a i přes sebeupálení Jana Palacha a Jana Zajíce se situace nijak dramaticky neměnila. Do Československa zavítal na státní návštěvu Urho Kaleva Kekkonen, a taistovecké hnutí tak dostalo skrytý impuls k návratu do náručí svého otce. Rebelie byla zapomenuta, a aby katarze byla úplná a účinná, odmítnutí rok starého postoje muselo být radikální. Taistovci hromadně vstupovali do komunistické strany, hlásili se k jejímu radikálnímu křídlu pod vedením Taista Sinisala a podepisovali rezoluci schvalující okupaci Československa jako bratrské pomoci k záchraně socialismu. Že šlo o proces do jisté míry iracionální, ukazuje i vzpomínka jednoho z narátorů, který svůj obrat z účastníka demonstrace na podporu Československa k jedné z hlavních postav taistoveckého prosovětského hnutí podporujícího okupaci, nedokáže ani po čtyřiceti letech uspokojivě vysvětlit.

A pak se dostáváme do toho rozhodujícího roku 1968, já jsem byl v té době předseda studentského Svazu OSN⁴⁰⁸ (...) A poměrně brzo v létě 1968 jsme se rozhodli obsadit starý studentský dům Vanha při oslavách jeho stoletého výročí. A na podzim jsme měli všechny možné plány, byla to taková skupina, která neměla jasný počet členů – Ylioppilaat-Studenterna, bylo nás pár, množili jsme různé letáky, chodili jsme diskutovat do univerzitních kaváren, a připravovali jsme to obsazení Vanhy. A to se nám taky povedlo nad všechna očekávání. A pak přišel tenhle symbolický předěl. Pár týdnů po obsazení Vanhy se v Kulturním domě, který tehdy ještě patřil Komunistické

---

⁴⁰⁷ Jde zřejmě o amerického politologa a ekonoma W. W. Rostowa, který ve své knize „Stádia ekonomického růstu – Nekomunistický manifest“ rozvíjí teorii konvergence – tedy že ekonomický růst povede k eliminaci rozdílů mezi jednotlivými zeměmi.

⁴⁰⁸ Finská mírová organizace, založená roku 1954.

straně, konala schůze, na níž se probíralo, co budeme dělat dál. Kam půjdeme. (...) A 21. srpna jsme vedli demonstraci za Československo (...) a po dlouhých vyjednáváních jsme dostali povolení jít před sovětskou ambasádu. (...) Nepamatuji si, kdy přesně umřel Jan Palach, ale všechny tyhle události nás držely na téhle straně (proti SSSR, pozn.). Ale potom na té schůzi v Kulturním domě, uprostřed téhle mezinárodní vřavy, se velká část z nás rozhodla, že vstoupíme do SKDL a Komunistické strany. Pořád ještě nechápu, jak tohle rozhodnutí vzniklo. Je v tom tolik rozporů. Tohle se prostě nedá logicky vysvětlit. Bylo v tom hodně emocí, taky možná hodně zklamání z toho, jakým způsobem nás přijala sociální demokracie, nebo spíš jakým způsobem nás nepřijala. (NT)

Ale ta okupace Československa u mnohých způsobila, že tomuhle přestali věřit. A tak nějak mysleli, že přestože tahle cesta, po které jde SSSR, je děsivá, tak je to ta světová dějinná pravda, že k socialismu se dá dojít jen přes tu hrůzu, kterou SSSR představuje. To je takové freudovské vysvětlení toho, co se stalo těm lidem, kteří věřili v nějaký nezávislý obraz světa, a najednou se u nich vyvinula silná závislost, najednou začali v Sovětském svazu, který měl tanky, atomové bomby, vidět takové to: „Je to strašné, ale musíme to podporovat.“ A tohle je v Evropě dost specifický jev. To se nestalo nikde jinde než ve Finsku. (KS)

4.6.4 Veřejně nekritizovat

Okupace Československa byla poslední událostí, při níž levicovní studenti veřejně vyjádřili názor, který byl v rozporu s oficiální politikou Sovětského svazu, a dokonce byl proti ní přímo namířen. Od návratu k ideologickému Otcí, se taistovecké hnutí již nikdy veřejně proti Sovětskému svazu nepostavilo. Neznamenal to, že by uvnitř hnutí neexistovaly kritické hlasy a že by si taistovci nebyli vědomi problémů, s nimiž se země východního bloku potýkaly. Avšak kritika – což patřilo mezi hlavní nepsaná pravidla hnutí – se nikdy neozývala veřejně. Sovětský svaz byl bez nadsázky nekritizovatelný. Udržet tuto linii nebylo v rámci dominantního diskurzu finské politické scény nijak obtížné. Vyhýbání se veřejné kritice SSSR bylo zcela v souladu s oficiální zahraniční politikou Finska a nešlo tedy o žádný disentanční postoj.

Samozřejmě jsme u nás ve studentském hnutí měli nejrůznější dětské nemoci. Které se v pozdějších stádiích ozývaly, už na konci 70. let. Když si mladý člověk vezme za svou nějakou myšlenku, vždycky je tam to nebezpečí, že se z toho stane dogma. A pak se jakoby jen opakuje dogmata, které se člověk naučí nazpaměť. A s tím je samozřejmě spojen i ten specifický vztah k SSSR. A to bylo pro Finsko typické. To nemá srovnání s žádným jiným studentským hnutím v žádné jiné zemi. V tom smyslu, že ten

postoj k SSSR a jeho politice a k tomu co se v rámci KSSS dělalo v teoretické rovině, byl v podstatě nekritický. Neříkám, že jsme byli slepí, že jsme neviděli, že všechno není tak dobré, jak se v knihách píše...(ES)

Taistovci byli přesvědčeni, že veřejná kritika SSSR povede k jedinému: dá do rukou zbraň jejich ideovým odpůrcům, tzv. buržoazním stranám. Přestože to z analýzy dobového tisku nevyplývá, jeden z narátorů vzpomíná, že „buržoazní tisk“ psal o Sovětském svazu pouze s negativními konotacemi, a proto mu nechtěli poskytovat další záminky k protisovětské kritice. Realita tedy hrála v jejich chápání politického boje menší roli než umělé udržování pozic na politickém herním poli. To není v rámci politické soutěže nic neobvyklého, nicméně za pozornost stojí fakt, že popírání reality bylo systematické, vědomé a uvnitř hnutí otevřeně přiznáváno.

My, kteří jsme tam (v SSSR) bydleli, studovali, žili, jsme věděli, že tam není všechno v pořádku. Ale dohodli jsme se, že nebudeme ti, kteří by tohle ve Finsku vytahovali na světlo. Protože jsme měli buržoazii a jejich noviny, které o SSSR psaly pořád negativně. Ale v soukromých rozhovorech, třeba s dalšími taistovci, jsme si říkali, že tam ta společnost není moc dobrá. Že je tam toho spousta špatně. (AM)

Když jsme byli v SSSR, tak jsme se tam hádali a nadávali na tu zemi opravdu strašlivě. Ale jen mezi sebou, v tom uzavřeném kroužku lidí jsme se odvážili nadávat na spoustu těch nedostatků. Ale potom, když jsme přijeli do Finska na prázdniny a někdo se tady odvážil pomlouvat SSSR nebo jeho životní podmínky, tak jsme okamžitě povstali, abychom ho bránili, a všechno jsme popřeli. (KJS)

Někteří taistovci byli v rámci své sebereflexe ochotni přiznat, že v Sovětském svazu by za politickou činnost, kterou vyvíjejí ve Finsku, nejspíše byli perzekvováni. Tento vnitřní rozpor byl součástí jejich politické i osobní identity. Internalizovali jej stejně jako víru v neomylnost „Otce“. Tento zdánlivě iracionální postoj naopak vnímali jako vrcholně racionální – přátelský vztah mezi Finskem a SSSR byl z geopolitického, ale i ideologického hlediska nejrozumnější variantou, na jejíž oltář je třeba přinášet oběti. To, v čem jiní viděli nepochopitelnou inkongruenci, taistovci považovali za vrchol politického realismu.

Byli jsme považováni za přátele SSSR a taky jsme ho svým způsobem bránili, v mnoha věcech. Ale my jsme věděli, že kdybychom tohle dělali v SSSR (školské hnutí – koululiike, pozn.), nebo třeba i v NDR, tak vy nás vyhodili ze školy, za protisovětskou činnost. To jsme věděli moc dobře. Ale na veřejnosti jsme SSSR pořád obhajovali. Možná

se vám to zdá nelogické, ale tak to prostě bylo. (...) Byla to pro nás dost ambivalentní zkušenost. Já jsem byl z dělnické rodiny, kde byl SSSR vnímán pozitivně. (...) Takže tenhle prosovětský postoj vypadal vlastně dost staromódně. Já jsem s tím vlastně neměl nic společného. Ale my jsme věděli, že pokud chceme takhle ve škole fungovat, nemáme jinou možnost. Takže jsme zaujali takový postoj – že SSSR budeme bránit. Já vím, že pro mnoho lidí z jiných zemí je to nemožné pochopit. Pamatuju si na jednoho týpka z vojny, který nemohl pochopit, jak můžu zaujímat tenhle postoj a bránit SSSR a zároveň mu být kulturně a hodnotově tak vzdálený. (...) Ale tohle byla jedna z těch hlavních věcí, co jsme nosili v sobě – tenhle rozpor. Protože naše zkušenosti a náš vztah k SSSR, to byl zahraničně politický realismus. Vycházeli jsme z toho, že vztah Finska k SSSR je na prvním místě. A pak jde teprve všechno ostatní. To byl prostě realismus. (AA)

Jak bylo již uvedeno, politická atmosféra ve Finsku 70. let neumožňovala – alespoň z pohledu tehdejších aktérů – zaujmout neutrální postoj: odporovat kapitalismu, západoevropskému směřování země a transatlantickému spojení, a zároveň kritizovat Sovětský svaz. Jasně a přehledně rozdělení politického hřiště činilo vnitřní rozpor, s nímž část taistovců bojovala, snesitelnější.

Proč jsme bránili SSSR, přestože jsme věděli, jaké to tam je? Já jsem to věděl, já jsem hodně četl, například Solženicyna. A knihy Arva Tuominena. A můj nejlepší kamarád v dětství byl z ruské školy. A já jsem věděl, protože on mi samozřejmě vyprávěl. To bylo v 60. letech, kdy za nimi jezdili příbuzní. Je to zvláštní, ale v 60. letech mohli jezdit ruští příbuzní do Finska. (...) Takže my jsme slyšeli o tom, jaká je tam opravdu situace. A já sám jsem to v NDR viděl. (...) Takže moje obhajoba SSSR byla spíš intuitivní, protože pravice na nás útočila tak moc, že já jsem automaticky podporoval ten opak. Přestože jsem věděl, jak tam ty věci jsou. Ale ta otázka o imperialismu, to byla spíš otázka o tom, že když proti sobě postavíme sovětský a americký imperialismus, tak si raději vyberu ten sovětský. O tohle šlo, pokud jsme úplně upřímní. (...) My jsme se na to prostě dívali tak, že člověk si musí vybrat jednu stranu, není žádná jiná možnost. Prostě nebylo možné odsoudit obě strany. Situace byla taková, že si člověk musel vybrat. (AA)

Mnohokrát jsem měl chuť říct, že to s tím SSSR tak není, ale pak jsem si řekl, že principálně je SSSR lepší než USA. Prostě jsem si to sobě musel vysvětlit. (AA)

4.7 Stereotypy – pravdy a omyly kolektivní paměti

Hnutí taistovců má ve finském historickém narativu převážně negativní konotace. Tato epizoda finské historie je většinou spojována s termíny jako sovětská pátá

kolona, poklonkování Sovětskému svazu nebo ideologická zaslepenost. Té (a rovněž přílišné míře generalizace) však dle narátorů často podléhají i samotní kritici taistovců, kteří hnutí připisují charakteristiky, které nikdy nemělo, nebo se netýkaly všech jeho členů. Právě rozpory mezi většinovým diskurzem a tím, jak své hnutí vnímají samotní taistovci – diskrepance v kolektivní paměti různých společenských skupin – mohou vrhnout další světlo na to, co se z dnešního pohledu může zdát těžko pochopitelné: proč bylo hnutí přitažlivé pro poměrně velkou skupinu mladých vzdělaných lidí. Mezi narátory panuje shoda, že ve spojení s taistovci existuje několik základních stereotypů, k nimž většinová interpretace snadno sklouzává. Jedním z nich je údajná jednotnost a homogenita hnutí – to je často líčeno jako uzavřené souručenství fanatických obdivovatelů Sovětského svazu, v němž nebylo místo pro názorovou pluralitu. Ta v hnutí evidentně existovala, taistovci však tuto schematicnost sami přižívovali, když názorovou diverzitu vědomě a cíleně skrývali (viz výše).

Třeba to, že všichni taistovci byli vždy ve všech otázkách – například ve vztahu k Sovětskému svazu – jednotní. Byli tam různí lidé, uvnitř toho hnutí. Byli tam tací, kteří byli příšerným způsobem naivní, mysleli si, že všechno, co se v Sovětském svazu děje, se musí schvalovat. Ale my, kteří jsme tam nějakou dobu žili nebo studovali, jsme byli toho názoru, že je tam spousta věcí, kteří prostě nejsou dobré. (...) Taky si nemyslím, že by taistovci nějak zásadně utiskovali skupiny s jiným politickým názorem. Já jsem měl vždycky pocit, že levice, včetně taistovců, je ve Finsku, když ne oficiálně zakázána, tak alespoň utlačovaná. A to je jeden ze současných stereotypů – zrovna jsem četl někde v novinách, že nějakí taistovci – umělci utiskovali buržoazní umělce v kulturních kruzích a v médiích, v rádiu a televizi. Podle mě tohle zní jako stereotyp. (AM)

Lidé nechápou, že bylo mnoho forem taistovství. To je jeden takový stereotyp. (...) A měli rozdílná východiska. Existovalo tzv. dělnické taistovství, to třeba reprezentoval můj otec. Oni byli většinou v odborech. Pak tam byli ti staří straníci, kádry, a pak tu bylo to mládežnické hnutí, a i to mělo různé formy. (...) Měli nejrůznější motivy a taky různý původ. (AA)

Jeden z nejčastějších stereotypů, které narátoři zmiňují, je přesvědčení, že hnutí bylo stalinistické – tedy že podporovalo a obhajovalo politiku J. V. Stalina. Jako stalinistická byla označována i Sinisalova frakce v komunistické straně. Taistovci však toto nálepkování přižívovali, neboť sami sebe někdy v ironii označovali jako

stalinisty – dokonce se pro ně vžil familiární hovorový termín „stallarit“⁴⁰⁹. Pro běžné, povrchní pozorovatele politiky se nicméně tato ironie mohla snadno ztratit v překladu. To byl zřejmě i případ již zmíněné knihy Rauna Setäläho *Vyznání neostalinisty*, který termín „stalinismus“ naopak považoval za neopodstatněnou nadávku. Název knihy je ve skutečnosti ironický a zřejmě byl nakladatelem zvolen i pro zvýšení prodejnosti. Taistovci ve skutečnosti Stalinovu politiku nikdy veřejně nehájili, a pokud tak činili neveřejně, byl to názor v rámci hnutí výrazně menšinový (někteří z narátorů tvrdí, že stalinisté mezi nimi nebyli vůbec, někteří jejich existenci připouštějí). Jeden z narátorů dokonce připomíná, že Finové měli dostatek informací o Stalinových zločinech, tudíž je nemožné, aby jej kdokoliv obhajoval (což je však v rozporu s obhajobou jiných sovětských zločinů a nedostatků). Protest proti vydání *Souostroví Gulag*, který by na shovívavost vůči sovětským čistkám z 30. let mohl poukazovat, v interpretaci taistovců spíše směřoval k potlačení kritiky SSSR v obecnějším slova smyslu. Taistovci byli přesvědčeni, že destalinizace již proběhla, proto není nutné se k temné stránce sovětské historie vracet.

Pro starý establishment byl ten příklon k levici v 60. a na začátku 70. let opravdu nepřijemnou záležitostí. A kvůli tomu se taistovství vždycky nálepkovalo jako stalinismus. Což je podle mě hloupost. Mezi námi byste nenašla nikoho, kdo by jenom uvažoval o tom obhajovat Josifa Vissarionoviče. Ale dobře to ilustruje ten lýtý politický boj a to znepokojení. (NT)

A taky to, když se taistovci nazývají stalinisty. Já jsem na začátku, i protože jsem byl i maoista, nechápal Stalinovu roli. Až když jsem byl v Sovětském svazu, tak jsem četl o tom, co tam všechno dělal. Četl jsem třeba „Let History Judge“, byl to myslím Medveděv (...) A tak jsem se začal zajímat o to, co Stalin říkal. Takže i když jsem byl taistovec, nemohl jsem Stalina vystát. Existovali samozřejmě i taistovci, kteří byli stalinisti. (AM)

Já jsem samozřejmě četl ty... Třeba Tammi (finské nakladatelství, pozn.) vydávalo dost literatury o Stalinových zločinech v SSSR. To je taky takové nedorozumění – že ve Finsku nebylo dost literatury. Souostroví Gulag sice na začátku 70. let nevyšlo, ale už v 50. a 60. letech toho vycházelo hodně. (...) A proto jsme podle mého názoru nemohli být stalinisti. Ta naivita spočívala v tom, že když Chruščov v roce 1956 na sjezdu KSSS odsoudil všechny ty věci (...) a když začal vycházet Solženicyn,

---

⁴⁰⁹ Tedy něco jako „staláči“, podobně jako se v češtině používá termín „komouš“, „nácek“ nebo „fašoun“.

třeba v Kruhu prvním nebo Jeden den Ivana Děnisoviče, tak jsme si mysleli, že destalinizace už proběhla. (EY)

Dalším stereotypem, vůči němuž se narátoři vymezovali, byl – možná poněkud překvapivě – vztah hnutí k Sovětskému svazu. Prosovětská orientace je jednou z hlavních charakteristik hnutí (a pracuje s ní i tato práce) a je ostatně mnohokrát zmiňována v jiných pasážích rozhovorů. Několik narátorů se však ohrazovalo proti interpretaci, že pozitivní vztah k SSSR byl nekritický a nepodléhal diskuzi. Někteří tvrdí, že ono pověstné poklonkování východnímu sousedovi bylo mnohem charakterističtější pro tzv. demokratické strany, které přízeň Kremlu nutně potřebovaly pro upevnění své vnitrostátní pozice. Pokud v hnutí panovala názorová pluralita ve vztahu k SSSR, pak taistovci opět sami sobě prokázali medvědí službu – sami přiznávají, že kritika SSSR nikdy neprobíhala veřejně, a v této otázce zcela vědomě vystupovali navenek jednotně.

Asi ten vztah k SSSR. To se podle mě špatně interpretuje. Nějak se zapomíná, že to „patolízalství“ (...) se týkalo především těch ostatních. (...) Politické motivy, zejména na začátku 70. let, neměly podle mého názoru nic společného s nějakým obdivem k SSSR. To je takový mýtus. Ale samozřejmě vedení toho hnutí, a pak taky Taisto Sinisalo, jezdili na schůze KSSS. (...) Ten myšlenkově-politický vývoj nebyl založen na přitažlivosti SSSR, ale mnohem více na společenských a mezinárodních, světových problémech. Ty problémy v SSSR jsme samozřejmě viděli, ale taky jsme byli trochu naivní, co se týče možností vývoje. (EY)

Trochu se to podává tak, že to bylo jednomyslné vzývání Sovětského svazu, bez jakékoliv kritiky. To tak ale vůbec nebylo. Já jsem byl v roce 1978 ve vlaku přátelství do Sovětského svazu. Z Tallinnu do Moskvy. To byl takový ten vlak, v němž jelo několik set Finů. Byli z různých koutů Finska. (...) Jeden z těch stereotypů je to, že šlo o vášnivý obdiv. Ale to určitě ne, byla tam i kritika, analýzy a spousta různých názorů. (PT)

Podle mě se ta slepá víra přeceňuje. Na seminářích SOLu i v jeho vedení se pěstoval tzv. protisovětský humor. Soutěžilo se, kdo zná nejlepší vtip. (EY)

Jeden z narátorů rovněž připomenul, že hnutí taistovců se hlásilo k určitému intelektuálnímu odkazu, zejména ke kritice kapitalismu, a nebylo tedy jen bezduchou apologetikou sovětského komunismu. Intelektuální práce však – zřejmě opět chybou samotných taistovců – zůstávala ve stínu politického aktivismu.

A taky to bylo intelektuální. Vůbec to nebylo antiintelektuální hnutí. Tehdy jsme se úplně ponořili... Četli jsme knihy, dobře, byly to hlavně ideologické knihy, ale například když jsme měli to vietnamské hnutí, učili jsme se třeba o zemědělství, četli jsme o historii, nebo třeba Kambodža. O té moc informací nebylo. Takže my jsme četli knihy o dějinách Kambodže. Nebo o dějinách Vietnamu. Prostě jsme se do toho dali. Bylo to opravdu intelektuální hnutí. (PT)

Stereotypy, které narátoři ve svých výpovědích uváděli, jsou tedy často přímým důsledkem uzavřenosti hnutí a snahy držet jednotnou politickou linii, která vylučovala veřejný projev názorové diverzity. Hnutí tak navenek působilo jednoduše, nepřístupně a fundamentálně, přestože mohlo být ve skutečnosti otevřené mnoha názorovým proudům. K paušalizaci, která se podílí na vytváření stereotypních představ, taistovci aktivně přispívali, a kromě proklamované ochrany obrazu Sovětského svazu pravděpodobně sloužila i k upevnění i snadnější identifikaci vlastní pozice na politické scéně.

4.8 „...že to prostě nefungovalo.“ Konec hnutí taistovců

Hnutí taistovců začalo odumírat v druhé polovině 70. let, přestože v zemi nadále vládly levicové nebo středolevé vlády a „doprava“ Finsko začalo směřovat až na konci 80. let, po deseti letech nepřetržité vlády sociální demokracie. Mezi důvody, které respondenti pro postupné utlumení taistoveckých aktivit uváděli, opakovaně zaznívaly pracovní a rodinné povinnosti, které s sebou přinášel odchod z univerzit. Taistovecké hnutí bylo hnutím jedné generace, která nedokázala zmobilizovat své mladší kolegy a sama sebe tak v politickém aktivismu zreprodukovat.

BS: Proč tedy hnutí v polovině 70. let začalo uvadat? ES: To je zajímavá otázka, nikdy jsem k tomu nečetl nějakou detailní analýzu. Ale myslím, že jeden z důvodů byl takový banální – zakládání rodin. Lidé byli v tom věku, kdy se začali vdávat a ženit, měli děti, už nebyli na univerzitě, měli práci. (ES)

V 80. letech to už byl jiný příběh, s mírovým hnutím a tak. No a já jsem taky začal nové životní období, když jsem v 80. letech začal pracovat jako učitel, začal jsem žít rodinným životem a tak nějak jsem se usadil. (EY)

Já jsem začal pracovat. (...) V listopadu 1976 jsem nastoupil do nemocnice jako pomocný lékař – specializovaný chirurg, a to je tak těžká práce, že na nic jiného jsem neměl čas, minimálně pět let. Měl jsem tolik služeb a nočních služeb. (PT)

Jeden z narátorů pak spojoval konec taistoveckého hnutí i s koncem významné organizace radikálně-levicových středoškolských studentů Teiniliitto. Politika se v druhé polovině 70. let začala ze škol vytrácet, školy měly být „odpolitizovány“ a stát se neutrální půdou. Další generace už proto neměla politické základy, z nichž aktivismus na konci 60. let vyrůstal.

Ale když se ptáte, jak to skončilo, tak Teiniliitto a ten školní radikalismus pokračoval až do roku 1975, ale pak se zrušily školní rady, Teiniliitto se rozpadlo, a ředitelé škol se rozhodli, že školy se musí odpolitizovat. (...) Ti ředitelé se obávali, protože ve správních radách těch škol byli sociální demokraté, ministrem školství byl v jednu dobu Ulf Sundqvist, kterému nebylo ani třicet, takže takoví zelenáči byli často zvoleni do správních rad, takže pravičáci a ti trochu starší, tak padesátníci, vytvořili takovou síť, která torpédovala jakékoliv snahy o nějaké školské reformy. A dělali kampaň proti Teiniliitto. (...) Ty školy se odpolitizovaly, takže pak ta další generace univerzitních studentů už neměla tu „politickou přípravku“ jako měli ti studenti na začátku 70. let. (EY)

V rozhovorech však také zaznívaly ozvěny určité skepse, „blbě nálady“, která se mezi tehdejšími, již seniorními aktivisty, šířila. Nadšení vystřídala únava.

A když v tom byl člověk intenzivně deset let (...), tak přišla taková protireakce. Už nemůžu, už na to nemám, musím také dělat něco jiného. Ale určitě mnozí měli i tu pověstnou kocovinu. Jaké hlouposti jsem to dělal a v jaké hlouposti jsem to věřil. Ale to se dělo mnohem méně. (ES)

(...) kariérní dráhy univerzitních studentů se začaly rozcházet. Taky bych řekl, že prostě přišla blbě nálada. Já jsem byl tehdy v Pori, takže jsem nesledoval, co se děje v Turku mezi rokem 1978 a 1980 (...), takže jsem to úplně neviděl, a když jsem se vrátil a začal pracovat jako učitel, tak mi mí starí známí začali říkat: podívej, E., situace se teď úplně změnila. Stalo se to během tří let, ale já jsem toho nebyl svědkem. Určitá známka ale byla (...), že se to rozšířilo i na další vzdělávací instituce a další místa. Mám na to určité teorie – například, že se to hnutí, to mládežnické hnutí nějak rozvolnilo, taky naše volební výsledky v Pori v roce 1979 byly o dost horší než v roce 1975 (...). Už tam nebylo takové nadšení (...) a taky ti lidé, kteří to dělali v roce 1975, už se odstěhovali, dělali to už jiní mladí lidé. (EY)

A taky jedna věc byla, že ten radikalismus tak nějak zkostrnatěl, myslím v SOLu. Už to nebylo takové to sympatické, svobodné, nové, ale bylo to spíš byrokratické, zatuhlé, ideologicky přísné. (...) Bylo to ztuhlé, rigidní, už to lidi nezajímalo, velmi silně se to zideologizovalo. No a pak některých cílů toho radikalismu bylo dosaženo. Něco jsme ale taky prohráli, třeba „jeden člověk, jeden hlas“ na univerzitách. (PT)

Zkostrnatění, byrokratizace a zideologizování jako symptom odumírání autentického aktivismu se v rozhovorech objevovaly opakovaně. Jako počátek konce narátoři zmiňovali období, kdy se levicová mládež začala explicitně identifikovat nošením červených (umírněné křídlo) a modrých (radikální křídlo) košil. Košile byly znakem institucionalizace. Aktivismus ztratil na své spontánnosti a sounáležitosti budované zdola a stal se organizovanou, masovou institucí s militaristickými prvky.

Potom v tom závěrečném taistoveckém období, to už pak šlo úplně špatným směrem, to bylo to období modrých a rudých košil. To už byla nejspíš taková ta poslední pitomost. O tom nikdo nemluví s hrdostí, všichni chápou, že to byl úplný nesmysl. A ty jakože uniformy, u kterých nám historie dala pár ošklivých příkladů...(NT)

Ty modré a červené košile – to já jsem nikdy neschvaloval. Já jako pionýr jsem přestal nosit pionýrskou košili. Na mě to působilo skoro jako armáda. Já jsem se to pokoušel kritizovat, ale říkal jsem si, že to je jen dětská nemoc, že to přejde. Ale říkal jsem, že z toho nic dobrého nebude, že to je takový velmi staromódní rys. A pak se to nějak vyostří a je to začátek konce. Tyhle košile, to byl prostě začátek konce. Ta organizace pak ztratí to svoje počáteční nadšení. (...) Byly tam určité rysy, které napovídaly, že to hnutí se blíží konci. (...) Třeba ty košile, to byly jasné indikátory. (...) A do vedení té organizace se začali dostávat lidi, kteří dodržovali všechny ty organizační struktury, disciplínu a jednotnost. (...) Tihle lidé se prostě v určitém okamžiku vždycky začnou dostávat do vedení. (...) A mně už se tohle nelíbilo, měl jsem pocit, že to ke mně nějak neseďí. (AA)

Hnutí již nebylo vedeno samotnými studenty, nýbrž stranickými kádry, kteří vyžadovali tvrdou disciplínu. Došlo tak k paradoxní situaci – hnutí čím dál více připomínalo stranické struktury sovětského typu, nicméně pro studenty, kteří se sovětským politickým systémem spojili svou aktivistickou kariéru, to znamenalo rozčarování.

Hnutí končí z mnoha různých důvodů. Jeden dobrý příklad – mám jednoho dobrého přítele, který bydlel v Utsjoki. On se účastnil jedné ze schůzí SOLu, někdy v roce

1977 nebo 1978, nepamatuji si to úplně přesně, protože jsem tam nebyl. (...) Tak na té schůzi SOLu někdy na konci 70. let, ve volební den, kdy měl být zvolen nový předseda, jim bylo oznámeno, že už je to dohodnuté. Že vedení té opoziční frakce strany (frakce Taista Sinisala – pozn.) už se dohodlo, kdo se stane předsedou SOLu. A to bylo prostě... Děti a mladí lidé jsou prostě tak poctiví, že když něco nemůžou ovlivnit, tak pro ně nemá smysl v tom dál zůstat. Takže tohle bylo určitě jedno z nejhlupejších rozhodnutí toho závěrečného období. Že politbyro po vzoru Vladimira Iljiče o všem rozhoduje. A všechno, co vznikne spontánně, je nebezpečné a je třeba tomu zabránit. A takhle žádné mládežnické hnutí nemůže fungovat. (NT)

Změnila se i geopolitická situace – válka ve Vietnamu skončila, a naopak začala válka v Afghánistánu. V Československu probíhala nejužší léta normalizace, v Sovětském svazu nastalo období stagnace, zastoje. Kvas přelomu 60. a 70. let utichl.

(...) byla válka v Afghánistánu, SSSR tam bojoval (...). Ta situace před deseti lety byla mnohem přehlednější, teď najednou Vietnam napadl Kambodžu a Čína napadla Vietnam a Sovětský svaz napadl Afghánistán. (...) 70. léta byla jiná z osobního hlediska, ale i politicky. V Sovětském svazu se střídali ti staří dědci, Černěnko, Andropov, Brežněv už byl na smrtelné posteli (k těmto událostem ve skutečnosti došlo až v 1. polovině 80. let, pozn.). Už to jako by ztrácelo tu přitažlivost. S perestrojkou byly spojené nějaké naděje (...) Gorbačov vzbudil v té nové levici nějaké naděje, že teď se konečně provedou ty reformy. (...) Doufalo se, stejně jako se doufalo na začátku 60. let, a SSSR v 60. let se opravdu rozvíjel, ale v 70. letech se to nějak zastavilo. Zpomalilo se to a zatuhlo. (EY)

Taky tam byli lidé, kteří opravdu věřili, že v Sovětském svazu je všechno lepší. A já jsem věděl, že většina věcí je tam horších. Ne všechno, ale většina. A tohle prostě nemůže vydržet. (AA)

Konec hnutí, politického aktivismu i ideálů, které se nikdy nenaplnily, znamenaly pro většinu taistovců začátek nové – a často velmi úspěšné – životní etapy. I tak se ale dle jednoho z narátorů část bývalých aktivistů pravidelně schází a své minulosti nelitují.

Většina lidí, kteří byli v SOLu, pak uspěli v nejrůznějších oborech v akademickém světě, jsou z nich přední lékaři, právníci, profesori...Pedagogové a mnoho dalšího. Zdaleka ne všichni se nějak distancovali od toho, co v mládí dělali, nebo vyjadřovali nějakou lítost. To můžete vidět, třeba když jdete na koncert skupiny Agit

Prop na Vappu – tam člověk potká lidi, které naposled viděl před třiceti lety. A rozhodně nelitují toho, že dělali tuhle gaučovou revoluci, jak tomu někdy z legrace říkám. Těch, kteří se od toho úplně distancovali, je velmi málo. (...) Většina lidí na to vzpomíná jako na skvělou dobu. (...) Tahle generace, která byla aktivní v SOLu a ve Svazu kulturních pracovníků od konce 60. let do poloviny 70. let, později zanechala významnou stopu ve finském uměleckém i vědeckém životě. (ES)

Přesto je pravděpodobné, že pouze výrazná menšina bývalých taistovců nadále setrvává ve svém původním ideologickém přesvědčení začátku 70. let. Jeden z narátorů, kteří byli ochotni pro účely této práce poskytnout rozhovor, však mezi ně patří. S kapitalistickým zřízením své země, ani s „loupeživým“ kapitalismem současné Ruské federace se nikdy nesmířil. Ve finské společnosti 21. století se proto řadí mezi „poražené“.⁴¹⁰

A pak taky pro nás to znamenalo, že... my jsme měli se Sověty určitou ekonomickou spolupráci, zejména v tiskárenství, takže po rozpadu SSSR jsme museli radikálně redukovat, například vydávání novin. Měli jsme noviny, které vycházely čtyřikrát týdně až do začátku 90. let, a pak jsme je museli vydávat jen jednou týdně. (...) BS: Byl pro vás rozpad Sovětského svazu zklamáním? ES: Myslím, že by se dalo říct, že to byla největší tragédie 20. století. Myslím si to zejména ve světle dalšího vývoje ve světě. Samozřejmě je možné se dívat na to, co se stalo uvnitř bývalého Sovětského svazu po jeho rozpadu – v otázce postavení žen, v problematice drog, v životě důchodců, ve školství a tak dále. Na tohle všechno by se dalo dívat tak, že ten loupeživý kapitalismus, který tam přišel, nepřinesl nic dobrého obyvatelům té země. Ale já se na to dívám spíš z toho pohledu světové politiky. Prostě to byla špatná věc. My jsme tenkrát vkládali velké naděje do perestrojky. Měli jsme velká očekávání. Že teď se napraví vše, co se dělalo špatně. A tohle bylo velké zklamání – že to prostě nezafungovalo. (ES)

---

⁴¹⁰ Srov. Vaněk, M., & Urbášek, P. (2005). *Vítězové? Poražení?: Životopisná interview, Disent/Politické elity v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor.

5. Závěr

Na přelomu 60. a 70. let docházelo po celém světě k zásadním společenským změnám – Evropa i USA byly svědkem rychlého hospodářského růstu, který s sebou přinášel fundamentální změny ve struktuře domácích i nadnárodních ekonomik, rostl význam masmédií, jež v přímém přenosu informovala o válce ve Vietnamu i osvobozeneckých hnutích v tzv. třetím světě, a do dospělosti dorostla početná generace dětí, která se narodila až po válce a chtěla pro sebe zcela jiný svět, než jim nabízela generace jejich rodičů.

Nespokojenost mladých lidí s konzervativními hodnotami „starého světa“ i s kapitalismem primárně zaměřeným na ekonomický růst vyústila ve vlnu levicového studentského protestu, jež se přelila přes celý „první svět“. Nevyhnula se ani severní Evropě, přestože zde „osmašedesátý“ probíhal klidněji a méně násilně než v jiných západoevropských zemích. Studentský levicový protest konce 60. let a první poloviny 70. let sice v různých zemích nabíral různých forem, nicméně styčných ploch bylo tolik a společný základní jmenovatel byl natolik silný, že se pro tento společenský jev vžily souhrnné termíny „nová levice“ a „nová sociální hnutí“.

Přestože ve Finsku studentský levicový protest začal podobně jako v jiných zemích – snahou o větší účast studentů na správě univerzit a nenásilnými protesty – během několika měsíců nabral zcela jiný směr a vyvinul se v unikátní formu prosovětského marxisticko-leninského hnutí. To podporovalo sovětskou zahraniční politiku včetně intervencí do Československa a Maďarska a věřilo, že po vzoru SSSR se ve Finsku podaří uskutečnit socialistickou revoluci. Přestože se jednalo primárně o hnutí studentské, nebylo – na rozdíl od jiných zemí – zaměřeno proti politickému establishmentu, naopak s ním žilo v oboustranné symbióze: bylo jedním z hlasitých proponentů specificky finské zahraniční politiky, tzv. finlandizace. Tyto charakteristiky však často zastiňují další důležitou roli, kterou si taistovci přáli hrát – byli prvním masovým hnutím, jež se ve Finsku postavilo na stranu antikapitalismu.

Vzhledem k ojedinělému postavení, jež hnutí taistovců zaujímá v rámci evropské intelektuální levice, si tato práce vytyčila za cíl odpovědět na následující otázky:

- 1) Jaké byly hlavní příčiny vzniku hnutí taistovců a jaké mechanismy jej udržovaly při životě?
- 2) Jaké místo toto hnutí zaujímalo v kontextu tzv. nové levice?
- 3) Jak svou minulost reflektují bývalí členové hnutí a jak jejich individuální i kolektivní paměť interpretuje vybrané otázky? Jak se tato interpretace liší od dominantního historiografického diskurzu?

V průběhu práce jsem došla k následujícím závěrům:

Hnutí bylo přímým důsledkem specifického postavení Finska v rámci bipolárního světa a zahraniční politiky, tzv. finlandizace, již Finsko praktikovalo během celé studené války. Finlandizace byla součástí překotných společenských změn, jimiž Finsko procházelo po druhé světové válce, v 60. a 70. letech navíc doplněných společenskou a kulturní liberalizací a masivní politizací veřejného prostoru. Předvojem studentských radikálů byla nejrůznější mírová a feministická hnutí, jež však byla ve Finsku i díky finlandizaci politicky vyhraněnější. Feministické organizace se často otevřeně hlásily k marxismu a podřízené postavení žen vnímaly jako důsledek kapitalistického výrobního způsobu. Mírové hnutí zase mnohem více rozdělovalo společnost dle bipolárního vnímání světa – odpor vůči válce ve Vietnamu byl ve Finsku automaticky spojován s radikálně levicovým odmítáním amerického imperialismu a podporou SSSR, zatímco ve Skandinávii byl spíše celospolečenským protestem za mír. Ve Finsku se tedy dobové heslo „vše je politické“ naplňovalo důsledněji a radikálněji a dělicí čáry se začaly na společenské mapě rýsovat viditelněji již v 60. letech.

Kromě společenské atmosféry a politického milieu měla finlandizace přímý, avšak dvojznačný vliv i na hnutí taistovců. K finlandizační politice patřila i neoficiální autocenzura, jež značně zužovala prostor pro veřejnou kritiku Sovětského svazu. Té se snažili aktivně bránit i taistovci: jednak svými pokusy o zavedení cenzurních opatření proti tzv. antisovětské propagandě, jednak prostřednictvím svého stranického tisku Tiedonantaja, který sloužil jako neformální informační kanál mezi Kremlem a finskou politickou reprezentací.

Hnutí taistovců Kekkonenovu zahraniční politiku podporovalo a recipročně se na ní podílelo, zároveň mu však finlandizace do značné míry znemožňovala vymezovat se vůči politickému mainstreamu. Uchylovalo se tudíž k ještě krajnějším polohám: ke schvalování okupace Československa a Maďarska nebo k bezpodmínečnému přijetí marxisticko-leninské ideologie. Podobný efekt měla i specificky finská oddanost historické postavě V. I. Lenina, jenž se v zemi těšil mimořádné oblibě a jehož mytický obraz zprostředkovatele finské nezávislosti si Finové bez ohledu na politické sympatie pěstovali. Kladný vztah k V. I. Leninovi a implicitní odmítání kritiky Sovětského svazu ve Finsku 70. let nestačilo v rámci politického establishmentu k vystoupení z řady. Společenská atmosféra, která ve Finsku na přelomu 60. a 70. let panovala, tvořila spolu s finlandizační politikou a kladným vztahem politické reprezentace k Sovětskému svazu politicky výjimečnou konstelaci, která studenty vehnala do náruče levicového radikalismu.

S geopolitickým postavením Finska úzce souvisí i reakce země na okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968, a to jak na finské politické scéně jako celku, tak přímo v řadách finských komunistů. Sovětská intervence v Československu odhalila zásadní ideologické rozpory doutnající v útrokách SKP a definitivně rozdělila stranu na tzv. umírněnou většinu a radikální menšinu. Postoj k okupaci Československa se stal jedním z rozpoznávacích znaků taistovců – stejní lidé, kteří v srpnu 1968 protestovali před sovětskou ambasádou, o rok později veřejně deklarovali svůj souhlas s „bratrskou pomocí při záchraně socialismu“. Tento přerod znamenal pro mnohé taistovce tak zásadní osobní transformaci, že bylo později již v podstatě nemožné přiznat svůj – v pořadí již druhý – omyl. Postoj k okupaci se stal jedním z pilířů kolektivní identity taistovců.

Stejně jako v jiných evropských zemích, i ve Finsku je vznik radikálně-levicového studentského hnutí spojován s generační revoltou poválečných „baby boomers“ vůči konzervativní generaci svých rodičů. Ve Finsku však tento generační konflikt úzce souvisí se znovu se vynořivším tématem občanské války. Dějiny občanské války se až do 60. let vyprávěly výhradně hlasem vítězné strany, tzv. „bílých“. Po padesáti letech se – i díky románu Väina Linny *Pod Severkou* – přesunula pozornost také na dějiny tzv. „rudých“. Otevřely se tím staré rány, jež Finové dokázali dočasně zacetit v průběhu zimní a pokračovací války, kdy se většina země sjednotila v boji proti společnému nepříteli, Sovětskému svazu. Změna politického i celospolečenského postoje vůči východnímu sousedovi však otevřela témata, jež dosud patřila mezi historická tabu. Studenti, kteří v této době vstupovali do dospělosti i na univerzity, se museli vyrovnat s pocitem, že jim generace jejich rodičů významnou část zásadních okamžiků finské historie zamlčela. Přestože z dostupných zdrojů nelze prokázat, že taistovci pocházeli výhradně ze střední a vyšší třídy – neboť zejména mimo Helsinky mezi nimi byly i početné řady studentů z dělnických rodin – zásadní mezigenerační rozkol, ústící v předefinování narativu občanské války, hrál i dle vzpomínek účastníků hnutí důležitou roli v radikalizaci studentů a jejich příklonu k Sovětskému svazu.

Kvůli porážce „rudých“ v občanské válce a následnému meziválečnému vývoji v zemi prakticky neexistovala levicově orientovaná inteligence. Finská komunistická strana sice v roce 1944 vyšla po více než dvaceti letech z ilegality, ale v jejích řadách byly spíše profesionální stranické kádry než levicoví intelektuálové. Anti-intelektualismus, chybějící teoretické zázemí, vlažný přístup k marxismu i konformismus strany, která byla součástí finské vrcholné politiky a od roku 1966 se účastnila i vládních koalic, hrály důležitou roli v příklonu mladých lidí k radikálnější

stranické menšině. Hnutí taistovců je v historickém i širším společenském narativu vykreslováno zejména optikou jejich neobvyklých charakteristik: bezpodmínečného obdivu k Sovětskému svazu, schvalováním okupace Československa nebo obhajoby diktatury proletariátu. Bývalí taistovci však zdůrazňují – a archivní materiály jim dávají za pravdu – že sami sebe vnímali zejména jako hnutí antikapitalistické, a kapitalismu i socialismu se intenzivně teoreticky věnovali. Za jeden z nejdůležitějších produktů hnutí ostatně považují své opus magnum, první rozsáhlou analýzu finské tržní společnosti „Finský kapitalismus“ (1979).

S antikapitalistickým étosem hnutí taistovců bezprostředně souvisí i jejich cíl uskutečnit ve Finsku socialistickou revoluci. Tento záměr nabývá ještě překvapivějších rysů, pokud uvážíme, že většina taistovců měla poměrně jasnou představu o tom, jak reálný socialismus v Sovětském svazu i v ostatních zemích východního bloku vypadá. Do socialistických zemí pravidelně jezdili studovat i pracovat a frapantních rozdílů v životní úrovni i možnosti svobodně vyjadřovat své názory si byli velmi dobře vědomi. Jejich víra v socialistické Finsko pramenila z jejich ideologického zázemí – marxismu-leninismu. Socialismus byl pro ně výsledkem společenského pokroku, neboť dějiny v souladu s marxistickým materialistickým pojetím vždy kráčí kupředu.

Socialismus jako projekt orientovaný na budoucnost taistovcům umožňoval vyrovnávat se s očividnými nedostatky současného sovětského zřízení: byli přesvědčeni, že SSSR se ještě nevzpamatoval ze ztrát druhé světové války a zároveň byl zavlčen do závodů ve zbrojení, ale v budoucnosti všechny problémy překoná a nastolí skutečnou beztřídní společnost. Podobně taistovci věřili, že v budoucnosti bude finská společnost připravená přijmout socialismus jako svou společensko-ekonomickou formaci. Ráj měl ve slovníku taistovců vždy budoucí čas. Metaforická povaha marxistického jazyka jim zároveň vždy umožňovala zdůrazňovat, že socialismus ve Finsku bude zcela jiné povahy než ten sovětský. Taistovci pro finský socialismus stanovovali specifické podmínky, neboť jej chápali především jako antitezi k monopolům a velkokapitálu. Specifických významů u nich nabývaly i termíny jako „propaganda“ nebo „cenzura“. Odlišný pojmový aparát taistovcům umožňoval uvést své ideologické představy do souladu i s tak odlišným světem, jakým byla finská společnost 70. let. Marxisticko-leninská ideologie byla paradoxně jedním z účinných nástrojů, který taistovcům pomáhal legitimizovat prosovětskou orientaci v těsné blízkosti Sovětského svazu.

Taistovci jsou ve Finsku vnímáni i popisováni jako úkaz, jenž nemá v zemích podobného civilizačního okruhu obdoby. Určité styčné plochy hnutí taistovců s jinými levicovými studentskými hnutími v západní Evropě však má: je potomkem

„bláznivého“ roku 1968, ačkoliv i ten zde probíhal „po finsku“ – mírumilovněji, klidněji a v kooperaci s politickým establishmentem. Díky rozmachu masmédií byli rovněž ovlivněni stejnými světovými událostmi, a to zejména v tzv. třetím světě. O taistovcích lze také hovořit jako o principiálně antikapitalistickém hnutí a jeho kritika důsledků volně-tržního společenského zřízení vychází z podobných premis, z jakých vycházely jiné marxistické, maoistické nebo trockistické skupiny napříč západní Evropou. Avšak zatímco taistovci socialismus pomocí své marxisticko-leninské sémantiky nadále definovali jako projekt zářné budoucnosti, nová levice se již soustředila na přítomnost, na budování svobodného světa „ted' a tady“.

Součástí společenských změn, jimiž Finsko v průběhu 60. a 70. let procházelo, byl i rychlý rozvoj sociálního státu. Ten přímo navazoval na extenzivní stěhování z venkova do měst a překotné proměny Finska ze zemědělského státu s převahou venkovských obyvatel na průmyslovou zemi s většinou urbánní populací. Záchranná síť sociálního státu obušovala hrany negativních externalit tržně-liberální společnosti a mohla být i jedním z důvodů, proč se radikální levice nedařilo mobilizovat dělnickou třídu – ta své požadavky často úspěšně ventilovala v mantinelech legálního rámce odborů, stávek a jednání tripartity. I přes tyto neúspěchy však taistovci nadále věřili v tradiční proletariát jako hlavní sílu socialistické revoluce, přestože jinde v Evropě se levice již obracela k jiným, marginalizovaným a „opomíjeným“ třídám a sociálním skupinám.

Po okupaci Československa se evropské komunistické strany definitivně začaly odvracet od KSSS a nastupovaly na cestu eurokomunismu, a stejně tak i nová levice byla hlasitým kritikem sovětským poměrů a kladla důraz na antiautoritářskou povahu hnutí. Oproti tomu taistovci vyjadřovali Sovětskému svazu a jeho politice reprezentované Leonidem Brežněvem jasnou a v podstatě bezpodmínečnou podporu ve shodě s menšinovou frakcí Komunistické strany Finska - na rozdíl od evropské nové levice se taistovci nijak nebránili spolupráci s tradičními politickými stranami, a do stranických struktur masově vstupovali. Neformálnost a dehierarchizace vztahů byla taistovcům zcela cizí a inspirace novou levicí a jejími myšlenkami v hnutí téměř naprosto absentuje.

Vzhledem k relativnímu „mládí“ hnutí mohou cenný příspěvek k interpretacím tohoto historického fenoménu nabídnout vzpomínky přímých účastníků. Jejich perspektiva je důležitá zejména s ohledem na motivace a argumentační strategie, jež si během svého politického angažmá budovali. Výpovědi narátorů se často shodují s interpretacemi, jež nabídly písemné prameny – ať primární či sekundární. Většina narátorů potvrdila zásadní vliv, který v probuzení jejich společenské i politické

angažovanosti mělo téma občanské války a jejího historického předefinování. Podobnou roli hrála dle jejich vzpomínek i extrémní politizace finské společnosti a překotné dění ve světě, jež díky masmédiím bedlivě sledovali. Ač pocházeli z různých společenských vrstev a měli velmi odlišná rodinná zázemí a ačkoliv se jejich cesty v dalším životě ubíraly různými směry, jednomyslně se shodli na pozitivním hodnocení finlandizace a politiky prezidenta Kekkonena.

Ve výpovědích se opakovaně objevuje důraz na antikapitalistickou povahu hnutí. Tento fakt je v historickém narativu týkajícího se taistovců často upozadován, a zřejmě i proto mají pamětníci potřebu tuto dysbalanci vyrovnat. Přestože se narátoři neshodují na tom, jak moc kladlo hnutí důraz na marxisticko-leninskou teorii, shoda naopak panuje na tehdejší představě, že Finsko půjde k socialismu svou vlastní, a hlavně nenásilnou cestou. Jak v rozhovorech opakovaně zaznělo, tamější podmínky zkrátka nedovolovaly, aby Finsko začalo budovat socialismus sovětského typu. Ten ovšem většina narátorů důvěrně znala, neboť mnozí z nich studovali v Sovětském svazu nebo v jiné zemi východního bloku. Byli si tedy nedostatků reálného socialismu vědomi, veřejně však o nich nikdy nemluvili - byla to jedna ze strategií, jak při životě udržet hnutí i vlastní osobní integritu. Sovětský svaz pro mnohé představoval otcovskou postavu, kterou nebylo možné odvrhnout ani kvůli zjevným a často tragickým chybám, kterých se dopouštěla. Zpočátku věřili, že tyto „omyly“ časem vyjdou najevo a budou napraveny, v pozdějších fázích však byly z kolektivní paměti vytlačeny a internalizovány. Sovětský svaz pro narátory vždy představoval zejména hráz proti kapitalismu, fašismu a americkému imperialismu, a proto by v jejich očích jakákoliv kritika dávala do rukou nebezpečnou zbraň jeho odpůrcům.

S nekritizovatelností Sovětského svazu souvisí i stereotypy a mýty, které dle narátorů o hnutí taistovců panují. Ty jsou však – zdá se – z velké většiny důsledkem záměrné uzavřenosti a zdánlivé ideologické ortodoxie, jíž se hnutí navenek prezentovalo. Dle pamětníků hnutí nebylo nikterak homogenní a panovala v něm názorová pluralita, a to i ve vztahu k Sovětskému svazu. Narátoři se také poměrně jasně vymezují proti nálepce stalinistů, jež ve své době dostávali a dostávají dodnes. I zde je však zřejmě dohnala jejich neochota veřejně přiznat sovětskému zřízení jakékoliv chyby.

V analýze toho, jak hnutí zaniklo a co se s bývalými taistovci vlastně stalo, se narátoři shodují s dominantními historickými interpretacemi – byli hnutím jedné generace, která se po letech intenzivního politického aktivismu vyčerpala. Odešla z univerzit, založila rodiny a nastoupila do pracovního procesu. Revolucionáře, kteří chtěli změnit svět, dohnaly hypotéky a pevná pracovní doba. Ty, kteří vydrželi až do konce, pak definitivně znechutila stále sílící byrokratizace a ideologická

zkostnatělost - hnutí studentů a progresivních umělců nakonec nastoupilo na cestu podobnou reálnému socialismu: mladické ideály vystřídaly stranické kádry.

Summary

At the turn of 1960s and 1970s, the Western world was undergoing major social changes – the economy as well as the influence of mass media was growing rapidly and the strong generation of post-war baby boomers entered adulthood and universities. Young people's dissatisfaction with the conservative values of their parents and with capitalism primarily focused on economic growth resulted in a wave of left-wing student protest that swept across the “first world”, including the Northern Europe. Although the student left-wing protest of the late 1960s and the first half of the 1970s took different forms in different countries, there were so many similarities that the collective terms "New Left" and "New Social Movements" were coined for this social phenomenon.

Nevertheless, in Finland the student left protest took a completely different direction and developed into a unique form of pro-soviet Marxist-Leninist movement, so called Taistoists. Taistoists supported all Soviet foreign policy measures, including the invasion to Hungary and Czechoslovakia, and believed to carry out a socialist revolution in Finland. They were vocal supporters of a Cold War Finnish foreign policy, the so-called Finlandization, and also, they became the first intellectual anticapitalistic mass movement in Finland.

The movement was a direct consequence of Finland's specific position within the bipolar world and the Finlandization, which Finland practiced throughout the Cold War. The student radicals were preceded by various feminist and peace movements, which, however, were more politically distinct in Finland. The contemporary slogan "everything is political" was more consistently and radically fulfilled, and the dividing lines began to become more visible on the social map as early as in the 1960s.

Finlandisation had a direct but ambiguous influence on the Taistoist movement: it supported and reciprocated President Kekkonen's foreign policy, but at the same time Finlandization largely prevented it from defining itself against the political mainstream. It therefore resorted to even more extreme positions: to endorsing the occupation of Czechoslovakia and Hungary or to unconditional acceptance of Marxist-Leninist ideology. A similar effect was produced by the specifically Finnish devotion to the historical figure of V.I. Lenin as the mediator of Finnish independence. The social atmosphere that prevailed in Finland together

with the Finlandization policy and the political establishment's positive attitude towards the Soviet Union, formed a politically exceptional constellation that drove left-wing students into the arms of radicalism.

Closely related to Finland's geopolitical position is the country's reaction to the occupation of Czechoslovakia by Warsaw Pact troops in August 1968, both in the Finnish political scene as a whole and within the ranks of Finnish communists themselves. The Soviet intervention in Czechoslovakia exposed the fundamental ideological contradictions smouldering within the Finnish Communist Party and definitively divided it into a so-called moderate majority and a radical minority. The attitude towards the occupation became one of the pillars of the Taistoist collective identity.

As in other European countries, the emergence of the radical-left student movement in Finland is associated with the generational revolt of the post-war baby boomers against the conservative generation of their parents. In Finland, however, this generational conflict is closely linked to the re-emerging theme of the Civil War. Until the 1960s, the history of the Civil War was told exclusively through the voice of the winning side, the "Whites". Fifty years later, attention has also shifted to the history of the "Reds". The fundamental intergenerational split, resulting in the redefinition of the civil war narrative, played an important role in the radicalisation of the students and their alignment with the Soviet Union, even according to the recollections of the participants in the movement.

Due to the defeat of the "Reds" in the Civil War and the subsequent interwar development, there was virtually no left-leaning intelligentsia in the country. The Finnish Communist Party did come out of underground in 1944 after more than twenty years, but its ranks were made up of professional party cadres rather than left-wing intellectuals. The Taoistoists' dissatisfaction with the de-ideologized technology of power practiced by the Communist Party majority at the governmental level played an important role in their leaning towards a more radical party minority. The ex-Taoists emphasise that they perceived themselves primarily as an intellectual anti-capitalist movement, and were intensely theoretical about capitalism and socialism. They consider their magnum opus, the first comprehensive analysis of Finnish market society, *Finnish Capitalism* (1979), to be one of the most important products of the movement.

Immediately related to the anti-capitalist ethos of the Taoistoist movement is their goal of bringing about a socialist revolution in Finland, although most of the Taistoists had a fairly clear idea of what real socialism looked like in the Soviet Union and other Eastern Bloc countries. Their belief in a socialist Finland stemmed from their ideological background - Marxism-Leninism. For them, socialism was the result of social progress, since history always moves forward in accordance with the Marxist materialist conception. Socialism, as a future-oriented project, allowed the Taoists to cope with the obvious shortcomings of the current Soviet system. Similarly, they believed that in the future Finnish society would be ready to accept socialism as its socio-economic formation. At the same time, the metaphorical nature of Marxist language always allowed them to stress that socialism in Finland would be of a completely different nature from that of the Soviet Union. Marxist-Leninist ideology was one of the main tools that helped the Taistoists to legitimise their pro-Soviet orientation in close proximity to the Soviet Union.

The movement does have some common ground with other left-wing student movements in Western Europe: it is a descendant of the "crazy" year of 1968, they were influenced by the same world events, the Taoists can also be thought of as a fundamentally anti-capitalist movement, similiarily to other Marxist, Maoist or Trotskyist groups across Western Europe. However, while the Taoists continued to define socialism using their Marxist-Leninist semantics as a project for a bright future, the New Left was already focused on the present, on building a free world "here and now".

The rapid development of the welfare state was part of the social changes that Finland underwent during the 1960s and 1970s. The safety net of the welfare state helped to overcome the negative externalities of market-liberal society and might have been one of the reasons why the radical left failed to mobilise the working class who often successfully vented their demands within the confines of the legal framework of trade unions, strikes and tripartite negotiations. Despite these setbacks, however, the Taoists continued to believe in the traditional proletariat as the main force for socialist revolution.

After the occupation of Czechoslovakia, the European communist parties definitely began to turn away from the CPSU and embarked on the path of Eurocommunism, and the New Left was equally vocal in its criticism of the Soviet

conditions. In contrast, the Taoists expressed clear and essentially unconditional support for the Soviet Union and its policies in concert with the minority faction of the Communist Party of Finland - unlike the European New Left, the Taoists did not oppose cooperation with traditional political parties. The dehierarchisation of relations was completely alien to the Taoists, and inspiration from the New Left and its ideas was almost completely absent from the movement.

The recollections of direct participants offered a valuable contribution to interpretations of this historical phenomenon. The narrators' accounts often coincide with the interpretations offered by written sources. Most narrators confirmed the crucial influence that the theme of the Civil War and its historical redefinition had in awakening their social and political engagement. The extreme politicisation of Finnish society and the fast-paced world events played a similar role. They unanimously agreed on a positive assessment of the Filnadization and President Kekkonen's policies.

A recurring theme in the accounts is the anti-capitalist nature of the movement. This fact is often neglected in the historical narrative concerning the Taoist movement. Although the narrators disagree on the extent to which the movement emphasised Marxist-Leninist theory, there is a consensus on the idea at the time that Finland would go its own, and above all non-violent, way towards socialism.

Most of the narrators were familiar with Soviet-style socialism, as many of them had studied in the Soviet Union or in another Eastern Bloc country. They were therefore aware of the shortcomings of real socialism, but never spoke about them publicly - it was one of the strategies to keep the movement and their own personal integrity alive. This also relates to the stereotypes and myths that the narrators believe prevail about the Taisoist movement. According to witnesses, the movement was by no means homogeneous and there was a plurality of opinion, even in relation to the Soviet Union.

In their analysis of how the movement came to an end, the narrators agree with the dominant historical interpretations - they were a movement of one generation that exhausted itself after years of intense political activism. They left universities, started families and entered the workforce. Those who held out to the end were then definitively frustrated by increasing bureaucratisation and

ideological ossification - the movement eventually embarked on a path similar to real socialism: youthful ideals were replaced by party cadres.

Použitá literatura

Primární zdroje

Archivní materiály

Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Komunistická strana Finska před svým XV. sjezdem (Politická zpráva 1/1969)

Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Rozpory ve finském hnutí Ochránců míru v souvislosti s událostmi v ČSSR (Politická zpráva 7/1968)

Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Situace KSF před sjezdem (Politická zpráva 4/1969)

Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, Současná situace v KSF 1970 (Politická zpráva 24/1970)

Archiv MZV ČR, fondy Teritoriální odbory 1964-74, volební tabulka 1945-1970

Archiv YLE, Lindfors, J., Yle. (8. 9. 2006). Lieko Zachovalován raportit miehitetystä Prahasta. 1. 4. 2021 dostupné na adrese:

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/lieko-zachovalovan-raportit-miehitetysta-prahasta>

Archiv YLE, Lindfors, J., Yle. (8. 9. 2006). Prahan 1968 tapahtumien reaktiot Suomessa. 1. 4. 2021 dostupné na adrese:

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/prahan-1968-tapahtumien-reaktiot-suomessa>

Archiv YLE, Rytsä, P., Yle Helsinki. (30. 10. 2006). Vaalit 1970: Unohdetun kansan protesti. Dostupné 31. 1. 2021 na adrese:

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/10/30/vaalit-1970-unohdetun-kansan-protesti>

Archiv YLE, Rytsä, P. & Jegorow, S., Yle. (21. 8. 2008). Ääni- ja kuvaraportti miehitetystä Prahasta elokuussa 1968. 1. 4. 2021 dostupné na adrese:

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/08/21/aani-ja-kuvaraportti-miehitetysta-prahasta-elokuussa-1968>

Archiv YLE, Yle Uutiset 50 vuotta: Yle Uutiset 50 vuotta: Vanhan valtaus (1968). (14. 8. 2009). 2. 4. 2021 dostupné na adrese: <https://areena.yle.fi/1-1291545>

Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvostoliiton Seura, SNS), Hrushtshevin muistelmat 1970-1971, Julkisen sanan Neuvostolle (4. 4. 1971).

Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvostoliiton Seura, SNS), SNS huolestunut NLn mustamisesta (5. 3. 1971).

Finský národní archiv (Kansallisarkisto), archiv Finsko-sovětské společnosti (Suomen-Neuvoston Seura, SNS), Esitys muistioksi koskien lisääntynyttä N:liiton vastaista toimintaa (22. 4. 1971).

Kansanarkisto (Lidový archiv), 10 SOL F 1970-1973, Lähetetyt kirjeet 1971

Kansanarkisto (Lidový archiv), 1D SOL Cb Liittokokous 16. 4. 67, 1D SOL F 1971
Lähetetyt kirjeet

Periodika

Helsingin Sanomat: 22. 8. 1968
23. 8. 1968
24. 8. 1968
30. 9. 2005

Ilta Sanomat: 22. 8. 1968

Kansan Uutiset: 22. 8. 1968
24. 8. 1968
25. 8. 1968
26. 8. 1968
27. 8. 1968
29. 8. 1968
3. 10. 1968

Kulttuurivihkot 1/1974

Suomen kuvalehti 28/1975
50/1997

Suomen
Sosiaalidemokraatti 22. 8. 1968
24. 8. 1968
6. 9. 1968
7. 9. 1968

Tiedote září 1968

Tiedonantaja duben 1969
červenec 1971
26. 11. 1976

Ylioppilasilehti 24. 10 1969
23. 10. 1970
21. 10. 1971
19. 10. 1972

Rozhovory

A. A., (3. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

A. M., (31. 3. 2010), osobní rozhovor (finsky)

E. S., (9. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

E. Y., (9. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

K. Ch., (8. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

K. S., (8. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

N. T., (13. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

P. T., (8. 4. 2010), osobní rozhovor (finsky)

Ostatní

Han bjöd in 30 Putinunga. (22. 3. 2009). *Hufvudstadsbladet*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese:

<https://web.archive.org/web/20090326042650/http://www.hbl.fi/text/inrikes/2009/3/22/d25126.php>

Lenin, V. I. (1916). *Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese:

<https://www.marxists.org/cestina/lenin/1916/061916/ch00.html#2>

Lenin, V. I. (1949). *Co dělat? : Palčivé otázky našeho hnutí*. Praha: Svoboda.

Lenin, V. I. (1971). *Stát a revoluce: Učení marxismu o státu a úkoly proletariátu v revoluci*. Praha: Svoboda.

LT JA JT TARKASTUSTILASTO 2019. (n. d.). Dostupné 31. 1. 2021 na adrese <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/08/LT-tilasto-2019.pdf>

Lukijalle. *Kulttuurivihkot* (2/1973)

Mikkola, M. Suurten vallankumouksellisten suhteesta taiteeseen, V. I. Lenin. *Kulttuurivihkot* (2/1974)

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. (19.12 1966). Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

Musta Kirja todistusaineisto imperialismin ja äärioikeiston vaikutuksesta Suomen korkeakouluopetuksessa. (1974). Helsinki: SOL.

Návrh zákona (trestní zákoník), 28/1973 (Laki-aloite 28/1973 rikoslain 12 luvun muuttamisesta)

Neuvostoliitossa uskonon vapaus. *Seuratieto* (1/1974)

Oikeiston Anti YYA sopmiukseen Vihankylväjä Neuvostoliittoa vastaan. *Tiedonantaja* (8. 11. 1973)

Program SOL (1971): Sosialistisen opiskelijaliiton periaateohjelma, Kansanarkisto (Lidový archiv), 362.84 (471) SOL
Solzhenitsynin rooli. *Seuratieto* (1/1974)

Suomen tilastollinen vuosikirja 1980. (1980). Helsinki: Tilastokeskus.

Tapaus Solženicyn. *Kulttuurivihkot* (4/1974), s. 52.

Tutkimus Satakunnan Kansan neuvostovastaisuudesta. *Satakunnantyö* (29. 9. 1973)

Uljas, R. (1970). Risto Uljaan pääkirjoitus. *Soihdu* (4/1970)

Uskonnon varjolla Neuvstoliiton vastaan. *Tiedonantaja* (22. 12. 1970)

Vládní návrh HE 42/1974 taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymisestä ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja viimeksi mainitun yleissopimuksen 41 artiklassa tarkoitettun selityksen antamisesta.

Volební program ASS. *Ylioppilaslehti* (19. 10. 1972)

Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (1. 8. 1975). (n. d.).
2. 4. 2021 dostupné na adrese:
<https://web.archive.org/web/20160325091557/http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/sp23.pdf>

Zápis z plenárního zasedání Finského parlamentu 84/2004 vp. (7. 9. 2004). 2. 4. 2021 dostupné na adrese:
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh%2084/2004%20vp%203%202%2022>

Sekundární zdroje

- Agricolaverkko.fi. (n. d.). Dostupné 31. 1. 2021, na adrese <https://agricolaverkko.fi/keskustelu/viewtopic.php?f=3&t=3113&sid=d2ffcca48df841d1efe449ce2f912fb6>
- Alapuro, R. (1997). *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.
- Bäckman, J. (Ed.) (2001). *Entäs kun tulee se yhdestoista?: Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Bailey, R. (2013). *A. S. Neill*. London: Bloomsbury.
- Barker, C. (2008). Some Reflections on Student Movements of the 1960s and Early 1970s. *Revista Crítica De Ciências Sociais*, (81), 43-91. 16.5. 2021 dostupné na adrese <https://journals.openedition.org/rccs/646>.
- Barša, P., & Císař, O. (2004). *Levice v postrevoluční době: Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bouška, T. (2011). *Jáchymovští političtí vězni. Orální historie v teorii a praxi* (Dizertace). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie.
- Burke, P. (2006). *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Daalder, H., & Shils, E. (1982). *Universities, politicians and bureaucrats: Europe and the United States*. New York: Cambridge University Press.
- Davis, M. (2018). 'Among the Ordinary People': New Left Involvement in Working-Class Political Mobilization 1956–68. *History Workshop Journal*, 86 (Autumn 2018).
- Deery, P. (2002). The Dove Flies East: Whitehall, Warsaw and the 1950 World Peace Congress. *Australian Journal of Politics & History*, 48(4)
- Ekholm, K. (2000). *Kielletyt kirjat 1944-1946 : Yleisten kirjastojen kirjapoistot vuosina 1944-1946*. (Dizertace). Jyväskylän yliopisto.
- Eley, G. (2002). *Forging democracy the history of the Left in Europe, 1850-2000*. Oxford: Oxford University Press.
- Elliott, J. (2012). *History in the Making*. Yale University Press.
- Fidelius, P. (2016). *Řeč komunistické moci: Nové, rozšířené vydání*. Praha: Triáda.
- Fingerroos, O., & Haanpää, R. (2012). Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies. *Oral History*, 40(2), Reflections (Autumn 2012).

- Fitzgerald, K. J., & Rodgers, D. M. (2000). Radical Social Movement Organizations: A Theoretical Model. *The Sociological Quarterly*, 41(4)
- Gilcher-Holtey, I., & Pažout, J. (2004). *Hnutí 68 na Západě: Studentské bouře v USA a západní Evropě*. Praha: Vyšehrad.
- Gouldner, A. W. (1974). The metaphoricality of Marxism and the context-freeing grammar of socialism. *Theory and Society*, 1(4), 387-414
- Häikiö, M. (2000). Finland's neutrality 1944-1994. In M. Gehler & R. Steininger (Eds.), *Die Neutralen und die europäische Integration 1945-1995, The neutrals and the European integration 1945-1995*. Vídeň: Böhlau.
- Harman, C. (1979). Crisis of the European Revolutionary Left. *International Socialism*, 2(4). 10.5.2021 dostupné na adrese <http://chrisharman.blogspot.com/2009/11/crisis-of-european-revolutionary-left.html>
- Helleman, J. (2001). Tapaus Solženitsyn. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Henttilä, S. (2001). Kun historiankirjoitus kohtaa suomettumisen. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Hill, A. O., & Hill, B. H., Jr. (1980). Marc Bloch and Comparative History. *The American Historical Review*.
- Hilwig, S. J. (2008). 'You Are Not Our Vanguard!' A Study of the Italian Student Movements Failure to Mobilize the Workers of FIAT in the 1960s. *Critique*, 36(2), 245-256.
- Honkasalo, L. (2003). *Sinun lapsesi eivät ole sinun*. Helsinki: Gummerus.
- Hyvärinen, M. (1994). *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Iggers, G. G. (2002). *Dějepisectví ve 20. století: Od vědecké objektivty k postmoderní výzvě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Jørgensen, T. E. (2008). The Scandinavian 1968 In A European Perspective. *Scandinavian Journal of History*, 33(4)
- Kastari, P. (2001). *Mao, missä se oot? : Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa*. Helsinki: SKS.
- Kekkonen, U. (1976). *Kirjeitä myllystäni 2 (1968-1975)*. Helsinki: Otava.
- Kekkonen, U. (2000). *Viidesti pääministeri*. Helsinki: Otava.

- Kennan, G. F. (1978). *The Cloud of Danger, Some Current Problems of American Foreign Policy*. Londýn: Hutchinson & Co.
- Klinge, M. (2001). Ecce Finnia tridentem! - Tässä Suomi valtikkasi! In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Kolbe, L. (1996). *Eliitti, traditio, murros: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960-1990*. Helsinki: Otava.
- Kolbe, L. (2008). From Memory To History: Year 1968 In Finland. *Scandinavian Journal of History*, 33(4)
- Kontula, A. (2004). Taistolaisuus pubertettikapinasta takinkääntöön. *Historiallinen Aikakauskirja*, 2/2004
- Krosby, H. P. (1978). Finland and Detente: Self-interest Politics and Western Reactions. *Yearbook of Finnish Foreign Policy (Ulkopoliittinen Instituutti)*.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Laqueur, W. (1980). *The political psychology of appeasement: Finlandization and other unpopular essays*. Londýn: Transaction Books.
- Laukka, P. (2013). *Kekkoslovakian kuninkaat: Hurriganes 1970-luvun suomalaisen kulttuurin tuotteena, tekijänä ja nostalgiana*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Leppänen, V. (1999). *Kivääri vai äänestyslippu?: Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964-1970*. Helsinki: Edita.
- Lilius, C. (jaro 1975). Self-censorship in Finland: Does It Improve or Damage Finnish-Soviet Relations? *Index on Censorship*, 4(1).
- Macura, V., Kouba, K., Schmarc, V., & Šámal, P. (2008). *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha: Academia.
- Mäki-Kulmala, H. (2004). *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Helsinki: Pilot-Kustannus Oy.
- Mäki-Kulmala, H. (2006). Vamokap. *Työväentutkimus - Nettiversio*. Dosupné 21. 2. 2021 na adrese: http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/tt2006/a_vamokap.htm
- Maude, G. (1976). *The Finnish dilemma*. Londýn: Oxford University Press.
- Maude, G. (1978). Has Finland Been Finlandized? In G. Ginsburgs & A. Z.

- Rubinstein (Eds.), *Soviet Foreign Policy Toward Western Europe*. New-York: Praeger.
- Misik, R. (2020). *Falešní přátelé obyčejných lidí*. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Navrátil, J. (2006). *Kritická teorie sociálních hnutí*. (Diplomová práce). Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií.
- Nevakivi, J. (1975). Urho Kekkonen and postwar Finnish foreign policy. *Yearbook of Finnish Foreign Policy (Ulkopoliittinen Instituutti)*.
- Nikulainen, E., & Nikulainen, K. (1976). *Neuvostoliitto suomalaisissa sanomalehdissä* (Diplomová práce). Tampereen yliopisto.
- Oittinen, V. (2010). Mitä taistolaiset oikeasti ajattelivat?. *Agon*, 1(25), 12. 2. 2021 dostupné na adrese <http://agon.fi/pdf/AGON-25-2010-1.pdf>
- Paastela, J. (1991). The Finnish Communist Party in the Finnish political system 1963-82. In *Politiikan Tutkimuksen Laitos – Tutkimuksia 1991-111*, Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Pažout, J. (2008). *Mocným navzdory: Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*. Praha: Prostor.
- Plichotvá, J. (2002). *Metódy sociálnej épsychológie zblízka: Kavlitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava: Média.
- Raittinen, V. (2001). "Taisteluun taiteen puolesta!". *Työväentutkimus*. Dostupné 21. 2. 2021 na adrese: http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/2001/3_raittinen.htm
- Ransdorf, M. (n.d.). Třída o sobě a třída pro sebe. In *Sociologická encyklopedie (Sociologický ústav AV ČR)*. 2.4.2021 dostupné na adrese: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Třída_o_sobě_a_třída_pro_sebe
- Relander, J. (2001). Suomettuminen – eliitin ideologia? In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Relander, J. (2008). From Flowers To Steel. *Scandinavian Journal of History*, 33(4)
- Rentola, K. (2003). Kevään 1968 isänmaan toivot. In S. Saaritsa & K. Teräs (Eds.), *Työväen verkostot*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Rentola, K. (2005). *Vallankumouksen aave: Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Helsinki: Otava.
- Ritchie, D. A. (2015). *Doing Oral History*. Oxford University Press.

- Roos, J. P. (2001). Jälkisuomettumisesta uussuomettumiseen. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Saari, K. (2001, 7.9.). Lapsuus punalipun alla. *Ylioppilaslehti*. Dostupné 10. 3. 2021 na adrese: <https://ylioppilaslehti.fi/2001/09/lapsuus-punalipun-alla/>
- Sarantola-Weiss, M. (2008). *Reilusti ruskeaa: 1970-luvun arkea*. Helsinki: WSOY.
- Scholz, M. (2009). Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika. *Sociální Studia*, 1/2009
- Skálová, B. (2012). Finlandizace aneb kam vede "třetí cesta". *AUC Studia Territorialia*, 12(1).
- Skálová, B. (2012). Finsko – soumrak sociálního státu? In K. Kozák, T. Weiss, & H. Schulzová (Eds.), *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Praha: Dokořán.
- Skálová, B. a kol. (2011). *Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií*. Praha: Matfyzpress.
- Skocpol, T., & Somers, M. (1980). The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry. *Comparative Studies in Society and History*, April 1980, 22(2).
- Snyder, T. (2013). *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka.
- Šmidrkal, V. (2011). Historická komparace a její alternativy. In B. Skálová a kol., *Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií* (Teritoria - svazek 3). Praha: Matfyzpress.
- Švec, L. (2001). Česko-finské vztahy během 20. století. In E. Jutikkala & K. Pirinen (Authors), *Dějiny Finska*. Praha: NLN.
- Švec, L. (2007). Finská a československá cesta: Geografické determinanty a specifika historického vývoje. *Acta Universitatis Carolinae, Studia Territorialia*, X/2007
- Švec, M. (Ed.). (2020). *Bílé přeludy na vlnách. Antologie finské lyriky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Taavetti, R. (2010). *"Sinunko rintasi? Ei, vaan pääoman!" Marxist-Feministerna-ryhmä ja sosialistisen feminismin mahdollisuus 1974–1978* (Diplomová práce). Helsingin yliopisto.
- Taistolaiset-liite 2013. (2013). *IL Historia (Iltalehti)*.
- Tarkka, J. (2001). Suomettujan tunnustuksia. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.

- Tilly, C. (1984). *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*. Russell Sage Foundation.
- Tuominen, M. (1991). *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia: Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava.
- Valenta, M. (2011). *Revoluce na pořadu dne: Kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé strany Zelených: Diskursivní analýza*. Praha: Matfyzpress.
- Vaněk, M., & Mücke, P. (2015). *Třetí strana trojúhelníku Teorie a praxe orální historie*. Prague, Czech Republic: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum.
- Vaněk, M., & Urbášek, P. (2005). *Vítězové? Poražení?: Životopisná interview, Disent/Politické elity v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor.
- Vaněk, M., Mücke, P., & Pelikánová, H. (2007). *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vihavainen, T. (1991). *Kansakunta rähmällään: Suomettumisen lyhyt historia*. Helsingissä: Otava.
- Vihavainen, T. (2001). Silloin kuin minä suometuin. In J. Bäckman (Ed.), *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Helsinki: WSOY.
- Vilkuna, K. (2005.). Nuortaistolainen historia. In K. Ahonen, A. Halmesvirta, I. Nummela, & J. Sihvola (Eds.), *Historia ja herrasmies. Seppo Zetterbergille omistettu juhlakirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos.
- Vilkuna, K. H. (2013). *Kapina kampuksella* (Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 113). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Zirakzadeh, C. E. (2006). *Social Movements in Politics A Comparative Study*. New York: Palgrave Macmillan US.
- Znebejánek, F. (1997). *Sociální hnutí: Teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakl.